བོད་དང་ཁྱིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ལོ་རྒྱུས།

བོད་ཀྱི་སྲིད་ཇུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་དཔར་སྐྲུན་དང་འགྲེམས་སྤེལ་ཞུས།

བོད་དང་ཁྱིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་དབར་གྱི་
འབྲེལ་ལམ་ལོ་རྒྱུས།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་དཔར་སྐྲུན་དང་འགྲེམས་སྤེལ་ཞུས།

Tibet and its neighbours: A history of Regional Relations

Author: Dr. Jamyang Dhondup & Acharya Tsultrim Gyatso

First Edition: September, 2025

No. of Copies: 1-300

ISBN No. : 978-81-686816-1-3

ALL RIGHTS RESERVED

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the Publisher & Author.

Published by:

Tibet Policy Institute
Central Tibetan Administration
Gangchen Kyishong
Dharamshala -176215

Printed at: Sarah Printing and Publications, Dharamsala

དཔར་སྐྲུན་གསལ་བཤད།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་འདས་པའི་ལོ་ཤས་ནས་བཟུང་བོད་རྒྱལ་ཁབ་དང་མི་རིགས་ཀྱི་གནད་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་ཡིག་ཆ། ལོ་རྒྱུས། རྩོམ་ཡིག སྔོན་ཐོ་སོགས་འབྲི་རྩོམ་དང་འདོན་སྤེལ་གང་ཐུབ་བྱེད་མུས་ལྟར། ལོ་ངོ་གཉིས་ཙམ་གོང་ནས་འཆར་གཞི་དང་ལས་འགོ་འཛུགས་པའི་༼བོད་དང་ཁྲིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ལོ་རྒྱུས།༽ཞེས་པ་དེབ་ཐེང་དང་པོ་འདི་བཞིན་པར་སྐྲུན་བྱ་ཐུབ་པར་དགའ་སྤྲོབས་སྐྱེས།

རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་དབང་བསྒྱུར་མ་བྱུང་གོང་གི་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་། རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་སྐབས་སུ་བོད་ཀྱི་དཔའ་བོ་དཔའ་མོ་རྣམས་ཀྱིས་བཙན་རྒོལ་རྒྱལ་སྐྱོབ་ཀྱི་དམག་འཁྲུག་ཅི་བྱུས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས། ད་ལྟ་དབང་བསྒྱུར་འོག་ཡོད་མུས་སུ་བོད་ཕྱི་ནང་གཉིས་ནས་ཞི་རྒོལ་ཐེངས་མང་བྱེད་མུས་ཡིན་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་མ་འོངས་བོད་ཀྱི་རང་དབང་སླར་གསོ་དང་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་སྲུང་སྐྱོབ་ཐད་ཏུ་ཅང་གལ་གནད་ཆེ་བས་རྩོམ་འབྲི་དང་འདོན་སྤེལ། པར་བསྐྲུན་བཅས་གང་ཐུབ་བྱ་དགོས་པ་ནི། མཁས་དབང་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་གྱིས། རང་གི་རིགས་ལ་ཞེན་པ་དཀར་པོའི་མདངས། །རང་བྱུང་སྙིང་གི་དབུས་ན་གནས་པ་འདིས། །རང་ཡུལ་ཁ་བ་ཅན་གྱི་རྗེ་འབངས་ལ། །རང་གི་ནུས་པས་སྲི་ཞུ་ཙུང་ཟད་བསྒྲུབ། །ཅེས་གསུངས་པ་ལྟར་འདི་ལས་ནས་རྩོམ་པ་པོ་འབུམ་རམས་པ་འཇམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ་དང་རྩོམ་པ་པོ་ཨཙ྄ཪྻ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ་གཉིས་ལ་རེ་སྐུལ་ཞུས་དོན་ལྟར། རྩོམ་པ་པོ་འཇམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ་

ལགས་ནས་ ༼སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོའི་ཡར་སྔོན་གྱི་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་མདོ་ཙམ་གླེང་བ། ༽ ཞེས་པ་དང་། རྗོམ་པ་པོ་ཨཙྭཛ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ་ལགས་ནས་ ༼བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་དབར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་རགས་ཙམ་གླེང་བ། དུས་རབས་ ༡༩ ནས་ ༢༠ དཀྱིལ་སྟོད་བར། ༽ ཞེས་པ་རྗོམ་པ་པོ་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་ལས་བྲེལ་དང་དཀའ་ཚེགས་ལ་མ་འཛེམས་པར་དཔྱད་རྩོམ་སྨྱུས་ལེགས་གཉིས་རྩོམ་འབྲི་གནང་ཡོད་པར་བཀའ་དྲིན་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་དང་། དེ་བཞིན་འདི་ལས་ཀྱི་བོད་ཡིག་རྩོམ་སྒྲིག་པ་འབུམ་རམས་པ་བློ་བཟང་ཐབས་མཁས་ནས་སྤྱ་ཕྱི་ཐེངས་ཁ་ཤས་ཞུ་དག་དང་བསམ་ཚུལ་སྟོན་འཕྲི་བྱས་པར་བཀའ་དྲིན་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ།

སླད་བོད་དང་སོག་པོའི་འབྲེལ་ལམ། བོད་དང་འབྲུག་གི་འབྲེལ་ལམ་སོགས་རིམ་པས་མ་འོངས་པར་རྩོམ་སྒྲིག་དང་པར་སྐྲུན་ཐུབ་པར་འབད་བརྩོན་ཞུ་རྒྱུ་བཅས།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཞམས་ཞིབ་ཁང་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༤ ཟླ་ ༣ ཚེས་༡༥ ཉིན།

དཀར་ཆག

དཔར་སྐྲུན་གསལ་བཤད། iii

བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་བར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་རགས་ཙམ་གླེང་བ། 1

ཐོག་མའི་གསལ་བཤད། 2

ས་བཅད་དང་པོ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཐོག་བདུན་པ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ། (༡༧༨༥-༡༨༦༣) 7

ས་བཅད་གཉིས་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཐོག་བརྒྱད་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ། (༡༨༡༩-༡༨༧༤) 20

ས་བཅད་གསུམ་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཐོག་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ། (༡༨༦༠-༡༡/༢/༡༩༡༤) 24

ས་བཅད་བཞི་པ། བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཚོང་འབྲེལ་སྐོར་སྤྱི་བཤད། ..42

ས་བཅད་ལྔ་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཐོག་བཅུ་པ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ། (༡༨༧༩-༡༩༡༤) 49

ས་བཅད་དྲུག་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཐོག་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ། (༢༦/༡༠/༡༨༩༣-༠༢/༡༢/༡༩༦༣) 53

མཇུག་དོན། 66

ཐུགས་རྗེ་ལེགས་གསོལ་ཞུ་ཡུལ། 67

དཔྱད་ཁུངས་ཡིག་ཆ། 68

 སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོའི་ཡར་སྔོན་གྱི་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་མདོ་ཙམ་གླེང་བ། 75

ཐོག་མའི་གླེང་སློང་བའི་གཏམ། 76

དང་པོ། དཔྱད་རྩོམ་འདི་འབྲི་དགོས་པའི་དོན་སྙིང་དང་དམིགས་ཡུལ་རགས་ཙམ་བརྗོད་པ། 82

གཉིས་པ། བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཐོག་མའི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར། 88

གསུམ་པ། དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་འགོ་སྟོད་དུ་བྱུང་བའི་བོད་བལ་དམག་འཁྲུག་གི་ཕྱི་ནང་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་སྐབས་དེའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་གནས་བབ་སྐོར། 94

བཞི་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༥ ལོར་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་སྐོར། 102

ལྔ་པ། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༥ ལོར་གོ་རྐ་རྒྱལ་ཐྲན་དང་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་སྐོར། 107

དྲུག་པ། བལ་ཏམ་གྱི་ཐོག་མའི་འབྱུང་ཁུངས་དང་འབྲེལ་བལ་ཏམ་བོད་ནང་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་པའི་སྐོར། 113

བདུན་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡-༡༩༡༩ ལོའི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོའི་འབྱུང་རྐྱེན་སྐོར། 122

བརྒྱད་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༩ ལོའི་གོར་བོད་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་དང་མཐའ་མའི་ཐག་གཅོད་ཅི་བྱུང་སྐོར། 128

དགུ་པ། ཕྱི་ལོ་༡༧༩༡-༡༧༩༣ གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པའི་འབྱུང་རྐྱེན་སྐོར། 136

བཅུ་པ། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༩༣ ལོར་གོརྑ་དང་མན་ཇུ་སྲིད་གཞུང་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་སྐོར། 142

བཅུ་གཅིག ཕྱི་ལོ་༡༨༥༥-༡༨༥༦ ལོའི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གསུམ་པ་བྱུང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་ཕྱི་ནང་གི་རྒྱུ་རྐྱེན་གླེང་བ། 146

བཅུ་གཉིས། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་གོར་བོད་དབར་གྱི་འདྲ་མཉམ་མིན་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་སྐོར། 153

བཅུ་གསུམ། སྤྱི་ལོ་ ༡༨༨༣ ལོར་ལྷ་སར་བཅའ་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་དང་བོད་མིའི་དབར་བྱུང་བའི་རྙོག་ཟིང་སྐོར། 160

བཅུ་བཞི། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༣༨ ལོར་བྱུང་བའི་ཤར་པ་རྒྱལ་པོའི་གནད་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་རྙོག་ཟིང་སྐོར། 166

བཅོ་ལྔ། ལྷ་སར་གོར་བོད་མཉམ་སྦྲེལ་གྱིས་བཙུགས་པའི་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་སྐོར། 177

བཅུ་དྲུག བོད་ས་མ་ཤོར་གོང་གི་བོད་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་གནས་སྟངས་སྐོར། 183

མཇུག་བསྡུ་བའི་གཏམ། 190

དཔྱད་གཞིའི་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་མཚན་ཐོ། 198

བོད་ཡིག་གི་ཡིག་ཆ་ཁག 198

བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་བར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་རགས་ཙམ་གླེང་བ།

དུས་རབས་ ༡༩ ནས་ ༢༠ དཀྱིལ་སྟོད་བར།

རྩོམ་པ་པོ། ཨཙྪར་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ།

ནང་དོན་གནད་བསྡུས། བོད་མཐོ་སྒང་གི་འགྲོ་བ་སྤྱི་དང་ལྷག་པར་བོད་ཀྱི་ལྷོ་རྒྱུད་དུ་གནས་པའི་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་ཚན། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནའ་དེང་ཉེ་གསུམ་གྱི་བྱུང་རབས་སྐོར་ལ་ཡིག་རྙིང་དང་རྣམ་ཐར་ལྟ་ཀློག་གིས་རྒྱུས་ལོན་གནང་དགོས་པ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་སྣང་། འདིར་ནི་དུས་རབས་ ༡༩ དང་ ༢༠ སྟེ་ཕྱིས་ཀྱི་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཁག་ཅིག་དང་༸རྒྱལ་དབང་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ་ལུང་རྟོགས་རྒྱ་མཚོ་ནས། ༸གོང་ས་༸སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོའི་བར་གྱི་གཞུང་ས་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གཙོ་བོ་དང་། ཟླ་བྲང་རྒྱལ་མཚན་མཐོན་པོ་གཉིས་བར་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ཟབ་མོ་མཆིས་པ་དང་སྦྲགས། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རྒྱུད་དང་བོད་ཀྱི་སྐུ་དྲག་གཟིམ་ཤག་བར་གཉེན་སྒྲིག་གི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར། འབྲས་ལྗོངས་པའི་ངོས་ནས་སྐབས་དེའི་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་ལོ་ངོ་ ༩༠ ལྷག་གི་ཆབ་སྲིད་བྲོ་སྤྱོད་ཐད་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་ཁྱབ་ཁོངས་ནས་ལྟ་སྟངས་བཅས། བོད་དབྱིན་གཉིས་ཀྱི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་གཙོ་བོར་བྱས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ཅིག་དཔྱད་གཞིར་བཞག་པའི་ཐོག བོད་ཀྱི་བླ་མ་ཁག་གི་གསུང་རྩོམ་དང་། དོན་དངོས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དཔེ་དེབ་གཞན་བཅས་ལ་ཁུངས་བཙོལ་ཏེ་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་བར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་རགས་ཙམ་གླེང་རྒྱུ་ཡིན།

གནད་ཚིག བོད། འབྲས་ལྗོངས། ཕྱི་སྲིད། འབྲེལ་ལམ།

ཐོག་མའི་གསལ་བཤད།

༄༅། འབྲས་ལྗོངས་ནི་གནའ་དུས་ནས་བོད་ཡུལ་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་སྦས་ཡུལ་ཁྱད་འཕགས་ཤིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་གྱིས་ཕྱི་ལོ་དུས་རབས་ ༨ ཙམ་ནས་དུས་རབས་ ༡༦ བར་གཙོ་བོ་ཆོས་ཕྱོགས་ནས་འབྲེལ་ལམ་བྱུང་འདུག དུས་རབས་ ༡༣ ནང་བོད་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མེས་པོ་གྱད་འབུམ་བསགས་ལྗོངས་འདིར་(༡༢༧༥ ཕེབས་ལོ་ཚོད་དཔག) ཕྱག་ཕེབས།[1] དུས་རབས་ ༡༧ ནང་འབྲས་

1. ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོའི་འབའ་ཉག་ཨ་ཐིང་མཆོག་གི་དཔེ་ཚོགས་ལས་བྱུང་བའི་པར་སློག འབྲུག་ཡིག་བྲིས་མ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༡/༡༩༦༢ ལོའི་འབྲས་ལྗོངས་པོ་བྲང་གི་པར་སློག་འབྲུག་ཡིག་བྲིས་མ། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ལོའི་འབྲས་ལྗོངས་པོ་བྲང་ཐེབས་རྩ་ཁང་གིས་བལ་ཡུལ་ཨ་མདོ་སྒོ་མང་ཀམ་པིའུ་ཊར་པར་བསྐྲུན་ཞུས་པ་ Copyright: Chief Trustee. The Tsuklakhang Trust, Tsuklakhang, Gangtok, Sikkim. First Published: 2003. བཅས་གསུམ་ཡོད། ད་ལྟའི་ཆར་དེ་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དཔེ་ཁོངས་སུ་ཉར་ཚགས་བྱས་ཡོད་པ་ལས། འདིར་གུས་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༡ ལོར་འབྲུག་གི་རྒྱལ་ཡུམ་སྐུ་བགྲེས་ཨ་ཤེ་སྐལ་བཟང་ཆོས་སྒྲོན་མཆོག་ནས། བཀའ་དྲིན་ཆེན་པོས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་འདིར་གསོལ་སྩལ་གནང་བ་འབྲས་ལྗོངས་པོ་བྲང་གི་པར་སློག་འབྲུག་ཡིག་བྲིས་མ་དེ་ཉིད་བེད་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན། ཤོག་གྲངས་ ༩-༡༨ བར་ནས་གསལ། འདི་རྗེས་བསྡུས་མིང་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་"ཞེས་འགོད་རྒྱུ།

མཁས་དབང་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་ལགས་ཀྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་རྩོམ་སྒྲིག་ཅུང་ཙ་ "A short communication about the 1908 'Bras ljongs rgyalrabs" ལའང་གཟིགས་པར་མཛོད། Bulletin of Tibetology, 48, No. 1. 2012. pp. 33-60. Gangtok: Namgyal Institute of Tibetology. Printed in India at Archana Advertising Pvt. Ltd., New Delhi

ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༦༠༤-༡༦༧༠)[2] གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་བྱུང་བ་དང་། བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་[3] དབུ་བརྙེས་པ་ནས་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་༸གོང་ས་ལྔ་པ་ཆེན་པོས་ (༡༦༡༧-༡༦༨༢) གཙོས་རྒྱལ་དབང་རིམ་བྱོན་གྱིས་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གིས་མཚོན་པའི་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་བརྒྱུད་རིགས་སྐྱོར་གཟིགས་སྐྱོང་བཀའ་དྲིན་ཆེན་པོ་མཛད་པ་ལོ་རྒྱུས་སུ་གསལ།[4] ཡུལ་ལྗོངས་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་གྱི་རྣམ་པ་སྔ་དགོན་སྡེ་གསར་བཞེངས་དང་འབྲེལ་དགེ་འདུན་པའི་སྡེ་དང་། བསླབ་པ་སློབ་གཉེར་གྱི་ལམ་སྲོལ་གསར་འཛུགས། བླ་མའི་སྐྱེ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་གནང་ཕྱོགས་སོགས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་སྣེ་ཁྲིད་སོགས་ནང་ཆོས་དང་། དེ་བཞིན་སྐད་ཡིག་གི་སྤྱི་འགྲོས། རྒྱུན་གོས་ཆ་ལུགས། གནས་ཞབས་བྲོ། གཉེན་སྒྲིག ཆོས་སྲིད་ཁྲིམས་སྲོལ། གོམས་གཤིས་

2. མཁན་ལྷ་ཚེ་རིང་། མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གཙུག་ནོར་སྤྲུལ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་བརྒྱུད་འཛིན་དང་བཅས་པའི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་བློ་གསར་གཞོན་ནུའི་དགའ་སྟོན་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༡༩༦-༢༠༦ ༢༠༠༣ A Saga of Sikkim's supremely revered four pioneer Nyingmapa reincarnates and their torchbearers. Published by Khenpo L. Tshering. Upper Shyari, Deorali, Gangtok, Sikkim. འདི་རྗེས་ "བློ་གསར་གཞོན་ནུའི་དགའ་སྟོན་" ཞེས་བསྡུས་མིང་དུ་འགོད་རྒྱུ།

3. བློ་གསར་རྣམས་ནས་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་རགས་ཙམ་ཤེས་འདོད་ཡོད་ཚེ། བློ་བཟང་ཤཱ་སྟྲིས་རྩོམ་སྒྲིག་གནང་བའི་ "༸རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྦས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་" ཞེས་པ་དེར་གཟིགས་པར་ཞུ། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། བོད་ཡིག་ནང་སྤེལ་བའི་དཔྱད་རྩོམ་ཁག ཞུ་སྒྲིག་པ། རྗེ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། ཞུ་སྒྲིག་ལས་རོགས། ཆབ་རྡོམས་བསྟན་པ་ཉི་མ། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། སྒང་ཏོག ༢༠༡༡ ཤོག་གྲངས་ ༥༣-༩༣

4. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༢

སོགས་བོད་ཀྱི་ཆོས་རིག་གི་ལུགས་རྒྱེན་ཆེན་པོ་ཐེབས་པ་ལས་རྒྱལ་བསྟན་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་དང་རིག་གཞུང་སྲུང་སྐྱོབ་དར་སྤེལ་བྱུང་ཡོད།[5]

འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཕྲེང་གཉིས་པ་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༦༤༤-༡༦༩༩) གྲིས་གཉིད་སྐྱེས་སྡེ་པ་ཟམ་སར་གྱི་སྲས་མོ་ཁབ་ཏུ་བསུས་ཤིང་། ཁོང་གྲོན་པའི་དུས་ཏེ་དུས་རབས་ ༡༧ པའི་སྨད་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བླ་གྲྭ་རྣམས་གདན་ས་ཆེན་པོ་འོག་མིན་ཨོ་རྒྱན་སྨིན་གྲོལ་གླིང་དང་།[6] འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པ་ཕྱག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༦༨༦-༡༧༡༧) གྱི་སྐབས་ནས་བཟུང་༄རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་ཆེན་པོའི་གདན་ས་མཚུར་ཕུ། ཀུན་གཟིགས་ཞྭ་དམར་པ་རིན་པོ་ཆེའི་གདན་ས་ཡངས་པ་ཅན། དེ་བཞིན་བྱམས་མགོན་ཏའི་སི་ཏུ་རིན་པོ་ཆེའི་གདན་ས་དཔལ་སྤུངས་དགོན་བཅས་གཙོ་བོར་བྱས་པའི་བོད་དབུས་ཀྱི་དགོན་ཆེན་ཁག་ཏུ་འདུལ་བའི་བསླབ་སྡོམ་ཉིད་པ་དང་བསླབ་པ་སློབ་གཉེར་གནང་བར་ཐེབས་པའི་ལམ་སྲོལ་བཟང་པོ་ཕྲིས་ཀྱི་བར་དུ་དར་འདུག དེ་དག་གི་རྣམ་པའང་གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་གཞིས་དང་འདྲེས་ནས་འབྲེལ་བ་ལྷ་བུར་སྣང་།[7]

དུས་རབས་ ༡༣ ནས་འཁོན་གདུང་ས་སྐྱའི་སྲས་མོ་ཇོ་བཙུན་རྡོ་མོ་གྱུ་རུ་ཞེས་རབ་སྒྲོལ་མ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མེས་པོ་གྱད་འབུམ་བསགས་ཀྱི་སྐུ་

5. བློ་གསར་གཞོན་ནུའི་དགའ་སྟོན། ཤོག་གྲངས་ ༢༦-༢༡༦

6. བློ་གསར་གཞོན་ནུའི་དགའ་སྟོན། ཤོག་གྲངས་ ༡༦༡ མཇུག

7. འབྲས་ལྗོངས་ནང་ཀར་དགོན་དང་ཚུལ་སྐོར་ཇོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་ལགས་ཀྱི་རྩོམ་སྒྲིག་གནང་བ། གླིང་བརྗོད། "འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས།"ཤོག་གྲངས་ ༣༩-༤༧ ལ་གཟིགས་པར་ཞུ། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་ནས་སྤར་སྐྲུན་ཞུས་པའོ།། ༢༠༠༨

ལྷར་ཕེབས་པ་ནས་བཟུང་། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གཙོས་དེ་དག་གི་སྲས་སྲོས་དང་བོད་ཀྱི་ལྷ་མའི་གདུང་རྒྱུད་ཆེ་གྲས། ༄རྒྱལ་བའི་ཡབ་གཞིས། སྐུ་དྲག་སྒེར་པ་བཅས་ཀྱི་གཟིམ་ཤག་ནང་ཕན་ཚུན་བག་གཏོང་བསྟུ་ལེན་གྱི་གཉེན་འབྲེལ་ལམ་ལུགས་བྱུང་འདུག[8]

དུས་རབས་ ༡༩ དང་ ༡༨ པའི་དཀྱིལ་སྐད་སོ་སོར་འབྲུག་དམག་བྱུང་བ་དང་།[9] དུས་རབས་ ༡༨ པའི་སྐད་ནས་གོར་དམག་སྤྱི་བཅས་འབྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་བལ་འབྲུག་ནས་བཙན་འཛུལ་གནོད་འཚེའི་སྲུན་གཙེར་ཡང་ཡང་བྱུང་སྐབས། བོད་ཕྱོགས་ནས་འགྲིག་འཛུགས་ཡོང་ཐབས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་རོགས་རམ་ཅི་ཆེ་གནང་འདུག[10] དུས་རབས་ ༡༨ པའི་མགོ་སྟོད་དེ་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཕྲིག་གསུམ་པ་ཕྱག་རྫོར་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་དུས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཕྱག་རྗེས་ལ་ཆེ་བསྟོད་མཚོན་བྱེད་དུ་བོད་ཁྲལ་སྒེར་གཞིས་གསོལ་རས་གནང་བ་དང་འབྲེལ་ཐའི་རྫི་དང་རིམ་པ་གསུམ་པའི་གོ་གནས་ཀྱི་ཚོ་ལོ་བསྐུལ་འདུག་ཅིང་།[11] དེ་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་ན་རིམ་དཀྱུང་གསར་དང་བསྟུན་བོད་ཕྱོགས་སུ་ལོ་མཇལ་དུ་ཕེབས་ཤིང་༄རྒྱལ་

8. Sikkim: A Concise Chronicle. March 20, 1963, Royal Wedding Committee. Gangtok. pp. 1-22 Alice Travers, 2024. Women in the Diplomatic Game: "Preliminary Notes on the Matrimonial Links of the Sikkim Royal Family with Tibet" (19th to 20th centuries) Bulletin of Tibetology, 55, (1) Gangtok: Namgyal Institute of Tibetology. pp.33-73.

9. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༢༠-༢༡, ༣༦-༣༩

10. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༣༩-༤༠

11. Ardussi, John, Balikci-Denjongpa, Anna, Sorensen, Per K. 2021. The Royal History of Sikkim: A Chronicle of the House of Namgyal, Chicago: Serindia Publication. pp. 516-517.

དབང་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་རིམ་བྱོན་ནས་མཛལ་ཕྱག་བསྟུལ་སྐོར་ལོ་རྒྱུས་ཁག་ཏུ་གསལ་ལ། ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པ་དེ་ཉིད་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ནང་སྔོན་གྱི་ཆོས་རྒྱལ་དག་ལས་ཕྱག་རྗེས་བཟང་པོ་ཡོད་པ་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱས་འདུག

བོད་ཡུལ་སྤྱི་དང་འབྲས་གཞུང་དབྱར་ས་ཕོ་བྲང་གྲོ་མོ་སླད་ཚུམ་འབི་[12] ཚུད་པའི་བོད་ཁོངས་སྐྱེར་གཞིས་རྣམས་ནི། དུས་རབས་ ༡༧ དང་ ༡༨ ནང་གི་འབྲུག་དང་བལ་ཡུལ་གོར་ཁའི་བཙན་འཛུལ་སྐབས། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ཉེན་གཡོལ་དུ་ཕེབས་ཡུལ་ས་གནས་ཤིག་ཡིན་འདུག

རྒྱ་གར་དུ་དུས་རབས་ ༡༧ པའི་ནང་ཐོག་མར་དབྱིན་ཇི་སླེབས་འགོ་བཙུགས་པ་དང་། རྒྱ་གར་བཀྲལ་དབྱིན་གཞུང་གིས་དུས་རབས་ ༡༧ པའི་མཇུག་ཏུ་དབྱིན་ཇིའི་མི་སྣ་བོད་ནང་ས་ཁམས་རྟོག་ཞིབ་དང་ཚོང་གི་འབྲེལ་ལམ་སླད་མངགས་གཏོང་བྱས་པ་ལས། བོད་ཡུལ་དེ་བཞིན་ཧི་མ་ལ་ཡའི་རི་རྒྱུད་ཁག་དང་ཕྱོགས་གང་ཅི་ནས་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་དང་། ཚོང་ཟོག་དང་ཡུལ་གྱི་གནས་བབ་གང་ས་ཅི་ཐད་ལ་རྒྱུས་ལོན་ལེགས་པར་བྱུང་ཞིང་། དུས་རབས་ ༡༩ པའི་དཀྱིལ་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ནང་དབྱིན་ཇི་སླེབས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ནི་འབྲས་ལྗོངས་དེ་བཞིན་བོད་དང་ས་འབྲེལ་གྱི་ལྟེ་བར་ཆགས་པ་ལས། དུས་ཡུན་ཐུང་ངུའི་ནང་བོད་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་ཐུབ་པ་དེས་ཡིན་པ་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་འདུག

སྐབས་དོན་ཉེ་བའི་དུས་རབས་ ༡༩ ནས་ ༢༠ པའི་དཀྱིལ་སྟོད་བར་ཕྱིས་ཀྱི་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཁག་ཅིག་དང་འབྲེལ་བའི་ཆོས་སྲིད་ལོ་རྒྱུས་ཁྲིད།

12. ཚུམ་འབི་ནི་དེང་སྐབས་བོད་གཙང་ཕྱོགས་གྲོ་མོ་རྫོང་ཁོངས་སུ་ཡོད།

བོད་དང་ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་གནས་བབ་གང་ཤེས་ཆེ་ཡོང་ཙམ་ཞིག་གཤམ་དུ་གསལ་སྟོན་ཞུ་ཁུལ་བགྱིས་ཡོད།

ས་བཅད་དང་པོ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཕྲེང་བདུན་པ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ། (༡༧༨༥-༡༨༦༣)

ལྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བརྒྱད་པ་འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོའི་ (༡༧༥༨-༡༨༠༤) སྐུ་ཚེ་སྨད་ཀྱི་སྐབས་ཏེ། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཡབ་རྗེ་ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༧༦༩-༡༧༩༣) མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༩༣ ལོར་བོད་ལྷ་ལྡན་དུ་སྐུ་ཚེའི་འཕེན་པ་རྫོགས་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་རབ་བྱུང་ ༡༣ པ་ཆུ་མོ་གླང་གི་ཕྱི་ལོ་དེའི་ནང་བོད་ནས་རང་ཡུལ་དུ་ཕེབས་ཏེ་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ཙམ་མཛད་འདུག་ལ། ཁོང་ནི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁྲིད་ཁྲི་ལོ་རིང་ཤོས་གྲས་སུ་བརྩི་ཞིང་སྐུ་ཚུང་དུ་ནས་ཤེས་རབ་བཀྲ་བའི་རང་བཞིན་དུ་གྲགས། རྗེས་སུ་དགུང་གྲངས་ ༡༢ བཞེས་སྐབས་ཏེ་མེ་ཕོ་འབྲུག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༩༦ ལོར་དངོས་སུ་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་འགན་འཁུར་བཞེས་འདུག ཆོས་རྒྱལ་ཡབ་རྗེའི་སྐབས་གོར་དམག་ཐེངས་གཉིས་ (༡༧༨༨-༡༧༩༢) བྱུང་བ་སོགས་ཕྱི་ནང་གི་ཟིང་འཁྲུག་རྫོད་རྙོག་དུ་མ་ཞིག་བྱུང་བར་བརྟེན།[13] ལྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ་ལུང་རྟོགས་རྒྱ་མཚོའི་སྐུ་དུས་(༡༨༠༥-༡༨༡༥) སུ་བོད་གཞུང་ནས་བཀའ་ཤོག་ཅིག་བསྐུལ་འདུག དེ་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། “དེ་དུས་བོད་གཞུང་ནས་བཀའ་ཤོག་ཅིག་བསྐུལ་གནང་འདུག་པ་དེའི་ནང་། གངས་ཅན་ཆོས་ཀྱི་ཞིང་འདིའི་བདེ་

13. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༣༧-༤༢

སྐྱིད་ཀྱི་གཞི་རྩ་སྟབས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་དེ་ཉིད་སྲུང་ཞིང་སྐྱོང་བའི་ཐབས་ཚུལ་ལ་འབད་པ་ཆེར་བསྐྱེད་དང་། དགོན་སྡེ་ཕོར་ཞིག་ཧེན་གསུམ་གྲུར་བ་སོགས་ཉམས་པ་སོར་ཆུད་པའི་ཐབས་ཚུལ། གནས་སྲུང་ཁྱད་ཅན་ལ་གསོལ་མཆོད་སོགས་གནའ་བོའི་སྲོལ་རྒྱུན་ཉམས་མེད་བྱེད།”[14] ཅེས་སྟབས་ཡུལ་འདིའི་ཡུལ་ལྷ་གསོལ་མཆོད་དང་སྐུ་རིམ་སོགས་སྒྲུབ་དགོས་པ་གསུངས་འདུག འདི་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༠༨ ལོར་༧ རྒྱལ་དབང་དགུ་པ་མཆོག་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་ཞུས་སྐབས་ཁྲི་སྐྱེས་ལེགས་འབྱུལ་ཆེད། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་[15] ངོ་གཡོག་དང་བཅས་ལྷ་སར་ཕེབས་ཞིང་༧ རྒྱལ་དབང་མཆོག་ནས་ཕོན་ཕྱག་བསྟུལ་བའི་སྐབས་ཀྱི་བཀའ་ཤོག་ཡིན་པར་འདུག[16]

ཕྱི་ལོ་ ༡༢༨༨ དང་ཕྱི་ལོ་ ༡༢༩༠-༡༢༩༣ བར་ནུབ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཆགས་པའི་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེ་གོར་དམག་གིས་བཙན་བཟུང་བྱས་ཡོད་པ་ལས་བཟློག་པའི་ཕྱིར་[17] ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༥ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་གཏུམ་ལངས་ཞེས་པའི་ས་གནས་སུ་དབང་འདུས་རྩེ་ཕོ་བྲང་བཞེངས་དགོས་བྱུང་

14. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༩༠

15. བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་ནང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་པོ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ཞེས་བཀོད་འདུག་ཀྱང་། རྒྱལ་པོ་དེ་ཉིད་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༢༩༣ ལོར་ལྷ་སར་གཤེགས་པར་ལོ་དུས་དཔག་ན་ཆོས་རྒྱལ་བདུན་པ་ཡིན་པར་ངེས། དེས་ན་ལོ་ཚིགས་མི་མཐུན་པས་མི་འཐད་སྙམ། ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་དང་པོ། ཀ་སློན་སྤྲུག ཞྭ་སྒབ་ཤག རབ་བྱུང་བཅུ་དྲུག་པའི་ལོ་ ༩༥༠ དང་། Third Edition 1986 Published by: Tibetan Cultural Printing Press, Dharmsala, H,P. ཤོག་གྲངས་ ༦༢༠

16. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་དང་པོ། ཤོག་གྲངས་ ༦༢༠-༦༢༡

17. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༣༢-༩༣

འདུག[18] སྐབས་དེ་ཙམ་ནས་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚོང་ལས་ཚོགས་པ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་དང་མཉམ་དུ་འབྲེལ་ལམ་འགོ་བཙུགས་ཤིང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༧ ལོར་དབྱིན་ཇིས་གོར་ཁའི་དམག་གི་སྟོབས་ཤུགས་ལས་སྐྱོབ་ཐབས་དང་རོགས་སྐྱོར་ཐོབ་པ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས། རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཚོང་ལས་ཚོགས་པ་དང་འབྲས་ལྗོངས་བར་ཏི་ཏ་ལི་ (Treaty of Titalia) ཞེས་པའི་ཆིངས་ཡིག་[19] ཅིག་བཞག་འདུག[20]

༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ་ (༢༩/༣/༡༨༡༦-༣༠/༩/༡༨༣༧) མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༢༢ ལོར་ལྷ་སར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་ཞུས་པའི་སྐབས་སུའང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་རྟེན་འབྱུང་ལེགས་འབུལ་ཆེད་ངོ་ཚབ་གཏོང་གནང་མཛད་འདུག[21]

དེ་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། “དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་ནས་ལྷ་ལྕམ་བཞེས་རྒྱུའི་བོད་གཞུང་ལ་སྙན་ཞུས་ཀྱིས་བོད་གཞུང་ནས་སྐུ་ཚབ་དྲུང་སྐྱ་སེར་གཉིས་ཆེད་བསྐྱལ་གྱིས་ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་ལུང་བསྟན་བབས་དོན་བཞིན་སློང་སྟེར་ཆང་ས་བསུ་ལེན་འགན་འཁུར་བོད་གཞུང་ནས་མཛད་པ་

18. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༤༥

19. Jigme N. Kazi. Treaty of Titalia. Sons of Sikkim, The Rise and Fall of the Namgyal Dynasty of Sikkim. (2020). 393-394.

20. Amar Kaur Jasbir Singh. Himalayan Triangle: A historical survey of British India’s relations with Tibet, Sikkim and Bhutan 1765-1950. 1988. The British Library, London. (Sikkim section), གོང་གསལ་ནང་དོན་རྒྱས་པར་དཔེ་དེབ་འདི་རུ་གསལ།

21. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་དང་པོ། ཤོག་གྲངས་ ༦༧༩-༦༨༠

བཅས།”[22] ཞེས་གསལ་སྟོན་གནང་བ་བཞིན། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་རིམ་བཞིན་རང་གི་བཙུན་མོར་གཙང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ཕྲེང་བདུན་པ་བློ་བཟང་བསྟན་པའི་ཉི་མའི་ (༡༧༨༢-༡༨༥༣) སྐུ་མཆེད་ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་གསུམ་དང་། གཙང་ཏྟ་ནག་སྙེར་པ་ལྗིང་དཀར་བའི་ལྷ་ལྕམ་དང་ཏྟ་ནག་སྙེར་པ་སྨོན་སྐྱིད་ལྷ་ལྕམ་བཅས་བཙུན་མོ་ལྔ་བཞེས་འདུག[23] དེ་བཞིན་ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྲས་སྐུ་བཀྲིས་བློ་བཟང་རིག་འཛིན་ཆོས་འཕེལ་ལམ་རྗོགས་ཆེན་སྤྲུལ་སྐུ་བློ་བཟང་སྐྱབས་མགོན་ (༡༨༡༣-༡༨༩༦) ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༨ ལོར་གཙང་སྙེར་པ་ལྗོ་དགོན་སྐྱིད་སྡུག་གི་སྲས་མོ་བཀྲིས་པ་གསང་ཡུམ་དུ་བཞེས་[24] པ་དང་། ཡང་ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་གི་སྲས་སྲིད་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༨༣༠-༡༨༩༣) གྱིས་ཀྱང་བོད་གཞུང་གི་གཞུང་ཞབས་ལྕང་ནག་ཤེལ་དཀར་གྱི་སྲས་མོ་ཞིག་བཞེས་འདུག[25]

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༦ ལོར་མོན་རིགས་འབར་སྤུངས་པའི་རྒྱུད་པ་ཐུག་མཇོད་སྡེ་ལོད་བསྐོངས་པ་ནས་བཟུང་། འབྲས་ལྗོངས་ནང་ཁུལ་སྡེ་གཟར་བྱུང་སྐྱེ་ཀོ་བཀྲ་པའི་ཕྱོགས་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ངོ་ལོག་ཤུགས་ཆེར་བྱུང་བར་བོད་གཞུང་ལ་རོགས་རམ་ཞུས་འདུག ཚུལ་དེ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། “དེ་དུས་བོད་གཞུང་ནས་སྐུ་ཚབ་ཊ་དཔོན་ཟུར་ཆེད་བསྐུལ་གཙང་ཚུའི་གཡོག་འགྲམ་མར་ལྷམས། བསངས་ཐུབ་འཁྱོར་ནས་ཀོ་ཋ་པ་ར་ལམ་བརྒྱལ་ནས་ཡོང་མི་ཆོག་པའི་

22. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༩༥
23. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༩༥-༩༦
24. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༣
25. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༠

བཀའ་བཏང་སྟེ་བཀག་འདོམས་ཐོག སྐད་ཕྱིན་དེ་ལྟར་མི་བྱེད་པའི་བར་འདུམ་བྱས་འདུག་པ་བཅས། གང་ལྟར་ཀོ་ཏ་པའི་དམག་ཅེས་བྱུང་སྟེ་ལོ་འགའི་བར་འབྲས་ནང་བཙོད་མི་བདེ་བའི་འཕྲུང་རྐྱེན་སྣ་ཚོགས་ཤིག་བྱས་འདུག"[26] ཅེས་གསལ། དེ་ལྟར་ཀོ་ཏ་པས་སུན་གཙེར་བྱས་པའི་རྐྱེན་རྩ་དེ་བརྒྱུད་རྡོར་གླིང་དབྱིན་ཇིར་བདག་འདུག དེ་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། "དེ་རྗེས་རྡོར་གླིང་དུ་འབྲིམ་ས་ཞིག་འབྲས་གཞུང་ནས་འདས་ལོ་ ༡༨༣༥ རབ་བྱུང་བཅུ་བཞི་པའི་ཤིང་ལུག་ལོར་བཀའ་འཛིན་དང་བཅས་གནང་འདུག "[27] ཅེས་གསལ་བ་བཞིན། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་བོད་གཞུང་དང་སྔན་གསེང་བཀའ་བསྟུར་གང་ཡང་མེད་པར་འབྲས་ཁུལ་རྒྱ་ཁྲལ་འབྲས་ལྗོངས་པའི་ལག་ནས་ཤོར་བར་རོགས་རམ་བྱེད་པའི་ཐུན་པར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༥ ལོར་ཕྱི་གླིང་མགོ་སེར་ལ་འབྲས་ཁུལ་རྡོ་རྗེ་གླིང་[28] དུ་འབྲིམ་ས་ཞིག་མི་སྤྱོད་ཐབས་མེད་བྱུང་འདུག འབྲས་གཞུང་ངོས་ནས་ས་ཆ་དེ་བཞིན་ཐོགས་མའི་ཚུལ་དུ་དབྱིན་ཇིར་མཚོ་སྤྱོད་གནང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་ལས། ས་གནས་དེའི་ཁྲལ་སྒྲ་དང་ཚོང་ཐོག་གི་སྒོ་ཁྲལ་བདག་དབང་དབྱིན་ཇིར་མེད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ལོར་སྲིད་སྐྱོང་བསྟན་རྒྱས་གླིང་ (སྲིད་ལོ་ ༡༨༧༩-༡༨༩༩) ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཁོངས་གཏོགས་བོད་སྡོད་རྗེ་ཁ་དང་ཐེང་རིང་ངོ་གཡོག་གི་ཚོང་རིགས་ཤོ་ཁྲལ་དང་། འགྲོག་པའི་རྟ་ས། མཚེར་ལྷས་སོགས་བཀག་བསྡད་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་གནང་འདུག་པར་གསལ།[29]

26. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༠

27. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༠

28. Deed of Grant 1835. Sons of Sikkim, (2020). 395.

29. ༄རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྲས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༦༡

བོད་གཞུང་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་རིགས་རྒྱུད་མི་ཉམས་པའི་ཐོག་ལ་ཐུགས་འཁུར་ཆེ་བཞེས་གནང་འདུག་སྟེ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། “འདས་ལོ་ ༡༨༩༥ ནང་བོད་གཞུང་ནས་འབྲས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་ལ་བཀའ་ཤོག་ཅིག་གནང་འདུག་པའི་ནང་། འབྲས་རྒྱལ་ངོ་མ་སྐུ་ན་མཐོ་བ་དང་། སྲས་རྫོགས་ཆེན་སྤྲུལ་སྐུ་སྐུ་གཟུགས་འཕྲོད་མེད་འདུག་པ་བཅས། ད་ཆ་རིགས་རྒྱུད་ཤིན་ཏུ་ནས་ཉག་ཕྲར་སོང་གཤིས་རིགས་རྒྱུད་འཕེལ་ཆེད་བླ་ལྷ་ཁག་ལ་ལུང་བསྟན་ཞུས་པའི་སྲིད་འབྱུང་བའི་ཞབས་བརྟན་རིམ་གྲོ་དགོས་རིགས་བོད་ཁོངས་གཞུང་ས་རང་ནས་མཛད་ཡོད་པ་མ་ཟད་འབྲས་ལྗོངས་གནས་ནང་དུའང་སྲིད་འབྱུང་རིམ་གྲོ་སྒྲུབ་དོད་བོད་གཞུང་ནས་དངུལ་སྲང་བརྒྱ་དང་ལྔ་བཅུ་ཐམ་པ། ཛ་ཀོ་རྟེ་འཁོར་དྲུག་བཞི་བཅུ་ཐམ་པ་བཅས་བཏང་ཡོད་ཅེས་བཀའ་རྒྱ་གནང་འདུག་པའི་དགོངས་དོན་བཞིན་སྲིད་འབྱུང་རིམ་གྲོ་ལེགས་སྒྲུབ་ཀྱིས་ལྷ་ལྕམ་ལྷུ་པ་སྔོན་སྐྱིད་ལྕམ་ནས་ད་ལྟའི་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་འཁྲུངས་འདུག །”[30] ཅེས་གསལ།

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་བསྟན་པའི་མངའ་བདག་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱི་དངོས་སློབ་ལྷ་དབོན་ཆོས་དབྱིངས་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱི་ཡང་སྲིད་མཁན་ཆེན་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ་དང་། དེའི་ཡང་སྤྲུལ་ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྲས་འདྲེན་མཆོག་བློ་བཟང་རིན་ཆེན་ནས་བླ་བྲང་སྐྱབས་མགོན་མཆོག་བོད་ཕྱོགས་སུ་ཕེབས་ཏེ། རྒྱུད་སྟེ་དང་འབྲེལ་བའི་ཆོས་འབྲེལ་ཞུས་

30. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༣

འདུག་ཅིང་།[31] རྗེ་ཉིད་ལ་བླ་བྲང་སྐྱབས་མགོན་ཞེས་ཞུ་བ་དང་དགུང་གྲངས་སོ་བདུན་ཕེབས་པ་ས་ཕོ་སྤྲེལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༨ ལོར་ཁྲག་རླུང་གི་སྙུན་གཞིར་བརྟེན་གཟུགས་སྐུའི་བཀོད་པ་བསྡུས་འདུག [32]

བླ་བྲང་སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པའི་རྐྱེན་རྒྱ་ནི་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་བསྟན་པའི་ཉི་མ་[33] (སྤྱིད་ལོ་ ༡༨༤༤-༡༨༤༥) དང་སྤྱིད་སྐྱོང་རྒྱལ་ཚབ་ཚེ་སྨོན་གླིང་འཇམ་དཔལ་ཚུལ་ཁྲིམས་གཉིས་ཕྲན་བུ་ཐུགས་མཐུན་མེད་སྐབས། སྤྱིད་སྐྱོང་ནས་མཐུ་གཏད་ངན་པ་བཏང་བའི་བར་ཆད་ཀྱིས་གཤེགས་པ་ཡིན་པར་བརྗོད་སྲོལ་འདུག[34]

རབ་བྱུང་ ༡༤ ལྕགས་ཕོ་ཁྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༠ ལོར་རྒྱལ་སྲས་བླ་བྲང་སྐྱབས་མགོན་གང་གི་ཡང་སྲིད་བོད་ཡུལ་གཙང་ཁུལ་དུ་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་མཚན་ལ་ངག་དབང་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ་ཞེས་གསོལ་ཏེ། སྦས་ཡུལ་འདིར་གདན་འདྲེན་གྱིས་ཁྲི་འདོན་མངའ་གསོལ་གནང་། མཐར་མཆོག་སྤྲུལ་ཁོང་དགུང་གྲངས་ང་བཞིར་ཕེབས་པ་རབ་བྱུང་ ༡༥ ཤིང་ཕོ་འབྲུག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༤ ལོ་སྟེ་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་དུས་སུ་སྐུ་ཞི་བར་གཤེགས།[35]

31. འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས། ཕོ་དགོན་ཀརྨ་ཐུབ་བསྟན་བཀྲ་ཤིས་ཆོས་གླིང་གི་བྱུང་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༣༥-༡༣༦

32. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས།ཤོག་གྲངས་ ༥༠, ༥༣

33. པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༤ ལོར་ལྷ་སར་གདན་དྲངས་ཏེ་སྲིད་དབང་ཟླ་བ་དགུའི་རིང་བསྐྱངས་པར་བཤད།

34. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༤༦

35. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༦༩ འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས། བླ་བྲང་དགོན་གྱི་བླ་མ་གོང་མ་རྣམས། ཤོག་གྲངས་ ༡༤༡-༡༤༣

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་ཚེ་སྨད་ཙམ་ལ་ལྷ་ལུང་དཔལ་རྡོར་གྱི་མཆོག་སྤྲུལ་གྱིས་མཚོན་བོད་ཀྱི་བླ་མ་ཁག་ཅིག་དུས་མཉམ་དུ་སྦྲས་གནས་འདིར་ཕེབས་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་གཙུམ་ལུང་དབང་འདུས་རྩེ་པོ་བྲང་དུ་གདན་དྲངས་ཤིང་སྦྱིན་བདག་མཛད་དེ། བླ་མ་ལྷུན་རྒྱས་ནས་བསྟན་འགྲོར་སྨན་པའི་ཞབས་བརྟན་དང་ཐུགས་སྨོན་དཔག་མེད་མཛད་འདུག་པ་དང་། རྗེས་སོར་ཁོང་རྣམས་སོ་སོའི་བཞུགས་གནས་སུ་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་འདུག[36]

ཡང་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་དུས་སྐབས་སུ་ཀུན་གཟིགས་ཞྭ་དམར་བའི་གདན་ས་བདེ་ཆེན་ཡངས་པ་ཅན་གྱི་དབུ་མཛད་བླ་མ་ཐར་མཆོག་ཅེས་པའི་སྐུ་སྐྱེ་མཆོད་རྟེན་བཀའ་བློན་གྱི་གཟིམ་ཤག་ཏུ་འཁྲུངས་ཏེ་ར་ལང་ཀརྨ་རབ་བརྟན་གླིང་དགོན་གྱི་བླ་མ་མཛད། དེའི་སྐུ་སྐྱེ་འབར་ཉག་བླ་མ་ཀརྨ་བསྟན་འཛིན་འཕྲིན་ལས་རབ་རྒྱས་ (འབར་ཉག་ཨ་ཐིང་སྤྲུལ་སྐུ) ཞུ་བ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༦ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས། ༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཐེག་མཆོག་རྡོ་རྗེ་ (༡༣/༡/༡༧༩༨-༡༩/༣/༡༨༦༨) ནས་གོང་མའི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་དང་འབྲེལ་རབ་གླིང་དགོན་གྱི་བླ་མར་བསྐོ་གཞག་གིས་མངའ་གསོལ་གཟེངས་བསྟོད་མཛད། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༣ ལོར་བྱམས་མགོན་ཀུན་ཧིང་ཏའི་སི་ཏུ་པདྨ་ཉིན་བྱེད་དབང་པོ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༧ ལོར་༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་བཀའ་ཤོག་བརྟག་ཡིག་སོ་སོར་བསྩལ་འདུག[37]

36. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༥-༥༦

37. འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས། ཁ་སྐོང་དང་པོ། བཀའ་ཤོག་གཉིས་པ་དང་གསུམ་པ། ཤོག་གྲངས་ ༡༠༨-༡༠༩

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༥ ལོར་དཔལ་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཐེག་མཆོག་རྡོ་རྗེས་ཕོ་ལྡང་དགོན་ཐུབ་བསྟན་ཀརྨ་བཀྲ་ཤིས་ཆོས་གླིང་ལ་བཅའ་ཡིག་ཅིག་བསྩལ་འདུག་པ་དང་། དེའི་རྒྱབ་གཉེར་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༦ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་བླ་བྲང་དཔལ་ལྡན་ཕུན་ཚོགས་ཕོ་བྲང་ནས་རྒྱབ་བསྐྱོན་ཐམ་ཁ་བསྩལ་འདུག[38]

ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ཚེ་རིང་པོར་བཞུགས་པར་བརྟེན་༧རྒྱལ་དབང་བརྒྱད་པ་ནས་བཅུ་གཅིག་བར་མཇལ་བཅར་ཆེད་ཕེབས་གནང་ཡོད་པར་སེམས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༤ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལྷ་སར་གནས་མཇལ་དང་སྙན་ཞུ་སོགས་ཕུལ་བར་ཕེབས་ཡོད་ཚུལ་གསལ།[39] ལོ་དེར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལྷ་ས་ནས་ཕྱིར་ཕེབས་ཀྱིས་ཕག་རིར་འཆར་ཅན་རྣམ་སྲས་ལྷ་གསོལ་མཛད་སྐབས། ཇ་བཏུང་དང་འཕྲུར་དང་མེ་མདའ་བརྒྱབ་པ་བཅས་འདོན་ཆོག་སྒྲུབ་པར་འབྲུག་གི་ཏླ་དཔོན་སློབ་ནས་དེ་ལྟར་བགྱིས་པ་འོས་འབབ་མིན་ཞེས་འབྲས་གཞུང་དཔོན་གཡོག་གསོད་རྩིས་བྱས་ཀྱང་སྒྲུང་ཆ་བརྟན་པོས་དེ་ལྟར་མ་བྱུང་། དེའི་སྐོར་བོད་གཞུང་ལ་སྙན་སྒྲོན་ཞུས་པར་མཐར་གཞུང་བླ་གཉིས་ནས་ཆིངས་འགྲིག་བྱ་དགོས་ཀྱི་བཀའ་ཤོག་སོ་སོར་བསྩལ་བས་འགྲིག་འཛུགས་བྱུང་བ་དང་། དེ་བཞིན་འབྲུག་གཞུང་ནས་ཀྱང་བར་འདུམ་གནང་བ་བཅས་བཀའ་སློབ་ལམ་སྟོན་གནང་

38. འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས། ཁ་སྐོང་གཉིས་པ། བཅའ་ཡིག་དང་པོ། ཤོག་གྲངས་ ༡༥༣-༡༦༣

39. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༡

འདུག[40]

ཡང་ཆོས་རྒྱལ་འདི་དང་དུས་མཚུངས་སུ་གཉིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་སྐུ་ཕྲེང་ དྲུག་པ་རིག་འཛིན་པདྨ་ཆོས་འཕེལ་ (༡༧༧༣-༡༨༣༦) མཆོག་ལ་མི་རྗེ་མཆོག་ ནས་ཁྲིད་པདྨའི་རྗེས་འཇུག་ཡིན་པས་ཨོ་རྒྱན་གུ་རུའི་སྦས་གནས་འདིར་སྐུ་འཁྲུག་ ཅམ་མ་ཕེབས་ཐབས་མེད་ཡིན་ཞེས་བཀའ་གསུང་བྱུང་ཡང་། ཆོས་རྗེ་མཆོག་གི་ དགུང་ནའི་བབ་ཀྱིས་ཕེབས་མ་ཐུབ་མོད་གང་ལྟར་མཆོད་ཡོན་གྱི་འབྲེལ་ལམ་བྱུང་ འདུག[41]

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༩ ལོར་ཐོག་མར་དབྱིན་ཇིའི་མི་སྣ་ཌོག་ཏར་ཨར་ཅི་བཊ་ཀེམ་ འབེལ་ (Dr. Archibald Campbell, (1805-1874) དང་རྩི་ཤིང་ཉམས་ཞིབ་ པ་ཌོག་ཏར་ཛོ་སེབ་ ཌི་ ཧུ་ཀར (Dr. Joseph D. Hooker, (1817-1911) གཉིས་འབྲས་ལྗོངས་ཁུལ་དུ་སྐོར་ཙུལ་གྱིས་གཙོ་ལ་ཕྱོགས་སུ་ཕྱིན་པ་དང་། རྗེས་ སུ་ཡང་བསྐྱར་གཙོ་ལ་རི་རྒྱུད་བརྒལ་ཏེ་བོད་ཁུལ་དུ་སོང་བར་དེ་དུས་བོད་གཞུང་ གིས་ཕྱི་མི་ས་མཚམས་བརྒལ་ནས་འགྲིམ་འགྲུལ་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་འདོམས་ཚ་ ནན་ཕབ་པ་ལས་གཤམ་འོག་གི་གནས་ཚུལ་རྣམས་བྱུང་འདུག ཡང་སྐབས་དེར་

---

40. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༡ མི་ཉག་མགོན་པོ། གངས་ཅན་མཁས་དབང་རིམ་བྱོན་གྱི་ རྣམ་ཐར་མདོར་བསྡུས། དེབ་དང་པོ། ཤོག་གྲངས། ༨༤༤-༨༤༥ བར་དུའང་གཟིགས་པར་མཛོད། ཀྲུང་ གོའི་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༨ རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དཔེ་ ཁོངས་སུ་བཞུགས།

41. དགོན་བྱང་འཇིགས་མེད་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་རྩོམ་ཡིག་ཕྱོགས་སྒྲིག འཕྲིན་མཆོག་མཚུངས་མེད་རིག་འཛིན་ ཡོལ་མོ་བའམ་དགོན་བྱང་མཆོག་སྤྲུལ་རིན་པོ་ཆེའི་འཁྲུངས་རབས་དྲི་མེད་ཤེལ་གྱི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བ་ བཞུགས་སོ།། སྔེར་ནས་པར་སྐྲུན་ཞུས། པར་ལོ་ ༢༠༡༩ ཤོག་གྲངས་ ༣༡

གོང་དུ་བརྗོད་ཟིན་པ་ལྟར་འབྲས་གཞུང་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༥ ལོར་རྡོ་རྗེ་གླིང་ས་ཁུལ་དེ་བཞིན་དབྱིན་ཇིར་སྤྲད་པར་བརྟེན། ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་ཡང་བོད་ཕྱོགས་སུ་ལོ་༨ རེའི་མཚམས་ལ་མ་གཏོགས་ཡེབས་མི་ཆོག་པ་བཟོས་འདུག[42]

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༠ ནས་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཚོང་ལས་ཚོགས་པས་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་བོད་དུ་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་ཕྱིར་དང་། ལྷག་པར་གཞི་རྩ་གཙོ་བོ་ནི་བོད་ཀྱི་སྟགས་རྒྱུད་གདུང་འཛིན་ཝུག་པ་གླིང་པ་ལས་མཆེད་པའི་དམག་དཔོན་སྤྱི་ཁྲབ་སྤྲོ་ཁང་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་རྡོར་གླིང་ནས་ཡོང་བའི་གོང་གསལ་དབྱིན་ཇིའི་མི་སྣ་གཉིས་བཙོན་འཇུག་བྱས་པར་བརྟེན། དེའི་འཁོན་ལན་དུ་དབྱིན་ཇི་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ནང་སྲིད་ལ་དངོས་སུ་ཐེ་བྱུས་བྱས་པའི་འགོ་བཙུགས་ཡོད་དེ། [43] འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། "འདས་ལོ་ ༡༨༥༠ ལྷུགས་ཁྲི་ལོ་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་ནས་དམག་སྣ་དུམ་ཙམ་རི་ཉིད་ཆུ་བརྒལ་ནས་ཡོང་བ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་པའི་རྒྱ་གཞིས་ས་ཆ་ཇི་ཡོད་དང་། རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ཁྲལ་སྟོང་ཐག་དྲུག་བཅས་བཅད་པ་དང་། རྡོར་གླིང་གི་བྱང་ངོས་འབྲས་ལྗོངས་ས་ཆ་ར་མམ་ཆུ་དང་ཤར་ངོས་གཙང་ཆུ་རི་ཉིད་ནས་བཅད། ནུབ་ངོས་གོར་འབྲས་ས་མཚམས་ནས་བཅད་དེ། དེ་ནས་རི་ཉིད་ཆུ་མན་ཇོང་ཁག་དྲུག་གི་ས་ཆ་དང་། རྒྱ་གཞིས་དང་ས་མི་ཡོང་འབབས་རྒྱ་ཏམ་བཞི་ཁྲི་དྲུག་སྟོང་བཅས་རྒྱ་གར་གཞུང་ཁོངས་སུ་མགྲོན་ལེན་མཛད་འདུག་གཤིས་རྒྱ་བོད་ཟླ་དཔོན་ནས་འབྲས་གཞུང་གི་འཚོ་ཐེབས་སུ། འབྲུ་རྡུའི་ཁལ་ཆིག་སྟོང་ཛ་ཚ་བཅས་ལོ་རེ་བཞིན་གནང་ཐོག་རྒྱལ་རྩེ་ནས་གྲོ་མོ་ཆུ་འབབ་ཕོ་བྲང་ཐུབ་

42. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༣-༥༩

43. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༣

ངོས་ཁལ་ཡང་ས་ཚིགས་བརྒྱུད་སྐྱེལ་འདྲེན་གྱི་ལམ་ཡིག་བཅས་གནང་འདུག”[44] ཅེས་བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་ཐུན་མོང་ནས་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་སྐྱོར་བསྐུལ་ཡོད་པ་ཤེས།

དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༡ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༢༨ ཉིན་དབྱིན་གཞུང་དམིགས་བསལ་དོན་གཅོད་སྐུ་ཚབ་ཨེ་ཤ་ལེ་ ཨེ་གྲེན་ (Ashley Eden, 1831-1887) དང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་བར་དབྱིན་གཞུང་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ནང་ལས་དོན་གང་ཅིའི་ཐོག་དབང་ཆ་ཡོད་པའི་གྲོས་ཆོད་དོན་ཚན་ཉི་ཤུ་རྩ་གསུམ་ཅན་གྱི་གཏུམ་ལངས་ཆིངས་ཡིག་[45] (Treaty of Tumlong) ཅིག་བཞག་པ་དེར་བརྩི་འཇོག་དགོས་ཞེས་གསལ་འདུག[46] ཆིངས་ཡིག་འདི་ནི་ཇོ་ཇེ་གླིང་བཙན་བཟུང་བྱས་པ་ལས་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། དུས་དེ་ཙམ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་བབ་ལ་བསྒྱུར་བཅོས་བཏང་སྟེ། འབྲས་ལྗོངས་དེ་བཞིན་དབྱིན་ཇིའི་མངའ་འོག (Protectorate) ཏུ་ཚུད་པ་དེ་ལས་རྒྱ་གར་ནང་དབྱིན་ཇིའི་མངའ་དབང་སྲ་བརྟན་ཡོང་ཐབས་བྱས་པ་མ་ཟད། བོད་ལའང་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་དེ་བཞིན་གནས་ཐབས་བྱས་འདུག[47]

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༠ ལས་མས་ནང་སྤྲོ་ཁང་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་

44. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༩

45. Treaty of Tumlong 1861. Sons of Sikkim (2020). 396-400.

46. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༩

47. གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ཤོག་གྲངས་ ༢༡༢-༢༡༣

ཕེབས་མི་ཆོག་པ་དབྱིན་ཇིས་བཙན་རྒྱ་བཏང་འདུག་པར་བརྗེད། མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་ལ་རེ་འདུན་ཞུས་པ་ལས། བོད་གཞུང་གིས་འཚོ་རྟེན་དུ་རྡོ་ཁྲ་བཀྲས་གླིང་གཞིས་ཀ་དང་གཟེངས་བསྟོད་མཆོན་ཕྱིར་སྤུ་མེན་གྱི་ཏོག་དང་རིམ་བཞིའི་གོ་གནས་སུ་བསྐོ་བཞག་གནང་འདུག[48]

གང་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐབས་དབྱིན་ཇིའི་ཤོག་བྱུས་ལ་བརྟེན་ནས་འབྲས་ཁོངས་དབང་འདུས་རྡོ་རྗེ་གླིང་ཤོར་ནའང་། བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་དང་ཉེ་སར་བྱུང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་གཏུམ་ལངས་ཡོ་བྲང་གསར་བཞེངས་དང་། བཙུན་མོ་རྣམས་ལ་མོའི་གཟིམ་ཤག་གཙང་པ༵་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་བསྟན་པའི་ཉི་མའི་གཙུང་མོ་རྒྱུད་ཡིན་པར་སོང་། ལྷ་བྲང་བཀྲས་ལྷུན་དང་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་ཡོད་པ་སོགས་བོད་ཕྱོགས་ལ་ཐུགས་གཏད་ལེགས་པོ་ཡོད་པར་བཤད་ཅིང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སུའང་ཆོས་རྒྱལ་འདི་ནི་ཕྱིས་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ལས་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་མཛད་རྗེས་རླབས་ཆེན་འཛོག་མཁན་ཞིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་འདུག[49]

48. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༩ ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༣༢

49. H.H. Risley. The Gazetteer of Sikkim (1894). Published by B.R. Publishing Corporation. 425, Nimri Colony, Ashok Vihar, Phase-IV. Delhi-110052. Third Reprint 2020, pp. iii-iv, 18-21. འདི་ཐད་གཟིགས་པར་མཛོད།

ས་བཅད་གཉིས་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཐོག་བརྒྱད་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ། (༡༨༡༩-༡༨༧༤)

ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་ནི་༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ་ (༢༩/༣/༡༨༡༦-༣༠/༩/༡༨༣༧) དང་། ༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གཅིག་པ་མཁས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོ་ (༩/༡༠/༡༨༣༨-༡/༣/༡༨༥༥)། ༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གཉིས་པ་ཕྲིན་ལས་རྒྱ་མཚོ་ (༢༨/༡༢/༡༨༥༦-༢༥/༤/༡༨༧༥) བཅས་ཀྱི་སྐུ་དུས་སུ་ཡབ་ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་རྒྱལ་སྲས་བར་པར་འཁྲུངས་ཤིང་། བོད་ཡུལ་མདོ་ཁམས་ཕྱོགས་ཀྱི་དཔལ་སྤུངས་དགོན་གྱི་བསྟན་བདག་ཀུན་མཁྱེན་སི་ཏུ་པཎ་ཆེན་ཆོས་ཀྱི་འབྱུང་གནས་ (༡༧༠༠ -༡༧༧༤) ཀྱི་སྐུ་མཆེད། རྫོ་དགོན་ཀརྨ་ངེས་ལེགས་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེ་སྤྲུལ་གཉིས་པ་ཀརྨ་ངེས་དོན་བསྟན་འཛིན་འཕྲིན་ལས་ཀྱི་སྐུ་སྐྱེར་༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཐེག་མཆོག་རྡོ་རྗེ་ནས་ངོས་འཛིན་ཁྲི་འདོན་གནང་ཞིང་། ཀརྨ་སྒྲུབ་བརྒྱུད་བསྟན་འཛིན་དང་རྒྱས་ངེས་དོན་དབང་པོ་ཞེས་མཚན་གསོལ། སྐུ་ན་ཆུང་དུས་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་གནད་སྒོ་རྣམས་སྦྱོང་བརྩོན་དཔྱིས་ཕྱིན་པར་མཛད། ལོ་ངོ་གཉིས་རིང་མཚུར་ཕུའི་གདན་སར་སྒྲིག་ཞུགས་མཛད་ཅིང་། ༧རྒྱལ་དབང་མཆོག་གི་དྲུང་ནས་དགེ་ཚུལ་སྡོམ་གྱི་དངོས་པོ་བསྒྲུབས་པ་དང་། གསང་སྔགས་གསར་རྙིང་གི་དབང་ལུང་དང་ཟབ་ཁྲིད་ཀྱི་མན་ངག་སོགས་ཞུས། རབ་བྱུང་ ༡༤ ཆུ་ཕོ་སྟག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༢ ལོར་རང་ལུགས་ཀྱི་དགོན་སྡེ་པོ་ལྷུང་དང་། ར་ལང་། རུམ་བཏེགས་སོགས་འབྲས་ལྗོངས་ཀར་དགོན་རྣམས་ཀྱི་བདག་པོར་མངའ་གསོལ་བ་དང་། གང་ཉིད་མཁས་པའི་ཚུལ་དགུའི་སྒོ་ནས་རིས་མེད་རྒྱལ་བསྟན་མཐའ་དག་དར་ཁྱབ་ཏུ་འགྲོ་བ་

སོགས་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀྱི་མཛད་འཕྲིན་རྒྱས་པའི་ཐུགས་བསྐྱེད་དང་བཅས་པའི་བརྟག་ཡིག་བཀའ་ཤོག་བསྩལ་འདུག[50]

ཡབ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ན་སྨིན་པ་དང་སྐུ་ཁམས་མི་བདེ་བར་བརྟེན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༡ ལོར་རྒྱལ་པོའི་མཚན་གནས་བཞེས་དགོས་བྱུང་འདུག་པ་དང་། དེའི་རྐྱེན་གྱིས་༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གཅིག་པ་མཁས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོའི་ (༤/༡༠/༡༩༣༩-༡/༣/༡༩༥༥) སྐུ་མདུན་དུ་བསླབ་སྡོམ་ཕུལ་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༡ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་བཀྲས་ལྷུན་དཔལ་ལྡིང་གི་སྲས་མོ་ཞིག་བཙུན་མོར་[51] བསུས་ཤིང་། མཐར་རབ་བྱུང་ ༡༥ པའི་ཤིང་པོ་ཁྲི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ལོར་སྐུ་ཞི་བར་གཤེགས།

ཡང་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་དུས་སྐབས་སུ་འབར་ཉག་བླ་མ་ཀརྨ་བསྟན་འཛིན་འཕྲིན་ལས་རབ་རྒྱས་ (༡༩༡༦-༡༩༩༩) ནས་ར་ལང་རབ་གླིང་དགོན་རྙིང་དེ་བཞེན། ས་ཆའི་རྒྱ་ཁྱོན་ཆུང་བར་བརྟེན་དགོན་པ་གསར་བཞེངས་ཀྱིས་མཚོན་བསྟན་པ་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་རྣམ་པ་རྒྱ་ཆེར་བྱུང་བ་དང་། སླར་ཡང་མཚུར་ཕུ་ནས་དགོན་པར་ཕྱག་གནས་གནང་སྐབས་ཉིན་དེར་དགོན་པར་མེ་ཏོག་གི་ཆར་དང་། འཇའ་འོད་ཟུག་པ། གློ་བུར་དུ་བྲ་གྲོད་ཅིག་གིས་དགོན་པར་སྐོར་བ་ཐེངས་གསུམ་བསྐོར་བ་སོགས་ངོ་མཚར་བའི་རྟགས་མཚན་བྱུང་བ་ཀུན་གྱིས་མཐོང་བར་གྲགས། ཁོང་ཉིད་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་སྐབས་ཏེ་རབ་བྱུང་ ༡༥ ཤིང་མོ་བྱ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་སྐུ་གཤེགས།

---

50. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༦ འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས། ཁ་སྐོང་དང་པོ། བཀའ་ཤོག་དང་པོ། ཤོག་གྲངས་ ༡༨༣-༡༨༥

51. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༩

བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་སུ་འབྲས་རྒྱལ་འདིའི་སྐབས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གིས་ཟེ་བྱུས་ཤུགས་ཆེར་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་བོད་འབྲས་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ཐད། "འབྲས་ལྗོངས་ས་སྐྱོད་བོད་ཕྱོགས་ལ་བཞུགས་མི་ཆོག་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལས་ཀའི་ནང་བོད་གཞུང་གིས་བྱུས་གཏོགས་བྱེད་འཇུག་རྒྱུ་མེད་པ་སོགས་ཡོད་པ་རེད།"[52] ཅེས་གསལ་འདུག

ཡང་ཡབ་རྗེའི་སྐབས་ཏེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༥ ལོར་དབྱིན་གཞུང་གི་རེ་བསྐུལ་བཞིན་འབྲས་གཞུང་ནས་དབྱིན་ཇིའི་དཔོན་རིགས་རྣམས་རྒྱ་གར་གྱི་ཚ་གདུང་ལས་སྐྱོབ་ཕྱིར། འབྲས་ཁོངས་དབང་འདུས་རྡོར་གླིང་ས་ཁུལ་དེ་བཞིན་གསོལ་རས་སུ་བསྩལ་བར་མ་ཟད། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༧ ལོ་ནས་ས་ཁྲལ་གནང་འགོ་བཙུགས་ཡོད་ཀྱང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༠ ལོར་དབྱིན་ཇིས་དངོས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་དང་ས་ཁྲལ་བཅད་འདུག། ཡིན་ཡང་། ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་ཏེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༧ ལོ་ནས་ཆིངས་ཡིག་གི་འབྲུ་དོན་བཞིན་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ནས་བསྐྱར་དུ་ས་ཁྲལ་འཕར་མ་དང་བཅས་གནང་འདུག[53]

དེ་སྔ་བོད་ཁུལ་གམ་པ་རྫོང་གི་མི་སེར་དང་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཆེན་མི་མང་བར་དབྱར་དགུན་ས་གནས་སོ་སོར་སྒོ་ཐོག་སེམས་ཅན་འཚོ་སྐྱོང་གི་ཐོབ་ཐང་ཐད་རྩོད་གཞི་ཐན་བུ་བྱུང་བའི་ཐོག ཕྱི་ལོ་ ༡༨༠༨ ལོར་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་ནས་བཀའ་ཤོག་ཅིག་གནང་བའི་ནང་ཕན་ཚུན་མཐུན་ལམ་དགོས་པའི་མནའ་གན་

52. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༡༧

53. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༢

བཞིན་ཡོད་པ་གྱིས་ཞེས་པ་ལྟར།[54] སྐབས་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༧ ལོར་ཡུལ་ལྗོངས་གཉིས་བར་སྒོ་ཕྱུགས་སེམས་ཅན་གྱི་རྩྭ་ཟ་ཆུ་འཐུང་དང་འགྲོག་སའི་སྐོར་རྩོད་རྙོག་བྱུང་མཚམས། བཀྲས་ལྷུན་བླ་བྲང་ཁོངས་གམ་པ་རྫོང་འོག་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ཁོངས་ཀྱི་ལ་ཆེ་ཆུང་གཉིས་ཀྱི་མི་སེར་བར་བར་འདུམ་གྱི་གན་རྒྱ་ཞིག་བཞག་པའི་ནང་མཚོན་ཡོན་གོང་མའི་འབྲུ་དོན་ལྟར་ཡུལ་ལྗོངས་གཉིས་ཀྱི་བར་འདུམ་པ་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ནས་ཐམ་ཁ་དང་བཅས་པན་ཚུན་མཐུན་འགྲིག་དགོས་པར་གསུངས་པ་གསལ་འདུག[55]

གང་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་ནི་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཐོག་ཐུགས་འགན་བཞེས་མཁན་གྱི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་ཡིན་སྟབས། ཞི་བདེ་བག་ཡེབས་ཀྱི་སྒོ་ནས་དབྱིན་ཇིར་མཛའ་གཙུགས་ཐོག་འབྲེལ་བ་གནང་འདུག་པ་ལོ་རྒྱུས་སུ་གསལ།[56]

54. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༤༡-༤༣

55. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༧ Saul Mullard. Tibetan and Sikkimese Relations: Preliminary Remarks on the Gam pa disputes and the Gam pa-Sikkim agreement of 1867. pp. 143-156. Studies on the History and Literature of Tibet and the Himalaya. Published by: Vajra Publications. Jyatha, Thamel, Kathmandu, Nepal. 2012

56. H.H. Risley. The Gazetteer of Sikkim. pp. 21-24.

ས་བཅད་གསུམ་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ། (༡༨༦༠-༡༡/༢/༡༩༡༤)

༄ རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གཉིས་པ་ཕྲིན་ལས་རྒྱ་མཚོ་མཆོག་གི་སྐབས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཁྲི་གསོལ་ཆེད་སྟར་སྤྲོལ་བཞིན་བོད་གཞུང་ལ་སྙན་འབུལ་དང་འབྲེལ་རབ་བྱུང་ ༡༥ ཤིང་ཕོ་ཁྱི་ལོའི་བོད་ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༡༡ ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༤ ལོར་འབྲས་གཞུང་དབྱར་ས་ཕོ་བྲང་གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་ཏུ་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་མཛད་འདུག་ལ། རྟེན་འབྲེལ་མཛད་སྒོའི་སྐབས་ལྷ་ས་ནས་སྐུ་སེར་དཔོན་རིགས་ཁག་མཛད་སྒོར་བཅར་ཡོད་པར་མ་ཟད། བོད་གཞུང་ནས་བཀྲ་ཤིས་པའི་དགེ་མཚན་གྱི་ལེགས་སྐྱེས་སུ་མགུལ་དར་ནང་མཛོད་ཀྱིས་མཚོན་པའི་འབུལ་བ་ཚན་པ་སྣ་མང་གནང་འདུག་པ་དང་། ཕྱོགས་མཚུངས་མཚུར་ཕུ་བླ་བྲང་ནས་རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅོ་ལྔ་པ་མཁའ་ཁྱབ་རྡོ་རྗེ་ (༡༨༧༡-༡༩༢༢) མཆོག་གི་ཕྱག་མཛོད་ནས་ཕྱག་ཕྱིས་དང་། སྐབས་དེའི་བོད་གཞུང་གི་ས་དབང་ཆེན་མོ་རྣམས་དང་སྐུ་དྲག་སྐྱེར་བཅས་ནས་ཀྱང་མགུལ་དར་དང་འབུལ་ཚན་གནང་ཡོད་པ་ལོ་རྒྱུས་སུ་གསལ།[57] རྗེས་སུ་ལོ་དེའི་བོད་ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༡༥ ཉིན་བྱུང་འབྲས་ལྗོངས་གཙུག་ལགས་པོ་བྲང་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ལྷ་མི་ལྷན་འཛོམས་ཐོག་ཁྲི་སྟོན་གཟབ་རྒྱས་ཞུས་འདུག[58] བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་ལས། "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་གཙུག་ལགས་སུ་རྒྱལ་པོའི་ཆེ་འདོན་གནང་བར་

57. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༩

58. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༥༨-༥༩

སྦྱར་ལམ་ལེགས་སྐྲེས་འབྱུལ་མི་ཕག་རི་རྫོང་སྡོད་ཆེད་གཏོང་མཛད།”[59] ཅེས་གསལ། བོད་གཞུང་ནས་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་སྐབས་འབྱུལ་ཚན་གྱིས་མཆོན་པའི་དབུ་ཞྭ་དབུ་ཏོག་སྒྲོ་མདོངས་ཆ་ཚང་གནང་བ་དེ་ལས། བོད་འབྲས་ཕན་ཚུན་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཐོག་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་ཤེས་རྟོགས་ཐུབ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༥ ལོར་བཏྲུལ་གྱི་དབྱིན་ཇིའི་དཔོན་རིགས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་པ་དང་བསྟུན། གྲོ་མོར་བཞུགས་པའི་ཆོས་རྒྱལ་ལྷ་ཡུམ་དང་བཅས་སྐུ་མཆེད་རྣམས་ལྷན་ཕེབས་མཛད་དེ་ཤར་འབྲས་ལྗོངས་གཙོ་ལའི་ཉེ་འགྲམ་དུ་མཇལ་འཕྲད་གནང་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༦ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༣ ལ་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་མན་ཇུ་བར་ཆེ་ཕུ་ས་གནས་སུ་བོད་ནང་བསྐྱོད་རྒྱུའི་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཆིངས་ཡིག་གན་རྒྱ་བཞག་པ་ལས། གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་དང་ཀ་སྦུག་མཛེས་ལེབ་ལའི་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་ས་མཚམས་སུ་ལམ་བཟོ་གསར་བཅོས་ཀྱི་འགོ་བཙུགས་འདུག། དེ་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། “དེ་དུས་རབ་བྱུང་བཅོ་ལྔ་མེ་བྱིའི་འདས་ལོ་ ༡༨༧༦ ནང་ཕོགས་དཔོན་ (Pay Master) ཀྲའུ་ཛྷ་ལོ་ཡེར་[60] (Adjutant Zhou Zhen) བོད་འབྲུག་བཀའ་ཞིབ་ཏུ་ཕག་རིར་ཕེབས་ཏེ་བཞུགས་སྐབས། གྲོ་སྨད་བཙན་པ་ཆེ་རིང་འཁྲིད་གྲོ་མོ་སྡོད་སྨད་དང་། ཕག་རི་འགོ་བྱེད་རྣམས་ནས་ཕོགས་དཔོན་སྐུ་མདུན་དུ་བཅར་ཏེ་ཞུ་ཚིག་ཏུ་བོད་ཁོངས་ཆ་འབྲས་ལྗོངས་པར་གནང་བ་རི་

59. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༥༦ དང་ ༦༣

60. སྐབས་དེའི་རྒྱ་ནག་གམ་མན་ཇུའི་དམག་དཔོན་ཞིག་ཡིན་འདུག Ardussi, john. et al. The Royal History of Sikkim: (2021). Footnote p. 310

ནགས་པན་གྲོ་མོ་མི་སེར་ནས་ས་རིགས་རྫ་ཚུ་སྙེར་སྤྱོད་བྱས་པའི་ཁོངས་སུ་སྟེར་མེད་གསར་སྤྱོས་ཀྱི་ལམ་བཙོས་བྱས་ཐོག་ས་ཧེབ་ཁ་ཤས་ལྷོད་མོ་བལྟ་བར་འགྲོ་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་འཁྲུམས་ཞུལ་བྱེད་རྐྱེན་ལ་བརྟེན་བོད་ཁོངས་འགྲོ་མི་ཚོག་ཅེས་ཕྱི་རོལ་མི་རིགས་དང་གླིང་རྫོང་མ་དགོས་པར་ས་མཚམས་དབྱེ་འབྱེད་ཀྱི་ཕྱིར་སློག་བྱ་བདེའི་ཆེད་དུ་ཕོགས་དཔོན་ནས་མཛོས་ལེབ་ལ་རྩེར་ས་མཚམས་ཤིང་བྱང་ཞིག་ཕྱི་རོལ་པར་མིག་སྟོན་བྱ་ཁྱད་འཛུགས་གནང་ཡོད་པ་ཞེས་ཞུས་འདུག་གཤིས་ཀཔུ་རྣ་ལོ་ཡེར་ནས་ཀྱང་གཡག་གཙོ་མཛོས་ལ་བཙས་ལ་ཤིང་བྱང་བཙུགས་འདུག་པ་དང་།”[61] ཞེས་དང་།

ཡང་དེ་ཉིད་ལས། “དེ་སྐབས་ཕག་རྫོང་དང་གྲོ་མོ་སྟོད་སྨད་ཀྱི་མི་སེར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་བློན་སོགས་ངོ་འཛོམས་ཀྱིས་བོད་འབྲས་ས་མཚམས་ཕར་ཚུར་དབྱེ་བཅད་བྱེད་པའི་དཔྱད་མཚམས་བཏང་བ་མེད་ཅིང་། དེར་བརྟེན་བོད་འབྲས་གཉིས་ཀར་ས་མཚམས་དབྱེ་བཅད་ཀྱི་ཡིག་ཐྲིན་གཏན་ནས་མེད།”[62] ཅེས་པར་གཞིག་ན་བོད་འབྲས་གཉིས་བར་འབྲེལ་ལམ་ལེགས་པོ་ཡོད་སྐབས་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་བོད་དང་རྒྱ་ནག་མཉམ་དུ་ཚོང་འབྲེལ་བྱ་རྒྱུའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོར་བཟུང་བ་ཞིག་ཡིན་འདུག གང་ལྟར་རྒྱབ་ལྗོངས་ལོ་རྒྱུས་ལ་དཔག་ན་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༤-༡༨༡༥ ལོའི་གོར་ཁ་དང་དབྱིན་ཇིའི་དམག་འཁྲུག་ (Anglo-Nepal war) དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༤ ལོའི་ལྷོ་འབྲུག་དང་དབྱིན་ཇིའི་དམག་འཁྲུག་ (Anglo-Bhutan war) གཉིས་བྱུང་བ་ལས་ཉམས་མྱོང་ཐོབ་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་

61. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༦༥-༦༦

62. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༦༥-༦༦

༡༨༣༥ ལོར་རྡོ་རྗེ་གླིང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༡ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་སོགས་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུས་ནས་རྒྱ་བསྐྱེད་ཟིན་པ་བཅས་ཀྱི་ཉམས་མྱོང་གིས་དབྱིན་གཞུང་ནས་བོད་ཕྱོགས་ལ་བསྐྱོད་ཐབས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་དེ་བཞིན་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་ལམ་སྣེ་གཙོ་བོར་བཟུང་བར་སྣང་།

ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་གིས་རང་གི་གཅེན་པོ་ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱད་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་གཤེགས་རྗེས་ཁོང་གི་ལྷ་ལྕམ་བཙུན་མོར་བསུས། ༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོ་ (༡༨༧༦-༡༧/༡༢/༡༩༣༣) མཆོག་གི་སྐུ་དུས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༠ ལོར་ལྷ་ལྕམ་དེ་ཉིད་སྐུ་གཤེགས་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་རང་གི་ཡབ་གཅིག་པའི་སྐུ་མཆེད་ལྷ་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༨༦༦-༠༢/༢/༡༩༡༩) གཉིས་སྐུ་དྲག་ལྷ་ལྡིང་ནས་ཡིན་པའི་ལྷ་ལྕམ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་(༡༨༦༧-༣༡/༡༢/༡༩༡༠) ལྷན་རྒྱས་ཀྱིས་བཙུན་མོར་བཞེས་འདུག དེ་ཡང་ལྷ་ལྕམ་ཁབ་ཏུ་བཞེས་རྒྱུ་དང་། བོད་གཞིས་འཕར་མའི་ཆེད་སྙན་ཞུ་བསྐུར་དུ་འབུལ་རྒྱུ་བཅས་ཀྱི་སྐད་ལྷ་ཡུམ་དང་ལྷ་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལྷ་སྡེ་མི་སྡེའི་དཔོན་རིགས་དང་བཅས་གནས་སྐོར་དང་སྦྲགས་ལྷ་སར་ཕེབས་ཤིང་བཀའ་ཤག་ལྷན་རྒྱས་ལ་སྙན་འབུལ་ཞུས་འདུག ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༢ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་༧གོང་ས་༧སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་ལ་གླང་ཆེན་ཞིག་དང་། མ་ཏེ། ༧པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེར་གཞན་སྣོ་ཟོག་སེམས་ཅན་ཁག་ཅིག་བཅས་ཕྱག་རྟགས་སུ་ཕུལ་འདུག གཉེན་ཡིག་ནང་གསལ་བ་ལྟར་ལོ་དེའི་ནང་བོད་ལུགས་བཞིན་ལྷ་སར་ཁྲུང་སའི་རྟེན་འབྲེལ་གནང་ཡོད་པ་དང་། སྐབས་དེར་གཞུང་སའི་བཀའ་ཤག་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་དང་སྐུ་ངོ་བཅས་ལྷ་མི་ཞབས་གྲས་རྣམས་ལ་གསོལ་རས་

གྱི་ནོམ་པ་བསྟུལ་འདུག[63] ཕྱིས་ལྷ་ལྷམ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་སྐུ་གཤེགས་རྗེས་ཕྱི་ལོ་༡༩༡༣ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་རང་གི་སྐུ་གཤེགས་ལྷ་ལྷམ་མཆོག་གི་སྐུ་མཆེད་ཚུང་བ་ལྷ་ལྕིང་སྐལ་བཟང་བཙུན་མོ་གསུམ་པར་བསུས་འདུག[64]

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་བོད་མདོ་སྨད་རྒྱལ་རོང་ནས་ཡིན་པའི་གཏེར་སྟོན་འགྲོ་འདུལ་རྡོ་རྗེ་ (དུས་རབས་ ༡༩ དཀྱིལ་སྟོད་ནང་འཁྲུངས) མཆོག་ནས། གང་གི་ཆོས་གཏེར་དེའི་ལུང་ཟིན་ཆོས་བདག་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ཡིན་ཞེས་གཏེར་སྟོན་སྐུ་ཉིད་ཡུལ་འདིར་ཆེད་ཕེབས་གནང་ནས་ཆོས་བདག་གང་ལ་ཆོས་བཀའ་དེའི་དབང་བསྐུར་བསྟུལ་འདུག། གཏེར་སྟོན་གང་ཉིད་འབྲས་གཞུང་དབྱར་ས་ཕོ་བྲང་གྲོ་མོ་ཚུམ་འབིར་བཞུགས་བཞིན་པའི་སྐབས་རྫོགས་ཆེན་དཔལ་རི་སྤྲུལ་སྐུ་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ་འགྱུར་མེད་པདྨ་ཚུལ་ཁྲིམས་རིན་ཆེན་ (༡༨༩༥ གཤེགས་ལོ) ཡང་ལྷ་ལུང་ནས་ཨི་ལམ་རྫོང་གླིང་བརྒྱུད་གནས་གཟིགས་ཀྱིས་གཏུམ་ལངས་ཕོ་བྲང་དུ་ཕེབས། དུས་མཚུངས་སུ་བོད་ཀྱི་བླ་མ་ཁག་ཅིག་ལྷན་འཛོམས་ཀྱིས་པན་ཚུན་མཆོད་ཡོན་དུ་མཛད་ནས་བླ་མ་དེ་དག་སོ་སོར་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་འདུག་པར་གསུངས། གཏེར་སྟོན་མཆོག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ཁུལ་དུ་བསྟན་འགྲོའི་དོན་རྒྱ་ཆེར་སྤེལ་བས་ན་གང་ཉིད་ལ་འབྲས་ལྗོངས་གཏེར་སྟོན་ཞེས་མཚན་དུ་གྲགས།[65]

63. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༦༨-༦༩

64. Alice Travers, (2024: 38-39).

65. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༦༨ ཇོ་ སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། མདོ་སྨད་རྒྱལ་རོང་གཏེར་སྟོན་འགྲོ་འདུལ་རྡོ་རྗེ་མཆོག་དང་། མདོ་ཁམས་ཏྲེ་ཧོར་བྲག་མགོ་མདོ་མང་གཏེར་སྟོན་བདེ་ཆེན་རྡོ་རྗེ་གླིང་པ་རྣམ་སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་ཚུལ་སྐོར་རགས་ཙམ་གླེང་བ། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། བོད་ཡིག་ནང་སྤེལ་བའི་དཔྱད་རྩོམ་ཁག ཤོག་གྲངས་ ༡༢༩-༡༣༦ ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༡

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༣ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་བཙུན་མོ་ལྷ་ལྷམ་གཉིས་ནས་ དབྱིན་ཇིའི་སྲུན་གཅེར་སྐོར་གྱི་བདེ་སྡུག་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་ལ་སྙན་སེང་དང་ སྤྲགས། སྔར་བཞིན་རྒྱབ་སྐྱོར་ཞལ་བཞེས་ཡོད་པའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས། སྐབས་ དེར་ཆོས་རྒྱལ་སྟངས་དཔྱལ་གཉིས་ནས་དགུང་གྲངས་ ༩ ལ་ཐེབས་པའི་༧གོང་ ས་༧སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོར་མཇལ་ཕྱག་ཞུས་འདུག་ལ། ༧གོང་ས་མཆོག་གི་ཁྲི་ འདོན་འབུལ་མཇོན་དུ་མཇལ་རྟེན་གསུམ་འདེགས་འབུལ་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་ཡབ་ ཡུམ་སྲས་དང་སྐུ་འཁོར་རྣམས་ཕྱིར་ཐེབས་སྐབས། བདག་རྐྱེན་སྔར་ལམ་བཞིན་ གནང་ཐོག དམིགས་བསལ་འཕར་མའི་གནང་ཆར་སྒྲོན་ཆས་དང་། ཇ་འཁོར། བཟའ་འབྲུ། གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་བར་རྟ་ཨུལ་དོས་ཁལ་བཅས་གསོལ་རས་གནང་འདུག[66]

དབྱིན་བོད་ས་བྲི་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོ་སྐྱེ་ལུང་ཐུར་[67] དམག་གི་རྒྱུ་ རྐྱེན་ཐོག་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་དབྱིན་ཇི་ནས་བར་འདུམ་བྱེད་དགོས་ པ་དང་། བོད་ཕྱོགས་ནས་བར་འདུམ་བྱེད་པའི་དབང་ཆ་མེད་པ་སོགས་ཕྱོགས་ གཉིས་ནས་ཁག་དཀྲི་ཡིས་སྲུན་གཅེར་སྣ་ཚོགས་བྱུང་འདུག དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༥ ལོར་རྒྱ་དབྱིན་དན་འབྲེལ་གྱིས་དབྱིན་ཇིའི་སྐུ་ཚབ་མི་སྣ་བོད་ནང་ཡོང་རྒྱུའི་འཆར་ གཞི་བཟོས་པ་ལས། བོད་གཞུང་ནས་དབྱིན་ཇི་མི་རིགས་གཅིག་ཀྱང་བོད་ས་ བཀྱལ་ནས་ཡོང་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་ཐེབས། དེའི་སྐོར་སྔ་ས་ནས་བོད་གཞུང་

66. བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། ས་བྲི་དམག་འཁྲུག ང་ཕོད་ངག་དབང་ འཇིགས་མེད། དབྱིན་ཇི་ཤོག་གྲངས་ ༡༨༩ བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དཔེ་མཛོད་ནས་ཕྱུང་། ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༩༣-༩༨

67. དེང་སྐབས་ལུང་ཐུར་ནི་ཤར་འབྲས་ལྗོངས་སྤ་སྐྱོང་རྫོང་གི་རོང་ལི་ས་ཁུལ་དུ་ཆགས་ཡོད་ཅིང་། རྫོ་ལུག་ དང་ནགས་ཐང་གི་བར་གནས་སུ་ཡོད།

ལ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་དང་འབྲུག་སྡེ་སྲིད་དང་གྲོང་ས་དཔོན་སློབ་གཉིས་ནས་དབྱིན་ཇིར་དོགས་ཟོན་གནང་དགོས་པའི་ཕྱག་བྲིས་ཕུལ་ཡོད་པར་བཤད།[68] དེ་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༩ ལོར་སྐབས་དེའི་བངྒལ་གཞུང་གི་དྲུང་ཆེ་དབྱིན་ཇི་ཀོལ་མེན་པ་ཏྲིག་ ལོསི་ མཱ་ཀའོ་ལེ་ (Colman Patrick Louis Macaulay, (1845-1890) ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ཕྱག་བྲིས་ཤིག་ཕུལ་བའི་ནང་གནད་དོན་གལ་ཆེན་ཞིག་ལ། ད་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དབྱར་ས་ཕོ་བྲང་ཚུམ་འབིར་ཕེབས་རྒྱུ་མཚམས་འཛོག་གནང་དགོས་ཞེས་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༥ ལོར་དབྱིན་དཔོན་རང་ཉིད་ཆེད་གཉེར་གྱིས་བྱང་ཕྱོགས་བོད་འབྲས་ས་མཚམས་ལ་ཆེན་ཁུལ་གྱི་གི་གོང་ (Giagong) དུ་ཕེབས་འདུག་པར་གསལ།[69] ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༦/༡༨༨༧ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་བོད་འབྲས་བར་བོད་ཁུལ་དགའ་གླིང་ཞེས་པར་ཆོས་རྒྱལ་ངོ་མའི་མཚན་རྟགས་ཡོད་པའི་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་བཞག་འདུག

འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ནང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༦ ཟླ་ ༧ ཚེས་ ༥ འཁོད་པའི་ཕྱག་བྲིས་སུ་བོད་གཞུང་ནས་དབྱིན་ཇིའི་མི་སྣ་བོད་ཁུལ་དུ་གཏོང་བའི་སྲོལ་ལུགས་མེད་ཚུལ་མན་ཇུ་ཨམ་བན་བརྒྱུད། ཕག་རི་རྫོང་དཔོན་གཉིས་ལ་འཕྲལ་ཡུན་གྱི་དགེ་སྨོན་རྟོག་ཞིབ་མཛད་དེ། ལས་བྱེད་རྣམས་ལ་ལམ་སྟོན་བཀོད་འདོམས་ནན་པོ་གནང་དགོས་ཚུལ་གསལ་འདུག[70]

68. བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཕྲེང་བ། སྨད་ཆ། ཆབ་སྤེལ་ཚེ་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བྲང་ཨོ་རྒྱན། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༦ ཤོག་གྲངས་ ༥༣༥-༥༣༦

69. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༦༩-༧༠ Sons of Sikkim (2020). 138.

70. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས།ཤོག་གྲངས་ ༧༣-༧༣

འབྲས་གཞུང་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༦ ནས་བོད་འབྲས་ཀྱི་ས་མཚམས་དང་འབྲེལ་བའི་གནད་དོན་སྐོར་ལ་བར་བཞུགས་ཚུལ་གྱིས་དབྱིན་བོད་བར་ཞི་བདེ་མཐུན་ལམ་ཡོང་ཐབས་ཀྱི་འབད་རྩོལ་རིམ་པར་གནང་ཡང་དོན་འབྲས་མ་སོན། དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༧ ལོར་བོད་ཕྱོགས་ནས་སོ་སོའི་ས་སྲུང་ཆེད་ལུང་ཐུར་དུ་དགྲ་རྫོང་གསར་རྒྱག་གནང་། དེ་མཚུངས་བོད་ཀྱི་དམག་དོན་ལས་ཁུངས་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ ལོའི་དམག་འཁྲུག་སྐབས་སུ་གྲ་སྒྲིག་དང་བེད་སྤྱོད་བྱས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་བོད་ཀྱི་དམག་དོན་ས་ཁྲ་ཞེས་པ་ཞིག་ཀྱང་བཟོས་འདུག[71]

མཐར་ས་བྲི་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ འགོ་སྟོད་ནས་སྤྱི་ཁྱབ་དབྱིན་ཇིའི་དཔོན་པོ་ཨལ་ཧྥེ་ཊ་ ཝལེས་ སྤོལ་ (Alfred Wallis Paul, (1847-1912) གྱི་འོག་དབྱིན་ཇིའི་དམག་དཔོན་བིར་གེ་ཊིར་ ཇེ་ནེ་རལ་ ག་རཧམ་ (Brigadier General Graham) གྱིས་འགོ་ཁྲིད་པའི་དཔུང་དམག་ནས་བོད་རྫོང་ལུང་ཐུར་སུ་ལ་དབང་མེན་དང་འབྲེལ་བའི་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བའི་མཇུག་འབྲས་སུ། དུས་ཡུན་ཐུང་ཐུང་ཞིག་ལ་བོད་ཕྱོགས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་འདུག[72] དེའི་སྐོར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། "ས་ཧེབ་དང་དམག་མི་རྣམས་སྔང་ཐོག་སྟེང་ད་ལྷུའི་ཟླ་འཛར་ཡོད་སར་འཁྱོར་འཕྲུལ་མེ་མདའ་ཞིག་བརྒྱབ་པ་དང་། དེ་ནས་ས་ཧེབ་རྣམས་ནས་ཕོ་བྲང་རྩིས་ལེན་མཇད་འདུག"[73] ཅེས་གསལ་བས་ན་སྔོན་ཙམ་ནས་འབྲས་རྒྱལ་སྐྱངས་དཔལ་དང་དཔོན་གཡོག་ཕྲག་བསྡུས་བཅས་བོད་ཕྱོགས་གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་ཕོ་བྲང་

71. Ardussi, john. et al. The Royal History of Sikkim: (2021). 593-594

72. ཞུ་སྐབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༡༦-༦༠

73. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༣

དུ་གནས་སྐབས་ཐོགས་གཡོལ་མི་མཛད་ཐབས་མེད་བྱུང་འདུག ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ ལོའི་ལུང་ཐུར་ས་མཚམས་དོན་རྐྱེན་ཧེ་ས་བྲི་དབྱིན་བོད་དམག་འཁྲུག་མ་བྱུང་བར་དུ་འབྲས་ལྗོངས་དེ་བཞིན་བོད་ཁོངས་རྒྱལ་ཕྲན་གྱི་ཚུལ་དུ་གནས་ཡོད་པ་དང་འབྲེལ། སྔོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་བར་ས་མཚམས་ཀྱི་དབྱེ་འབྱེད་གང་ཡང་ཡོད་ཚུལ་མི་འདུག དེ་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་དབྱིན་ཇིའི་བཙན་འོག་ཏུ་ཚུད་པ་དེས་བོད་གཞུང་གི་ཆབ་སྲིད་བདག་དབང་མེད་པར་ཆགས་འདུག

གང་ལྟར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༤-༡༨༨༥ ལོ་སྐྱེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཁྲི་སྟོན་མཛད་སྒོ་གྲུབ་པ་དང་ལྗོངས་འདིའི་ཐུགས་འགན་བཞེས་ཐོག་ནས། རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་བཞུགས་པའི་དབྱིན་ཇིའི་དཔོན་རིགས་ཆོས་རང་དོན་ཁག་བཅང་གིས་རིམ་བཞིན་སྐུན་གཅེར་བཟོས་པ་ལས། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༩ ལོ་མཇུག་ཏུ་ཆིག་ཐག་ཆོད་པོས། “ལར་ཆེན་པོ་ནས་འབྲས་རྒྱལ་གྲོ་མོར་ཕེབས་མི་ཆོག་པ་དང་། བོད་དཔོན་རྣམས་དང་བསྟུན་མོལ་བྱེད་མི་ཆོག”[74]ཅེས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་སུ་གསལ་འདོན་གནང་འདུག དེར་བརྟེན་ས་བྲི་ལོའི་དབྱིན་བོད་དམག་འཁྲུག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དབྱིན་ཇིའི་འདྲེ་ལག་གི་ཤུགས་རྐྱེན་ཆེ་རུ་ཕྱིན་པ་ཞེས་ཐུབ།[75]

རབ་བྱུང་ ༡༤ པའི་མཐའ་མ་མེ་ཕོ་སྟག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༦ ཡོར་རིས་མེད་བསྟན་པའི་མངའ་བདག་འཇམ་དབྱངས་མཁྱེན་བརྩེ་དབང་པོའི་ (༡༨༢༠-༡༨༩༢) དངོས་སློབ་མཁར་ཆེན་རྡོ་རྗེ་བྲག་གི་བླ་མ་གྲུབ་ཐོབ་གློང་ཡངས་རང་གྲོལ། དེའི་

74. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༦༩-༩༡

75. ལུང་ཐུར་དབྱིན་བོད་དམག་འཁྲུག་སྐོར། གཏམ་ཚོགས་། ༢༠༢༠ ལོ་ ༤༠ ཨང་ ༡ ཤོག་ངོས་ ༡༠༡-༡༢༢ བར་དང་ ཨང་ ༢ ཤོག་ངོས་ ༨༥-༡༡༢ བར་གསལ་འདུག

སློབ་མ་ཤར་ཁུམ་བུའི་བླ་མ་ཨོ་རྒྱན་བསྟན་འཛིན་ཡུལ་འདིར་ཕེབས། སྐབས་དེར་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཆེན་དགོན་དུ་བསྟན་འགྲོའི་མཛད་བཟང་བསྐྱངས་ནས་བོད་ཕྱོགས་སུ་ཕྱིར་ཕེབས་མཛད། དེ་མཚམས་དད་སྦྱིན་རྣམས་ཀྱིས་དགོན་གྱི་བླ་ཚབ་ཅིག་སྐྱབས་འཇུག་ཞུས་དོན་བཞིན། ཕུ་བྲག་བླ་མ་སྐལ་བཟང་འོད་གསལ་ཞུ་བ་ཞིག་ལ་མངའ་གསོལ་གནང་ཞིང་། ཁོང་ཡང་ལོ་ངོ་གསུམ་རིང་བཞུགས་ནས་བོད་དུ་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་འདུག་པར་གསུངས།[76]

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༩ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་“སྒང་ས་”སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་མཇལ་བཅར་ཕེབས་འཆར་ལ་དབྱིན་གཞུང་ནས་བཀག་འགོག་དང་། ལོ་དེར་བོད་གཞུང་ནས་དབྱིན་དཔོན་ཇོན་ ཀླ ཌ་ཡེ་ཊ་ (John Claude White, 1853-1919) འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་དང་པོར་བསྐོ་བཞག་བྱས་པར་མོས་མཐུན་བྱས་མེད། དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ནས་བོད་ནང་ལམ་བཟོ་དང་། ཚོང་། ས་མཚམས་བཅས་ལ་དགག་བྱ་ཡོད་པའི་སྐོར་“སྒང་ས་”སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་དང་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་ལྷན་རྒྱས་ལ་སྙན་གསེང་ཕྱག་བྲིས་ཕུལ་འདུག གང་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ཐོག་བོད་ཀྱི་མངའ་དབང་ཡོད་པ་མཇུག་བསྒྲིལ་ཏེ་བོད་གཞུང་ནས་ཁྲིམས་མཐུན་གྱིས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་སྲུང་སྐྱོབ་འོག་གནས་རྒྱུར་ངོས་ལེན་གནང་འདུག[77] ལོ་འདིའི་ནང་དབྱིན་རྒྱ་གཉིས་ནས་འབྲས་གཞུང་གི་བཀའ་འཁྲོལ་

76. ཆོས་རྗེ་ལ་ཆེན་སྒོམ་སྤྲུལ་བཞི་པ། ལ་ཆེན་སྒོམ་སྤྲུལ་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པའི་རྣམ་ཐར་དང་ལ་སྒོམ་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པའི་རང་རྣམ་བཅས་བཞུགས། Bulletin of Tibetology, Namgyal Institute of Tibetology, Gangtok, 2013, Volume 49, No. 2. p. 87-88.

77. བློ་བཟང་ཤཱཀྱ། “རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྦས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༢༣

མེད་བཞིན་དུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་དབྱར་ས་ཕོ་བྲང་དེ་ཡང་བཙན་འཕྲོག་བྱས་པར་གསལ། གྲོ་མོ་ཆུམ་འབིར་རྟེན་གཞི་བྱས་པའི་ཕོ་བྲང་དེ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༠ ལོ་གྲངས་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་པོའི་དབྱར་ས་ཕོ་བྲང་ཡིན་འདུག

ས་ཕྱི་ལོར་ལུང་ཤར་དུ་བོད་དབྱིན་བར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་རྗེས་བོད་ལ་བཞུགས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཡབ་གཅིག་པའི་སྐུ་མཆེད་ལྷ་སྲས་སྐུ་ཞོག་འཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་དང་། རྒྱལ་སྲས་སྐུ་ཞོག་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༨༧༨-༡༩༤༦) གཙོས་སྲས་སློས་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་མི་ཆོག་པ་བཟོས་པར་བརྟེན་དེ་ནས་བཟུང་བོད་གཞིས་སུ་གཏན་བཞུགས་གནང་དགོས་པ་བྱུང་འདུག ཕྱིས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་རེ་སྐུལ་ཞུས་པ་ལས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༩ ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༧ ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༠ ཟླ་ ༤ ཟླ་མཇུག་བར་རྒྱལ་སྲས་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་བཞུགས་གནང་ཐུབ་པ་བྱུང་འདུག་ལ། དེའི་རྗེས་སུའང་ཐེངས་འགར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་བཞུགས་གནང་བར་བཤད།

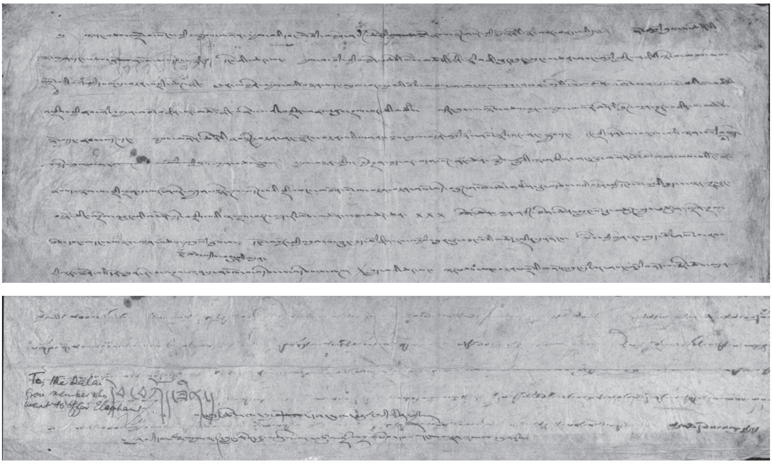

ས་གླང་ (༡༨༨༩) ལོར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ནས་༸གོང་ས་༸སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོར་འབྲས་ལྗོངས་ས་མཚམས་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་རོགས་རམ་སྐྱབས་འཇུག་ཞུས་པའི་ཕྱག་བྲིས། པར་དབང་། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། འབྲས་ལྗོངས། སྒང་ཏོག

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ལོར་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་བར་གྲོས་མཐུན་ཆིངས་ཡིག་[78] ཅིག་བཞག་འདུག་པ་དེའི་ནང་ཚན་གྱི་ཕྱི་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་དོན་ཐོག་གི་འགན་ལེན་ཡོངས་རྫོགས་དབྱིན་ཇིར་བདག་དབང་ཡོད་པ་དང་། རྒྱ་ནག་ནས་དེར་ཟེ་བྲུས་བྱེད་མི་ཆོག་ཅེས་འཁོད་པར་བརྟེན་དེ་སྔའི་བོད་འབྲས་གཉིས་ཀྱི་ཕྱི་འབྲེལ་དེ་བཞིན་ཁ་ཕྱོགས་གཞན་དུ་བསྒྱུར་འདུག་པ་དང་། དེ་ལས་དབྱིན་རྒྱ་གཉིས་ཀྱི་བྱེད་བྲུས་ངན་པས་རིམ་བཞིན་བོད་འབྲས་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ལ་དམ་བསྒྲགས་ཆེ་རུ་བཏང་འདུག འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ནང་བོད་གཞུང་ལ་ལོ་རེར་ཟླ་བ་དང་པོའི་དཀྱུང་གསར་སྐབས་རྟེན་ཆས་ཇི་འབུལ་སྐོར་དབྱིན་དཔོན་ལ་ཞུས་པར། ད་ནས་བཟུང་འབུལ་མཚམས་འཇོག་དགོས་པ་དང་།

78. Anglo-Chinese Convention 1890. Sons of Sikkim, (2020). 401-402

བོད་ལ་གང་ཅིའི་བྱ་བ་རྣམས་དབྱིན་གཞུང་ནས་བྱ་ཆོག་ཅེས་གསལ་བས་ན་དེ་ལྟར་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ལ་གནོད་སྐྱོན་ཆེན་པོ་བཏང་འདུག་པ་ཤེས་ཐུབ།[79]

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་ཀྱི་འབའ་ཞིག་སྤྲུལ་སྐུ་མཆོག་ནི་འབྲས་ བློན་འབར་ཞིག་བསྟན་འཛིན་དབང་རྒྱལ་གྱི་སྲས་བཀྲེས་པར་སྐུ་འཁྲུངས། ༧རྒྱལ་དབང་ཐུབ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅོ་ལྔ་པ་མཁའ་ཁྱབ་རྡོ་རྗེ་ (༢༤/༩/༡༨༧༡-༡༩༣༣) མཆོག་ནས་ཀརྨ་དཔལ་ལྡན་ཆོས་རྒྱལ་ཞེས་མཚན་གསོལ་ཞིང་། གཟི་མིག་བླ་མ་རས་ཆེན་གྲུབ་མཆོག་འོད་གསལ་རྡོ་རྗེའི་ (༡༧༨༦-c ༡༨༦༩) སྤྲུལ་སྐུར་ངོས་འཛིན་བྱུས། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༤ བར་ཡུལ་འདིར་དབྱིན་ཇིའི་བར་ཆད་དབང་གིས་བོད་ཕྱོགས་སུ་གསན་བསམ་སླད་ཕེབས་བསྐྱོད་མ་ཐུབ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༥-༡༩༠༣ བར་ལོ་ངོ་དགུའི་རིང་བོད་ཀྱི་གདན་ས་ཨོ་རྒྱན་སྨིན་གྲོལ་གླིང་དང་། སྟོད་ལུང་མཚུར་ཕུ། གདན་ས་ཆེན་པོ་དཔལ་སྤུངས་བཅས་སུ་མདོ་སྔགས་ཀྱི་སློབ་གཉེར་མཐར་ཕྱིན་པར་མཛད།[80]

༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་མཁའ་ཁྱབ་རྡོ་རྗེ་མཆོག་ནས་སྟོད་ལུང་མཚུར་ཕུར་རིན་ཆེན་གཏེར་མཛོད་ཆེན་མོའི་པར་གཞི་གསར་བཞེངས་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་བསྐྱངས་སྐབས། འབའ་ཞིག་རིན་པོ་ཆེ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་དང་། གྲོ་མོ་སྟོད་སྨད། ཀ་རྫོང་

79. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༨༨

80. བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། ཨོ་རྒྱན་སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གཟི་མིག་བླ་མ་རས་ཆེན་གྲུབ་མཆོག་འོད་གསལ་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་སྐྱེ་འབར་ཞིག་རྗེ་དྲུང་ཀརྨ་དཔལ་ལྡན་ཆོས་རྒྱལ་ཞབས་ཀྱི་གསུང་རྩོམ་ཐོར་བུ་ཁྲ་བོ་གཟི་ཡི་སྒྲོམ་བུ་བཞུགས་ལགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༦༣-༨༥

ཁྲུལ་དུ་ཞལ་འདེབས་བསྡུ་བའི་ཐུགས་འགན་ཆ་ཚང་བསྣམས་ཤིང་ཞལ་འདེབས་སྒྲོང་ཡིག་འགོ་བྱང་ཡང་བརྩམས་པར་མཛད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ནས་བཟུང་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གཉིས་པ་ཅལ་སེ་ བྷེལ་ (Charles Bell) མཆོག་བོད་འབྲས་གཉིས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་སྐོར་བཀའ་སློབ་ཞུ་སའི་མི་སྣ་གཙོ་བོར་གྱུར། གང་ལྟར་འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་སྐུ་ན་གཞོན་དུས་ནས་ཡུལ་འདིའི་བསྟན་སྲིད་ཆེད་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་ལྷན་རྒྱས་དང་སྐྱིད་སྡུག་མཉམ་སྦྱོང་མཛད་འདུག[81]

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐབས་འབྲས་བློན་གཡང་ཐང་པའི་སྲས་སུ་འཁྲུངས་པ་གཡང་ཐང་གྲུབ་དབང་སྤྲུལ་སྐུ་ཞེས་པ་ཞིག་བྱུང་འདུག ཁོང་ནི་བོད་ཀྱི་སྐྱིད་རོང་སྤྲུལ་སྐུ་ཞེས་པའི་སྐུ་སྐྱེར་ངོས་འཛིན་གནང་ཞིང་། བོད་དུ་ཕེབས་ནས་རྒྱལ་བ་ལྔ་བཙུན་ཆེན་པོའི་ཆོས་བཀའ་རིག་འཛིན་སྲོག་སྒྲུབ་དང་། རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་སྤྲིན་གྱི་ཐོལ་གླུ་སོགས་ཀྱིས་མཚོན་ཟབ་ཆོས་རྣམས་གསན་བསམ་ལེགས་པར་གནང་ནས་ལྗོངས་འདིར་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་འདུག ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༣ འགོ་སྟོད་དུ་འབྲས་བློན་འགའ་ཞིག་གི་རྐྱེན་ལས་འབྲས་རྒྱལ་མཆོག་དང་དབྱིན་ཇིའི་དཔོན་རིགས་ཁག་བར་རྙོག་འཛིང་སྣ་མང་གིས་ཕན་ཚུན་མཐུན་ལམ་ལ་དོ་ཕོག་བྱུང་བར་བརྟེན། འབྲས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་བཅས་རེ་ཞིག་ཕ་ལུང་བརྒྱུད་སྒྲེར་གཞིས་མདོ་ཐང་ཕྱོགས་

81. བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། ཨོ་རྒྱན་སྟག་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གཟི་མིག་བླ་མ་རས་ཆེན་གྲུབ་མཆོག་འོད་གསལ་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་སྐྱེ་འབར་ཉག་རྗེ་དྲུང་ཀརྨ་དཔལ་ལྡན་ཆོས་རྒྱལ་ཞབས་ཀྱི་གསུང་རྩོམ་ཐོར་བུ་ཁྲ་བོ་གཟི་ཡི་སྒྲོམ་བུ་བཞུགས་ལགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༨༧-༡༡༠ ཨཱུརྒྱན་མཚམས་པ་ཚེ་རིང་། པདྨའི་གནས་ཆེན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཤར་ཕྱོགས་གཟི་མིག་གསང་སྔགས་བདུད་འདུལ་གླིང་དགོན་གྱི་བླ་རབས་རིམ་བྱོན་གྱི་རྣམ་ཐར་སྙིང་བསྡུས་བློ་གསར་དང་བ་འདྲེན་པའི་ཐོ་ཉ། Zimig Sang gnag Dud dul Ling Monastery, East Sikkim, 2013. ཤོག་གྲངས་ ༡༩-༣༠

གཡོལ་མ་ཐེབས་ཐུ་མེད་བྱུང་ནས་ཕ་ལུང་དུ་ཐེབས་འགྱོར་བྱུང་ཞིང་། སྐབས་དེར་གཡང་ཐང་སྤྲུལ་སྐུ་ཕ་ལུང་དུ་བཞུགས་འདུག་པ་དང་། དཔལ་རི་སྤྲུལ་སྐུ་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ་འགྱུར་མེད་པདྨ་ཚུལ་ཁྲིམས་རིན་ཆེན་དང་། གཡང་ཐང་གྲུབ་དབང་སྤྲུལ་སྐུ་ལྷན་རྒྱས་ནས་ཐེབས་བསུ་གནང་བར་མ་ཟད། གཡང་ཐང་སྤྲུལ་སྐུ་མཆོག་ནས་གསོལ་ཞིབ་དང་གསོལ་དཀྲུམ་སོགས་གཉེར་ཚང་གི་ཐུགས་མཁོ་རྣམས་ཕུལ་ཏེ་མཇལ་ཁར་ཡང་ཡང་བཅར་འདུག་ཅེས་གསུངས།[82]

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༣ ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༥ བར་ལོ་ངོ་གཉིས་ལྷག་ཙམ་རིང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་མཁར་ཤང་དང་རྡོར་གླིང་ཁུལ་དུ་དོ་དམ་འོག་བཞུགས་དགོས་བྱུང་བ་དང་། དུས་དེར་ཁོང་གིས་དབྱིན་གཞུང་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཚབ་ལ་དབྱིན་དཔོན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱི་བྱ་བྱེད་ངན་པའི་རིགས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་ཞིབ་ཕྲ་ཞུས་ངོར། རྡོར་གླིང་དབྱིན་དཔོན་ནས་དོན་ཚན་བཅུ་[83] འཁོད་ཀྱི་གྲོས་ཚོད་ལ་ཁས་ལེན་དང་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་དགོངས་པ་མ་རྫོགས་བར་ཕན་ཚུན་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་བྱུང་བ་ལོ་རྒྱུས་སུ་གསལ།

དབྱིན་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པ་སྟེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣ ལོར་དབྱིན་དཔོན་ཀོ་ལོ་ནེལ་ སེར་ ཕེར་སེས་ ཨེ་ཌ་ཝརྜ་ ཡང་ ཧུསེ་འབེནྜན་ (Colonel Sir Francis Edward YOUNGHUSBAND, (1863-1943) གྱི་བཀའ་ཁྲབ་འོག་བོད་འབྲས་ས་མཚམས་དང་ཆོང་ལམ་ལས་དོན་ཆེད་བོད་ཁུལ་གམ་པ་རྫོང་དུ་བཙན་ཤེད་གཟིགས་སྐོར་སྐབས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་ཕྱོགས་གཉིས་

82. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༩༧-༩༦

83. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༠༥-༡༠༦

ནས་ཞི་འཛམ་ཐོག་གྲོས་བསྡུར་གནང་སྐྱོང་ཡོང་བར་༸གོང་ས་༸སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་དང་། བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་ལྷན་རྒྱས་སར་ཕྱག་བྲིས་བསྟུད་མར་ཕུལ་འདུག་ཀྱང་[84] དོན་འབྲས་བྱུང་མི་འདུག དེ་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། "དེ་ནས་རྒྱ་བོད་ཡས་མས་སྐུ་ཚབ་རྣམས་བཀའ་མོལ་ཐུགས་མཐུན་འགྲིགས་འཛོགས་མ་བྱུང་བར་སར་གཞུང་སྐུ་ཚབ་ཀར་ནེལ་ཡང་ཧུང་སི་འབན་ས་ཧེབ། དྲག་ལས་འཛིར་ནེལ་ས་ཧེབ་རྣམས་དང་། དཔུང་དམག་བཅས་གྲོ་མོ་བརྒྱུད་ཕག་རི་ཕྱོགས་ཐེབས་པ་དང་། བོད་གཞུང་ནས་དམག་དོན་དུ་ལྷ་ལྡིང་མདའ་དཔོན། རྣམ་སྲས་གླིང་མདའ་དཔོན་སོགས་སྐུ་དྲག་དང་། བོད་དམག་བཅས་གྱུ་རུར་འབྱོར་འདུག"ཅེས་གསལ་བ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༤ ལོར། དེ་ཉིད་ལས། "དེ་རྗེས་ཞག་གཉིས་ལ་གྱུ་རུའི་ཐག་ཉེར་ཆུ་མིག་ཤིང་འགོ་ཟེར་སར་འཁྲུགས་ལག་ཤོར་ཏེ་ལྷ་ལྡིང་མདའ་དཔོན་རྣམ་སྲས་གླིང་མདའ་དཔོན། བཀྲས་ལྷུན་ཟུར་ཁང་རུའི་གསོལ་དཔོན་ཆེན་མོ་སོགས་སྐུ་དྲག་ཁ་ཤས་བགྲོངས་འདུག"[85] ཅེས་དབྱིན་བོད་གཉིས་བར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ལས་བོད་པར་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་འདུག དམག་འཁྲུག་འདིའི་སྐབས་ Colonel Sir Francis Edward YOUNGHUSBAND (1863-1943) འགོ་ཁྲིད་འོག་ Claude White, ཀམ་ཊེན་ ཨོ་ ཀོན་ནོར་ (Captain O' Connor, (1870-1943) དམག་དཔོན་བིར་གེ་ཌིར་ ཛེ་ནེ་རལ་ ཛམས་ མེཀ་ཌོ་ནལ་ (Brigadier General James Macdonald) བཅས་དཔུང་དམག་སྟོང་ཕྲག་ཡོད་འདུག

84. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༡༦-༡༣༡

85. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༡༩-༡༣༡

རྒྱལ་མཆོག་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་དབྱིན་ཇི་དམག་དཔུང་བོད་དུ་བསྙིབས་པ་ལ་བརྟེན་ནས། ཤིང་འབྲུག་ཟླ་བ་ ༦ ཚེས་ ༡༥ ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༤ ཟླ་ ༧ ཚེས་ ༣༠ ཉིན་ལྷ་ས་ནས་ཆིབས་ཐོན་གྱིས་སོག་ཡུལ་དང་མདོ་སྨད། རྒྱ་ནག་བཅས་སུ་ཉེན་གཡོལ་དུ་ཕེབས་དགོས་བྱུང་འདུག འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། "༧སྐྱབས་མགོན་རྒྱལ་དབང་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ཡང་རྒྱ་ནག་ཕྱོགས་ཕེབས་འདུག་པ་བཅས།"[86] ཞེས་གསལ་བ་ལྟར་དུས་དེར་དབྱིན་ཇིའི་དྲག་པོའི་དཔུང་དམག་བོད་ཡུལ་དུ་རིམ་པར་འབྱོར་བར་བརྟེན་ནས་ཉེན་གཡོལ་དུ་ཕེབས་དགོས་བྱུང་བ་ཡིན་འདུག[87]

ཐོག་མར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣ ལོའི་ཟླ་ ༦ ནང་དབྱིན་ཇིའི་དཔུང་དམག་རྣམས་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཆེན་བརྒྱུད་གམ་པ་རྫོང་དང་། དེ་ནས་ཀ་སྤྱུག་བརྒྱུད་རྫ་ལེབ་ལ། གྲོ་མོ་རིན་ཆེན་སྒང་། གཉའ་གདོང་། ཕག་རི། རྒྱལ་རྩེ། སྣ་དཀར་རྩེ། གམ་པ་ལ། ལྕགས་ཟམ་གྲུ་ཁ་དང་། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༣ ཉིན་ལྷ་སར་འབྱོར་ཞིང་། ལོ་དེའི་ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༧ ཉིན་རྩེ་པོ་ཏ་ལར་དབྱིན་བོད་བར་མཐུན་ལམ་བྱུང་སྟེ་ཆིངས་ཡིག[88] བཞག་འདུག ཡང་དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༦ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༧ ལ་བོད་གཞུང་ལ་གོ་བསྡུར་མ་ཞུས་པའི་ཐོག དབྱིན་ཇི་གོང་མ་དང་རྒྱ་

86. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༢༣

87. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༡༠༠-༡༦༦ Francis Younghusband. India & Tibet. Book Faith India, Delhi, 1998.

88. Convention between Great Britain and Tibet - 1904. Sons of Sikkim, (2020). 406-408.

ནག་མན་ཧྲུ་གོང་མ་གཉིས་བར་ཆིངས་ཡིག་[89] བཞག་ཅིང་། དེའི་མིང་བྱང་ལ་པེ་ཅིང་གྲོས་ཆོད་ཅེས་བཏགས་པར་བཤད།[90] དབྱིན་དམག་དང་ཆིངས་ཡིག་སྐོར་ལ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ལས། "སྙིགས་དུས་སེམས་ཅན་སྤྱི་མཐུན་གྱི་བསོད་ནམས་སུ་མ་སྨིན་པའི་དུས་བབས་ལྷ་བུས་ལེགས་ལམ་འགྲིགས་འཇགས་ཞུ་འདུན་གྱི་འདོད་དོན་ལམ་ལྗོང་གཏན་ནས་མ་བྱུང་བའི་ངང་དེར། རྒྱལ་ཁག་ཡས་མས་འཁྲུག་རྐྱེན་སོང་གཤིས་སར་གཞུང་ཆེན་པོའི་སྐུ་ཚབ་དང་དབུང་དམག་རྣམས་ལྷ་ལྡན་དུ་ཕེབས།" ཞེས་དང་། "ལྷ་ལྡན་དུ་རྒྱ་ཕྱི་བོད་གསུམ་གྱི་ཆིངས་ཡིག་སོགས་བཞག་གནང་མཛད་འདུག"[91] ཅེས་འཁོད་འདུག ལྷ་སའི་ཆིངས་ཡིག་སྐབས་མན་ཧྲུའི་ཨམ་བན་དང་། འབྲུག་གཞུང་སྐུ་ཚབ། བལ་གཞུང་སྐུ་ཚབ་བཅས་བར་དཔང་གི་ཚུལ་དུ་ཡོད་པར་བཤད།[92]

སྤྱིར་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༠༠ ལོར་རྒྱ་གར་ནང་རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚོང་ལས་ཚོགས་པ་ (East India Company) བཙུགས་པ་དང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༨ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་ནང་དངོས་སུ་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་ཆབ་སྲིད་སྟོབས་ཤུགས་ཀྱི་དབང་བསྒྱུར་བསླེབས་པ་ནས་བཟུང་། བོད་དང་ས་འབྲེལ་ཆོས་རིག་གཅིག་པའི་འབྲུག་

89. Convention between Great Britain and China - 1906. Sons of Sikkim, (2020). 409-410.

90. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༡༠༠-༡༣༡

91. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༢༣

92. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༡༢༦-༡༢༧

སློབ་དཔོན་པདྨ་ཚེ་དབང་། འབྲུག་གི་རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༨ National Library, Thimphu, Bhutan. pp. 538- 539.

དང་འབྲས་ལྗོངས། བལ་ཡུལ་བཅས་སུ་ཚོང་འབྲེལ་ལ་བསྣད་དེ། ཆབ་སྲིད་རྒྱ་སྐྱེད་བྱེད་པའི་དམིགས་ཡུལ་བཟུང་བ་ལས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ ལོའི་ལུང་ཐུར་དམག་དང་། ལྷག་པར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣-༡༩༠༤ ལོའི་བོད་དབྱིན་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བའི་བརྒྱུད་རིམ་ལ་གཞིགས་ཚེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༡༧ ཉིན་ཀ་ལ་ཀ་ཏར་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་བར་ས་མཚམས་གཏན་འབེབས་ཆེད་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་མན་ཇུའི་གཞུང་བར་གྲོས་ཆིངས་ཤིག་བཞག་པ་དེར་བོད་པའི་སྐུ་ཚབ་མེད་པ་དང་། དེ་བཞིན་དབྱིན་ཇི་ལ་རྒྱ་ནག་དང་ཨུ་རུ་སུ་གཉིས་ནས་བོད་ཐོག་ཐེ་བྱུས་ཡོད་མེད་སོགས་དོགས་པ་རྣམ་རྟོག་མང་དག་བྱུང་བ་ལས། རིམ་བཞིན་བོད་ས་ཁུལ་དུ་བཙན་འཛུལ་གྱིས་མཐར་དབྱིན་དམག་ལྷ་སར་འགྱོར་བ་རྒྱབ་ལྗོངས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྲི་ཡོངས་ནས་དཔོག་ཐུབ།[93]

ས་བཅད་བཞི་པ། བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཚོང་འབྲེལ་སྐོར་སྤྱི་བཤད།[94]

དུས་རབས་ ༡༨ ནང་སྐེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༧༥ བར་བོད་དང་བལ་ཡུལ་དེ་བཞིན་འབྲས་ལྗོངས་བཅས་ཕན་ཚུན་བར་གྱི་ཚོང་ར་ནི་འབྲས་ཁོངས་ཕ་ལུང་ཆགས་འདུག ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༠ ཙམ་ལ་ཚོང་གི་ཁེ་ཕན་རྣམས་བོད་ཀྱི་ནུབ་ཕྱོགས་ནས་

93. Alex McKay. Tibet and the British Raj. The Frontier Cadre 190401947. Library of Tibetan Works and Archives (LTWA), Dharamshala. 2009. རྒྱ་ཆེ་གློག་པ་པོ་དག་ནས་དུས་ཁོམ་ཡོད་ཚེ་དཔེ་དེབ་འདི་ལའང་གཟིགས་པར་འཚལ།

94. The Royal History of Sikkim: (2021: pp 392-393, pp. 448-449, pp. 472-473) Professor Jahar Sen. Sikkim and Himalayan Trade. Bulletin of Tibetology, 1981 No. 3. pp. 11-16, བར་གཟིགས་པར་འཚལ།

འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་ལྷ་སའི་ཕྱོགས་སུ་ཁ་བསྒྱུར་བ་དང་། སྐབས་དེར་བོད་ལ་ཛ་མང་པོ་ཕྱིར་ཚོང་བྱས་པ་དང་ལྷ་ས་ནས་ཛ་བག་ནང་འདྲེན་བྱས་འདུག ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༥ ཕྱི་ཟླ་༦ ནང་ཀ་སྤུག་ས་གནས་དེ་ཚོང་དོན་འབྲེལ་ལམ་གྱི་ས་ཚིགས་ཤིག་ཏུ་སྒོ་ཕྱེས་འདུག་ཅིང་། བོད་དང་རྒྱ་གར་བར་གྱི་ཚོང་འབྲེལ་ཐོག་མར་བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་ནས་བྱས་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༣ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༥ ཉིན་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་དབྱིན་ཇིའི་ཁེ་ཕན་ཆེད་རྒྱ་ནག་དང་དབྱིན་ཇི་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་བཞག་པའི་ཚོང་འབྲེལ་གྲོས་མཐུན་ལ་བོད་གཞུང་ངོས་ནས་མོས་མཐུན་མེད་པར་བརྟེན། གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་ཁྲུལ་གཉའ་གདོང་དུ་ཁྲིམ་ར་འཛུགས་ཐུབ་མི་འདུག་ལ། ཚོང་འབྲེལ་ཆིངས་ཡིག་དེ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ལོའི་ལྐོག་ཆིངས་དེའི་ཟུར་རྒྱན་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་ཡིན་པར་གསལ།[95]

དུས་རབས་ ༢༠ འགོ་སྟོད་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣-༡༩༠༤ ནང་དབྱིན་ཇིའི་དཔུང་དམག་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་བོད་དུ་ལྷགས་པ་ལས། གྲོ་མོ་གཉའ་གདོང་དུ་བོད་དང་རྒྱ་གར་བར་གྱི་ཚོང་ར་ཆེད་འཛུགས་དང་། དབྱིན་ཇིའི་ཆེད་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་ཀ་སྤུག་ཏུ་ཚོང་ལས་གཉེར་རྒྱུ་སྒོ་ཕྱེས་པ་ནས་ཚོང་རྒྱ་ཆེར་སོང་འདུག ཀ་སྤུག་གི་ཚོང་ལས་གཙོ་བོ་ནི་བོད་ནས་ཐོན་པའི་བལ་དང་གཞན་ཡང་རྔ་དང་། པགས་རིགས། རྟ་ཚ། ས་གདན། དར་གོས། ཚ་རྡུ་མ། གསེར་རྣམས་ཀྱང་ཚུད་འདུག

95. གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་། སྔས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༣༦༩-༣༧༠ Sons of Sikkim, (2020). 146-149.

བོད་ཀྱི་ཚོང་ཁང་གི་ཆེད་དུ་བཀོལ་བའི་རྟ་དྲེལ་རྣ་དཔུང་རྣམས་ཀྱིས་རྫ་ལེབ་ལ་བཀལ་ཏེ་ཀ་ལོན་སྨུག་ཁུ་ཚོང་རྫས་དབོར་འདྲེན་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་ལ། དོས་སྐྱེལ་རྣ་ཁག་རྣམས་ནས་སྣུམ་སྣམ་དང་འབྲུ་རིགས། ཀོ་བའི་རིགས། བཟོ་གྲྭའི་ཐོན་སྐྱེད་དངོས་རིགས་བཅས་ཕར་ལ་དབོར་འདྲེན་བྱེད་པ་དང་། ཆུམ་འབི་ནས་དོ་པོ་རྣམས་གཡག་དང་རྟ་དྲེལ་ཐོག་ལྷ་ས་དང་དེ་ལས་བཀལ་བའི་ས་གནས་གཞན་ལ་སྐྱེལ་གྱི་ཡོད།

 སྤར་སྒྲོལ་གྱི་ཚོང་ལས་ཆུང་བ་རྣམས་སྣ་ཐོད་ལ་བརྒྱུད་ནས་སྣང་ཧོག་དང་། དེ་ནས་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་བཀལ་ནས་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། དཔེར་ན། ལ་ཆེན་པ་ཚོས་ས་གནས་སུ་སྐྱེས་པའི་ཀུ་ཤུ་དང་། ལྷུགས་རིགས། འབྲས་སོགས་མགོ་སྒྲུབ་བྱས་ཏེ་རྒྱལ་རྟེར་ཕྱིན་ཅིང་། དེ་ནས་ཚྭ་དང་། བྲོ་གོར། བོད་བྲ་སོགས་འགྲོ་གྲོན་ཆུང་བའི་ཚོང་ཟོག་ཉོས་ནས་སྐབས་དེར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མགོ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེ་དུས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཚོང་པ་དང་། བློན་པོ་ཁག ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་བཅས་ནས་ཚོང་ལས་འདིར་ཁེ་སྤྲོད་ཅི་ཐོབ་དང་བསྟུན་པའི་དོ་སྣང་བྱེད་བཞིན་འདུག་པར་བཤད།

ཡང་བཤད་རྒྱུན་ཞིག་ལ་ཕག་རིར་རྟེན་གཞི་བྱས་པའི་ཕག་རི་སྐུ་ཚབ་ཅེས་པ་ནི། བོད་དུ་གཏན་བཞུགས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་མི་རབས་བདུན་བར་ཞབས་ཞུ་བྱས་པར་གྲགས། སྐུ་ཚབ་རྣམས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་ཀྱི་ཚོང་འབྲེལ་ལ་གཟིགས་རྟོག་དང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་དབང་བའི་བོད་ནང་གི་ས་ཁང་དང་ས་ཚིགས་ཁག་ལ་གཟིགས་རྟོག་གནང་གིན་ཡོད་པར་བཤད་ཅིང་།

གཞིས་ཀའི་ཐོན་སྐྱེད་དམ་ཚོང་ཟོག་གཞན་རྣམས་སྔང་ཧོག་ཏུ་སྐྱེལ་འདྲེན་གནང་གི་ཡོད་འདུག དེ་བཞིན་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གཟིམ་ཤག་མི་སྣ་བོད་དུ་ཕེབས་སྐབས་དང་། བོད་ཀྱི་སྐུ་དྲག་དང་བླ་མའི་གདུང་རྒྱུད་བཅས་མཐོ་རིམ་མི་སྣ་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་དང་སྐུ་མཆེད་བཅས་ཀྱི་བར་ཕན་ཚུན་གཉེན་སྒྲིག་གནང་སྐབས་སྐུ་ཚབ་རིམ་པས་མཐུན་འགྱུར་གོ་སྒྲིག་གནང་གི་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐབས་སུ་ཐོན་པ་ཁང་གསར་སྤེན་པ་དོན་གྲུབ་ (༡༩༦༡ གཤེགས་ལོ) བོད་དུ་ཕག་རི་སྐུ་ཚབ་ཡིན་པ་དང་། ཁོང་གི་སྲས་པདྨ་ཆོས་འཕེལ་དེ་བཞིན་འབྲས་གཞུང་སྐུ་ཚབ་མཐའ་མ་དེ་ཆགས་ཡོད་པའི་བཤད་སྲོལ་འདུག

མདོར་ན་སྐབས་དེར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བལ་དང་། ཚྭ། ཛ་བག ཤ་སྐམ། དང་གྱི་རིགས། རྒྱན་གོས་སོགས་ཉེར་མཁོའི་དངོས་རྫས་མང་ཆེ་བ་བོད་ནས་བྱུང་བར་གསལ་འདུག[96]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༢ ལོར་རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་ཀྱི་དམག་འཁྲུག་རྗེས་འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་བཀག་པ་ལས་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་ཚོང་ལས་ཡོངས་རྫོགས་མཚམས་ཆད་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣ ལོར་《གོང་ས་《སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོ་ (༡༨༧༦-༡༩༣༣) མཆོག་གི་བཀའ་འབྲེལ་བཞིན་བོད་ལྗོངས་

96. བློ་བཟང་ཤཱསྟྲི། 《རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྲས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༨༨

བསྟན་འགྲོའི་བདེ་ཐབས་སུ་ཞུ་དེའུ་འབྲུལ་ཞིག་བདེ་ཆེན་འོད་གསལ་མདོ་སྔགས་གླིང་པ་ (༡༨༦༣-༡༩༣༥) མཆོག་སྐབས་ཡུལ་འདིར་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས། ཆོས་རྗེ་གང་གི་ཕྱག་ཞབས་སུ་སེ་སྦྲུབ་གདུང་འཛིན་ཁྲི་རབས་བཅུ་པ་མཁྱེན་བརྩེ་རིག་པའི་རྡོ་རྗེ་ (༡༨༨༠-༡༩༣༡) ཡང་མཉམ་ཐེབས་གནང་འདུག འབྲས་ལྗོངས་གནས་མཐིལ་དང་ཕྱུག་ཆེན་བཞི་སོགས་སུ་ཞབས་རིམ་སྦྲུབ་ཞག་གནང་སྨིན་མཛད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ལོར་བོད་གཞུང་གི་བཀའ་རྒྱ་བཞིན་སླར་ཡང་སེ་སྦྲུབ་གདུང་འཛིན་མཁྱེན་བརྩེ་རིག་པའི་རྡོ་རྗེ་མཆོག་བསྟན་སྲིད་ཞབས་རིམ་ཆེད་ལྗོངས་འདིར་ཐེབས་ཏེ། འབྲས་ལྗོངས་ཕྱུག་ཆེན་བཞིར་མཆོད་རྟེན་རེ་བཞེངས་པར་མཛད།[97]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣-༡༩༠༤ དབྱིན་བོད་དམག་འཁྲུག་རྗེས་༼བཀོང་ས་༼སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་དང་སྲིད་སྐྱོང་རིམ་ཅན་ནས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་མདོ་ཕྲ་གཞིས་ཀ་དང་མི་སེར་བཅས་རང་འཛུགས་དང་ཁྲལ་རིགས་སྦྲུབ་ཆག་སྐྱོར་བསྩལ་བའི་བཀའ་གཏན་ཡོད་པར་གསལ་འདུག[98]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༥ ཟླ་ ༡༡ རབ་བྱུང་ ༡༥ ཤིང་མོ་སྦྲུལ་བོད་ཟླ་ ༩ པའི་ནང་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ནས་གདན་ཞུ་གནང་བ་ལྟར་༼སྐྱབས་མགོན་པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ་བློ་བཟང་ཐུབ་བསྟན་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ་དགེ་ལེགས་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༩/༣/༡༨༨༣-

97. ཨཱཪྻ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། སྐབས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་དེང་རབས་བོད་ཀྱི་བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པ་ཕྱག་རིས་ཇི་བསྐྱངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཤིན་ཏུ་བསྡུས་པ་བཞུགས་སོ།། དེབ་ཕྲེང་དང་པོ། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ༢༠༠༡ ཤོག་གྲངས་ ༡༧, ༡༣༠-༡༣༡

98. བློ་བཟང་ཤཱཀྱ། ༼རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྐབས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༧༤

༡/༡༣/༡༩༣༢) མཆོག་གིས་གཙོས་གྲུབ་དབང་སྤྲུལ་སྐུ་དང་། ཡོངས་འཛིན་ལོ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་སོགས་སྟོན་འཁོར་རྣམས་རྒྱ་གར་དུ་ཕེབས་སྐབས། བོད་རྫོང་རྒྱལ་རྩེ་དང་ཕག་རི། གྲོ་མོ་སྣ་ཐོད་ལ་བརྒྱུད་སྣང་ཧྲོག་ཏུ་རྒྱལ་བློན་སེར་སྐྱ་བཅས་ནས་སེར་སྦྲེང་དང་བཅས་སྣང་ཧྲོག་པོ་བྲང་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད། འབྲས་གཞུང་ནས་མཇལ་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་གྱིས་མཚོན་འབུལ་མཚོན་གྲ་དོམ་པ་འདེགས་འབུལ་ཞུས། ༧ཀུན་གཟིགས་པཎ་ཆེན་མཆོག་རྒྱ་གར་ལ་གནས་གཟིགས་སུ་ཕེབས་སྐབས་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་ལྷན་བཅར་ཞུས་འདུག[99]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༠ ཟླ་ ༣ ནང་༧རྒྱལ་དབང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་སྟོན་འཁོར་དང་བཅས་མཛེས་ལེབ་ལ་བརྒྱུད་དེ་ཀ་རྫོང་ཁུལ་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ བར་ཉེན་གཡོལ་དུ་ཆེད་ཕེབས་གནང་འདུག་ཅིང་། ལོ་རྒྱུས་ལ་གཞིག་ཚེ་དེ་ནི་རྒྱ་ནག་མན་ཇུའི་གཞུང་གིས་བོད་དེ་བཞིན་རྒྱ་ནག་གི་མངའ་ཁོངས་སུ་བཙུག་པའི་སྲིད་ཇུས་ལ་བརྟེན་ནས་ཕེབས་དགོས་བྱུང་བ་ཡིན་འདུག དུས་དེར་༧རྒྱལ་དབང་མཆོག་ཁུལ་དེར་སྐུ་བཞུགས་གནང་རིང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནས་དབྱིན་གཞུང་གིས་སྲུན་གཅེར་བྱས་པའི་སྐྱིད་སྡུག་སྙན་སྒྲོན་དང་། བློན་འབངས་སེར་སྐྱ་དད་ལྡན་མང་ཚོགས་ནས་མཇལ་བཅར་གྱིས་ཆོས་འབྲེལ་ཞུས་པར་གསལ་ཞིང་།[100] ༧རྒྱལ་

99. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༣༨-༡༣༥

ཀུན་གཟིགས་༧པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་རྒྱ་གར་དུ་གདན་ཞུའི་སྐོར། "༧པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ་དང་གཞུང་ གླའི་དོན་རྐྱེན་སོགས་ལ་དཔྱད་པ།"བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༠ ཤོག་གྲངས་ ༩༩-༢༢ བར་གཟིགས་པར་ཞུ།

100. བློ་བཟང་ཤྲཱིསྟི། ༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྦས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས ༢༨-༢༩

དབང་མཆོག་དེ་ལྟར་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཏུ་ཉེན་གཡོལ་ལམ་བཙན་བྱོལ་དུ་ཐེངས་གཉིས་ཕེབས་དགོས་བྱུང་བ་ནི། བོད་བསྟན་སྲིད་ལ་ཕུགས་རྒྱང་རིང་པོའི་དགོངས་བཞེས་གནང་བ་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་ཐུབ་པར་སྣང་།[101]

འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་མཇུག་བསྡོམས་སུ། དེ་སྔོན་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་བར་རང་ཁོངས་ཀྱི་མི་སྣའི་བྱེད་བབ་ལ་བརྟེན་ནས་ཐུགས་ཕམ་གྱི་ལས་གཞི་མང་དག་ཅིག་བྱུང་རུང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༥ ལོ་ནས་ཕྱོགས་གཉིས་བར་ཐུགས་མཐུན་གྱིས་འཛིན་སྐྱོང་ལས་དོན་ཐོག་ཙུང་ཟད་གྲུ་ཡངས་ཀྱི་རྣམ་པ་བྱུང་བར་གསུངས་འདུག[102] ལར་ནས་ཕྱི་ནང་གི་ཉམས་ཞིབ་པ་དག་གིས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་པ་ལྟར་ན། འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་དང་པོ་ཇེ་སི་ ཧྭ་ཡེ་ཀྲི་ (J.C. White) ནི་ཨར་ལས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་འཕྲུལ་ལས་པ་དང་པར་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ལས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སྦྱོང་བརྡར་རམ་ཕྱི་འབྲེལ་འཛིན་སྐྱོང་གི་ཉམས་མྱོང་མེད་པའི་རྐྱེན་གྱིས། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ལོ་ངོ་ཉི་ཤུར་ཉེ་བའི་རིང་རྙོག་འཛིང་བཟོས་པར་འདོད།[103]

མདོར་ན་དུས་རབས་ ༡༩ སྨད་དང་ ༢༠ འགོ་སྟོད་དུ་དབྱིན་ཇིའི་གཡོ་སྒྱུའི་

101. འདིའི་སྐོར་ "༧རྒྱལ་མཆོག་བཅུ་གསུམ་པ་ཐེངས་གཉིས་ཉེན་ཡོལ་དུ་ཕེབས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ལ་ཞིབ་ལྟ།" ཞེས་པར་གཟིགས་འཚལ། བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་སྐོར་གྱི་དཔྱད་རྩོམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་དཔར་སྐྲུན་དང་འགྲེམས་སྤེལ་ཞུས། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༩ ཟླ་ ༣ ཤོག་གྲངས་ ༥༣-༢༢༣

102. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༡༣༩-༡༣༥

103. Anna Balikci-Denjongpa. The British Residency in the Himalayan state of Sikkim: A Heritage Building Restored to its Former Glory. Bulletin of Tibetology, Vol. 44, No. 1 & 2. 2008 pp. 172. Namgyal Institute of Tibetology.

དབང་ཤུགས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་བོད་ནང་ཚོང་འབྲེལ་ཡོང་ཐབས་དང་དེའི་ཆེད་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་བཙུན་མོ་རྣམས་བེད་སྤྱོད་གཏོང་བ། སྔར་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་ལ་བདག་པའི་བོད་ཁུལ་ས་ཆ་མང་པོ་ཞིག་ཕྱིར་བསྡུ་བྱས་པ་སོགས་བོད་འབྲས་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ཐད་དཀའ་ཁག་མང་དག་ཅིག་བྱུང་ཡོད་ཚོད་འདུག[104]

བར་སྐབས་དེར་དབྱིན་བོད་ཕྱོགས་གཉིས་ནས་སོ་སོར་དོགས་པ་རྣམ་རྟོག་མང་དག་ཅིག་བསླངས་ཤིང་། ཕྱོགས་སོ་སོས་འཛིན་འཁྲིར་འདྲ་མིན་བགྱིས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་གནོན་ཤུགས་ཆེན་པོ་བྱུང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་འབྲས་བོད་ཕྱི་འབྲེལ་ཐོག་གོད་ཆག་བྱུང་ཡོད་ནའང་། ཕྱིས་སུ་དུས་རབས་ ༣༠ པའི་འགོ་སྟོད་ནས་རྒྱ་གར་ནང་ཞི་དྲག་གཉིས་ཐོག་རྒྱ་གར་རང་དབང་ལས་འགུལ་ཤུགས་ཆེ་བྱུང་བ་དང་། བོད་དུའང་རྒྱ་དམར་ནག་གི་བཙན་འཛུལ་བྱུང་བ་བཅས་ཀྱིས་སྔར་ནས་འབྲས་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཡུལ་གཉིས་བར་འབྲེལ་བ་གཏིང་ཟབ་ཡོད་པ་དེ་སླར་ཡང་རྒྱུན་མཐུད་ཐུབ་ཡོད་པ་ཤེས་ནུས།[105]

ས་བཅད་ལྔ་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཐོག་བཅུ་པ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ། (༡༨༧༤-༡༩༡༤)

ཁོང་ནི་སྐུ་ཆུང་དུས་ནས་སྐྱེས་བུ་དམ་པའི་མཚན་རྟགས་བཟང་པོ་མངའ་ཞིང་སྐུ་གོང་མ་ཡབ་མེས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱུད་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་

104. བློ་བཟང་ཤུ་སྟི། 《རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྟབས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༧༣

105. H.H. Risley. The Gazetteer of Sikkim. pp. v-xxii, 24-38.

གྱི་གདན་སར་ཕེབས་འདོད་ཀྱི་གསུང་ཡང་ཡང་བྱོན་པ་དང་། གོང་མའི་མཆོད་རྫས་རིགས་ངོས་འཛིན་གནང་ཐུབ་ཅིང་། ཡབ་མེས་སྐུ་གོང་མའི་ཐུགས་གཞིས་དང་ཡང་ཧ་ཅང་མཚུངས་པ་ཡོད་ཚུལ་སོགས་ལ་བརྟེན། ༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅོ་ལྔ་པ་མཁའ་ཁྱབ་རྡོ་རྗེ་ (༡༨༧༡-༡༩༢༢) མཆོག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་དང་འབྲེལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་ཞེས་མཚན་གསོལ་གནང་བ་དང་། ཕོ་ལྷང་དགོན་དུ་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ཞུས།[106]

རབ་བྱུང་ ༡༥ པ་ཤིང་ཕོ་འབྲུག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ནས་བར་སྐབས་ཤིག་ལ་ལྷ་བྲང་དགོན་དེ་ཕྱི་ནང་གང་ཅིར་ཉམས་ཆག་ཐན་བུ་ཕྱིན་པར་བརྟེན། ས་མོ་བྱ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༩ ལོར་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་མཆོག་ནས་ཕྱི་དང་ནང་གི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་སོགས་ཉམས་གསོས་ཀྱིས་དགོན་པའི་དངོས་རྫས་རྣམས་དེབ་ཐེར་དུ་ཐོ་འགོད་གནང་ནས་ལྷ་བྲང་སྐུ་ཞབས་ལྷ་མ་ངག་དབང་རྣམ་རྒྱལ་ལ་རྩིས་སྤྲོད་གནང་བ་དང་། ལོ་དེར་སྲིད་སྤྲུལ་མཆོག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་དགོན་སྡེ་སྤྱི་ལ་བཅའ་ཡིག་བསྩལ་འདུག

མི་རྗེ་སྲིད་སྤྲུལ་མཆོག་ནི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་ནང་པའི་རིག་གནས་ལ་མཁས་ཤིང་། ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་ཚེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་དུ་སྐུ་ཡོན་གསན་སྦྱོང་དང་འཛམ་གླིང་ནང་པའི་རྒྱལ་ཁབ་རྒྱ་ནག་དང་། འབར་མ། ཉི་ཧོང་།

106. Sikkim- A Concise Chronicle, pp. 20. གཉེར་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་། སྦྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༢༧༣

བལ་ཡུལ་བཅས་ཡུལ་གྲུ་དུ་མར་འགྲིམས་ཏེ། དབྱིན་ཇིན་གྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱང་གོམས་ཆེ་བ་སོགས་ཕྱི་ནང་གི་ཤེས་ཡོན་གང་ཅིར་མཁྱེན་རྒྱ་ཆེ་བའི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུར།[107]

སྐབས་དེར་ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་ལ་འཛིན་སྐྱོང་གི་སྐུ་དབང་ངེས་ཅན་ཞིག་ལས་མེད་ཅིང་། ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་སྲིད་བྱུས་གལ་འགངས་ཁག་ཅིག་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ནས་གནང་བ་མ་ཟད། མ་འོངས་འཆར་འགོད་དང་ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་དོན་གནད་དག་དབྱིན་གཞུང་གིས་ཐག་གཅོད་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་ཚུལ་དང་།[108]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ཙམ་ལ་༼གོང་ས་༼སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་བོད་ཕྱོགས་སུ་ཆིབས་ཁ་བསྒྱུར་སྐབས། གདན་ཞུ་གསོལ་འདེབས་ཞུ་མི་རྣམས་ལ་མཐུན་འགྱུར་དམ་དོན་ཡོང་བའི་བཀའ་ཡིག་ཅིག་གཙང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་པོར་གནང་འདུག དེ་ལྟར་ཆིབས་ཁ་སྒྱུར་སྐབས་ཕེབས་ལམ་ཆིབས་བསྒྱུར་འབྲས་ལྗོངས་ཕྲེང་རིང་སྲས་ཀྱང་ཕེབས་ཡོད་པ་བཅས་ལོ་རྒྱུས་སུ་གསལ།[109]

107. Sikkim- A Concise Chronicle, pp. 20.གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་། སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༢༧༣-༢༧༨

108. གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་། སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༢༧༦

109. བློ་བཟང་ཤུ་སྦྱི། ༼རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྲས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༧༥-༧༦

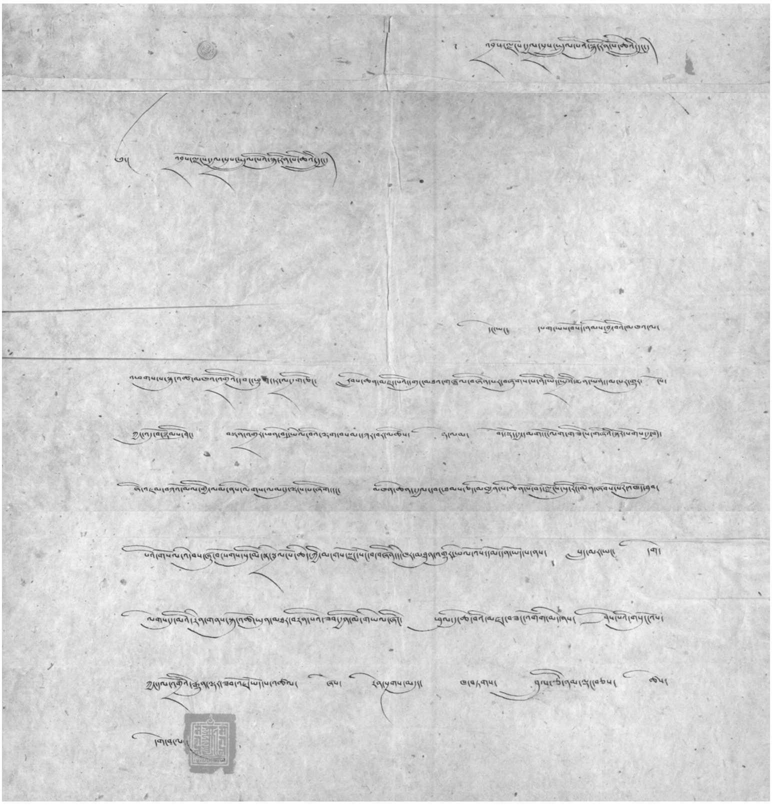

རྒྱ་ནག་མན་ཧྲུའི་དཔུང་འཇུག་མཚམས་འཛིན་བྱུང་བ་དང་༧རྒྱལ་མཆོག་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་རྒྱ་གར་ནས་བོད་ཕྱོགས་སུ་ཞབས་སོར་འགོད་གནང་ཡོང་བ་ལ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༢ ལོར་༧ཀུན་གཟིགས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུར་བསྐུལ་བའི་ཕྱག་བྲིས། པར་དབང་། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། འབྲས་ལྗོངས། སྒང་ཏོག

ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་ནི་ཕྱིའི་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ཏུ་ཕེབས་པའི་ཉམས་མྱོང་དང་གཟིགས་རྒྱང་ཡངས་པོ་ཡོད་པར་བརྟེན། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་སྡེ་ཁག་ཏུ་སྲོལ་རྒྱུན་ཆོས་རིག་གི་རྨང་གཞི་ཡོད་པའི་སྟེང་། དུས་དང་མཐུན་པར་འགྱུར་བ་ཅི་དགོས་གཏོང་ཐུབ་པའི་ལེགས་བཅོས་རིང་ལུགས་ཀྱི་བསམ་བློ་བ་ཞིག་ཡིན་པར་གྲགས།

ས་བཅད་དྲུག་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ། (༢༦/༡༠/༡༨༩༣-༠༢/༡༢/༡༩༦༣)

ཆོས་རྒྱལ་ཁོང་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོར་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་སྐབས་ཀྱི་སྐུ་དྲག་ར་ག་ཤག་མདའ་དཔོན་གྱི་སྲས་མོ་ཀུན་བཟང་བདེ་ཆེན་མཚོ་མོ་ (༡༩༠༤-༡༩༨༧) མཆོག་བཙུན་མོར་བཞེས་ཤིང་།[110] ལོ་དེའི་ནང་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ནས་མི་དབང་མཆོག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་གྱིས་ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་དབང་སྒྱུར་གྱི་བདག་དབང་ཆ་ཚང་མི་དབང་མཆོག་ལ་གནང་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་ལྷ་སྲས་འཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་དང་ལྷ་སྡིངས་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་གཉིས་ཀྱི་སྲས་སུ་ལྷ་བཙུན་འགྱུར་མེད་འཇིགས་བྲལ་བསྟན་འཛིན་དཔའ་བོའམ་ཕྲེང་རིང་རིན་པོ་ཆེ་(༡༨༨༦-༠༢/༡༩༤༧) སྐུ་འཁྲུངས། བོད་ཕྱོགས་ཀྱི་གདན་ས་ཨོ་རྒྱན་སྨིན་གྲོལ་གླིང་དུ་ཐོས་བསམ་སློབ་གཉེར་མཛད། ཡང་གསང་བསྟན་པའི་མཛོད་འཛིན་ཡར་འབྲོག་ཉ་དེའུ་འབྲུལ་ཞིག་གཏེར་སྟོན་བདེ་ཆེན་འོད་གསལ་མདོ་སྔགས་གླིང་པ་ (༡༨༦༢-༡༩༢༢) མཆོག་དང་། ཀཿཐོག་སི་ཏུ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོ་ (༡༨༨༠-༡༩༣༥) སོགས་བླ་མར་བསྟེན། མདོ་སྔགས་རིག་གནས་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གསོ་དཔྱད་སྨན་ལ་མཁས་པར་གྱུར། སྲས་གནས་འདིར་ཐོག་མར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ལོར་ཐེབས་པར་སྣམ། ལྗོངས་འདིར་བཞུགས་ཡུན་རིང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལྷ་སྡེ་སྤྱི་ལ་གཟིགས་རྟོག་དང་འབྲེལ་སྐྱོད་ངན་རིགས་དག་ཐེར་མཛད་ཅིང་། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་སྲོལ་ངན་དམར་མཆོད་སྲོག་ཐབས་ལ་ཐུགས་བརྩོན་

110. Sikkim- A Concise Chronicle, pp. 22.

ཆེས་ཆེར་གནང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་ལྷ་ལྕམ་ལྷན་རྒྱས་ནས་བཀའ་ཕེབས་དང་ཡུལ་འདིའི་སེར་སྐྱ་མཆོག་དམན་འགའ་ཞིག་གིས་ཀྱང་བསྐུལ་མ་བྱུང་དོན་བཞིན། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ཕན་ཡོན་དང་བཅས་པ་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་ཅེས་བྱ་བ་ཞིག་གསར་བསྒྲིགས་མཛད་འདུག ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོར་བོད་དུ་རང་དགོན་ཞྭ་སྐྱིད་གླིང་བུ་དགོན་པ་དེ་བཞིན་ཞིག་གསོས་གསར་བཞེངས་སྐབས་འབྲས་གཞུང་ནས་ཀྱང་འགྲོ་གྲོན་ཡོན་ཆེ་གནང་བ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༩ ལོར་ཕྲེང་རིང་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་འབྲས་གཞུང་མི་རྗེ་མཆོག་ལ་རྒྱལ་བསྟན་ཉམས་མེད་སྐྱར་གསོ་དང་སེམས་ཅན་སྲོག་གཅོད་ཀྱིས་དམར་མཆོད་རིགས་སྤོང་དགོས་ཚུལ་གྱི་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཀྱང་ཕུལ་འདུག་པ་སོགས་གསལ།[111]

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐབས་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཞབས་ཀྱི་རྣམ་སྤྲུལ་མདོ་མང་གཏེར་ཆེན་རྡོ་རྗེ་བདེ་ཆེན་གླིང་པ་ (c.༡༨༧༦-༡༩༣༨) མཆོག་ལྗོངས་འདིར་ཞབས་བཅགས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༤/༣༥ ནས་ ༡༩༣༨ བར་འདི་གར་ཕེབས་བཞུགས་མཛད། ཁོང་གཙོ་བོ་ལྷོ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྡོར་གླིང་དགོན་པ་དང་ཉེ་འདབས་སུ་བཞུགས་པར་གསལ། འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཞུགས་རིང་བླ་སྒྲུབ་དང་སྒྲུབ་ཐབས། གསོལ་འདེབས། གནས་ཡིག་ལུང་བསྟན་སོགས་ཀྱི་ཆོས་སྐོར་དུ་མ་ཞིག་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱི་གསུང་འབུམ་དུ་བཞུགས་ཡོད། གཏེར་ཆེན་མཆོག་ལྗོངས་འདིར་སྐུ་ངལ་འཛེམ་མེད་ཀྱིས་ཞབས་བཅགས་ཀྱང་གང་གི་སྐུ་གོང་མའི་

111. ཇོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ཕྱོགས་བསྡེབས་བཞུགས། སྔོན་གླེང་། ཤོག་གྲངས་ ༨༩-༩༩ རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་ཟུང་ནས་སྤར་སྐྲུན་ཞུས་པའོ།། ༢༠༠༨

འཕྲིན་ལས་འགྲོ་དོན་འཕྲོ་མཐུད་མ་ཐུབ་པར་རྟེན་འབྲེལ་གཞན་དབང་དུ་གྱུར་ཅིང་། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༥ ལོར་བོད་ཁམས་ཕྱོགས་སུ་ཞིབས་ཁ་བསྐྱུར་ནས་དེར་དགོངས་པ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་གཤེགས་འདུག[112]

༄གོང་ས་༄སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་རྒྱ་གར་དུ་བཞུགས་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་པའི་དཔོན་རིགས་ཀ་སྨུག་ཏུ་བཅའ་བཞུགས་བོད་རིགས་ར་ཡེ་ས་ཧེབ་ནོར་བུ་དོན་གྲུབ་ (༡༥༥༨-༡༩༨༨) གཙོས་ཁག་ཅིག་ནས་གང་ཅིའི་ཞབས་ཞུ་གནད་སྨིན་བྱུང་བར། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༢ དང་ ༡༩༡༣, ༡༩༣༨, ༡༩༣༣ བཅས་ཀྱི་ལོ་སོ་སོར་གཟེངས་བསྟོད་བྱ་དགའ་དང་། རིམ་བཞིའི་གོ་གནས་ཀྱི་ཛ་སག་ཐུག་འཁྲིར་བཅས་བཀའ་ཤོག་གསོལ་བསྩལ་གནང་བ་ལོ་རྒྱུས་སུ་གསལ།[113] དེ་བཞིན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༢ དང་ ༡༩༨༨ ལོ་སོ་སོར་གྲོ་མོ་གཉའ་གདོང་དུ་དབྱིན་ཇིའི་ཚོང་འབྲེལ་སྐུ་ཚབ་གནང་སྐྱོང་བའི་ལི་སྦྲིང་ཨ་ཐིང་བསོད་ནམས་སྟོབས་ལྡན་ཀ་ཅི་ལའང་མདའ་དཔོན་དང་རིམ་བཞིའི་གོ་གནས་ཡོད་པར་བཤད།

112. ཨཱཙཱཪྻ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། སྣས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་དེང་རབས་བོད་ཀྱི་བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པ་ཕྱག་རིས་ཇི་བསྐྱངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཤིན་ཏུ་བསྡུས་པ་བཞུགས་སོ།། དེབ་ཕྲེང་དང་པོ། ཤོག་གྲངས་ ༡༡༩-༡༢༣

ཇོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། མདོ་སྨད་རྒྱལ་རོང་གཏེར་སྟོན་འགྲོ་འདུལ་རྡོ་རྗེ་མཆོག་དང་། མདོ་ཁམས་ཏྲེ་ཧོར་བྲག་མགོ་མདོ་མང་གཏེར་སྟོན་བདེ་ཆེན་རྡོ་རྗེ་གླིང་པ་རྣམ་གཉིས་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་ཚུལ་སྐོར་རགས་ཙམ་གླེང་བ། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། བོད་ཡིག་ནང་སྤེལ་བའི་དཔྱད་རྩོམ་ཁག ཤོག་གྲངས་ ༡༣༦-༡༨༧ ༢༠༡༡

113. བློ་བཟང་ཤཱཀྱ། ༄རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྦས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༧༦-༧༥

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་རབ་བྱུང་ ༡༥ པའི་ཤིང་མོ་ཡོས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༥ ལོའི་ནང་འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེ་ལ་ར་ལང་དགོན་གྱི་བླ་མར་བསྐོ་གཞག་གནང་བ་ཡིན་ཞེས་བཀའ་ཤོག་བསྐྱལ་འདུག འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེ་ནས་ནུབ་འབྲས་ལྗོངས་གནས་མཐིལ་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་དགོན་དུ་བླ་མ་དགོངས་འདུས་ཀྱི་བསྙེན་པ་གསོ་བའི་དོན་དུ། དགོངས་འདུས་གཙོ་འཁོར་དགུའི་ཞལ་ཐང་ཞིག་བཞེངས་པ་དེ་དང་ལྷན་ཧྲེན་སྒོར་ ༣༠༠ ཐེབས་རྩར་བསྐྱལ་འདུག འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཁྲི་འདོན་མངའ་གསོལ་མཛད་སྒོར་མཉམ་ཞུགས་དང་བཙུན་མོ་བསུ་སློང་སོགས་ཀྱི་ཞབས་ཞུ་བསྒྲུབས། མཐར་མཁས་པའི་ཚུལ་དགུའི་སྒོ་ནས་བསྟན་འགྲོའི་མཛད་འཕྲིན་མཐར་ཕྱིན་ནས་དགུང་གྲངས་བདུན་ཅུ་དོན་གཉིས་ཐོག་དགོངས་པ་རྫོགས་འདུག འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེར་གསུང་རྩོམ་པོད་གྲངས་ཐི་བཞུགས་གསལ་ཁ་མེད་ཀྱང་སྐྱབས་འགྲོ་དང་གར་འཆམ་སོགས་ཀྱི་སྐོར་དཔེ་ཚན་འགའ་ཞིག་ཐོར་བུའི་ཚུལ་དུ་བཞུགས་ཡོད་པར་གསུངས།[114]

རབ་བྱུང་ ༡༦ པ་ཤིང་ཕོ་སྤྲེལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༤ ལོའི་ནང་༄སྐྱབས་རྗེ་བདུད་འཇོམས་རིན་པོ་ཆེ་འཇིགས་བྲལ་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ་ (༡༠/༦/༡༩༠༤-༡༢/༡/༡༩༥༢)

114. བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། ཨོ་རྒྱན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གཟི་མིག་བླ་མ་རས་ཆེན་གྲུབ་མཆོག་འོད་གསལ་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་སྐྱེ་འབར་ཉག་རྗེ་བྲུང་ཀརྨ་དཔལ་ལྡན་ཆོས་རྒྱལ་ཞབས་ཀྱི་གསུང་རྩོམ་ཐོར་བུ་ཁྲ་བོ་གཟི་ཡི་སྒྲོམ་བུ་བཞུགས་ལགས་སོ།། ཤོག་གྲངས་ ༩༦-༡༠༥

ཨཱཙཱཪྻ་ཡེ་ཤེས་དབང་ཕྱུག་རྡོ་རྗེ་ཡ། གུ་རུའི་སྦས་གནས་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་བླ་མ་དགོངས་པ་འདུས་པའི་ཟབ་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་ཇི་ལྟར་དར་ཚུལ་གྱི་སྐོར་ཅུང་བསྡུས་སུ་བཀོད་པ། ཤོག་གྲངས་ ༣༠༥-༣༡༡ ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། བོད་ཡིག་ནང་སྤྱིལ་བའི་དཔྱད་རྩོམ་ཁག ༢༠༡༡

མཆོག་ཕྱོགས་འདིར་ཞབས་སོར་འཁོད། སྒང་ཏོག་དབེན་ཙན་གསང་སྔགས་རབ་བརྟན་གླིང་དགོན་དུ་ཕྱོགས་འདིའི་ཕྱོགས་ཁག་ནས་ཡེབས་པའི་བླ་མ་དགེ་འདུན་འདུས་པ་རྒྱ་མཚོར་ཟླ་ངོ་གཉིས་རིང་རིན་ཆེན་གཏེར་མཛོད་ཆེན་མོའི་དབང་ལུང་ཡོངས་རྫོགས་ལེགས་པར་བསྩལ། སྐབས་དེར་ད་ལྟའི་མཆོད་རྟེན་དགོན་གསར་བཞེངས་ཆེད་གནས་དེར་གཏེར་གསར་རྡོ་རྗེ་ཕུར་པའི་སྒོ་ནས་སྒྲུབ་ཆེན་ཚོགས་འཁོར་མཛད་ཡོད་པར་གསུངས།[115]

རབ་བྱུང་ ༡༦ པ་མེ་ཕོ་ཁྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༦ ལོའི་ནང་ཁམས་མི་ཉག་ནས་ཡིན་པའི་ལས་རེ་འབྲུལ་ཞིག་རིན་པོ་ཆེ་དཔའ་བོ་རྡོ་རྗེ་ (༡༨༩༧-༡༩༦༣) མཆོག་དང་རིག་ཡུམ་མཁའ་འགྲོ་པདྨ་བདེ་ཆེན་ (༡༩༢༣-༥/༩/༢༠༠༦) རྣམ་གཉིས་སྦས་གནས་འདིར་ཞབས་ཀྱི་པདྨོ་ལེགས་པར་འཁོད་ཅིང་། སྔོན་གྱི་ལས་སྨོན་རྟེན་འབྲེལ་དབང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་ཡབ་སྲས་གཉིས་ནས་དབུའི་མཆོད་གནས་སུ་བཀུར། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ལོའི་ནང་མི་རྗེ་ཡབ་སྲས་ཟུང་ནས་ཡོན་བདག་གནང་ཞིང་བླ་མ་ཡབ་ཡུམ་ལྷན་རྒྱས་གཉིས་ནས་གཟིགས་སྐྱོང་གི་ཐུགས་འགན་བཞེས་ནས་ད་ལྟའི་བདུད་འདུལ་མཆོད་རྟེན་ཆེན་མོ་འདི་ཉིད་གསར་བཞེངས་ལེགས་པར་མཛད་ཅིང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༧ ལོར་ཕྱོགས་འདིའི་རྒྱལ་སྲས་ཆེན་མོ་མཆོག་ནས་ཇི་ལྟར་གསོལ་བ་བཏབ་དོན་བཞིན་ཆོས་རྗེ་ཡབ་ཡུམ་ལྷན་རྒྱས་བསྟན་འགྲོའི་དོན་ཆེན་ལ་དགོངས་ནས་ཕྱོགས་འདིར་

115. ཨཱརྻ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་དེང་རབས་བོད་ཀྱི་བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པ་ཕྲག་རེས་ཇི་བསྐྱངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཤིན་ཏུ་བསྡུས་པ་བཞུགས་སོ།། དེབ་ཕྲེང་དང་པོ། ཤོག་གྲངས་ ༩༤

ཕེབས་ཏེ་ཆོས་རྗེ་ཡབ་ཡུམ་རྣམ་གཉིས་སྐུ་མ་གཤེགས་བར་དུ་མཚོད་རྟེན་དགོན་དུ་གཏན་བཞུགས་གནང་།[116] རྗེས་སུ་༸སྐྱབས་མཆོག་བདུད་འཇོམས་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་ཆོས་རྒྱལ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྲས་སྐུ་གཞོན་དཔལ་ལྡན་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༩༦༤ འཁྲུངས་སོ) མཆོག་ཆོས་རྗེ་ཉིད་ཀྱི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་གནང་འདུག

སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་རུམ་བཏེགས་དགོན་དང་། ར་ལང་དགོན། ཕོ་ལྡང་དགོན་བཅས་ཀར་དགོན་ཆེ་ཁག་གསུམ་ནས་ཇི་ལྟར་གསོལ་འདེབས་ཞུས་པ་བཞིན། ༸རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་བཅུ་དྲུག་རང་བྱུང་རིག་པའི་རྡོ་རྗེ་ (༡༥/༦/༡༩༢༤-༥/༡༡/༡༩༨༡) མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ལོར་སྣང་ཏོག་ཏུ་ཞབས་བཅགས་མཛད་ཅིང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་མཇལ་འཕྲད་གནང་སྟེ་རྒྱལ་བློན་དང་དགོན་ཁག་གི་བླ་མ་འདུས་ཚོགས། དད་ལྡན་མི་མང་བཅས་ལ་དབང་བཀའ་མང་དུ་བསྩལ། རྒྱལ་དབང་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༤ ལོར་ལྷ་སར་ཆིབས་ཁ་བསྒྱུར་བ་དང་སྐབས་དེར། ལྷ་སར་བཞུགས་ཡོད་པའི་རྒྱལ་སྲས་བླ་མ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ནས་མཇལ་ཁ་ཞུས། ༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་སླར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ དང་ ༡༩༥༧ ལོ་སོ་སོར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཞབས་སོར་འཁོད་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་དང་བློན་པོ་བཅས་ནས་བསུ་བ་ལེགས་པར་ཞུས། རྒྱལ་བློན་འབངས་མི་དད་ལྡན་སེར་སྐྱ་རྣམས་ལ་གསུང་ཆོས་རིམ་པར་བསྩལ་ཅིང་། ཕོ་ལྡང་དགོན་དུ་གདན་

116. ཨློཙློཇ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་དེང་རབས་བོད་ཀྱི་བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པ་ཕྲག་རིས་ཇི་བསྐྱངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཤིན་ཏུ་བསྡུས་པ་བློ་གསར་པནྜི་འཇུམ་པའི་ཉི་ཟེར་ཅེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། དེབ་ཕྲེང་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༡༣༧-༡༩༠ རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ༢༠༡༣

འདྲེན་ཞུས་ནས་དབང་བཀའ་བསྩལ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་བཙན་བྱོལ་དུ་ཕེབས་སྐབས་འབྲས་གཞུང་སྐུ་ཚབ་འབའ་ཉག་ཨ་ཝིང་བཀྲ་ཤིས་དགྲ་འདུལ་གདན་ས་པ་དང་། རྒྱ་གར་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་ཨ་ཕྲུག་སྨན་བླ་གཉིས་སྟག་སར་ཆེད་བཅར་ཞུས་འདུག[117]

འབྲས་ལྗོངས་དགོན་སྡེ་ཡོངས་ཀྱི་གཙོ་བོ་གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེའི་རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་མཁའ་སྤྱོད་རིན་པོ་ཆེ་བདུད་འཇོམས་རྡོ་རྗེ་ (༡༩༣༠-༠༨/༠༧/༡༩༦༡) མཆོག་ནི། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༥ ལོར་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ནས་སྤྲས་ཡུལ་འདིར་ཕྱག་ཕེབས། དགོན་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེའི་གྲྭ་ཁོངས་སུ་ཞུགས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོར་གོང་མའི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་གྲུབ་ཁྲི་འདོན་ཞུས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོར་དགོན་དེའི་རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་དུ་མངའ་གསོལ་ཞུས་པ་དང་། དེ་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་ཕྱོགས་བཞིའི་དགོན་སྡེར་ཆེད་ཕེབས་གནང་སྟེ་དགོན་གྱི་ཟླ་གྲྭ་ཡོངས་ལ་དབང་ལུང་དང་། སྨོན་འགྲོའི་ཁྲིད་ཡིག་ཀུན་བཟང་བླ་མའི་ཞལ་ལུང་སོགས་ཀྱི་བཀའ་ཁྲིད་གནང་བས་མཆོན་བསྟན་འགྲོའི་དོན་ཆེན་མཛད་འདུག[118]

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐབས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་སྲིད་ཇུས་ཙུང་ཙམ་གྱུ་ཡངས་བྱུང་བར་བརྟེན། མང་ཚོགས་ཁྲོད་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་བདེ་དོན་སླད་བཙོས་བསྒྱུར་

117. བློ་བཟང་ཤཱཀྱ། 《རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྤྲས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། ཤོག་གྲངས་ ༤༣

118. མཁས་མཆོག་རིན་པོ་ཆེའི་འཁྲུངས་རབས། འབྲས་ལྗོངས་བྱ་མ་རྟ། འབྲས་གཞུང་གསར་གནས་འགྲེམ་སྤེལ་ལས་ཁུངས། ལོ་ ༡༨ ཨང་ ༣༣ ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༡ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༧ འབྲས་གཞུང་དྲིལ་བསྒྲགས་དང་མི་དམངས་མཐུན་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་འགྲེམས་སྤེལ་ཞུས་ཐོག་སྐད་ཏོག་འབྲས་གཞུང་པར་ཁང་དུ་པར་འདེབས་བགྱིས་པའོ།།

མང་དག་ཅིག་གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༧ ལོར་འཕགས་ཡུལ་རྒྱ་གར་དེ་བཞིན་དབྱིན་ཇིའི་[119] བཙན་འོག་ལས་རང་བཙན་ཐོབ་པ་དང་བསྟུན། ལྗོངས་འདི་ཁྲིམས་གཞི་ལྡན་པའི་མང་གཙོའི་རིང་ལུགས་ཕྱོགས་སུ་ཤར་བསྐྱོད་གནང་བའི་དགོངས་པ་ཆེས་ཆེར་བཞེས་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཕྲེག་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གི་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་ (༢༢/༠༥/༡༩༢༣-༣༠/༠༡/༡༩༨༢) མཆོག་ནི་རང་གི་ཁུ་བོ་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུའི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༡ ནས་ ༡༩༣༥ བར་སྐུ་ཞང་ལྷ་བཙུན་འཇིགས་བྲལ་བསྟན་འཛིན་དཔའ་བོའམ་ཕྲེང་རིང་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་མདུན་དུ་བཅར་ཞིང་། བོད་ཀྱི་ཨོ་རྒྱན་སྨིན་གྲོལ་གླིང་དུ་སློབ་གཉེར་མཛད། རྒྱལ་སྲས་ཁོང་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ཟླ་ ༨ ནང་༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བདུན་པ་སྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་ (༡༧༠༨-༡༧༥༦) ཡབ་གཞིས་བསམ་འགྲུབ་ཕོ་བྲང་གི་སྲས་མོ་སངས་རྒྱས་བདེ་སྐྱིད་ (༡༩༢༩-༡༩༥༧) དང་ལྷན་ཁྲུང་ས་བསྐྱོན་འདུག དེ་བཞིན་རྒྱལ་སྲས་ཁོང་གི་སྐུ་མཆེད་གཞོན་པ་འཇིགས་བྲལ་ཚེ་དབང་རྣམ་རྒྱལ་ (༢༣/༨/༡༩༢༨-༢༠༡༤) གྱིས་བོད་ཀྱི་མི་དྲག་རྣམ་སྲས་གླིང་གི་སྲས་མོ་བསོད་ནམས་དབྱངས་ཅན་ལྷན་དུ་ཁྲུང་ས་བསྐྱོན་གནང་འདུག[120]

---

119. Anna Balikci-Denjongpa. The British Residency in the Himalayan state of Sikkim: A Heritage Building Restored to its Former Glory. Bulletin of Tibetology, pp. 171-180. འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་སྐོར་སྙིང་བསྡུས་འདི་ན་གཟིགས་པར་འཚལ།
120. Alice Travers, (2024: 40-41).

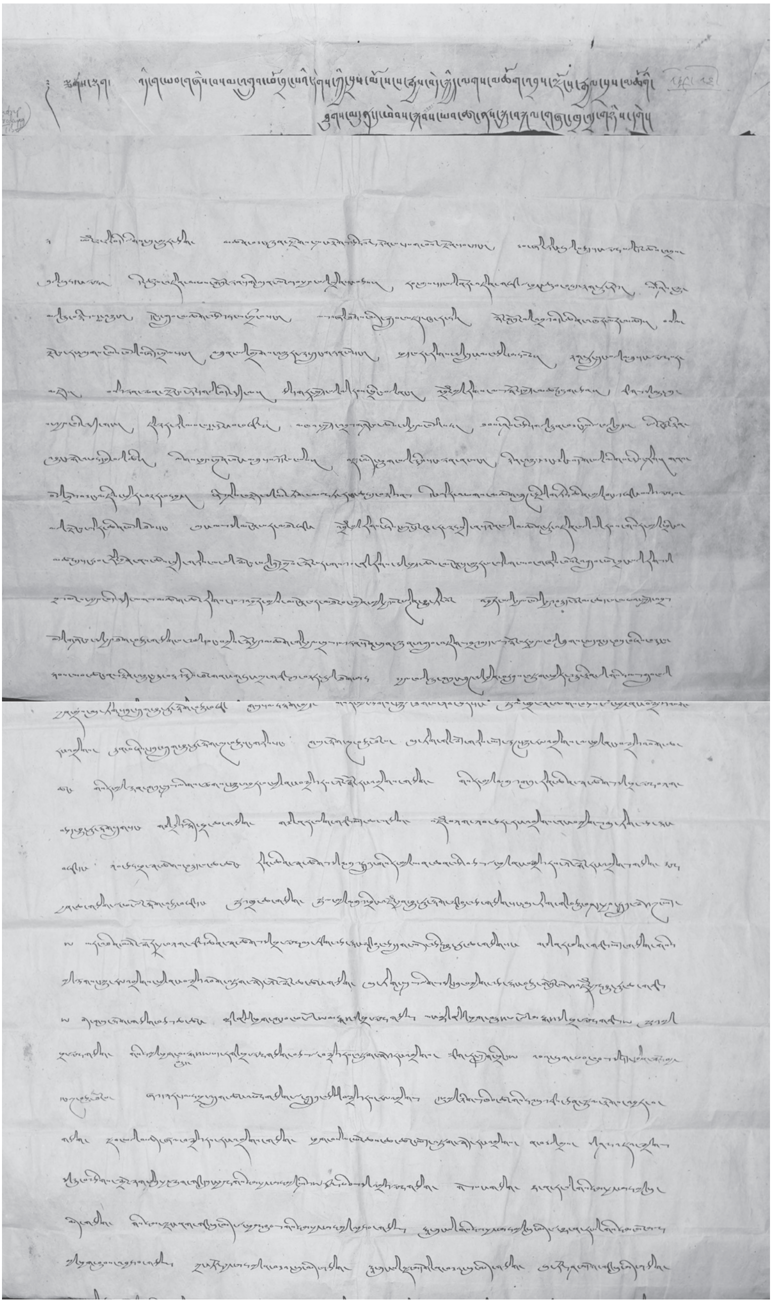

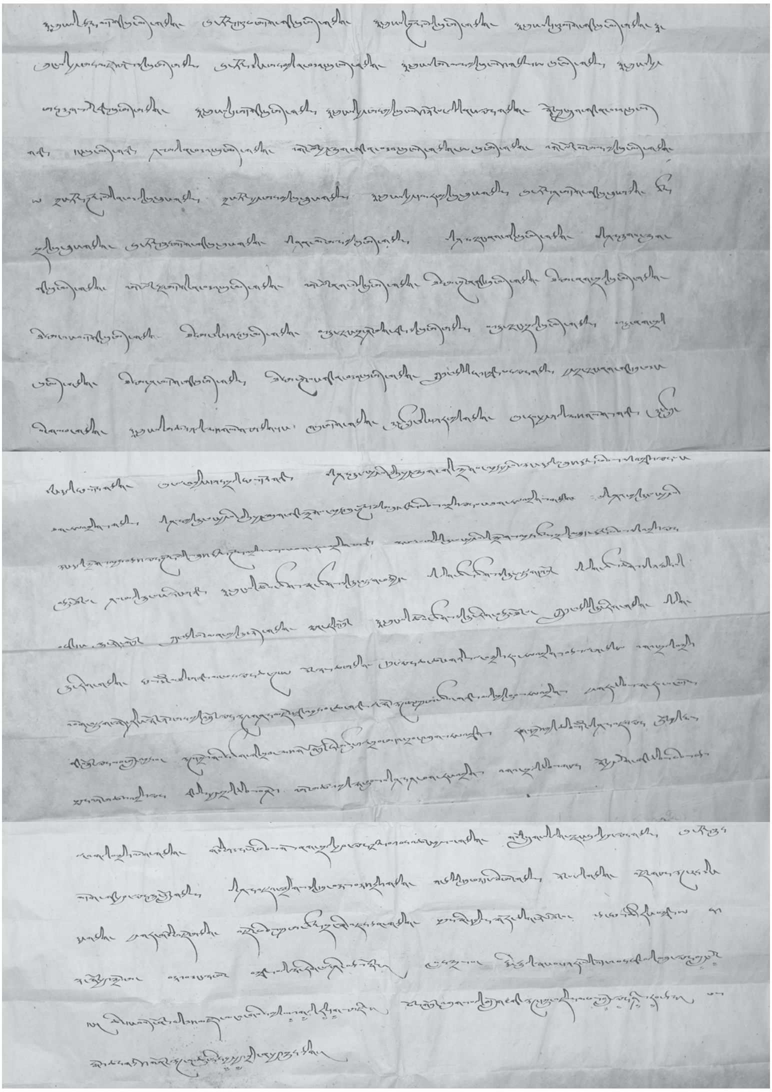

ལྕགས་སྟག་ (༡༩༥༠) ལོར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་དང་ཡབ་གཞིས་བསམ་འགྲུབ་ཕོ་བྲང་གི་སྲས་མོ་སངས་རྒྱས་བདེ་སྐྱིད་རྣམ་གཉིས་ཀྱི་ཐུགས་མཐུན་ཁྲིན་སའི་སྐབས། སྲས་མོའི་གཟིམ་ཤག་ནས་སྐུ་སྐལ་དུ་གནང་བའི་ཐོ་གཞུང་ཕྱག་བྲིས། པར་དབང་། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། འབྲས་ལྗོངས། སྒང་ཏོག

དེ་བཞིན་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྲས་མོ་དག་བོད་ཀྱི་སྐུ་དྲག་ཁྱིམ་རྒྱུད་དུ་བག་མར་ཕེབས་པའང་ཡོད་དེ། དཔེར་ན། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་བདུན་པ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་དང་པོའི་སྲས་མོ་བཀྲེས་ཤོས་ཤིག་བོད་ཀྱི་ལྷ་བྲང་བཀྲས་ལྷུན་དར་ལྡིང་གཤག་ཚང་གིས་བག་མར་བསུས་འདུག[121] ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༦ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་ལྷ་སྲས་འཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་ཐུན་མོང་གི་ལྷ་ལྕམ་ལྷ་ལྡིང་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་སྲས་མོ་ཀུན་བཟང་དབང་མོ་ (༡༨༨༩-༡༩༡༤) ས་སྐྱའི་ཁྲི་ཆེན་ངག་དབང་ལྷུན་གྲུབ་རྒྱལ་མཚན་གྱི་བདག་མོར་ཕེབས་འདུག འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྲས་མོ་བཀྲེས་པ་པདྨ་ཚེ་སྒྲོན་ནི་ (༦/༩/༡༩༢༤-༢/༡༢/༢༠༠༨) ཡབ་གཞིས་ཕུན་ཁང་གི་སྲས་མགོན་པོ་ཚེ་རིང་གིས་བག་མར་བཞེས་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་དེ་ཉིད་ཀྱི་སྲས་མོ་ཆུང་ཤོས་པདྨ་ཆོས་སྐྱིད་ཡབ་གཞིས་གཡུ་ཐོག་གི་སྲས་རིག་འཛིན་ཚེ་བརྟན་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་བག་མར་ཕེབས་པ་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་དེ་དག་གི་སྲས་མོ་བཞི་པོ་བོད་ཕྱོགས་སུ་བག་མར་ཕེབས་འདུག[122]

མདོར་ན། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དང་བོད་པའི་སྐུ་དྲག་སོགས་ཀྱི་གཟིམ་ཤག་ནང་ཕན་ཚུན་བག་བཙན་བསུ་ལེན་གྱི་གཉེན་སྒྲིག་ཕྱི་འབྲེལ་འདིས། ཡུལ་ལྗོངས་ཕན་ཚུན་གཉིས་བར་ཆོས་རིག་དང་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་དེས་རགས་རྩིས་བྱས་ན་མི་ལོ་ ༦༠༠ ལྷག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡོད་

121. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༤༥

122. Alice Travers, (2024: 41-42).

པ་མཚོན་ཐུབ་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ ལོའི་ལུང་ཐུར་དམག་འཁྲུག་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ལོར་ཡུལ་འདི་ཁྲིམས་མཐུན་དབྱིན་གཞུང་བདག་སྐྱོང་འོག་ཚུད་པ། དེ་བཞིན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༤ ལོའི་དབྱིན་བོད་གཉིས་ཀྱི་དམག་འཁྲུག་བཅས་ཀྱི་རྗེས་སུ་ཡང་དབྱིན་བོད་སོ་སོའི་འབྲེལ་ལམ་ལེགས་པོ་ཡོང་སྐད། དུས་རབས་ ༢༠ པའི་འགོ་སྟོད་ནས་གོང་གསལ་བཞིན་བོད་བཞུགས་སྐུ་མཆེད་རྣམ་པའི་བདག་རྐྱེན་ལས། འབྲས་བོད་གཉིས་ཀྱི་མཐོ་རིམ་གཟིམ་ཤག་ཕན་ཚུན་བར་གཉེན་སྒྲིག་བརྒྱུད་སྤྱི་ཚོགས་གནས་བབ་གོང་མཐོར་སོང་འདུག་པ་ཤེས་ཐུབ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༤ ལོ་ནས་བཟུང་བོད་དུ་རྒྱ་གཞུང་དམར་པོས་བཙན་གནོན་གྱིས་ནང་པའི་ཆོས་རིག་ལ་དོ་ཕོག་ཆེན་པོས་རྩ་མེད་དུ་འགྱུར་ཉེན་ལ་ཐུགས་ཀྱིས་མ་བཟོད་པར། རིག་གཞུང་དེ་དག་སྲུང་སྐྱོབ་དང་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་སོགས་འཕྲལ་ཡུན་གྱི་དགོས་དམིགས་ལྷབས་ཆེན་ལ་དགོངས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ཕྱི་ཟླ་ ༡༡ ནང་སྤྱི་ནོར་༧གོང་ས་༧སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་མཆོག་ (༡༩༣༥ འཁྲུངས) རྒྱ་གར་འཕགས་ཡུལ་དུ་སངས་རྒྱས་སྐུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ལོ་ ༢༥༠༠ འཁོར་བའི་དུས་དྲན་སྲུང་བརྩིའི་སྐུ་མགྲོན་གཙོ་བོར་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་བ་དང་སྐབས་བསྟུན།[123] ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༧ ཕྱི་ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཐོག་མའི་ས་འདུལ་བྱིན་འབེབས་མཛད་ཐོག་རྨང་རྡོ་བཏིང་བར་མཛད། ༧གོང་ས་མཆོག་ནས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དཔེ་མཛོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་རྗེས་སུ་ལྷ་ས་ནས་འབྱོར་བའི་རྒྱལ་བའི་གསུང་

123. ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༤༩༠-༤༩༡

རབ་ཀྱིས་གཙོས་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་དཀོན་རིགས་ཁག་ཞལ་འདེབས་སུ་གསོལ་བསྟུལ་མཛད། དེ་ནས་བཟུང་རིམ་མེད་བོད་ཀྱི་བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ནས་མདོ་སྔགས་རིག་གནས་བཅས་ཀྱི་གསུང་རབ་མང་དག་ཅིག་གསོལ་རས་བཀའ་དྲིན་བསྟུལ་འདུག[124]

ཆོས་རྒྱལ་འདི་ནས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ལས་འཛིན་སྐྱོང་བདག་དབང་ཡོངས་རྫོགས་བདག་གིར་བཞེས་པའི་ཐོག ཆོས་ཕྱོགས་ནས་བོད་ཀྱི་བླ་མ་མང་དག་ཅིག་ལྗོངས་འདིར་ཞབས་བཅགས་ནས་བསྟན་འགྲོའི་མཛད་པ་བསྐྱངས་ཡོད་པ་མ་ཟད། ཡུལ་ལྗོངས་གཉིས་བར་མཐོ་རིམ་མི་སྣའི་ནང་ཕན་ཚུན་གཉེན་སྒྲིག་གིས་ཕྱི་འབྲེལ་[125] རྒྱུན་སྐྱོང་གནང་འདུག

124. Sikkim- A Concise Chronicle, pp. 27. ཇོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་དང་ཆབ་ངོམས་བསྟན་པའི་ཉི་མ།. འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་ཏུ་འཕགས་བོད་གཉིས་ཀྱི་བཀའ་བསྟན་གཞུང་ལུགས་སོགས་བཞུགས་པའི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ཆེན་པོ་ཞིག་གསར་འཛུགས་གནང་བའི་སྐོར་གནས་ཚུལ་མདོར་བསྡུས་སྤྱི་ལོ་སྤྱི་ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༡ ནང་བཀོད་གསལ་དགོངས་མདའ་ལྟར་ད་ལམ་དཔེ་མཛོད་ཁང་འདི་ཉིད་གསར་འཛུག་མཛད་པའི་གནད་དོན་དང་བྱ་རིམ་མདོར་བསྡུས་གསོལ་བར། ཡུལ་ཕྱོགས་སོ་སོའི་གསར་འགྱུར་མེ་ལོང་ནས་ཟུར་འདོན་ཞུས་པ། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། བོད་ཡིག་ནང་སྤེལ་བའི་དཔྱད་རྩོམ་ཁག ཁ་སྐོང་གཉིས་པ། ཤོག་གྲངས་ ༢༡༧-༢༢༨

125. བློ་བཟང་ཤཱཀྱ། བོད་ཀྱི་ཕྱི་འབྲེལ་ལོ་རྒྱུས་དང་དེའི་ཐབས་བྱུས་ཀྱི་དོན་ཆེན་ལོ་ཚིགས་རིམ་བྱུང་སྟར་ལ་རྒྱུས་པའི་གཏམ་བྱ་རུའི་ཕྲེང་བ། བོད་མིའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཕྱི་དྲིལ་ལས་ཁུངས། ༢༠༢༦ ཤོག་གྲངས་ ༡༠༨-༡༤༧ Department of Information and International Relations (DIIR), Central Tibetan Administration, Dharamshala. H.P. འདི་ནང་གློག་པ་པོ་རྣམས་ནས་སྐབས་བདེའི་ཐོག་ལོ་ཚིགས་རིམ་བྱུང་གི་བོད་འབྲས་ཕྱི་འབྲེལ་སྐོར་མདོར་བསྡུས་ཤིག་གཟིགས་ཐུབ།

མཇུག་དོན།

སྤྱིར་ན་ཕྱི་འབྲེལ་སྲིད་བྱུས་ནི་སོ་སོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཁེ་ཕན་སྲུང་སྐྱོབ་དང་རྒྱལ་སྤྱིའི་གནས་བབ་ཐོག་ཆེ་མཐོང་། བདེ་འཇགས་དང་བརྟན་ལྷིང་རྒྱུན་འཁྱོངས་བཅས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཡིན་པ་མཁྱེན་གསལ་བཞིན། འདིར་ནི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ནང་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་བར་ཕན་ཚུན་ཆོས་རིག་དང་གཉེན་སྒྲིག་འབྲེལ་ལམ་ཐད་ཀྱི་གནད་དོན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་པར་སེམས། ཆོས་རྒྱལ་ན་རིམ་ནས་ཡུལ་ལྗོངས་གཉིས་ཕན་ཚུན་བར་སོ་སོའི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ལམ་ལུགས་ཐོག་ནས་དུས་དང་རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་མཐུན་འགྱུར་མཉམ་གྲོགས་ཀྱི་གཟིགས་རྒྱང་ལེགས་པོ་ཡོད་པར་བཤད་འདུག

སྤྱི་ལོ་ནས་དུས་རབས་ ༡༧ ནས་ ༡༩ དཀྱིལ་སྨད་བར་འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་བར་ཕྱི་འབྲེལ་ཐོག་མཐུན་སྒྲིལ་ལེགས་པོ་བྱུང་འདུག ཡིན་ཡང་། དུས་རབས་ ༡༩ སྨད་ནས་ ༢༠ འགོ་སྟོད་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོའི་བར་དབྱིན་ཇི་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ནས་རང་གི་བརྣལ་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་འགོ་དཔོན་དང་། དབྱིན་ཇི་རྒྱལ་མོར་ཐུགས་མཐུན་གྱི་བྱ་བ་ཁོ་ན་གཉེར་པ་ལས་ཡུལ་ཁམས་སྤྱིའི་ཞི་བདེ་ལ་བསམ་ཤེས་ཙམ་ཡང་མེད་ལ། བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ནི་དུས་ཀུན་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་བསྟན་པ་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་ཁོ་ནར་ཐུགས་ཕྱོགས་པ་མ་ཟད། ཆོས་རྒྱལ་ཁག་ཅིག་དམ་ཆོས་ཉམས་ལེན་ཀྱང་མཛད་བཞིན་ཡོད་པ་ལ། སྐབས་དེར་ཕྱི་གླིང་པས་གནོད་བཤིག་ལྷུར་ལེན་བྱས་པ་ལོ་རྒྱུས་ཁག་ཏུ་གསལ། དུས་རབས་ ༢༠ པའི་དཀྱིལ་སྟོད་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ནས་ ༡༩༥༩ བར་

དབྱིན་དཔོན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་རིམ་པ་དང་རྒྱ་གར་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་བཅས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལས་དོན་ཐོག་བར་འཆང་གི་ཐེ་བྱུས་རེ་འགའ་ཙམ་ལས་མེད་པ་འབྲེལ་ཡོད་ལོ་རྒྱུས་ཁག་ལས་ཤེས་ཐུབ།

གང་ལྟར་དུས་དང་གནས་སྐབས་ཀྱི་འགྱུར་འགྲོས་མཐོ་དམན་གང་བྱུང་རུང་བོད་རང་བཙན་སྐབས། ལྗོངས་འདི་ཉིད་སྔས་ཡུལ་གྱི་ཁྱད་ཆོས་མ་དོར་བར་གཙོ་བོ་ཆོས་རིག་གི་ཕྱི་འབྲེལ་ཟམ་མི་ཆད་པར་རྒྱུན་སྐྱོང་གནང་འདུག་སྟམ། ལྷོ་འབྲུག་དང་རྒྱ་གར་ཧི་མ་ལ་ཡ་གཅིག་མཚུངས་འབྲས་ལྗོངས་ནི་བོད་བཙན་པོའི་སྐབས་ནས་ས་མཚམས་ཆུ་མཚམས་ཀྱི་དབྱེ་འབྱེད་མེད་པར་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་མཚོན་པའི་ཆོས་རིག་སྟེ། སྐད་ཡིག་དང་འཚོ་ཐབས་སོགས་གཅིག་གྱུར་ཡིན་པ་གོར་མ་ཆག ཡིན་ནའང་རིམ་བཞིན་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་འགྱུར་བ་སྣ་མང་ཞིག་ཐེབས་པ་ལས་མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོ་ནས་ད་ལྟའི་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་བབ་མཐོང་ཆོས་སུ་གྱུར་པ་འདི་ལགས་སོ།།

ཐུགས་རྗེ་ལེགས་གསོལ་ཞུ་ཡུལ།

ཀུས་རང་རྒྱལ་ཕྱི་ནང་གི་ཕྱི་འབྲེལ་ཐོག་ཆེད་ལས་པ་མིན་ཡང་ཏྲ་ས་རང་གཞུང་དབུས་བོད་མིའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཕྱི་དྲིལ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཁྱབ་ཁོངས་བོད་ཀྱི་སྲིད་ཇུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་བོང་བ་གསེར་གཟིགས་ཀྱིས་བློ་གཏད་གནང་བར་བརྟེན། ལས་ཁུངས་གྲོལ་རྗེས་ལས་ཤག་ཁུ་སྟཱ་དགོང་དང་གུང་སེང་ནམ་ཡིན་ལ་ཁུངས་བཙོལ་དཔེ་དེབ་ཁག་ནས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན། ལྷག་པར་འདིར་བློ་འདྲི་ཞུ་ཡུལ་གྱི་སློབ་སྟོན་པ་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བའི་མཁས་མཆོག་ཛ་སྲས་བཀྲ་

ཤེས་ཚེ་རིང་ལགས་དང་། ད་ལྟའི་འབྲས་ལྗོངས་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་འགན་འཛིན་ཊོག་ཏར་ (ཕྱི་ལུགས་སྨན་པ) བོན་པོ་པ་སངས་རྡོ་རྗེ་ལགས་གཉིས་ནས་བློ་སྦྱོབས་གོང་སྤེལ་གྱི་སྐུལ་མ་གནང་བར་ཐུགས་རྗེ་བཀའ་དྲིན་ བླ་ལྷག་ཏུ་ཆེ་ཞེས་ཞུ་ཞིང་། གཞན་ཡང་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ལས་བྱེད་ཀཱ་རྨ་ཤེས་རབ་སོགས་ལས་གཞི་འདིའི་ཐོག་རམ་འདེགས་གནང་མཁན་ཡོངས་ལ་སྐབས་གཅིག་ཏུ་ཐུགས་རྗེ་བླ་མེད་དུ་ཆེ་ཞུ།

དཔྱད་ཁུངས་ཡིག་ཆ།

- འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་གཉིས་ནས་རྩོམ་སྒྲིག་མཛད།
- ཕྱི་ལོ་ *༡༩༦༡/༡༩༦༣* ལོའི་འབྲས་ལྗོངས་པོ་བྲང་གི་པར་སློག འཁྲུག་ཡིག་བྲིས་མ།
- མཁན་ལྷ་ཚེ་རིང་། མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གཙུག་ནོར་སྤྲུལ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་བརྒྱུད་འཛིན་དང་བཅས་པའི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་བློ་གསར་གཞོན་ནུའི་དགའ་སྟོན་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། །ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ A Saga of Sikkim’s supremely revered four pioneer Nyingmapa reincarnates and their torchbearers. Published by Khenpo L. Tshering. Upper Shyari, Deorali, Gangtok, Sikkim.
- བློ་བཟང་ཤཱཀྱ། *༧*རྒྱལ་བ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་དང་སྲས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས། དུས་རབས་ *༡༧* ནས་ ༢༠ བར།

ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། སྒང་ཏོག ༢༠༡༡

- གཉིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་གིས་བརྩམས་པའི་སྦྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། །རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། སྒང་ཏོག ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣
- མཁན་ལྷ་ཚེ་རིང་། མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་གཤོངས་གླིང་ཡངས་པར་སྣང་སོག་གོང་གསུམ་གྱི་བརྒྱུད་འཛིན་མཆེད་ཚུལ་དང་ཀུན་གཟིགས་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་སྡེས་སྔ་འགྱུར་རྙིང་བསྟན་ལ་ཕྱག་རྗེས་བཀའ་དྲིན་ཆེ་ཚུལ་འཁོར་བ་བཏུས་པའི་ངོ་མཚར་རྟོགས་བརྗོད་སྐལ་བཟང་ཟབ་གླིང་འདྲེན་པའི་ཤིང་རྟ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༦ The Expansion and Institutionalisation of the Nang Sok Gong Sum Tradition in Sikkim and The Fifth Dalai Lama's Contribution to the Nyingma Order. Published by Khenpo L. Tshering. Upper Shyari, Deorali, Gangtok, Sikkim.
- རྡོ་གྲུབ་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ཕྱོགས་བསྡེབས་བཞུགས། །རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་ཟུང་ནས་སྤར་སྐྲུན་ཞུས་པའོ།། ༢༠༠༨

- ཛོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་ཟུང་ནས་སྤར་སྐྲུན་ཞུས་པའོ།། ༢༠༠༨
- ཞྭ་སྒབ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་དང་པོ། ཀ་སླིན་སྤུག ཞྭ་སྒབ་ཤག རབ་བྱུང་བཅུ་དྲུག་པའི་ལོ་ ༩༥༠ དང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༧༦
- མི་ཉག་མགོན་པོ། གངས་ཅན་མཁས་དབང་རིམ་བྱོན་གྱི་རྣམ་ཐར་མདོར་བསྡུས། དེབ་དང་པོ། ཀྲུང་གོའི་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༦ རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དཔེ་ཁོངས་སུ་བཞུགས།
- དགོན་བྱང་འཛིགས་མེད་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་རྩོམ་ཡིག་ཕྱོགས་སྒྲིག འདྲེན་མཆོག་མཚུངས་མེད་རིག་འཛིན་ཡོལ་མོ་བའམ་དགོན་བྱང་མཆོག་སྤྲུལ་རིན་པོ་ཆེའི་འཁྲུངས་རབས་དྲི་མེད་ཤེལ་གྱི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། སྐྱིར་ནས་པར་སྐྲུན་ཞུས། པར་ལོ་ ༢༠༡༩
- ཛོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། མདོ་སྨད་རྒྱལ་རོང་གཏེར་སྟོན་འགྲོ་འདུལ་རྡོ་རྗེ་མཆོག་དང་། མདོ་ཁམས་ཏྲེ་ཧོར་བྲག་མགོ་མདོ་མང་གཏེར་སྟོན་བདེ་ཆེན་རྡོ་རྗེ་གླིང་པ་རྣམ་གཉིས་སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་ཚུལ་སྐོར་རགས་ཙམ་གླེང་བ། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། བོད་ཡིག་ནང་སྤེལ་བའི་དཔྱད་རྩོམ་ཁག ༢༠༡༡

- ཨླཙློཛྷ་ཡེ་ཤེས་དབང་ཕྱུག་སྡེ་ཏེ་ཡ། གུ་རུའི་སྦས་གནས་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་བླ་མ་དགོངས་པ་འདུས་པའི་ཟབ་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་དེ་ལྟར་དར་ཚུལ་གྱི་སྐོར་ཅུང་བསྡུས་སུ་བཀོད་པ། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། བོད་ཡིག་ནང་སྤེལ་བའི་དཔྱད་རྩོམ་ཁག ༢༠༡༡
- བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཕྲེང་བ། སྨད་ཆ། ཆབ་སྤེལ་ཚེ་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བྲང་ཨོ་རྒྱན། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༨
- སྤོ་རོང་བསྟན་འཛིན་མཚན་ཉིད། ས་ཕྱི་དཔྱིན་བོད་དམག་འཁྲུག གཏམ་ཚོགས། ༢༠༢༠ ལོ་ ༥༠ ཨང་། ༧ དང་ ༣ བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་།
- ཆོས་རྗེ་ལ་ཆེན་སྒོམ་སྤྲུལ་བཞི་པ། ལ་ཆེན་སྒོམ་སྤྲུལ་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པའི་རྣམ་ཐར་དང་ལ་སྒོམ་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པའི་རང་རྣམ་བཅས་བཞུགས། Bulletin of Tibetology, Namgyal Institute of Tibetology, Gangtok, 2013, Volume 49, No. 2.
- ཛོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། ཨོ་རྒྱན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གཟི་མིག་བླ་མ་རས་ཆེན་གྲུབ་མཆོག་འོད་གསལ་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་སྐྱེ་འབར་ཉག་རྗེ་དྲུང་ཀརྨ་དཔལ་ལྡན་ཆོས་རྒྱལ་ཞབས་ཀྱི་གསུང་རྩོམ་ཐོར་བུ་ཁྲ་བོ་གཟི་ཡི་སྒྲོམ་བུ་བཞུགས་ལགས་སོ།། Published by Zimig Sang gnag Dud Dul Ling Gonpa, P.O. Simick, East Sikkim-737134. 2013

- ཨཱོཏཱོཛྲ་མཚམས་པ་ཚེ་རིང་། པདྨའི་གནས་ཆེན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཤར་ཕྱོགས་གཟི་མིག་གསང་སྔགས་བདུད་འདུལ་གླིང་དགོན་གྱི་བླ་རབས་རིམ་བྱོན་གྱི་རྣམ་ཐར་སྙིང་བསྡུས་ནྡོ་གསར་དང་བ་འདྲེན་པའི་ཕོ་ཉ། Zimig Sang gnag Dud dul Ling Monastery, East Sikkim, 2013.

- སློབ་དཔོན་པདྨ་ཚེ་དབང་། འབྲུག་གི་རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༨ National Library, Thimphu, Bhutan.

- ཀུན་གཟིགས་༄པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་རྒྱ་གར་དུ་གདན་ཞུའི་སྐོར། “༄པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ་དང་གཞུང་བླའི་དོན་རྐྱེན་སོགས་ལ་དཔྱད་པ།” བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༠

- ཀན་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། “༄རྒྱལ་མཆོག་བཅུ་གསུམ་པ་ཐེངས་གཉིས་ཉིན་ཡོལ་དུ་ཕེབས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ལ་ཞིབ་ལྟ།” ཞེས་པར་གཟིགས་འཚལ། བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་སྐོར་གྱི་དཔྱད་རྩོམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་དཔར་སྐྲུན་དང་འགྲེམས་སྤེལ་ཞུས། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༨

- ཨཱོཏཱོཛྲ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་དེང་རབས་བོད་ཀྱི་བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པ་ཕྲག་རིས་ཇི་བསྐྱངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཤིན་ཏུ་བསྡུས་པ་བཞུགས་སོ།། དེབ་ཕྲེང་དང་པོ། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ༢༠༠༥

- ཨཱོཏཱོཛྲ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་དེང་རབས་རིས་མེད་བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པ་ཕྲག་རིས་ཇི་བསྐྱངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཤིན་ཏུ་བསྡུས་པ་ནྡོ་གསར་བཀློ་འཇུམ་པའི་ཉི་ཟེར་ཅེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།།

དེབ་ཕྲེང་གཉིས་པ། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ༢༠༡༣

- མཁས་མཆོག་རིན་པོ་ཆེའི་འཁྲུངས་རབས། འབྲས་ལྗོངས་བླ་མ་རྟ། འབྲས་གཞུང་གསར་གནས་འགྲེམ་སྤེལ་ལས་ཁུངས། ལོ་ ༡༨ ཨང་ ༣༣ ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༡ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༦ འབྲས་གཞུང་དྲིལ་བསྒྲགས་དང་མི་དམངས་མཐུན་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་འགྲེམས་སྤེལ་ཞུས་ཤོག་སྣང་ཏོག་འབྲས་གཞུང་པར་ཁང་དུ་པར་འདེབས་བགྱིས་པའོ།།

WESTERN SOURCES

- Sikkim: A Concise Chronicle.March 20, 1963 Royal Wedding Committee. Gangtok.
- Amar Kaur Jasbir Singh. Himalayan Triangle: A historical survey of British India's relations with Tibet, Sikkim and Bhutan 1765-1950. 1988. The British Library, London.
- Francis Younghusband. India & Tibet. Book Faith India, Delhi, 1998.
- H.H. Risley. The Gazetteer of Sikkim (1894). Published by B.R. Publishing Corporation. 425, Nimri Colony, Ashok Vihar, Phase-IV. Delhi-110052. Third Reprint 2020.
- Bulletin of Tibetology, 1981 No. 3. Namgyal Institute of Tibetology.
- Anna Balikci-Denjongpa. The British Residency in the Himalayan state of Sikkim: A Heritage Building Restored to its Former Glory. Bulletin of Tibetology, Vol. 44, No. 1 & 2. 2008. Namgyal Institute of Tibetology.

- Alex McKay. Tibet and the British Raj. The Frontier Cadre 190401947. Library of Tibetan Works and Archives (LTWA), Dharamshala. 2009.
- Tashi Tshering. A short communication about the 1908 'Bras ljongs rgyal rabs' Bulletin of Tibetology, 48, No. 1. 2012.. Gangtok: Namgyal Institute of Tibetology.
- Ardussi, John A., Anna Balikci Denjongpa, and Per K. Sørensen. 2021. The Royal History of Sikkim: A Chronicle of the House of Namgyal, Serindia Publication, Chicago.
- Jigme N. Kazi. Sons of Sikkim, The Rise and Fall of the Namgyal Dynasty of Sikkim. 2020.
- Alice Travers, 2024. Women in the Diplomatic Game: "Preliminary Notes on the Matrimonial Links of the Sikkim Royal Family with Tibet" (19th to 20th centuries) Bulletin of Tibetology, 55, (1) Gangtok: Namgyal Institute of Tibetology.
- Saul Mullard. Tibetan and Sikkimese Relations: Preliminary Remarks on the Gam pa disputes and the Gam pa-Sikkim agreement of 1867. Studies on the History and Literature of Tibet and the Himalaya. Published by: Vajra Publications. Jyatha, Thamel, Kathmandu, Nepal. 2012

སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོའི་ཡར་སྟོན་གྱི་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་མདོ་ཙམ་གླེང་བ།

འབུམ་རམས་པ། འཇམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ།

[ནང་དོན་སྙིང་བསྡུས།] བོད་དང་བལ་ཡུལ་གཉིས་ནི་གནའ་སྔ་མོ་ནས་བཟུང་ཁྲིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་ཡིན་ཞིང་། ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་ལྷག་གི་ཀུག་ཀྱོག་གི་ལོ་ཟླ་རིང་མོའི་ནང་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་ཆབ་སྲིད་དང་། དཔལ་འབྱོར། རིག་གནས། དམག་དོན་སོགས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་གཏིང་ཟབ་བྱུང་ཡོད་ཀྱང་། ད་བར་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་འདིའི་སྐོར་ལ་ཞིབ་ཆགས་རང་བཞིན་ལྡན་པའི་ཉམས་ཞིབ་བྱེད་མཁན་ཧ་ལམ་བྱུང་མེད་པ་མ་ཟད། ལར་ནས་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ལ་ལྟ་ཀློག་བྱེད་དགོས་བསམ་ན་ཡང་བོད་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་རྒྱུ་ཆ་ཤིན་ཏུ་དཀོན་ཞིང་། ཅུང་ཟད་ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱང་ཁ་འཐོར་དུ་གྱུར་ཡོད་པ་སོགས་ལ་བརྟེན། ཀློག་པ་པོ་ཞིག་ལ་བོད་བལ་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་གྱི་དཔེ་དེབ་ཅིག་གཟིགས་ཆོག་ཆོག་གཏན་ནས་མེད་པ་ནི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་སྟོང་ཆ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པར་གདོན་མི་ཟ། དེས་ན་ཐྲན་ཆུང་བདག་གིས་དཔྱད་རྩོམ་འདིའི་ནང་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ཕྱི་འབྲེལ་སྲིད་བྱུས་སྐོར་ལ་བལ་ཡུལ་གྱི་ཉེ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཨིན་ཡིག་ཐོག་བྲིས་པ་དག་ལ་གཙོ་བོར་ཁུངས་གཏུགས་ཤིང་། ཞོར་དུ་བོད་རང་གི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཐར་ཐོར་གསལ་ཡོད་པ་ནས་སྙིགས་འདོར་བཙུད་ལེན་དང་ལེགས་འདེམས་ཞན་བསྐྱུར་གྱིས་ཟ་དང་ཟུར་ནས་བརྒྱན་ཏེ། མདོར་ན་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་གང་ཐུབ་ཅི་ཐུབ་ཀྱིས་ཐོག

མའི་ས་བོན་ཙམ་ཞིག་འདེབས་པར་འབད་རྩོལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། ནོར་འཁྲུལ་གྱི་ཆ་མང་པོ་ཡོད་ངེས་པས་མཁྱེན་ཡངས་ཅན་ཚོས་བཀའ་སློབ་ལམ་སྟོན་དང་ནོར་འཁྲུལ་ཡོ་བསྲང་གནང་བའི་རེ་འདུན་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

[བརྡ་ཆད་གཙོ་བོ།] བོད། བལ་ཡུལ། གོརྑ། ཁ་ཚ་ར། ཚོང་འབྲེལ། ཏམ་ཁ། དམག་འཁྲུག ཆིངས་ཡིག

ཐོག་མའི་གླེང་སློང་བའི་གཏམ།

སྤྱིར་བོད་དང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་ལྷག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡུན་རིང་ལྡན་ཡོད་ཅིང་། འདས་ཟིན་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྩ་རྒྱུན་རིང་མོའི་ནང་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་ཆབ་སྲིད་དང་། ཆོས་ལུགས། རིག་གནས། དམག་དོན་སོགས་ཆབ་དཔལ་རིག་གསུམ་གྱི་འབྲེལ་བ་ཧ་མོག་གི་སྤྱི་བཞིན་ཏུ་ཅང་མང་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་བྱུང་རབས་ཀྱི་མེ་ལོང་ལས་གསལ་ཡོད་ཀྱང་། སྟོན་ཆད་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ནང་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་བྱུང་བ་གཙོ་བོར་བཀོད་པ་ལས་འཛིག་རྟེན་པལ་པའི་བྱུང་བ་བཀོད་པ་ཤིན་ཏུ་ཉུང་ཞིང་། ལྷག་པར་དུ་དམག་དོན་དང་ཚོང་དོན་ལྟ་བུ་ནི་ཐར་པ་དང་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་གེགས་སུ་གྱུར་བར་དགོངས་ནས་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་ཚོས་སྣང་མེད་རྒྱ་ཡན་དུ་བཏང་ནས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཡིག་ཆང་ཁོངས་སུ་བཙུག་མེད་པ་རེད། འདིར་དཔེ་མཚོན་ཙམ་ཞུས་ན། དེ་ཡང་<<རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་>>ལས་“ཛེ་གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ་ནས་ལྷ་ཐོ་ཐོ་རི་སྙན་ཤལ་ཡན་ལ་གདུང་རབས་ཉི་ཤུ་རྩ་བདུན་ལ་ལོ་ལྔ་བརྒྱ་སོང་འདུག་པར་ངེས་ཟེར་ནའང་། ཆོས་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་པོ་མི་འདུག་པས་ལོ་རྒྱུས་རྒྱུས་

པར་མ་བཀོད་”[1]ཅེས་དང་། རྗེ་བཙུན་<<ཧྲ་ར་ནཱ་ཐའི་ཆོས་འབྱུང་>>ལས་“དམ་པའི་ཆོས་དང་འབྲེལ་བ་གཅིག་ཀྱང་མེད་པས། རྣམ་དཀར་དོན་གཉེར་ལ་མཁོ་བ་མི་སྣང་བས་འདི་མི་འབྲིའོ།།”[2]ཞེས་དང་། ཡང་དེ་ཉིད་ལས་“དེ་ལྟར་རྒྱལ་པོ་དེའི་དམག་གི་གཏམ་ནི་ཤིན་ཏུ་མང་བར་ཡོད་ནའང་དགོས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་མ་བཤད་དོ།།”[3]ཞེས་དང་། བོད་བཞུགས་མཁས་དབང་སློ་ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོ་ལགས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་<<ང་ཚོ་སད་རན་>>ཞེས་པ་ལས། “ང་ཚོའི་སྔོན་རབས་རྣམས་ཀྱིས་ནི་ཆོས་དང་འབྲེལ་བའི་གཙུག་ལག་ཁོ་ན་ནས་ཞིབ་ཆ་དང་དོ་སྣང་ཆེན་པོ་བྱེད་ཀྱི། ལོ་རྒྱུས་བྱུང་བ་སོགས་ལ་ནི་བློ་ཤིན་ཏུ་རྩེང་ཞིང་ཟེར་སྒྲོས་མཚར་ཆེ་བ་གང་ཡོད་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲངས་རྐྱང་བྱེད་པ་ཡིན་”[4]ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་དོན་ལ་ཡང་དེ་ལྟ་བ་བཞིན་གནས་ཡོད།

བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ནི་འཛམ་གླིང་གི་ཡང་རྩེར་གནས་པའི་གནའ་བོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་ཞིང་། སྲིད་པ་ཆགས་པ་ནས་བཟུང་ཡུལ་དེར་གནས་པའི་གནའ་བོའི་མེས་པོ་དམ་པ་ཆོས་རང་གི་ལག་གཉིས་ལ་བརྟེན་ནས་འདས་པའི་ལོ་

1. ས་སྐྱ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༨༡ ཤོག་ངོས། ༦༢

2. ཇོ་ནང་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ།དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།།བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༠༧ ཤོག་ངོས། ༩

3. ཇོ་ནང་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ། དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༠༧ ཤོག་ངོས། ༣༣

4. སློ་ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོ། ང་ཚོ་སད་རན། ཟི་ཁྲིན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༠༧ ཤོག་ངོས། ༥༨

ངོ་སྟོང་ཕྲག་མང་པོའི་རིང་འཛམ་གླིང་གི་མཐོ་སྒང་དུ་རང་དབང་དང་ཞི་བདེ་ཡི་འཚོ་བར་རོལ་ཡོད་པ་དང་། བོད་རྗེ་ཐོག་མ་གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ་ནས་བཟུང་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་གི་ངོ་བོའི་ཐོག་ནས་ཆབ་དཔལ་རིག་གསུམ་སྤུར་མེད་གསར་བཏོད་དང་། སྤུར་ཡོད་རྒྱུན་འཛིན་བྱས་ཏེ་ས་ཆེན་འདིར་སུས་ཀྱང་བསུབ་མི་ཐུབ་པའི་ཞབས་རྗེས་བཞག་ཡོད་ཅིང་། ལྷག་པར་དུ་ཆོས་རྒྱལ་མེས་དབོན་རྣམ་གསུམ་གྱི་སྐབས་སུ་འཛམ་གླིང་གི་སུམ་གཉིས་ས་ཡི་དཀྱིལ་འཁོར་བཟུང་སྟེ་བཙན་པོའི་དྲ་དམག་གི་རྨིག་སྒྲས་ཡངས་པའི་ས་ཆེན་སྐྱོམས་པར་མཛད་ནས་སྟོབས་འབྱོར་མངའ་ཐང་ཆེ་བའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་བསྐྲུན་ཏེ་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཟུང་ནས་འགྲན་པའི་ངོ་ཟླ་བྲལ་ནའང་། རྒྱལ་ཐོག་བཞི་བཅུ་ཞེ་གཉིས་པ་ལྷ་སྲས་དར་མ་འུ་དུམ་བཙན་པོའི་སྐབས་སུ་ལྷ་ལུང་དཔལ་གྱི་རྡོ་རྗེའི་མདའ་མོ་གཅིག་གིས་བོད་ཁམས་གསེར་གྱི་ཀ་བ་དུམ་བུར་བཅག་ཅིང་སྤུར་རྒྱལ་གདུང་རྒྱུད་ཀྱི་ཕྲེང་བ་གློ་བུར་དུ་བཅད་པས་ལོ་ངོ་བཞི་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་རིང་(༨༤༢-༡༢༥༣) བོད་ཁམས་བསིལ་བུར་འཐོར་བ་ནི་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་བྱུང་རབས་ཁྲོད་བསུབ་ཏུ་མེད་པའི་གྱོང་གུན་དང་གོད་ཆག་ཅིག་ཡིན། ཕྱི་ལོ་(༡༢༥༣-༡༣༥༨) བར་ལྷ་རིགས་འཁོན་གྱི་གདུང་རྒྱུད་དཔལ་ལྡན་ས་སྐྱ་པས་བོད་ཁམས་ཡོངས་ལ་དབང་བསྒྱུར་ནས་བོད་ཁྲི་སྐོར་བཅུ་གསུམ་གྱི་བདག་པོར་གྱུར་བ་དང་། དེ་རྗེས་ཕག་མོ་གྲུ་པས་ལོ་ངོ་བརྒྱ་དང་ཉེར་གསུམ་(༡༣༥༨-༡༤༨༡) རིང་དབང་བསྒྱུར་བ། སྡེ་པ་རིན་སྤུངས་པས་ལོ་ངོ་བརྒྱད་ཅུ་གྱ་བཞི་(༡༤༨༡-༡༥༦༥) རིང་དབང་བསྒྱུར་བ། གཙང་པ་སྡེ་སྲིད་ཀྱིས་ལོ་ངོ་བདུན་ཅུ་དོན་བདུན་(༡༥༦༥-༡༦༤༢)རིང་དབང་བསྒྱུར་ཞིང་། མཐར་ཕྱི་ལོ་༡༦༤༢ ལོ་ནས་བཟུང་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གིས་ལོ་ངོ་སུམ་བརྒྱ་ལྷག

ཅམ་རིང་དབང་བསྒྱུར་དང་སྒྱུར་བཞིན་པའི་སྐབས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་༡༩༥༩ ལོར་བོད་ཁམས་ཡོངས་སུ་རྒྱ་ནག་དམར་པོའི་སྲིད་གཞུང་གིས་བཙན་འཛུལ་དབང་བསྒྱུར་བྱས་པས། བོད་གཞིས་བྱེས་གཉིས་སུ་ཁ་གྱེས་དགོས་པའི་ད་ལྟའི་གནས་སྟངས་ཡ་ང་ཞིང་ཡིད་སྐྱོ་དགོས་པ་འདི་བྱུང་བ་རེད།

གཞིས་བྱེས་བོད་མི་ཡོངས་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་བརྟེན་ས་དང་ཡིད་ཀྱི་འཁེན་ས་ལྷ་བུའི་དབུས་བོད་མིའི་སྲིག་འཛུགས་ཀྱི་ཚབ་སྲིད་ལངས་ཕྱོགས་ནི་དབུ་མའི་ལམ་ཡིན་ཀྱང་། བོད་འདི་ང་དགུ་ལོའི་སྔོན་དུ་རང་བཙན་གཙང་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་པ་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ལ་ཁྲབ་བསྒྲགས་གནང་དང་གནང་མུས་ཡིན་པ་ནི་དུས་ལ་བབས་པའི་རླབས་ཆེན་གྱི་བྱ་བ་གལ་ཆེ་ཞིག་ཡིན། དེང་གི་དུས་འདིར་བོད་རང་བཙན་གཙང་མ་ཡིན་ཞེས་སྨྲང་ལམ་དུ་ཐོན་ནས་ཁ་ཡ་བཤད་པ་ཙམ་གྱིས་ཁུངས་འཁྱོལ་ཐབས་གཏན་ནས་མེད་ལ། དཀོན་མཆོག་དཔང་དུ་བཙུགས་ནས་མནའ་བསྐྱལ་ན་ཡང་དོ་སྣང་དང་ཡིད་ཆེས་བྱེད་མཁན་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པས། གནའ་མི་བོད་ཀྱི་གཏམ་དཔེར། ནོ་ཆོས་དང་བསྟུན། སྤྱོད་པ་གྲོགས་དང་བསྟུན། ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཚང་དང་བསྟུན་ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ་ལྟར་དངོས་ཐོག་བདེན་འཚོལ་གྱི་ལམ་ནས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་བ་ཁག་གཞི་ལ་བཞག་སྟེ་བཤད་དགོས་པ་དང་སྒྲུབ་དགོས་པ་ནི་དུས་རབས་དང་མཐུན་ཞིང་རྣམ་དཔྱོད་དང་ལྡན་པའི་ཐབས་བྱུས་ཡག་ཤོས་ཤིག་ཡིན་པས། ད་རེས་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་ལོ་འདིའི་ལས་འཆར་ནང་ཕྱི་ལོ་༡༩༥༩ ལོའི་གོང་བོད་དང་ཁྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་དབར་གྱི་ཕྱི་འབྲེལ་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་རྩོམ་ཡིག་འབྲི་བའི་ལས་གཞིའི་ཆ་ཤས་སུ། ཐུན་ཚུང་བདག་ལ་བོང་བ་གསེར་གཟིགས་ཀྱིས་བོད་དང་བལ་ཡུལ་དབང་

གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་རྩོམ་ཡིག་འབྲི་དགོས་ཞེས་བཀའ་བཟང་ལྷེ་མོ་སྤྲི་
བོའི་རྒྱུན་དུ་བབས་པས། བྱ་ཕོ་མེད་སར་བོང་བུས་ནམ་ཆོད་འཛིན་པའི་དཔེ་ལྟར་
གཡག་ཁལ་ལུག་གིས་འཁྱོགས་ཐབས་བྲལ་ན་ཡང་། ཨབ་རས་ཐེག་ཆོད་སྤེན་
མའི་མདའ་གཞུ་ཞེས་པ་བཞིན་རང་འཁྲིའི་འོས་འགན་ཡིན་པར་སྙམ་ཏེ་འཁུར་དུ་
མི་བསམ་རྒྱུན་དུ་བསམས་ནས་དཀའ་ཚེགས་ཆེ་ཡང་གཟི་བརྗིད་ལྡན་པའི་ལས་
དོན་འདིར་ཞུགས་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་ཞུས་པ་ཡིན།

སྤྱིར་ན་ང་ཚོས་བོད་དང་ཁྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་དབར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་
ལམ་སྐོར་ལ་ཉམས་ཞིབ་བྱེད་རྒྱུ་ནི་ཧ་ཅང་གལ་འགངས་ཆེ་ཞིང་། ལར་ནས་བོད་
ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དཔྱིས་ཕྱིན་པ་ཞིག་ཤེས་དགོས་ན་ངེས་པར་དུ་ཁྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་
ཁག་དང་འབྲེལ་བའི་ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་སྲིད་བྱུས་ཁག་ལ་རྒྱུས་མངའ་ཡོད་པ་ཞིག་བཟོ་
རྒྱུ་ནི་ཁ་ཚ་དགོས་གཏུགས་ཀྱི་གནས་ཤིག་ཡིན་པས། བདག་གིས་ཀྱང་རྩོམ་ཡིག་
འདིའི་ནང་གཙོ་བོ་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་ཙམ་ནས་བོད་ས་རྒྱ་ལག་ཏུ་མ་ཤོར་བར་
གྱི་ལོ་ངོ་སུམ་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་རིང་བྱུང་བའི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ལ་དོན་ཚན་
བཅུ་དྲུག་ལ་དབྱེ་ནས་རང་ནུས་ཅི་ལྕོགས་ཀྱིས་བྲིས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ཡང་བོད་ཀྱི་ལོ་
རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་གསལ་ཁ་གཏན་ནས་མེད་པའི་གནད་དོན་རྣམས་གཙོ་
བཟུང་བྱས་ནས་བྲིས་ཡོད་པས་དེ་དོན་ཐུགས་ལ་འཇོག་པར་འཚལ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

འདིར་གལ་ཆེན་དོན་ཆེན་གྱི་ཚུལ་དུ་ངེས་པར་དུ་གསལ་འདེབས་ཞུ་དགོས་
པ་ཞིག་ལ། མི་མང་པོ་ཞིག་གིས་བལ་ཡུལ་དང་གོརྑ་གཉིས་འཐྲུག་ནས་ཉ་ཏུང་
མཉམ་བསྲེས་བྱེད་མཁན་ཧ་ཅང་མང་པོ་ཞིག་འདུག་ཅིང་། འདིར་བདག་གིས་དཔེ་

མཚོན་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཞུས་ན། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༣ ལོའི་ཟླ་བ་ ༤ པའི་ཚེས་༢༧ ཉིན་
བོད་ཀྱི་དུས་བབ་གསར་ཁང་གིས་གུས་པར་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་དུས་
དཀྱིལ་དུ་བྱུང་བའི་བལ་བོད་དམག་འཁྲུག་དང་ཆིངས་ཡིག་གི་སྐོར་ལ་བཅར་འདྲི་
ཞུས་པ་དེ་ཡུཊ་ཡུབ་དྲྭ་རྒྱའི་ནང་བཞག་འདུག་པ་ལྟར། ཅི་ཡང་མི་ཤེས་པའི་བླུན་
པོ་བབ་ཅོལ་སྨྲ་བ་འགའ་ཞིག་གིས་ཞྭ་དམར་བ་སྐྱུ་ཕྲེང་བཅུ་པ་ཆོས་སྒྲུབ་རྒྱ་མཚོའི་
སྐོར་མཉམ་དུ་བྲུད་ཡོང་སྟེ་འོག་མཆན་སྣ་ཚོགས་ཤིག་བཏབ་འདུག་པ་ནི་སྙིང་རྗེ་
སྐྱེ་དགོས་པ་ཞིག་ཡིན། དོན་དངོས་ཐོག་བལ་བོད་དམག་འཁྲུག་དེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༩༥
གཡས་གཡོན་དུ་བྱུང་བ་དང་། གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་དེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༤༤-༡༧༦༣
བར་བྱུང་བས་དེ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་ལོ་ངོ་བརྒྱ་དང་ལྔ་བཅུ་ཙམ་གྱི་ཧེ་བག་ཡོད་ལ།
བལ་བོད་དམག་འཁྲུག་སྐབས་བོད་དང་དམག་འཐབ་མཁན་ནི་བལ་ཡུལ་ཡོངས་
རྫོགས་གཅིག་གྱུར་མ་བྱས་པའི་ཡར་སྟོན་གྱི་བལ་ཡུལ་ཡམ་བུ་རྒྱལ་ཕྲན་ནམ་ཀཋ་
མན་གྲུ་རྒྱལ་ཕྲན་ཡིན་པ་དང་། གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་སྐབས་བོད་དང་དམག་
འཐབ་མཁན་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༦ ལོར་བལ་ཡུལ་གླིང་གསུམ་གོརྑ་རྒྱལ་ཕྲན་གྱིས་
གཅིག་གྱུར་བཟོས་ཚར་བའི་རྗེས་ཀྱི་གོརྑ་རྒྱལ་ཁང་ཡིན། བྱུང་རབས་ཀྱི་གནད་
འདི་ཚོ་གཏན་ནས་མ་ཤེས་པར་གྲུ་ཚོམ་དང་བྱུང་རྒྱལ་སྨྲ་བ་ནི་བླུན་པོའི་ནང་གི་
དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཕྱིར་སྟོན་པ་ཙམ་ལས་གཞན་ཅི་ཡང་མིན་པས་རེ་རེ་བཞིན་ལན་
འདེབས་ཞུ་བའི་དགོས་པ་ཆེར་མ་མཐོང་གཤིས་བཏང་སྙོམས་སུ་བཞག་པ་ཡིན།
དེ་བཞིན་བོད་ཡིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ནང་ཐ་སྙད་འགའ་ཞིག་གི་འབྲི་
ཚུལ་ཐད་གཅིག་གྱུར་མེད་པར་ཁ་ནས་སྒྲ་གདངས་གང་ཐོན་སྣ་ཚོགས་བྲིས་ཡོད་
པ་འདིར་དཔེ་མཚོན་ཙམ་ཞུས་ན། ཏམ་ཀ ཏམ་ཁ། ཏམ་ག ལྟ་བུ་དང་། གོར་ཁ།

གོར་ཀ གོར་ཁ། གོརྐ་སོགས་འབྲི་ཚུལ་སྣ་ཚོགས་པ་ཡོད་རུང་། རང་ལུགས་ནི་ཏམ་ཁ་དང་། གོརྐ་ཡིན་པས་རང་གིས་དེ་ལྟར་གཅིག་གྱུར་བྲིས་ཡོད་མོད། འོན་ཀྱང་མཁས་པ་གཞན་གྱི་གསུང་ལུང་དྲངས་པའི་སྐབས་སུ་དཔེ་དེབ་དེ་གའི་ནང་གང་ཡོད་པ་ཇི་མ་ཇི་བཞིན་རང་སོར་བཞག་ཡོད་པ་ལས་དོན་མེད་ལག་རིང་བརྒྱངས་མེད་པས་དེ་དོན་ཐུགས་འཇགས་འཚལ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

དང་པོ། དཔྱད་རྩོམ་འདི་འབྲི་དགོས་པའི་དོན་སྙིང་དང་དམིགས་ཡུལ་རགས་ཙམ་བརྗོད་པ།

ད་རེས་ཀྱི་ལས་གཞི་འདི་ནི་བོད་དང་ཁྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་དབར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་ཡིན་དུས། ཐོག་མ་འདིར་བོད་གཞུང་ཕྱི་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་སམ་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་ཇི་ལྟར་གསར་འཛུགས་གནང་ཡོད་མེད་ཐད་མདོ་ཙམ་ཞུས་ན། ཕྱི་ལོ་ ༡༥༠༥ ལོར་༧གོང་ས་སྐྱ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་རྒྱ་གར་དུ་ཆིབས་བསྒྱུར་མ་བསྐྱངས་གོང་ཙམ་ལ་དབར་ཁང་དོ་དམ་པ་ཛ་སག་མཁན་ཚུང་རྒྱལ་མཚན་ཕུན་ཚོགས་མཆོག་དང་། རིམ་བཞི་ཛ་སག་ཁེ་སྨད་པ་རིན་ཆེན་དབང་རྒྱལ་གཉིས་ཕྱི་འབྲེལ་འགན་འཛིན་པར་བསྐོ་བཞག་གནང་སྟེ་ལྷ་སའི་བར་སྐོར་ནང་ཁོངས་སྐྱིད་སྟོད་པའི་ཁང་ཁུངས་བར་ཐོག་ཏུ་ལས་ཁུངས་གསར་འཛུགས་གནང་[5]ཡང་། བར་སྐབས་ཤིག་ནས་ཕྱི་འབྲེལ་ལས་དོན་ཐད་

5. བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོའི་སྲུང་སྐྱོབ་ཆོས་སྲིད་མཛད་སྒོའི་རིམ་པ་དང་བོད་གཞུང་གི་ལས་ཁུངས་ཁག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་བསྒྲིགས་བཞུགས་སོ།། སྐུ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཤེས་ཡོན་ལྷན་ཚོགས། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༠ ཤོག་ངོས། ༢༨༣

བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་རང་ནས་ཐུགས་འགན་བཞེས་པས་ཕྱི་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ལ་ཕྱག་ལས་དེ་ཙམ་མེད་པར་གྱུར། འོན་ཀྱང་དུས་ཀྱི་འགྱུར་ལྡོག་དང་དགོས་མཁོའི་དབང་གིས་མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ བོད་ལྷུགས་སྤྲུལ་ལོར་སྲིད་སྐྱོང་སྟག་བྲག་རིན་པོ་ཆེར་འཆར་འབུལ་ཕྱག་རྟགས་དགོངས་དོན་ཕྱི་འབྲེལ་དོན་གཅོད་པ་ཟུར་ཁང་ཛ་སག་ཟུར་པ་དབང་ཆེན་ཚེ་བརྟན་དང་། ཧྲ་བླ་མ་དཀོན་མཆོག་འབྱུང་གནས་མཆོག་གཉིས་ལ་བསྐོ་བཞག་དང་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ཚུགས་ཡུལ་གཙུག་ལག་ཁང་གི་ལྷོ་ནུབ་ངོས་ཞིང་རའི་ཡང་སྟེང་གི་ཁང་པ་རྙིང་པ་རྩ་བཤིགས་ཀྱིས་གསར་རྒྱག་གནང་སྟེ་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་དངོས་གཞི་གསར་འཛུགས་བསྐྲུངས་[6]པ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་སྐྱེའུ་ཤར་ཐུབ་བསྟན་ཐར་པ་མཆོག་ལ་བོད་གཞུང་ཕྱི་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་བློན་ཆེན་ལ་བསྐོ་བཞག་གནང་བ་སོགས་བོད་དེ་བཞིན་མིང་དོན་མཚུངས་པའི་ཕྱི་ནང་རང་དབང་རང་བཙན་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་པ་བརྗོད་མི་དགོས་པ་ཡིན་ཞིང་། དེའི་དགོས་དོན་ནི། བོད་དང་ཕྱི་འབྲེལ་སྤྱང་འབྲུག་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་རྒྱ་གར་དང་། རྒྱ་གར་ཨིན་གཞུང་། རྒྱ་ནག སོག་ཡུལ། འབྲུག་དང་བལ་ཡུལ་སོགས་ལ་འབྲེལ་བ། གཞན་ཡང་ཉི་ཧོང་དང་། ཨ་རི་སོགས་ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་ནས་དོན་གཅོད་མི་སྣ་རིམ་འགྱོར་སོ་སོའི་ཞུ་དོན་སྙོར་གོ་བསྡུར་འགན་འཁུར་དང་འབྲེལ་གལ་ཆེའི་རིགས་བཀའ་ཤག་བརྒྱུད་ཡིགོང་ས་ཡསྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་ལ་སྙན་སེང་དགོངས་སྙོར་ཞུ་འཚོས་སོགས་རང་དབང་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དག་དང་འདྲ་བའི་ཕྱི་འབྲེལ་ལ་གཏོགས་པའི་ལས་དོན་ཁག་ལག་ལེན་

6. རྣམ་སྤེལ་ཚང་བློ་བཟང་སྦྱིན་པ། བོད་དོན་གླེང་བ། བོད་མིའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཀྱི་ཕྱི་དྲིལ་ལས་ཁུངས། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༢ ཤོག་གྲངས། ༨

བསྟར་ཆེད་དུ་ཡིན།[7]

འཛམ་གླིང་དམག་ཆེན་དང་པོའི་ (༡༩༡༤-༡༩༡༨) སྐབས་སུ་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་ཨིན་གཞུང་ལ་གོར་དམག་ཆིག་ཁྲི་དྲུག་སྟོང་དང་། བལ་པོའི་མི་སེར་ཉིས་ཁྲི་དྲུག་སྟོང་ཙམ་རྒྱ་གར་ཨིན་གཞུང་ལ་དམག་རོགས་སུ་བཏང་ནས་ཐྲ་རན་སི་དང་དགྱིལ་ཤར་ཡུལ་གྲུར་གཡུལ་བཤམས་ནས་དམག་འཁྲུག་ནང་གཟེངས་སུ་ཐོན་པའི་བྱས་རྗེས་རླབས་པོ་ཆེ་བཞག་པ་མ་ཟད། བལ་སྒོར་ས་ཡ་ ༡༣༢༥ ཙམ་གྱི་དམག་རྒྱགས་ཞལ་འདེབས་སུ་ཕུལ་[8]ནས་ཨིན་གཞུང་ལ་ཆར་པ་ཆུ་གྲོགས་དང་ཉི་མ་མེ་གྲོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་རོགས་རམ་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་མཐའ་གཅིག་ཏུ་བྱས་ཡོད། དེ་ཡི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་ནས། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༡༩ ལོར་ཨིན་ཇིས་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་གྱི་ཚུལ་དུ་ཧི་སྲིད་ནམ་གནས་བར་བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་ལོ་ལྟར་ཧིན་སྒོར་ས་ཡ་གཅིག་(US$༤༧༦༠༠༠) སྤྲོད་རྒྱུར་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་བྱས་པ་མ་ཟད། ཞི་བདེ་མཉམ་གནས་དང་མཛའ་མཐུན་འགྱུར་མེད་ཀྱི་རྣམ་པ་མཚོན་ཆེད་དུ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༢༣ ལོའི་ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༢༡ ཉིན་ཨིན་བལ་གཉིས་དབར་མཛའ་བརྩེའི་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བདུན་ཅན་ཅིག་བཞག་པ་དང་།[9] ཨིན་ཇི་སྲིད་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་འདི་རང་བཙན་གཙང་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་པར་

7. བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོའི་སྲར་སྲོལ་ཆོས་སྲིད་མཛད་སྒོའི་རིམ་པ་དང་བོད་གཞུང་གི་ལས་ཁུངས་ཁག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བཞུགས་སོ།། སྐྱ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཤེས་ཡོན་ལྷན་ཚོགས། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་གྲངས། ༢༤༣

8. Rajesh Kadian. Tibet, India and China: Critical choices, uncertain future, Delhi 1999 P. 85

9. Edited by A. S. Bhasin. Documents on Nepal’s Relations with India and China 1949-1966, Academic Books LTD, New Delhi,1970 P. 10

ཡོངས་གྲགས་ངོས་འཛིན་བྱུས་ཡོད་ཅིང་།[10] དེའི་ཕོག་བོད་རྒྱ་མི་རིགས་གཉིས་དང་མཉམ་དུ་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཡོད་པ་སོགས་ཀྱིས་རྒྱལ་ཁབ་རང་བཙན་ཡིན་པའི་སྒྲུབ་བྱེད་ཁུངས་བཙན་ཡོད་[11]པས། རྗེས་སོར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོའི་ཟླ་ ༡༣ པའི་ནང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་འདི་བཞིན་འཛམ་གླིང་མཉམ་སྦྲེལ་རྒྱལ་ཚོགས་ཀྱི་ཚོགས་མིར་གྱུར་[12]ཏེ་རང་དབང་གི་ཤུབ་སྡེགས་ཐོབ་ནས་འཛམ་གླིང་རྒྱལ་ཁབ་

10. Anil Kathuria. Encyclopaedia of Nepal Bhutan Tibet, Anmol Publications PVT. LTD. New Delhi 2007 P. 64

11. མཉམ་འབྲེལ་རྒྱལ་ཚོགས་དབུ་བརྙེས་པའི་རྗེས་སུ་བལ་གཞུང་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཚོགས་མིར་འཛུལ་ཞུགས་ཆེད་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ལོའི་ཟླ་ ༧ ཚེས་ ༢༣ འགོད་པའི་སྙན་ཞུ་ཕུལ་བའི་ཡིག་ཆ་ཆུང་ངོ་ཞིག་གི་ངོ་བཤུས་བོད་ཀྱི་དྲང་བདེན་ཁྲིམས་དོན་ལྟེ་གནས་ཁང་ (Tibet Justice Center) དུ་ལག་སོན་བྱུང་བ་དེའི་ཤོག་གྲངས་དགུ་པའི་ནང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་རང་བཙན་ཡིན་པའི་ཁུངས་སྐྱེལ་ཨིན་ཇིའི་གཞུང་དང་ཕྱི་འབྲེལ་བྱུང་བའི་གནས་ཚུལ་བཀོད་པ་མ་ཟད། གཤམ་གསལ་རྒྱལ་ཁབ་རྣམས་ཀྱི་མཉམ་དུའང་གཞུང་འབྲེལ་ཡོད། དང་པོ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོར་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་སར་གཞུང་ཚབ་གསར་འཛུགས་དང་། རྒྱལ་རྩེ། གཉའ་ནང་། སྐྱིད་གྲོང་བཅས་པར་སྐུ་ཚབ་བསྐོ་འཛོག་བྱུས་ཡོད་པ། གཉིས་པ་པ་རེན་སེ། གསུམ་པ་ཨ་མེ་རི་ཀ། བཞི་པ་རྒྱ་གར་བཅས་པར་ཕྱི་འབྲེལ་ལོ་རྒྱུས་བཀོད་པའི་ནང་བོད་དང་གཞུང་འབྲེལ་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་ནི་གལ་འགངས་ཆེན་པོ་བརྗེས་པ་མ་ཟད། རྒྱལ་ཁབ་གཞན་ལ་ཕྱི་འབྲེལ་བྱུས་པའི་དབང་ཏགས་ཡིག་ཆའི་ཁོངས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོར་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ངོ་བཤུས་ཤིག་ཀྱང་ཕུལ་འདུག་པ་ལྟར། ཡིག་ཆ་འདི་རྣམས་གཞི་ལ་བཞག་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ཕྱི་ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༡༨ ཉིན་བལ་ཡུལ་མཉམ་འབྲེལ་རྒྱལ་ཚོགས་ཀྱི་ཚོགས་མིའི་ཁོངས་སུ་འཛུལ་ཞུགས་ངོས་ལེན་བྱུས་འདུག་ཅེས་གཉའ་ནང་བུར་སྲས་པ་རིན་ཆེན་དར་ལོ་ལགས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་ <<གཉའ་ནང་ཚོང་འདུས་པའི་བུ་ཚ་རྒྱལ་ཁམས་པ་>> ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་དེབ་ཕྲེང་གཉིས་པ་ <<ཡུལ་གྲུར་གྱི་སྐྱོ་གནས་དང་། བལ་ཡུལ་ནང་གི་བོད་མི་དང་བོད་གླེང་བ་>> ཡི་ཤོག་ངོས་ ༣༩༡-༣༩༣ བར་གསལ་ཡོད་པ་ལྟར་ཡིན།

12. Metra B. Thapa. A short history of Nepal, Ratna Pustak Bhandar Kathmandu,1981 P. 147

གཞན་དང་མཉམ་དུ་དབྱུང་པ་མཉམ་གཤིབས་དང་མདུན་སྐྱོད་བྱེད་ཐུབ་པར་སྲིད་དོན་གྱི་ཁེ་ཕན་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། རྩོམ་པ་པོ་དང་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆབ་སྲིད་ཉམས་ཞིབ་པ་ཨེལ་ཀུཛ་མིན་གྱིས་བརྩམས་པའི་<<སྦས་པའི་བོད་>> ཅེས་པའི་དཔེ་དེབ་ལས། "སྤྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ལོར་བལ་ཡུལ་གྱིས་མཉམ་འབྲེལ་རྒྱལ་ཚོགས་ཀྱི་ཚོགས་ཁོངས་སུ་ཞུགས་རྒྱུའི་སྔོན་ཞུ་འབུལ་སྐབས་བོད་ལ་ངོས་ལེན་བྱས་ཡོད། ཁ་གསལ་པོར་བཤད་ན། བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་དང་སྤྱི་སྲིད་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་རྒྱལ་ཁབ་དྲུག་ཡོད་ཅེས་པའི་ཁོངས་སུ་བོད་ཀྱང་བཙུག་ཡོད། བོད་རང་བཙན་ཡིན་པ་དང་། རྒྱལ་ཁབ་གཞན་ཞིག་གི་ཆ་ཤས་སམ་མི་སེར་སྐྱེལ་ཡུལ་མིན་སྐབས་བལ་ཡུལ་གྱིས་བོད་དང་འབྲེལ་བ་དེ་ཚོ་རྒྱུན་མི་ཆད་པར་བསྐྱངས་ཡོད། དེའང་རྒྱལ་ཁབ་གསར་པ་ཞིག་ཡོད་མེད་ལ་རྒྱལ་སྤྱིའི་ངོས་ལེན་འཐོབ་མིན་གྱིས་ཁྱད་པར་བཟོ་གི་མེད་པས་གནས་ཚུལ་དེ་ཚོ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་པའི་ཁུངས་སྐྱེལ་ལ་དཔང་རྟགས་འཕར་མ་ཙམ་ཆགས་ཀྱི་ཡོད་"[13]ཅེས་གསུངས་ཡོད།

འོན་ཀྱང་ང་ཚོ་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ལ་ཆ་མཚོན་ན་སྔོན་སྲིད་པ་ཆགས་པ་ནས་བཟུང་ཉེ་རབས་རྒྱ་ནག་གུང་བྲན་དམར་པོས་བཙན་བཟུང་དབང་བསྒྱུར་མ་བྱས་པའི་བར་དུ་རང་བཙན་གཙང་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་གི་ངོ་བོར་གནས་ཡོད་ལ། སྟོབས་ཆེན་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་ཁག་དང་འདྲ་བར་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ལ་ཚང་དགོས་པའི་ཆ་རྐྱེན་ཡོངས་སུ་འཛོམས་ཤིང་། ཐུན་མོང་གི་སྐད་ཡིག་དང་། ས་ཁོངས། དཔལ་འབྱོར། རིག་གནས་བཅས་ཐུན་མོང་གི་བསམ་པའི་ངོ་བོ་མཚོན་པའི་ཐུན་

13. ཨེལ་ཀུཛ་མིན་གྱིས་བརྩམས། བསྟན་འཛིན་བཀྲ་ཤིས་ཀྱིས་བསྒྱུར། སྦས་པའི་བོད། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༠ ཤོག་ངོས། ༡༨༣

མོང་གི་མི་རིགས་རང་མཚན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། ཁྲིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་དང་ལྷན་དུ་འདྲ་མཉམ་གྱི་ཆིངས་ཡིག་མང་དག་ཅིག་བཞག་ཡོད་ཀྱང་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་དུས་དཀྱིལ་དུ་བོད་རང་དབང་རང་བཙན་ཤོར་ཏེ། བདེན་པ་ཡོད་ཀྱང་རྫུན་པའི་མདུན་དུ་བདེན་པ་གཉའ་འཁུམས་དགོས་པ་དང་ཕམ་ཁ་སྒྱོང་དགོས་པ། ད་དུང་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་ཁག་གིས་རང་ཉིད་ཀྱི་ཁེ་ཕན་ཆེད་དུ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་འདི་བཞིན་རང་དབང་གཙང་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་ཐོབ་དཀའ་བའི་གནས་སྟངས་ཉམས་ང་ཞིང་ཐབས་སྐྱོ་པོ་འདི་འདྲ་ཞིག་ཆགས་པའི་གནས་སྟངས་ལ་བསམ་གཞིགས་བྱས་ཚེ། བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་དབར་བྱུང་བའི་ཆབ་སྲིད་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ལ་ཉམས་ཞིབ་བྱེད་རྒྱུ་ནི་མི་རིགས་ཤིག་གི་རྩ་དོན་དང་འཐབ་རྩོད་ལ་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་མ་ཟད། རང་ཡུལ་དགྲ་ལག་ཏུ་ཤོར་ནས་མི་ཡུལ་པང་དུ་ལེན་པའི་བཙན་བྱོལ་བོད་མི་ཞིག་གི་ཐུག་ཐོག་ཏུ་བབས་པའི་གཡོལ་མེད་ཀྱི་འགན་འཁྲི་ཞིག་མིན་ཞེས་སུ་ཞིག་གིས་བསྙོན་ནུས་སམ།

རྫུན་ཐེངས་བརྒྱ་བཤད་ན་བདེན་པར་འགྱུར་ཞེས་མའོ་ཙེ་ཏུང་གི་བསླབ་བྱ་དེ་ཡིད་ལ་བཟུང་ནས། རྒྱ་ནག་དམར་པོའི་སྲིད་གཞུང་གིས་བོད་འདི་གནའ་སྔ་མོ་ནས་རྒྱ་ནག་གི་ཁ་འབྲལ་ཐབས་མེད་པའི་ཆ་ཤས་ཤིག་ཡིན་ཞེས་ཉིན་མཚན་མེད་པར་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ལ་དྲིལ་བསྒྲགས་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པས། དེ་དག་ལ་དུས་ཐོག་ཏུ་ཁུངས་ལུང་ལྡན་པའི་ལན་འདེབས་ཞུ་རྒྱུ་ནི་དེང་ཚོ་རྩམ་གཟན་བོད་མི་ཡོངས་དང་ལྷག་པར་དུ་བཙན་བྱོལ་དུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཡོད་དོ་ཅོག་གི་ཐུག་ཐོག་ཏུ་བབས་པའི་ལས་འགན་ཞིག་ཆགས་ཡོད་སྐབས། སེམས་ཚོར་དང་སེམས་

ཕུགས་ཡོད་པ་ཙམ་གྱིས་མི་འགྲིགས་པར་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་དངོས་ཡོད་ཀྱི་གནས་ཚུལ་དག་དཔྱིས་ཕྱིན་པ་ཤེས་པའི་ཐོག་ནས་ལན་འདེབས་ཞུས་ན་མདང་མོ་འབེན་ལ་ཐོག་པ་བཞིན་བརྟགས་ཐོག་གཙག་འཁེལ་ཡོང་རྒྱུར་ནུས་པ་ཆེན་པོ་ཐོན་ངེས་ཡིན།

གཉིས་པ། བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཐོག་མའི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར།

བོད་ནི་ཨེ་ཤེ་ཡའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དཀྱིལ་མར་གནས་ཤིང་ས་བབ་ནི་རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ནས་མཐོ་ཚད་རྨི་ཏར་བཞི་སྟོང་བརྒྱལ་ཡོད་པའི་འཛམ་གླིང་མཐོ་སྒང་གི་ཡུལ་གྲུ་དམིགས་བསལ་བ་ཞིག་ཡིན་སྟབས་དེང་མི་རྣམས་ཀྱིས་བོད་ལ་འཛམ་གླིང་གི་ཡང་རྩེ་དང་། འཛམ་གླིང་གི་སྣེ་གསུམ་པ་ཞེས་འབོད་པ་ཡང་དོན་ལ་གནས་པར་སེམས། ཡུལ་དེ་གའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱ་གར་དང་། བལ་ཡུལ། འབྲུག་སོགས་ཆགས་ཡོད་པ་དང་། ཤར་ཕྱོགས་སུ་རྒྱ་ནག བྱང་ཕྱོགས་སུ་ཧོར་སོག ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཀཱ་ཤིཾ་མིར་དང་། ཨཕ་ གྷ་ནི་སི་ཐན་ནམ་ཨོ་རྒྱན་གྱི་ཡུལ་སོགས་གནས་ཡོད་ཅིང་། འཛམ་གླིང་ཡུལ་གྲུ་སྤྱི་མཚུངས་བཞིན་ཁྲིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་དབར་མཚམས་རེ་ཁྲོད་ཤི་ང་གསོན་གྱི་དམག་འཁྲུག་དང་འཐབ་འཛིང་དྲག་པོ་བྱེད་སྐྱོང་ལ། ཡང་མཚམས་རེར་མཛའ་མཐུན་མཉམ་གནས་ཀྱི་འཚོ་བར་རོལ་ཅིང་གཅིག་ཕན་གཅིག་གྲོགས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་བཅངས་སྐྱོང་། བལ་ཡུལ་ལ་མཚོན་ན་ཡང་འདས་པའི་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་ལྷག་རིང་བོད་རྒྱལ་ཁབ་དང་མཉམ་དུ་ཡག་སྡུག་ཅི་རིགས་དང་རེས་ཆད་རེས་མཐུད་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ཟམ་མི་ཆད་པ་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། ལྷག་པར་

དུ་དུས་རབས་བདུན་པའི་སྐབས་ཏེ་སྤྱི་ལོ་ ༦༣༣ ཡས་མས་ལ་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་བློན་པོ་མགར་སྟོང་བཙན་མངགས་ནས་བལ་རྒྱལ་ཞི་བའི་གོ་ཆའམ་ཡོངས་གྲགས་སུ་འོད་ཟེར་གོ་ཆའི་[14]སྲས་མོ་བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོར་བཞེས་ཤིང་། སྲས་མོའི་རྟེན་སྐལ་དུ་སངས་རྒྱས་འོད་སྲུང་གིས་རབ་གནས་མཛད་པའི་བྱམས་པ་ཆོས་འཁོར་མ་དང་། ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ་ལ་སོགས་པའི་རིན་པོ་ཆེའི་ནོར་མང་པོ་སྐྱེས་སུ་བསྣམས་ནས་བོད་ལ་ཕེབས་པ་མ་ཟད། བཙུན་མོ་འདི་པས་ལྷ་ས་དམར་པོ་རི་ལ་ཕོ་བྲང་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཁང་བཟང་ལ་འགྲན་པ་ཞིག་ཀྱང་བརྩིགས་ཡོད་པ་རེད། འདི་ནི་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་ལོ་རྒྱུས་རང་བཞིན་ལྡན་པའི་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ཐོག་མ་ཞིག་ཏུ་བརྩི་ན་ཆོག

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་རྙིང་ཁག་ལས་གསལ་བ་ལྟར་ན། དུས་རབས་བདུན་པའི་སྐབས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་བལ་ཡུལ་དབང་དུ་བསྡུས་ཡོད་

14. ནམ་རྒྱུན་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཚང་ཁག་ཏུ་བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་གྱི་ཡབ་ནི་ཨཾ་ཤུ་ཝརྨ་སྟེ་འོད་ཟེར་གོ་ཆ་ཡིན་པར་ཡོངས་གྲགས་སུ་ཁས་འཆེས་ཀྱང་དོན་དངོས་མར་ཁོང་གི་ཡབ་ནི་ཨུ་དྷ་ཡ་དེ་བ་ (Udayadev) ཡིན་པར་འདོད། འདིའི་སྐོར་རྒྱས་པར་མཁྱེན་པར་འདོད་ན་གཙང་ནང་བྱར་སྲས་པ་རིན་ཆེན་དར་ལོ་ལགས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་<<ཡུལ་གྲུར་གྱི་སྐྱོ་གནས་དང་། བལ་ཡུལ་ནང་གི་བོད་མི་དང་བོད་གླིང་བ་>> ཞེས་པའི་དེབ་ཕྲེང་གཉིས་པ་དང་། སངས་རྒྱས་ཚེ་དབང་བརྣན་གར་དབང་རྡོ་རྗེས་བརྩམས་པའི་<<ནེ་པཱལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་མདོར་བསྡུས་>> དེ་བཞིན་བད་གཞུང་བློ་བ་ཚུང་བདག་ལགས་ཀྱིས་བྲིས་པའི་<<སྤུ་རྒྱལ་སྐུ་དུས་སུ་བྱུང་བའི་བལ་བོད་གཉེན་འབྲེལ་>>ཞེས་པའི་དཔྱད་རྩོམ་སོགས་ལ་གཟིགས་ན་མཁྱེན་ཐུབ།

དེ། <<ཏུན་ཧོང་གཏེར་ཡིག་>> ལས་"བལ་པོ་ཡུ་སྣ་ཀུག་ཏི་[15]བཀུམ། ན་རེ་བ་བ་[16]རྒྱལ་པོར་བཅུག"[17]ཅེས་གསལ་བ་དང་། དེ་བཞིན་དྲན་དབང་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་བརྩམས་པའི་<<རྒྱལ་རབས་དེབ་ཐེར་དཀར་པོ་>> ལས་"བལ་ཡུལ་ནི་སྲོང་བཙན་གྱི་སྐུ་ཚེའི་སྐབས་ལ་དབང་དུ་ཆུག་ཅིང་། དེ་ནས་བཟུང་ཡུན་ཇི་སྲིད་གཅིག་གི་བར་དུ་བོད་འབངས་སུ་གནས་པའི་ལོ་གྲངས་སོགས་ལ་ཕྱི་རྒྱའི་མཁས་པ་རྣམས་ཁ་མི་མཐུན་ཏེ། འགའ་ཞིག་གིས་འདུས་སྲོང་མང་པོ་རྗེའི་སྐུ་ཚེའི་

15. འབྲི་གུང་སྐྱབས་མགོན་ཆེ་ཚང་གིས་བསྒྲིགས། བོད་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས། སྲོང་བཙན་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ ཤོག་གྲངས། ༢༨༣ མཆན། ༣༥༡ བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོ་འོད་ཟེར་གོ་ཆ་འདས་ནས། དེའི་བུ་ཐུན་པ་ན་རེནྡྲ་དེ་བ། (Narendra) རྒྱལ་སྲིད་གཉིས་པས་ཆབ་སྲིད་སྐྱོང་སྐབས། གཙུང་པོས་སྲིད་དབང་འཕྲོག་སྟེ། གཅེན་ན་རན་ཧྲ་ར་རྒྱང་ཕུད་བཏང་། དེས་བོད་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་ཞུས། དེ་རྗེ་བློན་པོ་ཡུ་ན་ཀུག་ཏིས་ (Vishnu Gupta) བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་བཟུང་རྗེས། དེ་འདས་ནས་དེའི་བུ་རྒྱུད་ཀྱིས་སྲིད་དབང་། སྤྱི་ལོ་ ༦༨༠-༦༨༢ བར་དུ་བཟུང་། རྒྱལ་པོ་ན་རན་ཧྲའི་ཚ་བོ། ལྷ་ན་རཇྱེན་ཧྲས་ (Narendra Deva) ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་ལ་སྐྱབས་རོགས་ཞུས་པར། བོད་ཀྱིས་དམག་དྲངས་ཏེ། བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་བློན་ཡུ་ན་ཀུག་ཏི་ཙ་བརླགས་བཏང་ནས། བལ་པོའི་རྒྱལ་པོ་ན་རན་ཧྲར་འི་རྒྱལ་རྒྱུད་ལམ་སྲོལ་སླར་གསོ་བྱས། ཞེས་མཁས་དབང་ཧྲུའང་བུ་ཐྲན་དང་། མར་ཧྲ་གཉིས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་ཏུན་ཧོང་རྒྱ་ཡིག་མཆན་འགྲེལ་དུ་གསལ།

16. འབྲི་གུང་སྐྱབས་མགོན་ཆེ་ཚང་གིས་བསྒྲིགས། བོད་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས། སྲོང་བཙན་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ ཤོག་གྲངས། ༢༨༣ མཆན། ༣༥༢ བལ་པོའི་རྒྱལ་པོ་ན་རན་ཧྲ་ར་དེ་ཝ། (Narendra Deva) རྒྱལ་རྒྱུད་ཨང་གསུམ་པ་དེ་ཡིན། དེ་ཡང་རྒྱའི་དེབ་ཐེར་ཐང་དེབ་གསར་རྙིང་གཉིས་ཀ་ལས། གནའ་དུས་བལ་པོའི་རྒྱལ་པོ་ནྲ་རན་ཧྲ་ར་དེ་ཝའི་ཡབ་ཀྱི་ཁྲི་དེ་ཨ་ཁུས་འཕྲོགས། རྒྱལ་སྲས་ནྲ་རན་ཧྲ་ར་དེ་ཝས་བོད་དུ་བྲོས་ནས་སྐྱབས་བཅོལ་ཞུས། བོད་ཀྱིས་ཁོང་ལ་རོགས་བྱས་ཏེ་རྒྱལ་སྲིད་ཁོ་རང་ལ་ཐོབ་བཅུག་པར་བརྟེན། བལ་ཡུལ་དེ་བོད་ཀྱི་ཁོངས་གཏོགས་རྒྱལ་ཕྲན་དུ་གྱུར་ཡོད་ཅེས་གསལ།

17. འབྲི་གུང་སྐྱབས་མགོན་ཆེ་ཚང་གིས་བསྒྲིགས། བོད་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས། སྲོང་བཙན་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ ཤོག་གྲངས། ༢༨༢

སྨད་ལ་བལ་པོ་ཇོ་ལོག་ཅེས་ཟེར། འགའ་ཞིག་གིས་དེའི་ཡང་གོང་ནས་ཡིན་ཟེར། འོན་ཀྱང་ལི་ཡུལ་ནས་འཕྲོན་པའི་རྒྱལ་རབས་དེར། ཁྲི་ལྡེ་གཙུག་བཙན་གྱི་ཁྲི་ལོ་འཛིན་པའི་སྐབས་སུ་ཡང་། ཧའི་ལོ་ལ་བཙན་ཕོ་བལ་པོ་ན་བཞུགས་སོ་ཞེས་ལན་དུ་མར་བྱུང་བས། ཕལ་ཆེར་ཁྲི་སྲོང་གི་གོང་རོལ་བར་བོད་འབངས་སུ་ཡོད་དམ་སྙམ། ཡུལ་འདི་བོད་ཀྱི་ཆབ་འོག་ཏུ་ཚུད་པའི་སྔ་རྟགས་ལྷ་བུར་ཡང་། ཁོང་ཚོའི་ཁྲིད་ན་ཅང་(གཙང་ཡིན་ནམ་སྙམ་) དང་། ན྄་མ་དང་། ན྄་ཡེ། ཧ་མང་[18]ལ་སོགས་པའི་མིང་ཅན་གྱི་དཔའ་རྩལ་ལྡན་པའི་མི་སྡེ་མང་དུ་ཡོད་པ་འདི་ཀུན། ཆོས་ལུགས་ཀྱང་བོན་དང་འདྲེས་པའི་ནང་པ་བྱེད། སྐད་ཀྱང་བོད་སྐད་བརྡ་རྙིང་འབའ་ཞིག་སྨྲ། རིགས་རྒྱུད་ཀྱང་བོད་ནས་མཆེད་པར་ཁོང་ཅག་རང་ལ་གྲགས། དེར་མ་ཟད་བལ་ཡུལ་མཐིལ་དུ་ཡང་། ཕམ་ཐང་དང་བོད་ཐང་ལ་སོགས་པ་བོད་ཀྱི་ཐ་སྙད་ཆགས་པའི་ས་མིང་མང་པོ་ཡོད། ཆེས་གསལ་བའི་རྟགས་གཞན་ཡང་། བོད་རྗེ་འདུས་སྲོང་སོགས་དང་དུས་མཉམ་པའི་བལ་རྒྱལ་ན་རེནྡྲ་དེ་བ་མི་དབང་ལྷའི་སྲས། ཤིུ་ལ་དེ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་ལྷའི་རྗེ་རིང་ལ་ཡང་། ཧྭོ་ཊ་བེ་ཙྪི་ཧེ་ཧོ། ཕྲིཧི་བཀྵཾ་བླ་རི་ཀཧྣ། བཀྵ་བྲབསླཡིཧྣི་ཀྲཧླིཧབླ། བོད་ལ་ཁྲལ་འཇལ་བའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་ལོ་ལྟར་ཁུར་ཅ་པ་རྣམས་ལས་བྱེད་ལྟ་པོས་བཟུང་བར་བྱ་སྟེ།”[19] ཞེས་གསལ་ཡོད་པ་ལས་བལ་ཡུལ་ཡང་ལོ་ངོ་བརྒྱ་ཕྲག་རིང་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོའི་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡད་སྲོང་

18. ཧ་མང་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་ནི་ཧ་དམག་ལས་ཟུར་ཆག་པར་གསུངས་ཤིང་། སྔོན་བོད་བཙན་པོའི་སྐབས་སུ་བཙན་པོའི་ཧ་དམག་གིས་ས་མཚམས་སྲུང་ཆེད་མཐའ་ཡི་ཡུལ་ལུང་དེ་ཚོར་བསྐྱོད་པ་དང་། རྗེས་སོར་ཡུལ་དེར་ཁྲིམ་གཞི་བཟུང་སྟེ་གཞིས་ཆགས་ནས་འཚོ་སྡོད་བྱས་སྡོད་བའི་ཆ་ནས་བརྗོད་པར་འདོད།

19. དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ། བོད་ཆེན་པོའི་སྲིད་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་དེབ་ཐེར་དཀར་པོ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ཤོག་གྲངས། ༣༥

བ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་མེ་ལོང་ལས་གསལ་ལེར་མངོན་ཐུབ།

རྒྱ་ནག་ཐང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆའི་ནང་ལ་སྐབས་གཅིག་རིང་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ན་རེནྡྲ་དེ་བ་ (Narendra Deva) སྐབས་སུ་ཁོ་རང་གི་ཞང་པོས་ཡབ་ཆེན་ཨུ་ཧྣ་ཡླ་ཧྣེ་ཝ་ (Udaya Deva) ཁྲི་ནས་ཕབ་པས་བོད་ཡུལ་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་དུ་འགྲོ་དགོས་བྱུང་ཞིང་། ཇེས་སོར་རྒྱ་ནག་དང་ལྷག་པར་དུ་བོད་ཀྱི་རོགས་རམ་འོག་ཡང་བསྐྱར་བལ་ཡུལ་དུ་ལོག་རྒྱུ་བྱུང་བ་མ་ཟད་ཕ་མེས་ཀྱི་ཁྲི་ལ་བཞུགས་ཐུབ་པ་བྱུང་བ་རེད་[20] ཅེས་འཁོད་ཡོད་པ་དང་། <<བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་གནད་བསྡུས་>> ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་ལ་ལི་ཙ་བླི་ལ་རབས་ (Lichhavi Dynasty) སྐབས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་བདུན་པ་ནི་ཨུ་ཧྣཡླ་དེ་བ་ (Udaya deva) གྱི་བུ་ནླ་རེན་ཧྣ་ནླ་དེ་བ་ (Narendra Deva) ཡིན་ཞིང་། ཁོང་གི་སྐབས་སུ་ཀཛ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོ་ཇླི་སླི་ནླུ་གུཔྟ་ (Jisnu Gupta) དང་ཨླ་ཧྣིར་གུཔྟ་ (Abhir Gupta) ཟུང་སྦྲེལ་གྱིས་དབང་ཤུགས་བེད་སྤྱོད་དེ་ཡབ་རྒྱལ་པོ་ཁྲི་ལས་ཕབ་ཅིང་སྲིད་དབང་འཕྲོག་པས་རེ་ཞིག་ལྷ་སར་སྐྱབས་བཅོལ་དུ་འགྲོ་དགོས་བྱུང་བ་དང་། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་རྒྱལ་པོས་བལ་རྒྱལ་ཁོང་ལ་རོགས་རམ་བྱས་ཏེ་སྲིད་དབང་ཚུར་རང་འཛགས་ལེན་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད་[21]ཅེས་གསལ་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་<<བོད་དང་བལ་ཡུལ་དབར་གྱི་འབྲེལ་བ་>> ཞེས་པའི་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁུངས་ལྡན་ནང་ལ་ཡང་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཁོང་བོད་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་

20. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A.D (Volume 1) Adroit Publishers. 2004 P. 34

21. Metra B. Thapa. A short history of Nepal, Ratna Pustak Bhandar Kathmandu, 1981 P. 22

དུ་ཕེབས་པ་དང་། རྗེས་སོར་བོད་ཀྱིས་ཁོང་གི་དམག་མི་རྣམས་ལ་དམག་སྒྲོང་དང་གོ་མཚོན་སོགས་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་ལེགས་པར་སྤྲད་ནས་ཀཛ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོ་ཁྲབ་འཛུག་སྨས་པ་ (Vishnu Gupta) ཆམ་ལ་ཕབ་སྐྱེ་རྒྱལ་སྲིད་དུ་རང་འཛུགས་བསྐོས་ཡོད།[22]ཅེས་གསུངས་པ་བཞིན། བལ་བོད་ཁྲིམས་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་གཅིག་ཕན་གཅིག་རོགས་བྱེད་པའི་ལུགས་སྲོལ་བཟང་པོ་ཞིག་ཀྱང་སྔར་ནས་བྱུང་ཡོད་པ་རྟོགས་ཐུབ་བོ། །

བོད་བཞུགས་རྩོམ་པ་པོ་སྒྲོལ་མ་ཚེ་རིང་གིས་བརྩམས་པའི་ <<གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་གསོ་རིག་གཞུང་ལུགས་དང་སྨན་རྫས་བརྗེ་ལམ་ལ་དཔྱད་པ་>> ཞེས་པ་ལས། "བོད་དང་བལ་པོ་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ནི་ལྷ་གཅིག་བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་ཁབ་ཏུ་བཞེས་པ་ནས་བཟུང་། མི་རིགས་འདི་གཉིས་ཀྱི་བར་ལ་ཐུར་མེད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་ནི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་མངོན་སུམ་དུ་གྲུབ། དེ་མཚུངས་སུ་རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་དུས་ནས་བཟུང་སྟེ། བོད་དང་བལ་པོའི་བརྗེ་ལམ་དེ་སྔ་དམངས་ཁྲོད་ཀྱི་འགྲུལ་ལམ་བྱེ་བྲག་པ་ཞིག་ལས་རྒྱ་བསྐྱེད་བཏང་སྟེ། བོད་དང་བལ་པོ། དེ་བཞིན་བོད་དང་རྒྱ་གར་དབར་གྱི་རིག་གནས་ཀྱི་བརྗེ་ལམ་གསོན་ཤུགས་ལྡན་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་པ་ནི་ཕྱིས་སུ་བྱུང་བའི་ནང་བསྟན་རིག་གནས་གཙོ་བོར་གྱུར་བའི་རིག་གནས་བརྗེ་སྤེལ་གྱི་གྲུབ་འབྲས་དག་ལས་ཤེས་ཐུབ་"[23]ཞེས་ཚོད་སྟོམ་བཞག་ཡོད་པ་ལས། ང་ཚོས་བཙན་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་

22. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 17

23. སྒྲོལ་མ་ཚེ་རིང་། གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་གསོ་རིག་གཞུང་ལུགས་དང་སྨན་རྫས་བརྗེ་ལམ་ལ་དཔྱད་པ། ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༣ ཤོག་ངོས། ༣༣༣

བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་ཁབ་ཏུ་བཞེས་པ་ནས་བཟུང་བོད་བལ་དབར་གྱི་འགྲུལ་ལམ་དེ་སྔེར་འབྲེལ་ནས་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ཞིག་ཏུ་འཕོས་པའི་ཐོད་བརྒྱལ་རང་བཞིན་གྱི་འཕྱུར་མཚོངས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པར་འདོད་དོ། །

གསུམ་པ། དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་འགོ་སྟོད་དུ་བྱུང་བའི་བོད་བལ་དམག་འཁྲུག་གི་ཕྱི་ནང་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་སྐབས་དེའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་གནས་བབ་སྐོར།

དུས་རབས་བདུན་པའི་འགོ་སྟོད་ནས་བཟུང་བོད་དང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་དབར་ལ་གཉེན་སྒྲིག་གི་འབྲེལ་བ་བྱུང་བ་ནས་བཟུང་། དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་དུས་འགོ་ཙམ་བར་ཁྲིན་བསྒོམས་མི་ལོ་ཧྲིལ་པོ་ཆིག་སྟོང་ཙམ་གྱི་རིང་བོད་དང་ཁྲིམས་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་བལ་པོའི་དབར་ཁྲོད་ཀྱི་ཁ་དང་ངའི་སྣ་ཞེས་པན་ཚུན་དབར་གཏོང་ཐུག་དྲག་པོའི་གཡུལ་འགྱེད་བྱུང་སྐྱོང་བ་ཞིག་ད་བར་ཡིག་ངག་གཉིས་ཀྱི་ལམ་ནས་མ་མཇལ་ཞིང་། བདག་ལྷ་བུ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཤེས་བྱས་ཕོངས་པ་ཞིག་གིས་ལོ་རྗེ་སྟོང་ཕྲག་སྟོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྩ་རྒྱུན་རིང་མོའི་ནང་བྱུང་བ་འདི་དང་འདི་བྱུང་ཞེས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ཁ་ཚོན་གཅོད་མི་ཐུབ་ལ། མཁས་དབང་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་མཆོག་གིས་གསུངས་པ་བཞིན་ལོ་རྗེ་སྟོང་ཕྲག་ཟིན་པའི་རྒས་པོ་འདྲ་ཡོད་ན་འདྲི་བར་ཟད་ཀྱི་གཞན་ཐབས་གང་ཡང་མེད། ལྷག་པར་དུ་བོད་ཡིག་བོད་སྐད་ཐོག་བྲིས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཡིག་ཆའི་ནང་བོད་བལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་དབར་ལ་དམག་འཁྲུག་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། ཆེངས་ཡིག་བཞག་པའི་སྐོར་ཞིག་ད་བར་ཆིག་གཅིག་ཀྱང་མཐོང་རྒྱུ་མེད་མོད། སྐབས་ལེགས་པ་ཞིག་ལ་དུས་རབས་

བཅུ་བདུན་པའི་ནང་བོད་དང་བལ་ཡུལ་དབར་དམག་འཁྲུག་ཅིག་བྱུང་སྤྱོང་བའི་སྐོར་ཟུར་ཙམ་ཞིག་ <<རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོའི་རྣམ་ཐར་དུ་ཀུ་ལའི་གོས་བཟང>> ནང་གསལ་ཡོད་དེ་"སྐྱིད་གྲོང་དུ་བལ་བོད་ཀྱི་བདེ་གཟར་ལ་བརྟེན་སྣར་ཇོ་བོ་གོར་ལྷས་གདན་དྲངས་དོགས་པས་སྡེ་པའི་བསླབ་སྟོན་དང་བསྟུན་སྡེ་པ་ནོར་བུ་དང་མགྲོན་གཉེར་དྲུང་པ་སོགས་ཀྱིས་ཕགས་(འཕགས་)པ་ཝ་ཏི་གདན་དྲངས་པ་ཉེར་གསུམ་ལ་འབྲས་སྤྱུངས་སུ་ཕེབས། དར་རྒྱས་ཆོས་སྡིངས་ཀྱི་ཐུགས་སྲས་ཆེ་བའི་གཙུག་ཕུད་བླངས་ཏེ་མཚན་ངག་དབང་པདྨ་བསྟན་འཛིན་དུ་འདོགས་པ་དང་འཕགས་པ་གཟིམས་ཚུང་དུ་ཕེབས་པ་དུས་འགྲིག་པ་དེང་སང་གི་གནས་ཚུལ་ལ་དཔགས་ན་རྟེན་འབྲེལ་ལེགས་པར་མངོན། ཞག་གསུམ་གྱི་བར་མཆོད་པ་རྒྱས་པར་བཤམས་ཤིང་སྨོན་ལམ་ནན་ཏན་དུ་བཏབ། དེ་ནས་པོ་ཏ་ལའི་མཆོད་ཁང་དུ་བཞུགས།"[24]ཞེས་གསལ་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་ <<བོད་ཀྱི་གནས་བབས།>> བོད་འགྱུར་མའི་ནང་"བོད་དང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་ཀཊ་མན་གྲུའི་དབར་དུས་ཡུན་རིང་པོར་ཡུན་གནས་ཐུབ་པའི་འབྲེལ་ལམ་དེ་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་འགོ་སྟོད་ནས་དམ་ཟབ་ཏུ་གྱུར་འདུག འདི་ནི་ཚོང་འབྲེལ་གོང་འཕེལ་གྱི་བྱུང་འབྲས་ཤིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་དུ་བོད་དངུལ་དུ་སྒྱུར་རྒྱུའི་ཊམ་ཀ་རྣམས་ཀཊ་མན་གྲུའི་མ་ལ་ནེ་བ་རིའི་ས་སྐྱོང་པ་ཆོས་དབར་འདེབས་དང་གོ་སྒྲིག་བྱས་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཡིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༥ ལོའི་གཡས་གཡོན་དུ་ཧྥ་ལའི་བླ་

24. རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར་དུ་ཀུ་ལའི་གོས་བཟང་། གླེགས་བམ་དང་པོ། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༣ ཤོག་ངོས། ༩༣༨

མའི་སྐུ་ཚབ་རྣམས་དང་ཀ་ཐ་མན་གྲུའི་ས་སྐྱོང་པྲ་ཏབ་མལླ་ལྷའི་ (Pratap Malla)[25] སྐུ་ཚབ་དབར་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་བཞག་རྗེས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་དེ་གཞུང་འབྲེལ་དུ་གྱུར། ཆིངས་ཡིག་དེའི་གལ་ཆེའི་ལེ་ཚན་ཁག་ནི་ཀཋ་མན་གྲུ (བལ་གཞུང་)ནས་ལྷ་སར་སྐུ་ཚབ་དོན་གཅོད་འཛུག་ཆོག་པའི་ཐོབ་ཐང་དང་། དེ་བཞིན་བལ་པོའི་ཚོང་པ་ཚོས་ཚོང་ར་འཛུགས་ཆོག་རྒྱུ། ཀཋ་མན་གྲུར་བོད་ཀྱི་ཆེད་ཏམ་ཀ་དཔར་འདེབས་བྱེད་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་གནང་འབེབ་བཟོས་པ་བཅས་ཡིན། ཆིངས་ཡིག་དེའི་ནང་དུ་དུང་ཁས་ལེན་གཞན་ཞིག་བྱས་ཡོད་པ་ནི་བོད་དང་རྒྱ་གར་དབར་གྱི་ཚོང་འབྲེལ་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་ཚོང་ལམ་ཀཋ་མན་གྲུ་བརྒྱུད་བྱེད་པ་ལས་འབྲས་ལྡོངས་དང་། འབྲུག ཡང་ན་མོན་ཧ་དབང་བརྒྱུད་གཏོང་རྒྱུ་མེད་པའི་འགན་ལེན་ཡང་བྱས་ཡོད།"[26]ཅེས་གསལ་ཡོད།

ཉེ་བའི་ཆར་བོད་གཞུང་གི་གཞུང་ཞབས་ཟུར་པ་གཉའ་ནང་བུར་སྲས་པ་རིན་ཆེན་དང་ལོས་བརྩམས་པའི་ <<གཉའ་ནང་ཚོང་འདུས་པའི་བུ་ཚ་རྒྱལ་ཁམས་པ། ཡུལ་གྲུར་གྱི་སྐྱོ་གནས་དང་། བལ་ཡུལ་ནང་གི་བོད་མི་དང་བོད་གླེང་བ།>> ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་ནང་"ཛ་ཡ་པྲ་ཀཱབ་མལླའི་རྒྱལ་སྲིད་སྐབས་རང་གི་གཙུང་པོ་བྷིམ་མལླ་ (Bhim Malla) ཡི་འགོ་འཁྲིད་འོག་བལ་དམག་འབོར་ཆེན་བོད་དུ་མངགས་ཏེ་གཉའ་ནང་དང་སྐྱིད་གྲོང་བཙན་བཟུང་རྗེས་བལ་བོད་གཞུང་གཉིས་ཀྱི་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་སྟེ་ལྷ་ས་དང་གཉའ་ནང་། སྐྱིད་གྲོང་བཅས་པར་བལ་རིགས་

25. ཁོང་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༦༣༤–༡༦༧༤ བར་གྱི་མི་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། སྲིད་སྐྱོང་བའི་དུས་ཚོད་ནི་ (༡༦༤༡-༡༦༧༤) བར་ཡིན།

26. མ་ཡེ་ཁལ་སྡི་ཨན་ཨལཏ་ཨན་པ་རྣག་གིས་བརྩམས། རི་ག་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར། བོད་ཀྱི་གནས་བབས། པར་འགྲེམས་བྱེད་པོ། བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ཤོག་གྲངས། ༣༩

ཚོང་པ་གཏན་སྡོད་ཚོག་པ་དང་བལ་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་ལས་ཁུངས་ཆེད་འཛུགས་བྱས་པ་མ་ཟད། བོད་ལ་མགོ་བའི་དངུལ་ཏམ་བལ་ཡུལ་ནས་འདོན་འགྲེམས་བྱས་པ་རྣམས་བོད་ནང་འགྲོ་རྒྱུག་བཤར་མ་བྱས་འདུག་"[27]ཅེས་གསལ་ཡོད་ཅིང་། ཁོང་གི་ཁུངས་གཏུགས་སའི་དཔེ་དེབ་ནི་བལ་ཡུལ་གྱི་ཉེ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སློབ་སྟོན་དཔོན་ཨུ་པྲར་ཏེ་ (Prem R. Uprety) ཡིས་བརྩམས་པའི་ <<བལ་བོད་དབང་གྱི་འབྲེལ་ལམ་>> ཞེས་པ་དེ་ཡིན་པ་འོག་མཚན་ལས་གསལ་པོར་ཤེས་ཐུབ།

ཐུན་གྲིས་གོང་དུ་བོད་ཡིག་གི་ནང་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཁུངས་སྣེའམ་ས་བོན་ཐུན་བུ་འདི་གཞི་རྩར་བཞག་ནས་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་སྤྱི་དང་། ལྷག་པར་དུ་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་སྐབས་ཀྱི་སྲིད་དོན་ལོ་རྒྱུས་ལ་ཉམས་ཞིབ་བྱས་པ་བརྒྱུད་གནས་ཚུལ་དེ་དངོས་བདེན་ཡིན་པའི་བདེན་དཔང་དང་ར་སྤྲོད་ཇེ་གསལ་ནས་ཇེ་གསལ་དུ་གྱུར། དེ་ཡང་<<བལ་ཡུལ་གྱི་དཔལ་འབྱོར་ལོ་རྒྱུས་>> ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་འཁོད་པ་ལྟར་ན། ལི་ཚ་བྷི་རྒྱལ་རབས་ (Lichhavi Period 300 AD-1200AD) ཀྱི་སྐབས་སུ་བལ་ཡུལ་གྱིས་རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་དང་བོད་བཅས་ལ་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་འབྲེལ་བ་བཙུགས་པ་དང་། ཚོད་དཔག་བྱས་པ་ལྟར་ན་བོད་དང་བལ་པོའི་དབར་གྱི་ཚོང་འབྲེལ་དེ་ཡང་སྐབས་དེ་ཙམ་ནས་འགོ་ཚུགས་པར་འདོད་ཅིང་། སྐབས་དེ་དག་ཏུ་དེང་སང་བཞིན་དངུལ་སྒོར་བེད་སྤྱད་དེ་ཚོང་ཟོག་ཉོ་ཚོང་མི་བྱེད་པར་དངོས་ཟོག་བརྗེ་ཚོང་གི་རྣམ་པའི་ཐོག་ནས་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། ལོ་རྒྱུས་ལ་ཕྱིར་མིག་ཅིག་བལྟས་ཚེ་སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་

27. གཉའ་ནང་བུར་སྲས་པ་རིན་ཆེན་དར་ལོ། ཡུལ་གྲུར་གྱི་སྐྱོ་གནས་དང་། བལ་ཡུལ་ནང་གི་བོད་མི་དང་བོད་གླེང་བ། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་། ཕྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་ངོས། ༣༡༨

བཅུ་བདུན་པའི་ནང་བལ་བོད་དབར་གྱི་ཚོང་འབྲེལ་གནས་བབ་ཀྱང་ཡག་པོ་ཡོད་པར་སྣང་སྟེ། "༧རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པའི་སྐབས་ནས་གཙང་སྟོད་ལྷོ་ཤར་ལ་སྟོད་གཉའ་ནང་རོང་སྐྲོ་ཤོ་འགག་ཅེས་པའི་བོད་གཞུང་ས་གནས་དོན་གཅོད་ཁང་བསྐོ་བཞག་མཛད་སྲོལ་བྱུང་སྟེ་བལ་པོ་རྣམས་བོད་ལ་དངོས་ཐོག་འཁྱེར་བའི་འབྲས་འབྲུ་དང་། མར། ཅི་ནི། ཀོ་བ། ཤོག་བུ་ལ་སོགས་པའི་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་སྐབས་རོང་སྐྲོ་བོད་གཞུང་ཤོ་འགག་ནས་བཀའ་འཁྲོལ་མེད་པར་བལ་བོད་དབར་གྱི་ཚོང་པ་རྣམས་རང་བཞིན་ཐབས་ལེན་མི་ཆོག"[28]པའི་ཁྲིམས་གཏན་འབེབས་གནང་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་མལླའི་རྒྱལ་རབས་ (Malla Period 1200 AD-1769 AD) སྐབས་སུ་སྔར་བས་འཕེལ་རྒྱས་ཕྱིན་ཏེ་རྒྱལ་པོ་མ་ཧེནྡྲ་མལླ་ (King Mahendra Malla)[29] ཡི་སྐབས་སུ་མོ་ཧར་ (Mohar) ཞེས་པའི་དངུལ་ཊམ་པར་བརྐོ་ཚུགས་ཏེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༥༥༩ ལོར་བོད་ལ་བལ་པོའི་ཊམ་ཁ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་འགོ་ཚུགས་ཡོད་[30]ཅེས་གསུངས་ཡོད། དེ་བཞིན་སྐུ་ཞབས་ཝི་ཛྱས་ཀུ་མར་མ་ནན་དྷར་ (Vijay Kumar Manandhar) ལགས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཕྲེང་དང་པོའི་ནང་ལ་ཡང་ཀཊ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོ་ (Pratap Malla) ཡི་སྐབས་སུ་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་མ་ཟད་བཙན་གྱིས་ཆིངས་ཡིག་འཛོག་ཏུ་བཅུག་

28. ལ་སྟོད་པ་དྭག་ཆོས་ཕྲུག་ཉི་མ་རྒྱལ་པོ། ཀུན་ཁྱབ་ཉི་མའི་བོད་ལྗོངས་མང་གཙོ་གཙང་མའི་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ། རྡེ་ལི། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༣ ཤོག་ངོས། ༡༠༠

29. སྲིད་བསྐྱངས་ལོ་ (༡༥༥༠-༡༥༧༠) བར་ཡིན།

30. Lakshman B. Hamal. Economic History of Nepal, Published by Mrs. S. G. Kendadamath. Varanasi. 1994 P. 85

ཡོད་ཅེས་གསལ་ཡོད་ཅིང།[31] བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁུངས་ལྡན་མང་པོའི་ནང་ལ་ཡང་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་གྱི་མགོ་སྟོད་བལ་བོད་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བ་དང་། མཐར་སྤྱི་ལོ་ ༡༦༤༥ ལོར་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཡོད་པ་གཅིག་མཚུངས་བཀོད་འདུག་པས་ཡིད་གཉིས་ཟེ་ཚོམ་དང་དོགས་པ་སྤུ་ཙམ་ཡང་བྱེད་མི་དགོས་པར་སེམས།

སྤྱི་ལོ་ ༡༦༢༥ ནས་ ༡༦༣༠ བར་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་ཕྲན་གཉིས་ཀྱིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་པ་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་གསལ་ཡོད་དེ། དེ་ཡང་སློབ་དཔོན་ཆེན་མོ་ཨུ་པྲར་ཏེ་ (Prem R. Uprety) མཆོག་གིས་བརྩམས་པའི་ <<བལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་བ་>> ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་ནང་འདི་ལྟར་འཁོད་ཡོད་དེ། "སྤྱི་ལོ་ ༡༦༠༠ ཙམ་ལ་བོད་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱུད་ཆེན་པོ་གཉིས་[32]ཀྱི་དབར་ལ་ཟིང་འཁྲུག་ཆེན་པོ་བྱུང་བའི་སྐབས་དེར་བལ་ཡུལ་གྱིས་བོད་ལ་དཔུང་འཇུག་བྱས་ཤིང་། སྐབས་དེར་བལ་ཡུལ་ནང་ཆེས་སྟོབས་ཤུགས་ཆེ་བའི་རྒྱལ་ཕྲན་ཁག་གཉིས་ཡོད་དེ། ཀཋ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོ་པྲ་ཏཱབ་མལླ་ (Pratap Malla 1624-1674) དང་། གོརྑའི་རྒྱལ་པོ་རཱམ་ཤཱ་ (Ram Shah 1606-1633) གཉིས་ཡིན་ཞིང་། གོརྑ་རྒྱལ་ཕྲན་གྱི་རྒྱལ་པོ་རཱམ་ཤཱ་ (Ram Shah) ཡིས་སྤྱི་ལོ་ ༡༦༢༥ ནས་ ༡༦༣༠ བར་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་ཟིངས་དང་བོར་

31. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal—China relations up to 1955 A.D (First Volume) Adroit Publishers. 2004 P. 71 In the first half of the seventeenth century, exploiting the situation created by Tibet's weakness, King Pratap Malla of Kathmandu forced to sign a commercial treaty.

32. འདིར་བརྗོད་པའི་བོད་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱུད་ཆེན་པོ་གཉིས་ནི་བཀའ་བརྒྱུད་པ་དང་དགེ་ལུགས་པ་གཉིས་ཡིན།

ཕམ་ཉེས་བྱུང་ཡོད། འོན་ཀྱང་ཁོས་ཐེངས་གཉིས་པར་ཡང་བསྐྱར་དམག་དཔུང་ཁ་སྟོན་འཁྲིད་དེ་སྐྱིད་གྲོང་བརྒྱུད་ནས་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་པ་དང་རྫོང་དགའ་བར་དུ་སླེབས། ལམ་དེ་ནི་བོད་དང་བལ་ཡུལ་དབར་གྱི་འགྲོ་འོང་བྱེད་སའི་ལམ་བུ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན། དེ་རྗེས་ཀཋ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོ་པྲ་ཏཱབ་མླ་ལླ་ (Pratap Malla) ཡིས་ཀྱང་གོ་སྐབས་དེ་དང་བསྟུན་ནས་བལ་བོད་དབར་གྱི་ཚོང་ལམ་གལ་ཆེ་ཤོས་གཉའ་ནང་བརྒྱུད་ནས་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་མ་ཟད། ཐེངས་འདིའི་ཚོད་ལྟའི་རང་བཞིན་གྱི་བཙན་འཛུལ་དེས་ཀཋ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོར་སྤྲར་བས་ཀྱང་གདེང་སྤོབས་དང་ཡིད་ཆེས་བསྐྱེད་དེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༦༤༥-༡༦༥༠ བར་མཚམས་ལ་ཀཋ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོ་པྲ་ཏཱབ་མླ་ལླ་ (Pratap Malla) ཡི་གཙུང་པོ་བྷིམ་མླ་ལླ་ (Bhim Malla) ཞེས་པས་གཞིས་ཀ་རྩེ་བར་དཔུང་འཇུག་བྱས་ཤིང་། “གོང་ས་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་སྐུ་ཚབ་དང་མཉམ་དུ་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བརྒྱད་ཅན་ཞིག་བཞག་འདུག”[33]ཅེས་གསལ་ཡོད་པ་དང་། ཆིངས་ཡིག་འདི་བརྒྱུད་ནས་བོད་གཞུང་ལ་ཡང་བསྐྱར་སྐྱིད་གྲོང་ས་ཁུལ་དེ་བལ་པོའི་ལག་ནས་ཐོབ་པ་དང་།[34] བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་ཁེ་བཟང་ཆེ་ཤོས་ནི་བོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་ཏམ་ཁ་པར་བརྐོ་བྱ་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་དེ་རག་པ་རེད་[35]ཅེས་གསུངས་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཆེད་མཁས་པ་ལེའོ་སི་ (Leo E. Rose)

33. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 20

34. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 32

35. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 31

ཡིས་བརྩམས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་གྲགས་ཅན་ <<Nepal Strategy for Survival>> ཞེས་པའི་ནང་ལ་ཡང་འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་རྒྱས་པར་བཀོད་འདུག་པ་མ་ཟད་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བདུན་པོའི་ནང་དོན་ཞིབ་པར་བཀོད་འདུག་[36]པས་ངོ་མ་ཡིད་རྟོན་འཕེར་འོས་པ་ཞིག་འདུག་ན་ཐུགས་སྣང་ཅན་ཚོས་དེར་གཟིགས་པར་འཚལ།

ཡ་མཚན་པ་ཞིག་ལ་སྐབས་དེ་དུས་བོད་དབུས་གཙང་གཉིས་ཀྱི་དབར་ལ་མི་མཐུན་པའི་ནང་འཁྲུག་གཅིག་རྗེས་གཉིས་མཐུད་དུ་བྱུང་ཡོད་པས། འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་དེ་དག་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་མཁན་པོ་ཚོས་སྣང་མེད་ཤོར་བ་ཡིན་ནམ་ཡང་ན་ཀང་བཙུགས་ནས་གསང་བ་ཉར་གནང་བ་ཡིན་མིན་ཞུ་ཚོད་མི་ཐུབ་ཀྱང་། གང་ལྟར་བོད་པ་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ནང་དུ་འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་ཚིག་འབྲུ་གཅིག་ཙམ་ཡང་མཇལ་རྒྱུ་མེད། མཁས་པ་ཁག་གཅིག་གིས་འདི་ལྟ་བུའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་གནད་དོན་གལ་ཆེན་ཞིག་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཚང་ཁག་ནང་མི་གསལ་བས་བདེན་པ་ཨེ་ཡིན་ཞེས་དོགས་སློང་མཛད་སྲིད་ཀྱང་། ཞིབ་པར་བསམ་ཚེ་དེ་ལ་ཧ་ལས་རྒྱུ་ཅི་ཡང་མེད་དེ། ལོ་རྒྱུས་ནི་རྒྱལ་ཁ་ཐོབ་མཁན་དེས་འབྲི་ཡི་ཡོད་་[37]ཅེས་གསུངས་པ་ལྟར། སྐབས་དེར་བོད་ཕམ་ཞིང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཡོད་པ་དང་། ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་ལ་བལྟས་ཀྱང་བོད་ཀྱིས་བལ་པོའི་གང་བཤད་ལྟར་བསྒྲུབ་རྒྱུ་ཁོ་ན་ཡིན་པས། དེ་ནི་གཅིག་ནས་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ལ་མཚོན་ན་ཉམས་དམའ་ཞིང་ངོ་ཚ་དགོས་པའི་གནད་དོན་ཞིག་ཡིན་པ་ལས། ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་

36. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival Oxford University Press Bombay, Calcutta, madras. 1971 P. 13

37. Edward said that History is written by those who win and those who dominate.

དེབ་ཐེར་ཁྲོད་དགའ་སྟོབས་དང་བཅས་གསེར་ཡིག་གིས་བཀོད་འོས་པའི་དོན་བྱ་གཟིངས་སུ་ཐོན་པ་ཞིག་གཏན་ནས་མིན་པས། བོད་ཀྱི་མཁས་པ་ཚོས་ཀྱང་ཆེད་མངགས་སྣང་མེད་དུ་བསྐྱུར་བཞག་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། གཉིས་ནས་བོད་ས་མ་ཤོར་གོང་དེ་ལྷ་བུའི་བྱུང་བ་ལ་གལ་ཆེན་པོར་མི་བརྩི་བ་གཙུག་མར་གནས་པའི་བོད་མི་ཀུན་གྱི་གཤིས་ཀ་ཡིན་ཞིང་། བོད་ས་རྒྱ་ལག་ཏུ་ཤོར་བའི་རྗེས་སུ་འགྲུལ་པའི་མཚན་མོའི་ཧར་སད་བཞིན་སྲིད་དོན་གྱི་བྱུང་བ་མང་པོ་ཞིག་དུས་རབས་ཀྱི་འགྲོས་དང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དགོས་མཁོར་གཟིགས་ནས་ས་བསྐྲགས་གནམ་བསྐྲགས་བྱེད་པའི་དུས་ཤིག་ཤར་བ་མིན་ནམ་སྙམ།

བཞི་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༦༩༥ ལོར་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་སྐོར།

བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ལ་གཞི་བཞག་ན། སྡེ་པ་གཙང་པས་བོད་ཁམས་དབང་དུ་བསྒྱུར་བའི་དུས་སྐབས་ཏེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༦༣༥-༡༦༤༠ བར་དུ་གོརྑ་རྒྱལ་ཕྲན་གྱིས་བོད་ལ་ཐེངས་དང་པོར་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་པ་དང་། དེ་རྗེས་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་བཙུགས་ཚར་ཙམ་ལ་ཀཋ་མན་གྲུ་རྒྱལ་ཕྲན་གྱིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཤིང་། མཐར་སྤྱི་ལོ་ ༡༦༩༥ ལོར་བཙུགས་མ་ཐག་པའི་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་དང་ཀཋ་མན་གྲུ་རྒྱལ་ཕྲན་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཡོད་པར་གསུངས།[38] བལ་ཡུལ་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་མོ་ཨུ་པྲར་ཏེ་ (Prem R.

38. Edited by Francoise Pommaret. Gold, wool and musk: Trade in Lhasa in the seventeenth century by Luce Boulnois, Lhasa in the Seventeenth Century, Netherland. 2003 P. 153

Uprety) མཆོག་གིས་བརྩམས་པའི་<<བལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་བ་>>ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་ནང་ཆིངས་ཡིག་དེར་དོན་ཚན་བརྒྱད་འཁོད་ཡོད་དེ།[39]

(༡) བལ་བོད་ས་མཚམས་ཀྱི་ཚོང་ལམ་གལ་ཆེ་ཤོས་སྐྱིད་གྲོང་དང་གཉའ་ནང་གཉིས་ཀ་ཀཋ་མན་གྲུ་དང་བོད་གཉིས་མཉམ་སྦྲེལ་གྱི་སྟངས་འཛིན་འོག་ལ་ཡོད་དགོས་པ།

(༢) ཀཋ་མན་གྲུའི་ཚོང་པ་རྣམས་ལྷ་སར་ཚོང་བརྒྱབ་ནས་སྡོད་ཚོག་པ་མ་ཟད། ཁོ་ཚོར་ཚོང་ར་སུམ་ཅུ་སོ་གཉིས་སྤྲོད་དགོས་པ།

(༣) ལྷ་སར་ཡོད་པའི་ཀཋ་མན་གྲུའི་ཁྲིམས་ཁང་ལ་སྐུ་ཚབ་གསར་པ་ཞིག་བསྐོ་བཞག་བྱས་ནས་ཁོང་གིས་ལྷ་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་བདེ་སྡུག་ལ་ལྟ་རྟོགས་བྱེད་རྒྱུའི་དབང་ཆ་ཡོད་དགོས་པ།

39. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal.1980 P. 20 1. Kathmendu obtained a joint authority over Kuti and Kerong, two trading community in the border. 2. Two trading community in Kathmandu (Newari Merchants) was permitted to establish 32 Kothis (trade-market) in Lhasa. 3. The Kathmandu court in Lhasa was represented by a Naya (Resident) to look after the interests of the Nepalese community in Lhasa. 4. The promised not to impose any custom duties on goods brought and sold by the Nepalese merchant in Tibet. 5. Tibet agreed to make a token payment of one tola buki gold (worth 12 rupees), 13 masa of sliver (worth one rupee) and one pathis of salt. 6. Nepal was to mint coins for Tibet bearing the name and symbols of Kathmandu Raja for which Tibet was to make payment in gold and silver. 7. Tibet agreed to channelize all her trade with South Asia even that passing through Sikkim, Bhutan via Kathmandu. 8. The property of the deceased Nepalese merchant in Lhasa was to be returned to Nepal.

(༤) ལྷོ་སར་ཡོད་པའི་ཀཱ་ཋ་མན་གྲུའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱིས་དངོས་ཟོག་ཉོ་འཚོང་ཅི་ཞིག་བྱས་ཀྱང་དེ་དག་ལ་བོད་ཕྱོགས་ནས་དབྱ་ཁྲལ་མི་བསྡུ་བའི་ཁས་ལེན་བྱེད་དགོས་པ།

(༥) བོད་ཕྱོགས་ནས་ཀཱ་ཋ་མན་གྲུར་གསེར་ཏོ་ལ་ (tola) གཅིག་དང་དངུལ་མ་ས་ (masa) བཅུ་གསུམ། ཚྭ་པ་ཐི་ (pathi) གཅིག་སྤྲོད་རྒྱུར་མོས་མཐུན་བྱེད་དགོས་པ།[40]

(༦) བལ་ཡུལ་གྱིས་ཀཱ་ཋ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོའི་མིང་དང་མཚོན་རྟགས་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་པའི་ཐོག་ནས་བོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཏམ་ཁ་པར་རྒྱག་བྱེད་རྒྱུ་དང་བོད་ཀྱིས་དེའི་རིན་འབབ་ལ་གསེར་དངུལ་སྤྲོད་དགོས་པ།

(༧) བོད་ལྗོངས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་དང་འབྲུག་ལ་སོགས་པའི་ལྷོ་ཨེ་ཤེ་ཡའི་ལྗོངས་རྣམས་ལ་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་དགོས་ཚེ་ངེས་པར་དུ་ཚོང་ལམ་ཀཱ་ཋ་མན་གྲུ་བརྒྱུད་ནས་འགྲོ་དགོས་པ།

(༨) ལྷོ་སར་བཅའ་སྡོད་བྱེད་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་འདས་གྲོངས་སུ་སོང་བ་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུ་ནོར་དག་བལ་ཡུལ་ལ་ཕྱིར་སློག་དགོས་པ་བཅས་རེད།

དུས་དེ་ནས་བཟུང་ཀཱ་ཋ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོས་བལ་བོད་ས་མཚམས་ཀྱི་ཚོང་ལམ་གལ་ཆེན་གཉིས་པོ་[41]དེ་མི་ལོ་ཉེར་ལྔའི་རིང་བཙན་བཟུང་བདག་ཉར་བྱས་

---

40. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 49 Foot notes 25 pathi, masa and tola are Nepalese measuring unit.

41. སྐྱིད་གྲོང་དང་གཉའ་ནང་གཉིས་ལ་གོ།

ཡོད་པ་མ་ཟད། ཁེ་བཟང་ཏ་ཅང་ཆེ་བའི་ཚོང་ལམ་འདི་གཉིས་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་གྱི་དཔལ་འབྱོར་ཉིན་བཞིན་ཡར་རྒྱས་གོང་འཕེལ་འགྲོ་བར་གལ་ཆེའི་ནུས་པ་ཐོན་ཡོད། ལར་བལ་ཡུལ་གྱིས་བོད་ཀྱི་ཚོང་ལམ་གཉིས་པོ་དེ་མི་ལོ་ཉེར་ལྔའི་རིང་ལས་སྣང་ས་འཛིན་ཐུབ་མེད་ཀྱང་བལ་པོས་བོད་ལ་ཞམ་ཁ་པར་དུ་བཀོས་ནས་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་པའི་ཐོབ་ཐང་དེ་ཧ་ལམ་དུས་རབས་གཅིག་ཙམ་གྱི་རིང་སུ་མཐུད་གནས་ཤིང་ལོངས་སུ་སྤྱད་ཡོད།

ཡང་རྫོམ་པ་པོ་ Lakshman B. Hamal གྱིས་བརྩམས་གནང་བའི་ <<བལ་ཡུལ་གྱི་དཔལ་འབྱོར་ལོ་རྒྱུས་>> ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་པྲ་ཏཱ་ཧྤབ་མལླ་ལླ་ (King Pratap Malla)[42] ཡིས་སྲིད་སྐྱོང་བའི་སྐབས་སུ་བློན་ཆེན་བྷིམ་མལླ་ལླ་ (Kazi Bhim malla) མངགས་ཏེ་བོད་ལ་དམག་བརྒྱབ་ཡོད་ཅིང་། ཁོ་ཚོས་བལ་བོད་ས་མཚམས་སུ་ཆགས་པའི་གཞའ་ནང་བཙན་བཟུང་བྱས་པ་མ་ཟད། དེ་ནས་གཞིས་ཀ་རྩེ་བར་དཔུང་འཇུག་བྱས་ཏེ་མཐར་བལ་བོད་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བདུན་ཅན་ཞིག་བཞག་ཡོད་[43]ཀྱང་ཆིངས་ཡིག་འདི་གཉིས་དབར་དོན་ཚན་མང་ཉུང་གི་ཁྱད་པར་ཙང་ཟད་ཙམ་ལས་ནང་དོན་ལ་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་དེ་ཙམ་མེད་པར་སྣང་ཞིང་། དེ་ཡང་མ་དཔེ་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་བཞུགས་པ་དེ་ཚུར་ཨིན་བསྒྱུར་བྱེད་པའི་སྐབས་སུ་ཚིག་སྣ་རིང་ཐུང་དང་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་ཚུལ་ཙང་ཟད་མི་མཐུན་ཙམ་ལས་བརྗོད་བྱ་ར་ཏེ་བག་དེ་ཙམ་མི་འདུག ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་ཕལ་ཆེ་བ་བལ་པོ་དང་ལྷག་པར་དུ་ལྷ་སར་

42. སྲིད་བསྐྱངས་ལོ་(༡༦༣༩-༡༦༥༢) བར་ཡིན།

43. Lakshman B. Hamal. Economic History of Nepal, Published by Mrs. S. G. Kendadamath. Varanasi. 1994 P. 86

གནས་སྡོད་བྱེད་མཁན་གྱི་ནེ་ཕར་ཚོང་པ་ཚོའི་ཁེ་ཕན་སྲུང་ཐབས་ཁོ་ནའི་ཆེད་དུ་ཡིན་པ་གསལ་པོ་ཡིན་པས། གསལ་པོར་བཤད་ན། ཕྱོགས་གཅིག་གི་དམིགས་བསལ་ཁེ་དབང་དང་ཐོབ་ཐང་རྩོད་ལེན་བྱེད་ཐབས་ཤིག་ཡིན་པ་ལས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀར་ཁེ་ཕན་ཡོད་པའི་གཉིས་སྨན་གྱི་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་མིན་པར་འདོད་[44]པས། སྐབས་དེར་བལ་ཡུལ་གྱིས་བོད་ལ་གང་བཤད་ལྟ་བུ་དང་བོད་པས་བལ་ཡུལ་གྱིས་གང་བཤད་པ་རྣམས་ལག་བསྟར་བྱེད་རྒྱུ་ལས་གཞན་ཐབས་ཤེས་གང་ཡང་བྱུང་མེད་པར་སྣང་།

དེ་བཞིན་<<རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་>>ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ཀྱི་འོག་མཆན་དུ་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་ནང་བོད་དང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་བཞག་ཡོད་པ་སྐོར་གསལ་ཡོད་[45]ཅིང་། བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཆེད་མཁས་པ་ཨ་རིའི་རྩོམ་པ་པོ་རོའ་

44. Tirtha Prasad Mishra. A Critical Assessment of the Nepal-Tibet Treaty 1856 Critical reading on the history of Tibetan foreign relations, Volume Three, edited by Saul Mullard. Boston. 2013 P. 928

45. The first authentic trade agreement was made during the rule of the Newar King of Kathmandu, Pratap Malla, in the seventeen century, providing for the establishment of 32 Newar merchants at Lhasa under the headship of an officer, called Naikay, who was to look after their interests. In 1757 prithvinaranyan Shah made a compact with Jayaprakash Malla which settled the export of coins and goods to tTibet from Gorkha and Kathmandu. Nepal imported from Tibet mainly wool, borax, salt and gold dust, and exported rice,European and Indian manufactured goods, especially cloth. PSLI, Vol.246, Reg. No 326 Kanchanmoy Mojumdar. Political Relations Between India and Nepal 1877-1923, New Delhi. 1973 P. 65

ནི་ (Leo E. Rose) ཡིས་བརྩམས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁྲུངས་ལྡན་<<Nepal Strategy for Survival>> ཞེས་པའི་ནང་ལ་ཡང་བལ་བོད་དབར་གྱི་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བདུན་པོའི་ནང་དོན་ཞིབ་པར་བཀོད་འདུག་ཅིང་། དཔེ་དེབ་འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༧༡ ལོར་པར་སྐྲུན་གནང་འདུག་པར་གཞིགས་ན་ད་བར་བདག་གིས་མཐོང་བའི་ཨིན་ཇིའི་དཔེ་དེབ་ཀྱི་ནང་ནས་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་ནང་བལ་བོད་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པའི་སྐོར་འཁོད་པ་སྔ་ཤོས་དེ་རེད་སྙམ། འདིའི་སྐོར་གྱི་ཆེད་རྩོམ་རྒྱས་པ་ <<སྤྱི་ལོ་ ༡༩༨༥ ལོར་བྱུང་བའི་བལ་བོད་དམག་འཁྲུག་དང་སྐབས་དེའི་ཆིངས་ཡིག་གི་སྐོར་ལ་དཔྱད་པ་>> ཞེས་པ་ཞིག་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༢ ལོའི་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་ <<བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ་>>[46]སྟེང་བཀོད་ཡོད་པས་ཐུགས་སྣང་ཅན་ཚོས་དེར་སྤྱན་རས་གཡོ་བར་འཚལ།

ལྔ་པ། སྤྱི་ལོ་༡༧༧༥ ལོར་གོརྑ་རྒྱལ་ཐྲན་དང་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་སྐོར།

འགྲོ་བ་མིའི་འདོད་སེམས་ནི་བ་ལྕེ་ཅན་གྱི་ཆུ་བོ་ཇི་བཞིན་ཇི་ཙམ་འཐུང་བ་དེ་ཙམ་གྱིས་འཐུང་འདོད་ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེར་འགྲོ་བ་ཆོས་ཉིད་བཞིན། གོར་རྒྱལ་གྱིས་བལ་ཡུལ་གླིང་གསུམ་དབང་བསྒྱུར་ཐུབ་པ་ཙམ་གྱིས་འདོད་པ་མི་ཚིམ་པར་ད་དུང་བལ་ཡུལ་གྱི་ཤར་ཕྱོགས་སུ་གནས་ཆགས་པའི་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་དང་

46. བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ། རྣ་རམ་ས་ལ། སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་དགུ་པ། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་གྲངས། ༨༧-༩༥ བར་གསལ།

རྡོ་རྗེ་གླིང་སོགས་ཀྱི་ས་ཁུལ་རྣམས་ཀྱང་རིམ་པས་དབང་དུ་བསྡུ་རྒྱུར་དམིགས་ཡོད་པ་གསལ་པོ་ཡིན་ཏེ། <<གོརྑའི་དབང་བསྒྱུར་>> ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་གོརྑས་བལ་ཡུལ་གླིང་གསུམ་ལ་དབང་བསྒྱུར་བྱས་རྗེས་ཕྱོགས་བཞིར་གནས་པའི་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་ཕྲན་ཁག་རིམ་བཞིན་ཤོག་བུ་སྣུམ་ཐོས་ལྟར་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ཁྲིད། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༨ ལོ་མཇུག་ཙམ་ལ་འབྲས་ལྗོངས་ཡང་དབང་དུ་བསྡུ་རྒྱུར་གོརྑའི་དམག་གིས་དཔུང་འཇུག་བྱས་པར། བོད་གཞུང་གིས་མདའ་དཔོན་པད་ཚལ་བས་སྣེ་འཁྲིད་པའི་བོད་དམག་ཆིག་ཁྲི་བརྒྱད་སྟོང་ཙམ་མངགས་ཏེ་གོར་དམག་ཚམ་ལ་ཕབ་རྒྱུར་ཆས་ཀྱང་། ལམ་བར་དུ་ཁ་བ་མཐུག་པོ་བབས་ནས་འགྲོ་ལམ་འགག་པས་དངོས་སུ་བསྐྱོད་མ་ཐུབ་པ་དང་། གནས་ཚུལ་དེར་བོད་གཞུང་ངོས་ནས་སྡེ་དཔོན་པད་ཚལ་བར་ཁོང་ཁྲོ་ཆེན་པོ་ལངས། ཡང་བསྐྱར་ལམ་དུ་ཆས་རྒྱུར་གྲ་སྒྲིག་བྱེད་སྐབས་གོར་རྒྱལ་འདས་གྲོངས་སུ་ཕྱིན་པའི་གནས་ཚུལ་འབྱོར།[47]ཞེས་འཁོད་ཡོད།

༄ཀུན་གཟིགས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པ་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་(༡༧༣༥-༡༧༥༠) མཆོག་གིས་བྲི་ཐི་ཝེ་ནཱ་རན་ཡན་ཤཱ་ (Prathvi Narayan Shah) ཡི་བུ་བྲ་ཏཱབ་སིངྷ་ཤཱ་ (Pratap Singh Shah) ལ་འཕྲིན་ཡིག་ཅིག་བསྐུར་ནས་ཡབ་རྒྱལ་པོ་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པར་སྨྱ་ངན་འཚམས་འདྲི་དང་ཆབས་ཅིག་མ་འོངས་པར་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་མཐུན་སྒྲིལ་བྱེད་དགོས་པའི་སྐོར་བཀའ་སློབ་སྩལ་ཡོད། དེ་འཕྲལ་གོརྑ་རྒྱལ་ཁང་ཕྱོགས་ནས་ཀྱང་རླབ་ནཱ་རན་ཡན་ཀར་

47. Kumar Pradhan. The Gorkha Conquests; The process and consequences of the unification of Nepal with particular reference to eastern Nepal, Calcutta Oxford University Press, Delhi Bombay madras.1991 P. 126

ཀི་ (Rup Nranyan Karki) ཡིས་སྒྲེ་འཁྲིད་པའི་སྐུ་ཚབ་ཚོགས་པ་ཞིག་གཉའ་ནང་དུ་ཡོང་ནས། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༥ ལོའི་ཟླ་བ་བརྒྱད་པའི་ནང་བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ཞྭ་ལུ་མཁན་པོ་དང་མདའ་དཔོན་པད་ཚལ་བ་གཉིས་མཉམ་དུ་གྲོས་མཐུན་དོན་ཚན་གསུམ་ཅན་ཞིག་བཞག་ཡོད་[48]པ་མ་ཟད། ད་དུང་བོད་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཁྲིམས་ཁང་ནང་འདས་གྲོངས་སུ་ཕྱིན་པའི་བལ་པོའི་སྐུ་ཚབ་བྲམ་ཟེ་བཞི་པོ་དག་གི་གྲོང་གུན་ཁ་གསབ་ཆེད་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ཁབ་ལ་བལ་སྒོར་བཞི་སྟོང་སྤྲོད་རྒྱུར་མོས་མཐུན་གནང་ཡོད་པ་རེད།

རྫོམ་པ་པོ་རླག་མིའི་ (D. R. Regmi) ཡིས་བརྩམས་གནང་བའི་ <<ཉེ་རབས་ཀྱི་བལ་ཡུལ་>> ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་སྟོད་ཆའི་ནང་ད་བར་པར་སྐྲུན་གནང་མེད་པའི་གཞུང་འབྲེལ་ཡིག་ཆ་ཞིག་ཁུངས་སུ་བྱས་ཏེ་ཆིངས་ཡིག་དེར་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་བརྒྱད་པ་འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ་མཆོག་དང་། གོར་རྒྱལ་པྲ་ཏཱབ་སིངྷ་ཤཱ་ (Pratap Singh Shah) གཉིས་ཀྱིས་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད་ཅིང་། ཆིངས་ཡིག་དེ་བཞག་པའི་དུས་ཚོད་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༥ ལོའི་ཟླ་བ་བརྒྱད་པའི་ནང་ཡིན་པར་གཞིགས་ན། སྐབས་དེར་གོརྑཱའི་ཡབ་རྒྱལ་པོ་པྲི་ཐི་ཝི་ནཱ་རན་ཡན་ཤཱ་ (Prathvi Narayan Shah) འདས་གྲོངས་ཕྱིན་ནས་ཟླ་བ་བདུན་

48. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 32 (1). Nepal agreed to send gold and silver coins to Tibet according to the specimen given by the Tibetans.However Representatives of both countries would determine the composition of the sample of the gold and silver coins. (2). Tibet was to close the Eastern trade route and conduct trade through Kerong and Kuti. (3). In case of default the defaulting party should pay to the defaulted party 50 dharnis of gold.

ཅམ་གྱི་རྗེས་ལ་ཡིན་པ་ཞེས་ཐུབ། གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཚོང་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་ཆིངས་ཡིག་དེར་ནང་དོན་ཁག་ལྔ་ཡོད་དེ།[49]

(༡) བོད་བལ་གཉིས་ཀའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཕན་ཚུན་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་སྐབས་སྐྱིད་གྲོང་དང་གཉའ་ནང་གཉིས་ཀྱི་ལམ་བརྒྱུད་ནས་འགྲོ་བསྐྱོད་ངེས་གཏན་དགོས་པ།

(༢) ཡང་དག་པའི་སྲིད་གཞུང་གི་ཁྲིམས་དང་འགལ་བའི་ལས་དོན་གཉེར་ཚེ་གསེར་དངུལ་གྱི་རིགས་དག་གཞུང་བཞེས་གཏོང་ཆོག་རྒྱུའི་དབང་ཆ་ཡོད་པ།

(༣) ལྷ་སར་དབོར་ཟིན་པའི་བལ་ཡུལ་གྱི་ཊམ་ཁ་རྫུན་མ་རྣམས་བལ་ཡུལ་སྲིད་གཞུང་ལ་ཕྱིར་སློག་དགོས་པ།

(༤) བལ་ཡུལ་སྲིད་གཞུང་གིས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀས་ཁས་ལེན་ཞུ་ཐུབ་པའི་ལྷད་སྐྱོན་ཉུང་བའི་ཊམ་ཁ་སྤར་རྒྱུའི་འགན་འཁྱེར་རྒྱུ།

(༥) བོད་ལ་གཏོང་རྒྱུའི་ཊམ་ཁ་རྣམས་སྔོན་ལ་སྤར་ཏེ་བོད་གཞུང་གི་དག་མཆན་བཀོད་དགོས་པ་དང་། ཊམ་ཁའི་དཔེ་མཚོན་བརྐོ་དགོས་པ་བཅས་ཡིན།

49. D. R. Regmi. Modern Nepal; Rise and growth in the eighteenth century. Volume I, Firma K.L.Mukhopadhyay Calcutta. 1975 P. 511 (1). That all merchandise between Nepal and Tibet should pass through specified routes of Kuti and Kerong. (2). That gold and silver bullion was subject to confiscation by appropriate authorities in case of contravention. (3). That all counterfeit coins imported into Lhasa was to be made over to Nepal authorities. (4). The Nepal Government undertook the responsibility of minting coins with, minimum alloy content commonly agreed by the two parties, and. (5). The sample of silver used in minting Tibetan coins was to be shown in advance to Tibetan authorities for their approval.

གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་སུ་རུང་ཞིག་གིས་ཆིངས་ཡིག་འདིའི་ནང་དོན་ལས་འགལ་ཚེ་གསེར་ རྣར་ནི་ (dharni) ལྔ་བཅུ་ཐམ་པ་ཆད་པ་སྤྲོད་དགོས་ཞེས་གསལ་ཡོད་ཅིང་། ཆིངས་ཡིག་ནང་གསལ་བ་བཞིན་གོརྐྷའི་ཏམ་གསར་མ་གཏོགས་རྒྱལ་ཕྲན་གཞན་གྱི་ཏམ་ཁ་བོད་ནང་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་མི་ཆོག་པ་དང་། བལ་བོད་ཚོང་ལམ་ཡང་གཉའ་ནང་དང་སྐྱིད་གྲོང་གཉིས་བརྒྱུད་ནས་མ་གཏོགས་ལམ་གཞན་བརྒྱུད་ནས་འགྲོ་མི་ཆོག་པ་བཟོས་པ་སོགས་ཀྱི་ཉེར་ལེན་ལས། གོར་རྒྱལ་པྲ་ཏྭབ་སིངྷ་ཤཱ་ (Pratap Singh Shah) ཡིས་སྲིད་སྐྱོང་བའི་ལོ་གསུམ་གྱི་རིང་བལ་ཡུལ་གྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་ངོའི་ཟླ་བ་བཞིན་ཡར་རྒྱས་གོང་སྤེལ་བྱིན་ཡོད་དེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༥ ལོར་དངུལ་ཏོ་ལ་ཆིག་འབུམ་ཆིག་ཁྲི་སུམ་སྟོང་ཉིས་བརྒྱ་བཅུ་མེད་དྲུག་ (༡༡༣༣༠༨) དང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༨ ལོར་དངུལ་ཏོ་ལ་དྲུག་འབུམ་བདུན་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་ལྔ་བརྒྱ་དགུ་བཅུ་ཐམ་པ་ (༨༧༡༥༩༠) སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༧ ལོར་དངུལ་ཏོ་ལ་ཉིས་འབུམ་དྲུག་ཁྲི་ལྔ་སྟོང་བརྒྱ་མེད་བཅུ་ (༣༨༥༠༡༠) སྤྱར་དུ་བསྐྲོས་པ་བཅས་དུས་ཡུན་ལོ་ངོ་གསུམ་གྱི་རིང་བལ་ཡུལ་གྱིས་བོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་དངུལ་ཏམ་འབུམ་བཅུ་དང་བཞི་ཁྲི་དགུ་སྟོང་བརྒྱད་བརྒྱ་བཅུ་མེད་དྲུག་ ༡༠༩༥༦༠༨ སྤྱར་བསྐྲོས་ཡོད་པ་ནི་གོར་རྒྱལ་ཁོང་གི་གྲུབ་འབྲས་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།[50] བོད་ཡིག་ཐོག་བྲིས་པའི་ཆིངས་ཡིག་དེ་ད་བར་ང་ཚོར་མཇལ་རྒྱུའི་སྐལ་བ་མེད་ཀྱང་། བལ་ཡུལ་སྲིད་གཞུང་གི་ཆིངས་ཡིག་དེ་ནི་ནེ་ཝ་རིའི་ཡི་གེའི་ཐོག་བྲིས་ཡོད་པ་ལས་ང་ཚོས་སྐབས་དེར་བལ་ཡུལ་གཞུང་གི་གཞུང་ཡིག་ནི་ནེ་ཝ་རིའི་ཡི་གེ་ཡིན་པ་ཞོར་ལ་རྟོགས་ཐུབ་སྙམ།

50. Bhadra Ratna Bajracharya. Bahadur Shah: The Regent of Nepal, Anmol Publications, New Delhi. 1992 P. 284

སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༥ ལོར་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་འདི་བཞག་ཡོད་རུང་ལག་ལེན་དོ་མའི་སྟེང་དུ་ལག་བསྟར་ཚུལ་བཞིན་བྱེད་མ་ཐུབ་པས། ཏམ་ཁ་དང་འབྲེལ་བའི་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ལོ་མང་གི་དཀའ་རྙོག་དེ་སེལ་མ་ཐུབ་པར་སྔ་མཐུད་གནས་[51]ཞིང་། ལྷག་པར་དུ་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༧ ལོར་གོར་རྒྱལ་པྲ་ཏཱབ་སིངྷ་ཤཱ་ (Pratap Singh Shah) དུས་མིན་གློ་བུར་དུ་འདས་གྲོངས་ཕྱིན་པས། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༥ ལོར་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་དེ་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས་ནུས་མེད་དུ་གྱུར་བ་དང་། སྤྱི་ལོ་ (༡༧༧༧-༡༧༨༥) བར་གོར་རྒྱལ་འདས་པོ་དེའི་བཙུན་མོ་རཱ་ཙན་ཛྲ་རཱ་ལཱཀ་སི་མཱི་ (Rajendra Laxmi) ཡིས་བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་སྐྱོང་བའི་རིང་བལ་བོད་གཉིས་ཀྱི་ཚོང་འབྲེལ་ལ་ཡར་རྒྱས་མངོན་གསལ་དོད་པོ་དེ་ཙམ་མ་བྱུང་ཞིང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༥ ལོར་བཙུན་མོ་རཱ་ཙན་ཛྲ་རཱ་ལཱཀ་སི་མཱི་ (Rajendra Laxmi) ཡང་འཇིག་རྟེན་ཕྱི་མའི་ལྷ་ལམ་དུ་གཤེགས་པས་སྦ་ཧྡུར་ཤཱ་ལ་རྒྱལ་ཁབ་འཛིན་སྐྱོང་དང་འབྲེལ་བའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་ཆ་ཚང་རག་པ་རེད། དུས་དེ་ནས་བཟུང་བལ་བོད་དབར་གྱི་ཚོང་འབྲེལ་སྔར་བཞིན་མཐུད་ཐུབ་པ་བྱུང་[52]ཡང་། བ་མ་ཤི་རྟང་མའི་རྒྱུན་མི་ཆད་ཞེས་པའི་དཔེ་ལྟར། བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ཏམ་ཁའི་སྐོར་གྱི་དཀའ་རྙོག་དེ་སེལ་མ་ཐུབ་པར་བཟོ་བོ་ཤི་བའི་ལག་ཆ་བཞིན་སྔ་མཐུད་རང་གར་ལྷག་པ་མ་ཟད། བལ་བོད་ས་མཚམས་ཁག་ཏུ་ཡང་ཟིང་འཁྲུག་ཚུང་ཚུང་དེ་འདྲ་ཟམ་མི་ཆད་

51. Edited by Saul Mullard. A Critical Assessment of the Nepal-Tibet Treaty 1856 by Tirtha Prasad Mishra. Critical reading on the history of Tibetan foreign relations, Volume Three, Boston. 2013 P. 930

52. Bhadra Ratna Bajracharya. Bahadur Shah: The Regent of Nepal, Anmol Publications, New Delhi. 1992 P. 286

པར་ལངས་ཀྱིན་ཡོད་པས། མཐར་ལོ་མང་བསགས་པའི་སྤུར་གྱི་ནད་རྙིང་ལ་ལོ་ལྔ་རིམ་བརྒྱུད་ཀྱི་ན་ཟུག་གི་གཉན་ཁ་རྒྱས་ཏེ་མཐར་བྱུང་རབས་ལོ་རྒྱུས་སྟེང་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་གོར་བོད་དམག་འཐུག་ཁག་རིམ་བཞིན་བྱུང་ཡོད་པར་འདོད་དོ། །

དྲུག་པ། བལ་ཏམ་གྱི་ཐོག་མའི་འབྱུང་ཁུངས་དང་འབྲེལ་བལ་ཏམ་བོད་ནང་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་པའི་སྐོར།

སྔོན་གྱི་དུས་སུ་འཛམ་གླིང་རྒྱལ་ཁབ་ཚང་མས་རང་རང་གི་ཡུལ་ལུང་གི་ཐོན་ཁུངས་རྣམས་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དང་མཉམ་དུ་ཐོག་ལ་ཐོག་བརྗེའི་རྣམ་པའི་ཐོག་ནས་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་བཞིན། འཛམ་གླིང་མཐོ་སྒང་དུ་འཚོ་བའི་སྒང་པ་བོད་མི་རིགས་ཀྱང་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་གི་སྔོན་ནས་ཁྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་རྒྱ་དཀར་ནག་དང་བལ་ཡུལ་སོགས་ལ་ཚོང་ཐོག་བརྗེ་ཚོང་གི་ལམ་སྲོལ་གཏིང་ཟབ་པོ་ཞིག་ཡོད་པ་སྨོས་མི་དགོས་པ་དང་། རིམ་བཞིན་འཛམ་གླིང་སྤྱི་ཡོངས་ཀྱི་འགྱུར་འགྲོས་དང་དངོས་པོའི་དཔལ་ཡོན་གྱི་འཕེལ་ཁའི་རླབས་རྒྱུན་དང་བསྟུངས་ནས་དངུལ་སྒོར་གསར་བཟོ་བྱས་ནས་སྤུར་གྱི་ཚོང་ཐོག་བརྗེ་ཚོང་གི་ལམ་ལུགས་ལ་ཐོད་བརྒྱལ་རང་བཞིན་གྱི་སྟབས་བདེ་དང་གསར་བརྗེ་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་ཡོད། འཛམ་གླིང་དཔལ་འབྱོར་རིག་པའི་ཁྱབ་ཁོངས་ནས་བརྗོད་ན། དངུལ་ལོར་ནི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་ཀྱི་གཞི་རྩ་དང་རྨང་གཞི་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། རྒྱལ་ཁབ་ཚང་མས་རང་རང་གི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་དང་ཁྲིམ་རའི་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་འཁོར་རྒྱུག་ཁྲིད་དངུལ་ལོར་བཟོ་ཡི་ཡོད་ཀྱང་། བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ལ་མཚོན

ན་དུས་རབས་བཅུ་དྲུག་གི་དུས་དཀྱིལ་ཙམ་ནས་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་དུས་མཇུག་ཙམ་བར་ཕྱིན་བསྡོམས་མི་ལོ་རྩིལ་པོ་ཉིས་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་རིང་བལ་ཡུལ་གྱི་ཙམ་ཁ་བེད་སྤྱོད་བཏང་བ་དང་། བོད་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་གསེར་དངུལ་རྗེན་པ་མཁོ་སྤྲོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པའི་སྐབས་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་གྱི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་ལ་གནམ་ས་བླ་འོག་ལྟ་བུའི་འགྱུར་ལྡོག་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་ཀྱང་། བོད་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་ཀྱི་ཚད་གཞི་ནི་དེ་ལས་ལྡོག་སྟེ་དལ་ལྷོད་ཀྱི་རྣམ་པ་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཡོད་པ་དེས་བོད་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་ལ་གནོད་འཚེ་ཚབས་ཆེན་བྱུང་ཡོད་པ་ནི་དེ་བས་ཀྱང་བསམ་གཞིགས་བྱེད་འོས་པ་ཞིག་ཡིན།

གདོད་མའི་དུས་སྐབས་སུ་མི་རྣམས་ཀྱིས་གོས་སུ་ཤིང་ལོ་གྱོན་ཞིང་ཟས་སུ་མ་རྨོས་པའི་ལོ་ཏོག་བཟས་ནས་འཚོ་སྐྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། རིམ་བཞིན་འགྲོ་བ་མིའི་དཔལ་ཡོན་ཡར་རྒྱས་གོང་འཕེལ་དུ་སོང་ནས་ངོ་ཚ་ཤེས་ཏེ་ཁང་པ་བཟོ་བ་དང་། མེ་གཏོང་ཤེས་ནས་ཟ་མ་བཙོས་ཏེ་ཟ་བ། དེ་ནས་རིམ་བཞིན་ཤེས་རིག་དར་བ་དང་མཉམ་དུ་ཚོང་ཟོག་བརྗེ་རེས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་སླེབས་པ་མ་ཟད། ཚོང་འབྲེལ་གྱི་དགོས་མཁོ་དམིགས་ནས་འགྲོན་བུ་[53]དང་། གསེར། ཉ་ལྤྱིབས། ཙམ་ཁ་སོགས་གསར་བཟོ་དང་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་ཡོད་པ་ནི་འཛམ་གླིང་སྤྱིའི་འགྲོ་བ་མིའི་རིགས་ཀྱི་ཤེས་རིག་དར་བའི་བརྒྱུད་རིམ་ཡོངས་གྲགས་ཤིག་ཡིན། འཛམ་གླིང་ས་སྟེང་རིལ་མོ་འདིའི་སྟེང་འཚོ་བའི་འགྲོ་བ་མིའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ལ་

53. སྔོན་ཆད་དངུལ་གྱི་དོད་དུ་འགྲོན་བུ་བེད་སྤྱོད་གཏོང་སྲོལ་ཡོད་པ་གསལ་པོ་ཡིན་སྟེ། ས་འོག་ནས་ཐོན་པའི་གནའ་རྫས་རྙིང་པའི་ཁོངས་སུ་གསེར་དངུལ་གྱི་འགྲོན་བུ་ཐོན་པ་དང་། དེ་བཞིན་ལོ་ཆེན་རིན་ཆེན་བཟང་པོའི་རྣམ་ཐར་ནང་ལ་ཡང་ཁོང་གིས་འགྲོན་བུ་དྲུག་བརྒྱ་འཁྱེར་ནས་ཁ་ཆེར་ཆོས་ཞུ་བར་ཕྱིན་ཞེས་འཁོད་ཡོད་པའོ།།

བལྟས་ན། ཏ་ལམ་ལོ་ངོ་བཞི་སྟོང་ཡར་སྔོན་དུ་ཨ་ཧྥེ་རི་ཁའི་གླིང་ཡོངས་དང་ཨེ་ཤེ་ཡ་ལྷོ་མ། ཨེ་ཤེ་ཡ་ཤར་མ། རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོའི་གླིང་བཅས་སུ་ཀ་ལྟེབས་སྤྱད་ནས་ཉོ་ཚོང་བྱེད། དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་དུས་མགོར་ཨིན་ཌིའི་ཁོངས་གཏོགས་ལྷུ་ཀན་ཏ་ཏྲུ་སྤར་བཞིན་ཀ་ལྟེབས་སྤྱད་ནས་དཔྱ་ཁྲལ་འཇལ་གྱིན་ཡོད།[54] ལོ་རྒྱུས་སུ་ཆེས་སྔ་ཤོས་ཀྱི་སྒོར་མོའི་ལམ་ལུགས་ནི་སུའུམ་མེར་གྱི་“སོ་བའི་སྒོར་མོ་”ལམ་ལུགས་ཡིན་ཞིང་། སོ་བའི་སྒོར་མོའི་ལམ་ལུགས་བྱུང་བའི་དུས་ཚོད་ནི་ཏ་ལམ་སྤྱི་ལོ་སྔོན་གྱི་ལོ་སུམ་སྟོང་ཡས་མས་ཤིག་ཡིན་[55]པར་བཤད། དེ་བཞིན་དབྱི་སི་རལ་གྱི་མཁས་པ་ཡུ་བལ་ནོ་ཨ་ཧཱ་ར་རཱིས་ (Yuval Noah Harari) ཀྱིས་བརྩམས་ཤིང་མགོན་པོ་དོན་གྲུབ་དང་ཚེ་རིང་སྒྲོལ་མ་གཉིས་ཀྱིས་བསྒྱུར་བའི་<<མིའི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྙིང་བསྡུས་>> ཞེས་པ་ལས། “སྤྱི་ལོ་སྔོན་གྱི་ལོ་ ༡༧༠ ཡས་མས་ལ་ཐུར་ཁེའི་ནུབ་རྒྱུད་ཀྱི་ལུའུ་ཧི་ཡ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཨ་ཡེ་ཐེ་སི་ཡིས་ལོ་རྒྱུས་སྟེང་གི་ཆེས་ཐོག་མའི་དངུལ་སྒོར་ཁག་དང་པོ་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས། ཙམ་ཀ་འདི་དག་གི་རྒྱུ་གསེར་དངུལ་བྱས་ནས་བཟོས་ཤིང་། དེ་དག་རེ་རེར་ཚད་ལྡན་གྱི་ཚད་གཞི་ཡོད་པར་མ་ཟད། ད་དུང་ངོས་འཛིན་པའི་རྟགས་ཐམ་ཡང་བཀོད་ཡོད། རྟགས་ཐམ་དེ་ལ་བྱེད་ནུས་རིགས་གཉིས་ཡོད་དེ། དང་པོ། རྟགས་ཐམ་དེ་ལས་ཙམ་ཀའི་ཁྲོད་དུ་ལྟུགས་རིགས་ཙ་ཆེན་ག་ཚོད་འདུས་ཡོད་པ་བསྟན་ཡོད། གཉིས་པ། རྟགས་ཐམ་དེ་ལས་སྒོར་མོ་འགྲེམས་སྤེལ་བྱེད་མཁན་གྱི་ཐོབ་ཐང་

54. ཡུ་བལ་ནོ་ཨ་ཧཱ་ར་རཱིས་བརྩམས། མགོན་པོ་དོན་གྲུབ་དང་ཚེ་རིང་སྒྲོལ་མས་བསྒྱུར། མིའི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྙིང་བསྡུས། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་ངོས། ༢༣༥

55. ཡུ་བལ་ནོ་ཨ་ཧཱ་ར་རཱིས་བརྩམས། མགོན་པོ་དོན་གྲུབ་དང་ཚེ་རིང་སྒྲོལ་མས་བསྒྱུར། མིའི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྙིང་བསྡུས། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་ངོས། ༢༣༩

མཚོན་པར་བྱས་ཏེ། དེའི་ཁྲོད་ཀྱི་གྲུབ་ཆར་ཁག་ཐེག་གི་ནུས་པ་ཐོན་ཡོད། ད་ལྟ་མཐོང་ཐུབ་པའི་ཏམ་ཀ་མཐའ་དག་ཕྱུ་ཏི་ཡའི་ཏམ་ཀའི་བུ་རབས་ཚ་རྒྱུད་རེད་ཟེར་ན་ཡང་མི་རུང་བ་གང་ཡང་མེད་”[56]ཅེས་གསུངས་ཡོད་པར་གཞིགས་ན། ཆེས་ཐོག་མའི་ཏམ་ཀ་ཡང་ནུབ་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁབ་ནང་བྱུང་ཞིང་རིམ་བཞིན་ཤར་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ལ་དར་བ་ཞིག་མིན་ནམ་སྙམ།

ཏམ་ཀ་ཞེས་པའི་མིང་ཚིག་འདི་འགའ་ཞིག་གིས་ཁ་ཆེའི་ཡུལ་ནས་བལ་ཡུལ་བརྒྱུད་དར་ཁྲབ་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པར་འདོད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། དེ་ལ་ཡང་རྒྱུ་མཚན་གཏན་ནས་མེད་པ་ཞིག་མིན་སྟེ། སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཐུབ་བསྟན་མཆོག་སྒྲུབ་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་ <<རྒྱ་གར་རྒྱལ་རབས་>> ནང་། “ཨི་ལྟུ་ཏ་མི་ཤ་ (༡༢༡༠-༡༢༣༦ བར་སྲིད་བསྐྱངས་) ནི་ཨ་རབ་ལུགས་ཀྱི་དངུལ་ཏམ་བཟོ་མཁན་དང་པོ་དེ་ཡིན་ཞིང་། ཁོའི་གཞུང་གིས་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས་པའི་སྒོར་མོ་དེ་ནི་དངུལ་གྱི་སྒོར་མོ་ཡིན་པ་དང་། དངུལ་གྱི་སྒོར་མོ་དེ་ལ་ཏཾ་ཀཱ་ཞེས་ཟེར་ཞིང་། དེ་ནི་དེང་དུས་ཀྱི་སྒོར་མོའི་ཕྱི་མོ་ཡིན་”[57]ཞེས་གསུངས་ཡོད། དེ་བཞིན་དབྱི་སི་རལ་གྱི་བྱུང་རབས་མཁས་པ་ཡུ་བལ་ནོ་ཨ་ཧྲ་ར་ཧྲེས་ཀྱང་། “གནའ་བོའི་རོམ་གྱི་ཏམ་ཀ་ལ་ཀུན་གྱིས་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཅིང་། ཐ་ན་བཙན་རྒྱལ་ཕྱི་རོལ་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་དེན་ན་ལོ་སི་ལེན་དུས་སྣང་དོགས་གང་ཡང་མི་བྱེད། དུས་རབས་དང་པོའི་དུས་ལ་ཐ་ན་རྒྱ་གར་གྱི་ཚོང་རས་ཀྱང་གནའ་བོའི་རོམ་གྱི་སྒོར་མོ་སྤྱོད་

56. ཡུ་བལ་ནོ་ཨ་ཧྲ་ར་ཧྲེས་བརྩམས། མགོན་པོ་དོན་གྲུབ་དང་ཚེ་རིང་སྒྲོལ་མས་བསྒྱུར། མིའི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྙིང་བསྡུས། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་གྲངས། ༣༩༡

57. ཐུབ་བསྟན་མཆོག་སྒྲུབ། འཕགས་པའི་ཡུལ་གྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་ལེགས་བཤད་ཟླ་འོད་གསར་པ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། ། སྨད་ཆ། ལྡི་ལི་བོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༠༣ ཤོག་གྲངས། ༡༡

བཞིན་ཡོད་”[58]ཅེས་གསུངས་ཡོད་པ་ལས། ཙམ་པ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་དེ་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་བོད་སྤྱོད་བྱེད་མིན་ལ་བལྟོས་པར་པན་ཚུན་ཚོང་ཟོག་ཉོ་ཚོང་བྱེད་པའི་སྐབས་སུ་ཙམ་པ་སྤྱོད་སྒྲོ་ཡོད་པ་མཚོན་ཐུབ། ཡང་འགའ་ཞིག་གིས་ཤིན་ཅང་པས་རང་གི་དངུལ་ལ་ཏེན་ཀ་ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པ་ལས་བོད་པས་ཚིག་དེ་ག་རང་གཡར་བ་ཞིག་ཡིན་པར་འདོད་[59]ཀྱང་། བདག་གིས་བསམ་ན་ཙམ་པ་ཞེས་པའི་ཚིག་འདི་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་ཐ་སྙད་སྙིང་པ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། རིམ་བཞིན་བལ་ཡུལ་ཕྱོགས་སུ་དར་ཁྱབ་བྱུང་ཏེ་བལ་པོ་ཚོས་ཐོག་མའི་ཐ་སྙད་ཏ་ཁ་ཡི་སྒྲ་ཙུང་ཉམས་ནས་ཙམ་པ་ཞེས་འབོད་པ་ཡིན་ངེས་པ་དང་། དེའི་དཔང་རྟགས་གསལ་ཤོས་ནི་དུས་ད་ལྟ་ཡང་རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་བྷང་བྷལ་ (Bangle) དང་བྷང་ལ་དྷེ་ཤི་(Bangladesh) མི་ཚོས་དངུལ་ལ་ཏ་ཁ་ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པ་ལས་ཤེས་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད། ཡང་དངུལ་ཙམ་ལ་བལ་སྐད་དུ་ཀྲག་ཅེས་འབོད་པ་དེ་བོད་པས་ཚིག་གཡར་བྱས་ཏེ་མིང་དེར་ཚིག་གྲོགས་ཀ་སྦྱར། སྒྲ་གདངས་ཙུང་ཞིག་འགྱུར་བ་བཏང་ནས་ཏཾ་ཀ་ཞེས་འབོད་པ་ཡིན་སྲིད།[60]

སྤྱི་ལོའི་སྔོན་ལ་བལ་ཡུལ་ནང་དངུལ་ལོར་བེད་སྤྱོད་བྱས་པའི་ཁུངས་ལྡན་གྱི་དཔང་རྟགས་བཙན་པོ་ཞིག་ད་བར་རྙེད་སོན་བྱུང་མེད་ཀྱང་། <<བལ་ཡུལ་གྱི་

58. ཡུ་བལ་ནོ་ཨ་ཧྣ་ར་རྣིས་བརྩམས། མགོན་པོ་དོན་གྲུབ་དང་ཚེ་རིང་སྒྲོལ་མས་བསྒྱུར། མིའི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྙིང་བསྡུས། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་ངོས། ༢༤༣

59. ལྷ་ཞབས་ཐུབ་བསྟན་ཀུན་དགའ། བོད་ཙམ་གྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ། ཟ་མ་ཏོག ལྡི་ལི་བོད་ཁང་གི་རྒྱུན་ལྡན་དེབ་ཕྲེང་། ཕུསྟཀ ༡༠ སྤྱི་ལོ་༢༠༡༩ ཤོག་གྲངས། ༥༡

60. ལྷ་ཞབས་ཐུབ་བསྟན་ཀུན་དགའ། བོད་ཙམ་གྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ། ཟ་མ་ཏོག ལྡི་ལི་བོད་ཁང་གི་རྒྱུན་ལྡན་དེབ་ཕྲེང་། ཕུསྟཀ ༡༠ སྤྱི་ལོ་༢༠༡༩ ཤོག་གྲངས། ༥༢

དཔལ་འབྱོར་ལོ་རྒྱུས་>> ལས་གསུངས་པ་ལྟར་ན། བལ་ཡུལ་ལི་ཙ་བྷི་(Lichhavi Period) རྒྱལ་རབས་སྐབས་སུ་གཞི་ནས་བལ་ཡུལ་ནང་ཏམ་ཁ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་འགོ་ཚུགས་ཡོད་ཅིང་། ཏམ་ཁ་ཐེངས་དང་པོ་ནི་སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་ལྔ་པའི་ནང་སྤྱི་ལོ་ ༤༥༨ ལོར་རྒྱལ་པོ་མྣན་དྷེཝ་ (King Mandev) གྱི་སྐབས་སུ་བྱུང་བ་དང་། ཏམ་ཁའི་མིང་ལ་མོ་ནན་ཀ་ (Monank) ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པར་གྲགས། དེ་རྗེས་དུས་རབས་བདུན་པའི་ནང་རྒྱལ་པོ་ཨམ་སུའུ་ཝར་མ་ (King Amsu Varma)[61] ཡི་སྐབས་སུ་བྱུང་བར་བཞེད་པ་དང་། དེ་རྗེས་རིམ་བཞིན་རྒྱལ་པོའི་སོ་སོའི་རྣམ་དཔྱོད་ཀྱི་རྩལ་དང་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་ཀྱི་འགྲོས་དང་བསྟུན་ནས་དངུལ་ལོར་གྱི་གཟུགས་དབྱིབས་དང་ཆེ་ཆུང་རིགས་མི་འདྲ་བ་མང་པོ་ཐོན་ཡོད་པ་དང་ཆབས་ཅིག་བལ་བོད་གཉིས་དབར་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་གཏིང་ཟབ་བྱུང་ནས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་མི་སྣ་ཕར་བསྐྱོད་ཚུར་བསྐྱོད་བྱེད་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ཁྲིད་ཚོང་ལས་ཡར་རྒྱས་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཡོད། དུས་རབས་བཅུ་དྲུག་པའི་སྐབས་སུ་ཀཋ་མན་གྲུའི་རྒྱལ་པོ་མ་ཧེན་དྲ་རྣ་མ་ལླ་ (King Mahendra Malla)[62] ཡི་སྐབས་སུ་རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་ཀྱི་མཚན་དཔར་ཡོད་པའི་མོ་ཧར་ (Mohar) ཞེས་པའི་དངུལ་ཏམ་ཞིག་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས་ཤིང་། དེ་ནི་དེང་སང་གི་གྲེ་རན་ (Grain) ༡༠༦ དང་ལྡི་ཚད་གཅིག་མཚུངས་ཡོད། སྐབས་དེ་ནས་བཟུང་སྤྱི་ལོ་ ༡༥༤༠ བར་མོ་ཧར་ (Mohar) དང་དྷ་བྷལ་ (Dabal) ལ་བལ་པོའི་མི་དམངས་ཚོས་མ་ཧེན་དྲ་རྣ་ (Mahendra Malli) ཞེས་འབོད་ཀྱི་

61. སྲིད་བསྐྱངས་ལོ་ (635-654) བར་ཡིན།

62. སྲིད་བསྐྱངས་ལོ་ (1550-1570) བར་ཡིན།

ཡོད། དངུལ་ཝམ་དེའི་བཟོ་དབྱིབས་ཀྱི་བཀོད་པ་ནི་ཁ་ཆེའི་དངུལ་ཝམ་ལ་དཔེ་བལྟས་ནས་བཟོས་པ་ཞིག་རེད།[63] ཅེས་འཁོད་འདུག

ཡང་རྩོམ་པ་པོ་ལླ་ལན་ཛི་སྒོ་པལ་ (Lallanji Gopal) དང་ཐ་ཀུར་པྲ་སཱ་ད་ཝརྨ་ (Thakur Prasad Verma) གཉིས་ཀྱིས་མཉམ་སྦྲེལ་ཐོག་བརྩམས་གནང་བའི་<<བལ་ཡུལ་གྱི་རིག་གཞུང་དང་ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་འཇུག་>>ཅེས་པའི་ཨིན་དེབ་ཀྱི་ས་བཅད་གསུམ་པ་སྟེ། (The Licchavi Coinage of Nepal) ཞེས་པའི་ནང་ཙུང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་གསུངས་འདུག་སྟེ། དཔེ་དེབ་འདིའི་ནང་བལ་ཡུལ་ནང་ཝམ་ཁ་ཐེངས་དང་པོ་ནི་ལི་ཙ་བྷི་ (Lichhavi Period) དུས་སྐབས་ཏེ། སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་དྲུག་པའི་དུས་མཇུག་སྤྱི་ལོ་ ༥༦༠ གཡས་གཡོན་ཙམ་དུ་བྱུང་བར་བཤད་ཅིང་། ཝམ་ཁའི་མིང་ལ་མ་ནན་ཀ་ (Mananka) ཟེར་ཞིང་། ཝམ་ཁ་འདིའི་སྟེང་སྐབས་དེའི་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཨམ་སུའུ་ཝར་མ་ཡང་ (Amsuvarma) ཞེས་པའི་མཚན་བཀོད་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་དུས་རབས་དྲུག་པའི་དུས་མཇུག་གི་སྐབས་སུ་བལ་ཡུལ་གྱིས་རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་དང་བོད་བཅས་ལ་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་པའི་དགོས་མཁོ་དང་བསྟུན་ནས་བཟོས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་བཤད། ཞིབ་འཇུག་པ་མཱ་ཀེ་ཀྲོ་ཝོལ་ (D. W. Macdowall) གྱིས་ལོ་མང་རིང་ཉམས་ཞིབ་བྱས་པ་བརྒྱུད་སྐབས་དེའི་དུས་ཀྱི་ཝམ་ཁའི་ལྗིད་ཚད་ནི་གྲི་རམ་ (gms) ༡༡ ནས་ ༡༣ བར་ཡོད་པར་གསུངས་ཡོད། བལ་ཡུལ་གྱི་ས་འོག་ནས་རྙེད་པའི་ལི་ཙ་བྷི་ (Lichhavi Period) དུས་སྐབས་ཀྱི་གནའ་རྫས་རྙེད་པ་ཁག་དང་བསྐོས་ཡིག་

63. Lakshman B. Hamal. Economic History of Nepal, Published by Mrs. S. G. Kendadamath. Varanasi1994 P. 162

ཁག རྒྱ་ནག་ཐང་གི་བཙུན་པ་ཞོན་ཙང་གི་ལམ་ཡིག་ཁག་ནང་སྐབས་དེར་བལ་ཡུལ་ནང་རིགས་དམར་པོའི་ཏམ་ཁ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་གསལ་ཞིང་། དེ་བཞིན་རྒྱ་ནག་ཐང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ནང་བལ་ཡུལ་དུ་རིགས་ཀྱི་ཏམ་ཁ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། ངོས་གཅིག་ལ་མི་ཞིག་གི་གཟུགས་བརྙན་བཀོས་ཡོད་པ་དང་། ངོས་གཞན་དེར་རྟ་ཡི་གཟུགས་བརྙན་ཞིག་བཀོས་འདུག་ཅེས་གསལ་ཡོད།[64] དེས་ན་བལ་ཡུལ་ནང་སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་དྲུག་པའི་དུས་མཇུག་ཙམ་ནས་ཏམ་ཁ་གསར་བཟོ་དང་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་མཚོན། དེ་ལྟར་ལགས་ཀྱང་ད་ལྟ་བར་སྐབས་དེའི་དུས་ཀྱི་རིགས་ཀྱི་ཏམ་ཁ་ལས་དངུལ་གྱི་ཏམ་ཁ་རྙེད་སོན་བྱུང་མེད་པར་བཤད།[65]

དུས་རབས་དྲུག་པའི་དུས་མཇུག་ཏུ་བལ་ཡུལ་གྱིས་རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་དང་བོད་བཅས་ལ་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་ཚད་ཤུགས་ཆེར་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པས། རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་གོང་འཕེལ་དང་ཉོ་ཚོང་གི་བྱ་བར་སྟབས་བདེ་བསྐྲུན་ཆེད་ཏམ་ཁ་བཟོས་པར་འདོད་ཅིང་། བལ་ཡུལ་ནང་ཐོག་མར་རྒྱལ་པོ་སུ་ཞིག་གི་སྐབས་སུ་ཏམ་ཁ་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས་ཡོད་མེད་སྐོར་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ཁ་ཚོན་གཅོད་དཀའ་ཡང་། མིག་སྔར་རྡོ་བརྐོས་ཀྱི་ཡི་གེ་དང་ས་འོག་ནས་རྙེད་པའི་གནའ་རྫས་ལ་རྟོག་ཞིབ་བྱས་པའི་དཔྱད་འབྲས་སུ་རྒྱལ་པོ་མ་ན་དེ་བ་(Manadeva) ཡི་མིང་བཀོས་པའི་མ་ནན་ཀ་ (Mananka) ཏམ་ཁ་དེ་སྔ་ཤོས་ཡིན་པར་འདོད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་།

64. Lallanji Gopal and Thakur Prasad Verma. Studies in the History and culture of Nepal, Bharati Parkashan, Varanasi 1977 PP. 31-39

65. Lallanji Gopal and Thakur Prasad Verma. Studies in the History and culture of Nepal, Bharati Parkashan, Varanasi 1977 P. 39

བལ་ཏམ་དེར་ལྗིད་ཚད་གྷ་རམ་ ༡༡ ནས་ ༡༣ བར་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནི་རྒྱ་གར་གུཔྟའི་རྒྱལ་བརྒྱུད་སྐབས་སུ་བྱུང་བའི་གསེར་ཏམ་དང་འདྲ་པོ་ཡོད་པར་གྲགས།[66] དེ་ནས་རིམ་བཞིན་གཱུ་ནན་ཁཱ་དང་།[67] ཕལ་ཤཱ་རཱ་ཕཱ་ནཱ།[68] ཨམ་ཤུ་ཕར་མཱན།[69] ཛཱི་སི་ནུའུ་གཱུབ་ཏ།[70] པཱ་ཤུ་པཱ་ཏཱི་[71]ཏམ་ཁ་སོགས་དབང་སྒྱུར་རྒྱལ་པོ་མི་འདྲ་བ་སོ་སོའི་སྐབས་སུ་རང་རང་གི་བློ་གྲོས་ཀྱི་རྩལ་ལས་ཐོན་པའི་ཏམ་ཁ་མི་འདྲ་བ་མང་པོ་ཞིག་པར་དུ་བརྐོས་ཡོད་[72]ཀྱང་སྒེར་གྱི་ཚོང་པ་སོགས་བརྒྱུད་ནས་ཚོང་ཟོག་ཉོ་ཚོང་གི་བྱ་བར་ཏམ་ཁ་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་སྲིད་ཀྱང་ཡོངས་ཁྱབ་གཞུང་འབྲེལ་ཐོག་བལ་ཡུལ་གྱི་ཏམ་ཁ་བོད་ལ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་པ་ནི་མ་མཐོང་བས། གཞུང་དང་སྒེར་གཉིས་ཀྱི་ཏམ་ཁ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་པའི་དབར་ལ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དོན་སྙིང་དང་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་ཡོད་པའི་གནད་ལུགས་དེ་ངེས་པར་དུ་རྟོགས་དགོས་སོ། །

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་མདུན་ནས་མདུན་དུ་འཁོར་ཞིང་འཛམ་གླིང་སྤྱི་མཚུངས་བཞིན་བལ་ཡུལ་ནང་ལ་ཡང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཡོ་འཁྱོམས་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་བྱུང་ནས་སྲིད་དབང་འཐབ་རྩོད་ཀྱི་འགལ་ཟླའི་ཁྲོད་ལི་ཙ་བཱི་ (Lachhavis) རྒྱལ་རབས་

66. E. H. Walsh. The coinage of Nepal, Indo-logical Book House, Delhi. 1973 P. xvii

67. Gunanka

68. Vaisravana

69. Amsu-Varman

70. Jisnu Gupta

71. Pasupati

72. E. H. Walsh. The coinage of Nepal, Indo-logical Book House, Delhi. 1973 PP. 12-15

མཇུག་བསྒྲིལ་ནས་མལླ་ (Malla) རྒྱལ་བརྒྱུད་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་དབང་བཟུང་ཞིང་། སྐབས་དེའི་རྒྱལ་པོ་མ་ཧེན་དྲ་རྣ་མལླ་ (Mahendra Malla) ཡིས་མོ་ཧར་ (Mohar) ཞེས་པའི་ཊམ་ཀ་གསར་དུ་པར་དུ་བརྐོས་པ་དང་། དེ་ནི་མལླ་རྒྱལ་བརྒྱུད་སྐབས་ཀྱི་ཊམ་ཁ་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་པར་གྲགས། རྒྱལ་པོ་དེས་བོད་དང་མཉམ་དུ་གྲོས་ཆོད་ཅིག་བཞག་ནས་བལ་ཡུལ་གྱི་དངུལ་ཊམ་བོད་ལ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་རྒྱུ་དང་། བོད་ནས་བལ་ཡུལ་ལ་དེའི་དོད་དུ་དངུལ་ལེབ་བཙུགས་མ་སྤྲོད་རྒྱུའི་གན་རྒྱ་བཞག་ཡོད་ཅིང་། གཞུང་འབྲེལ་ཐོག་བོད་ལ་བལ་ཡུལ་གྱི་དངུལ་ཊམ་འཁོར་རྒྱུགས་བྱས་པའི་དུས་ཚོད་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༥༥༨ ལོ་ནས་འགོ་ཚུགས་པར་བཤད།[73]

བདུན་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༨-༡༧༨༩ ལོའི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོའི་འབྱུང་རྐྱེན་སྐོར།

བོད་དང་བལ་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་དབར་ལ་ལོ་རྫ་མང་པོའི་རིང་དཔལ་འབྱོར་བརྗེ་རེས་སོགས་ཀྱི་ཚོང་འབྲེལ་བྱུང་བ་དང་། ལྷག་པར་དུ་བལ་ཡུལ་གྱི་ཊམ་ཁ་བོད་ལ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ཁྲོད་ཕན་ཚུན་དབར་བསམ་ཤེས་བྱེད་མ་ཐུབ་པ་དང་། ཕྱོགས་གཉིས་ཀས་མིག་མདུན་གྱི་ཁེ་ཕན་ཁོ་ན་ལས་ཕྱོགས་རྒྱང་རིང་པོའི་བསམ་བློ་གཏོང་མ་ཐུབ་པ་སོགས་ལ་བརྟེན་ནས་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཅེས་པ་འདི་བྱུང་བ་རེད། སྔོན་བྱུང་རིག་པར

73. E. H. Walsh. The coinage of Nepal, Indo-logical Book House, Delhi. 1973 P. 17

ཐུགས་སྣང་གནང་མཁན་ཞིག་ཡིན་ཕྱིན་བྱུང་བའི་གནས་ཚུལ་ཅི་འདྲ་ཞིག་ཡིན་ཀྱང་གོ་ལོ་ཐོས་ལོ་ཙམ་དང་ལོ་ཚིགས་ས་མིང་བཀྲངས་ཐུབ་ཙམ་གྱིས་མི་ཚོག་པར། གཙོ་བོ་བྱུང་བ་གང་དེ་བྱུང་བའི་སྔ་ཕྱིའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་། སྐབས་དེའི་ཆབ་སྲིད་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས། དེ་བཞིན་བྱུང་བ་དེ་གནས་སྟངས་ཅི་འདྲ་ཞིག་གི་འོག་ནས་ཇི་ལྟར་བྱུང་བ། དེས་མི་རབས་རྗེས་མ་རྣམས་ལ་བཞག་པའི་ཤུགས་རྐྱེན་དང་མཇུག་འབྲས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་དཔྱད་པ་ཞིབ་ཆགས་པོ་བྱེད་དགོས་པ་ནི་ཉམས་ཞིབ་པ་ཞིག་ལ་ཚང་དགོས་པའི་མ་མཐའི་ཚད་གཞི་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་ཕྱིན། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་པར་སློབ་སྦྱོང་གཞིའ་མ་བྱེད་མཁན་ཞིག་ཡིན་ན་ལོ་རྒྱུས་ཤེས་དགོས་པ་མ་ཟད་དེ་དང་ལྷན་དུ་ལོ་རྒྱུས་རིག་པ་ཡང་ངེས་པར་དུ་ཤེས་དགོས་པ་ནི་ཧ་ཅང་གནད་འགག་ཅིག་ཡིན།

དེས་ན་བདག་གིས་ཀྱང་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོ་འདི་བྱུང་དགོས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་རྒྱུ་རྐྱེན་བཅས་ལ་ཞིབ་ཆགས་པོས་དཔྱད་པ་བྱས་པ་བརྒྱད་གཙོ་བོ་དོན་ཚན་ཁག་བརྒྱད་ཙམ་ཡོད་པར་འདོད་དེ།

(༡) བོད་ནང་ལ་སྤྱར་རྒྱུན་བཞིན་བལ་པོའི་ཊམ་ཁ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་པའི་སྐབས་སུ། ཀ་ཋ་མན་ཊུ་རྒྱལ་ཕྲན་དང་གོརྑ་རྒྱལ་ཕྲན་གཉིས་ལོ་མང་རིང་དམག་འཁྲུག་བརྒྱབ་ཏེ་གཅིག་འོག་གཅིག་ལ་བསྡུ་སེམས་ཀྱི་སྐྱོམ་པ་ཚུ་འདོད་ལྟར་ཡོད་སྐབས་དམག་གི་འགྲོ་སོང་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བས་བལ་པོས་བོད་ལ་གཏོང་བཞིན་པའི་ཊམ་ཁར་ལྷད་མང་དུ་བཏང་ནས་ཁེ་བཟང་རག་ཐབས་ལ་འབད་རྩོལ་བྱས་ཀྱང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༩ ལོའི་ཟླ་ ༩ པར་གོརྑས་བལ་ཡུལ་

གླིང་གསུམ་ལ་དབང་བསྒྱུར་བས་བོད་ལ་ཏམ་ཁ་དཔར་གཏོང་གི་དབང་ཆད་ཚ་ཚང་གོར་ཁ་ར་ཐོབ་པ་རེད། གོ་རྐྵ་སྲིད་གཞུང་གསར་པས་བོད་ལ་གཏོང་བའི་ཏམ་ཁ་ལྷད་མེད་སྤུས་དག་ཡིན་ཀྱང་བོད་ནས་སྤར་གྱི་ཏམ་ཁ་ལྷད་ཅན་དེའི་འཇའ་གོང་མ་གཏོགས་སྤྲོད་ཀྱི་མེད་པས། གོ་རྐྵ་རྒྱལ་པོས་བོད་གཞུང་ལ་དེའི་ཐོག་བསྐྱར་བཅོས་གཏོང་རོགས་ཞེས་ཡིག་ངག་གཉིས་ཀའི་ཐོག་ནས་འབོད་སྐུལ་ཆར་འགའ་ཤས་བྱས་ཀྱང་བོད་གཞུང་ངོས་ནས་ཡ་ལན་མ་གནང་སྐབས་གོར་ཁ་རྒྱལ་པོ་ཁྲོས་ཏེ་བོད་ལ་དམག་དྲངས་པས་གོར་བོད་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བ་རེད།[74]

(༢) བཀའ་བློན་མདོ་མཁར་བ་བསོད་ནམས་དབང་རྒྱལ་མཆོག་བོད་སྟོད་ཁུལ་མཐའ་མཚམས་སུ་ལས་དོན་དོ་དམ་གྱི་ཞིབ་དཔྱོད་གནང་ནས་བཞུགས་རིང་བལ་བོད་ས་འབྲེལ་ཡུལ་གྲུའི་ཚོང་ཟོག་དཔྱ་ཁྲལ་བསྡུ་ལེན་གྱི་ཁ་མཆུ་ཤོར་བ་མ་ཟད་བལ་པོའི་ཚོང་ཟོག་བོད་ལ་གཏོང་རྒྱུར་བཀག་འགོག་བྱས་པ་དང་། བལ་པོའི་ཚོང་ཟོག་ལ་སྒོ་ཁྲལ་འཕར་མ་བརྒྱབ་པ། བལ་པོའི་ཚོང་རིགས་ལ་དབང་ཡོད་ཀྱིས་བསྡམས་བཀྱིགས་བྱས་པ་སོགས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་བྱུང་བས་གོར་ཁ་རྒྱལ་པོ་ཡིད་མ་རངས་པར་བོད་གཞུང་ལ་ལྟ་ཚུལ་མི་ལེགས་པ་བྱུང་ནས་རིམ་བཞིན་དམག་འཁྲུག་བསླངས་པ།[75]

(༣) སྤྱི་ལོ་ ༡༨༨༥ ལོར་འབྲུག་གིས་གོ་རྐྵར་ངན་བསླབ་བརྒྱབ་པའམ་ཁོག་པ་

74. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 26

75. ཞྭ་སྒབ་པ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་དང་པོ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༧༦ ཤོག་ངོས། ༦༡༣

བརྒྱངས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱེད་སྐབས་བོད་ཕྱོགས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱབ་རྟེན་ལངས་ཏེ་རོགས་རམ་བྱས་པ་དང་། དེ་རྗེས་ཕ་ལུང་དུ་འབྲས་ལྗོངས་སྐོར་བོད་གཞུང་སྐུ་ཚབ་ཞྭ་ལུ་མཁན་པོ་དང་། གཙང་གི་མདའ་དཔོན་པད་ཚལ་བ་གཉིས་ཀྱི་བར་འདུམ་འོག་གོར་འབྲས་གཉིས་ཆིངས་མོལ་བྱས་པར་གོར་ཕྱོགས་འདོད་པ་མ་ཁེངས་པས་བོད་ལ་སྡང་འགོ་ཚུགས་པ།[76]

(༩) ༸ཀུན་གཟིགས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པ་བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་རྒྱ་ནག་ལ་ཕེབས་པར་ཆིང་གོང་མས་དངོས་རྫས་འབོར་ཆེན་ཕུལ་བ་དང་། ཕེབས་ལམ་དུ་བོད་སོག་དད་ལྡན་མང་ཚོགས་ནས་ཀྱང་འབུལ་ཚན་མང་པོ་ཕུལ་ཡོད་ཀྱང་། སྐབས་མི་ལེགས་པར་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༠ ལོའི་ཟླ་ ༡༡ ཚེས་ ༡ ཉིན་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་རྒྱ་ནག་པེ་ཅིང་དུ་སྐུ་གཤེགས་པས་སྐུ་ཚ་ཕྲུག་མཛོད་དྲུང་པ་ཧོ་ཐོག་ཐུ་བློ་བཟང་སྦྱིན་པས་གསེར་དངུལ་གོས་དར་སོགས་རྒྱུ་དངོས་ནོར་ཆེན་པོ་ཞིག་པེ་ཅིང་ནས་བསྣམས་ཕེབས་ཏེ་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་མ་དགོན་གཙང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོར་ཕུལ་ཡོད་ཀྱང་། མང་པོ་ཞིག་ཁོང་རང་སྐུ་སྒེར་གྱིས་བདག་ཉར་བྱས་ཡོད་པ་དག་༸པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་ཚ་གཞན་ཞྭ་དམར་སྤྲུལ་སྐུ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་པ་ཆོས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོས་རྒྱུ་ནོར་དེ་རྣམས་བགོ་བཤའ་རྒྱག་དགོས་པའི་རེ་འདུན་བཏོན་ཡང་དེ་ལྟར་བྱུང་མེད་པས་ཞྭ་དམར་བས་གོར་ཁ་ར་བརྒྱུད་སྐྱུལ་དང་སྣེ་འཁྲིད་བྱས་ཏེ་བཀྲ་

76. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 27

ཞེས་ལྷུན་པོར་དམག་རྒྱག་དགོས་པའི་ངན་བསླབ་བཙུག་པ།[77]

(༥) ཚྭ་ནི་ཉིན་རེའི་ཟ་འཐུང་གི་སྤྱོད་སྒོར་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་མཁོ་ཆས་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། བོད་ཀྱི་ས་ཕྱོགས་སྟོད་སྨད་གང་ས་ནས་ཚྭའི་ཐོན་ཁུངས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པོ་ཐོན་གྱི་ཡོད་སྟབས། དུས་ཡུན་རིང་མོ་ཞིག་ནས་བོད་ཀྱིས་བལ་པོར་ཚྭ་མཁོ་སྤྲོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ལ། བར་སྐབས་ཤིག་ནས་བོད་པས་ཀྱང་མགོ་བདེ་པོ་འཁྲབ་སྟེ་ཚྭ་ལ་བྱེ་མ་བསྲེས་ལྷད་བརྒྱབ་ནས་གོར་ཁ་ར་བཙོང་པས་གོར་བོད་གཉིས་དབར་འགལ་ཟླ་ཆགས་པ་རེད།[78]

(༦) བར་ལམ་དབུས་གཙང་སྡེ་གཟར་རམ་བཀའ་བློན་ནང་འཁྲུག་སོགས་དོན་རྐྱེན་མང་པོ་གཅིག་མཇུག་གཉིས་མཐུད་བྱུང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་དུས་མཇུག་ལ་སླེབས་དུས་བོད་ཀྱི་སྟོབས་ཤུགས་ཞིན་ཏུ་ཉམས་དམས་ཀྱི་གནས་སུ་ལྷུང་ཡོད་པ་དང་། གོར་ཁ་ར་མཆོན་ན་བལ་ཡུལ་གཅིག་གྱུར་བྱས་རྗེས་དམག་དོན་རྒྱ་བསྐྱེད་བྱས་ཏེ་བལ་ཡུལ་གྱི་ནུབ་ངོས་སོགས་བཙན་བཟུང་བྱས་རྐྱེན། ཏམ་སེམས་ཇེ་ཆེར་སོང་སྟེ་བཙན་འཛུལ་གྱི་མདུང་རྩེ་བོད་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་གཏད་ཡོད་པ།[79]

77. ཡཱ་ཏན་ཀྲང་གིས་བརྩམས། བློ་བཟང་ཕུན་ཚོགས་དང་རྟ་མགྲིན་འབྲུག་གྲགས་གཉིས་ཀྱིས་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར། པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་གྱི་མཛད་རྣམ། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༣ ཤོག་གྲངས། ༣༠༥

78. D. R. Regmi. Modern Nepal; Rise and growth in the eighteenth century, Volume I, Firma K. L. Mukhopadhyay Calcutta. 1975 P. 429

79. ཆ་རིས་སྐལ་བཟང་ཐོགས་མེད། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དྲིས་ལན་བརྒྱ་པ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༧ ཤོག་གྲངས། ༡༧༧

(༢) སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༥ ལོར་གོར་བོད་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་དང་པོར་བལ་བོད་དབར་གྱི་ཚོང་འབྲུལ་ལམ་བུ་ནི་གཉའ་ནང་དང་སྐྱིད་གྲོང་ས་ཁུལ་འདི་གཉིས་ཁོ་ན་བརྒྱུད་ནས་འགྲོ་དགོས་པ་ལས་དེ་མིན་ཚོང་ལམ་གཞན་བརྒྱུད་ནས་འགྲོ་མི་ཆོག་ཞེས་གསལ་ཡོད་ཀྱང་། བོད་པ་ཚོས་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༤ ལོར་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་དང་འགལ་ནས་གྲོ་མོ་ཆུ་འབི་བརྒྱུད་དེ་འབྲས་ལྗོངས་དང་ཚོང་འབྲེལ་བྱས་པས་གོར་རྒྱལ་ཁོང་བྲོ་ལངས་ནས་བོད་ལ་དམག་འཇུག་རྒྱག་འགོ་ཚུགས་པ།[80]

(༣) སྤྱི་ལོ་ ༡༧༧༤ ལོར་ཨིན་ཇིའི་ཤར་རྒྱ་གར་ཚོང་དོན་ཚོགས་པའི་སྐུ་ཚབ་མི་སྣ་ཇོར་ཇི་བྷོ་གལ་ (Gorge Bogle) གྱིས་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་ཐོག་ནས་བོད་དུ་ཕྱིན་ཏེ་ལཔཊ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པ་བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་མཆོག་དང་མཇལ་འཕྲད་ཞུས་ཡོད་པ་དང་། དེའི་མཇུག་སྐྱོང་ལྟ་བུར་ཡང་བསྐྱར་ཚོགས་པ་དེ་གའི་སྐུ་ཚབ་སྨུའ་སྒུལ་ཀྲུར་ནལ་ (Samuel Turner) གྱིས་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༤ ལོར་བོད་དུ་ཕྱིན་ཏེ་བོད་དང་ལྷན་དུ་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་རྒྱུའི་གྲོས་ཆོད་གཅིག་བཞག་ཡོད་ཅིང་། ཨིན་ཇིས་ཀྱང་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་ཁེ་ཕན་ཁོ་ན་མིན་པར་མ་འོངས་པའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཁེ་ཕན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་མཐོང་ནས་རིན་གོང་ཁེ་པོའི་ཐོག་བོད་ལ་ཚོང་ཟོག་གཏོང་རྒྱུའི་སྐད་ཆ་བྱུང་ཡོད་སྐབས། བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་ཟོག་བོད་ལ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་རྒྱུར་རང་བཞིན་གྱིས་དོ་ཕོག་འགྲོ་རྒྱུར་བཟོད་མི་དགོས་པས། གནད་དོན་དེར་གོ་རྐ་ཡིད་མི་དགའ་བར་གྱུར་

80. Kumar Pradhan. The Gorkha Conquests; The process and consequences of the unification of Nepal with particular reference to eastern Nepal, Calcutta Oxford University Press, Delhi Bombay madras. 1991 P. 131

ནས་བོད་ལ་དམག་བཤམས་པའི་སྔ་གོན་བརྩམས་[81]པ་བཅས་གོང་གསལ་རྒྱུ་རྐྱེན་འདི་དག་གིས་རྐྱེན་བྱས་ཏེ་མཐར་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོ་དེ་བྱུང་བ་རེད།

བརྒྱད་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༨ ལོའི་གོར་བོད་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་དང་མཐའ་མའི་ཐག་གཅོད་ཅི་བྱུང་སྐོར།

བོད་ཤིང་འབྲུག་སྤྱི་ལོ་ (༡༧༨༤) ལོ་ནང་ཀརྨ་ཞྭ་དམར་ཅོད་པཎ་འཛིན་པའི་རབས་བཅུ་པར་གྲགས་པ་དང་། འབྲུག་ལུགས་བདེ་ཆེན་ཆོས་འཁོར་དགོན་གྱི་རྗེ་བཙུན་ཆོས་ཀྱི་མགོན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་འཁོར་བཅས་བལ་ཡུལ་དུ་གནས་བསྐོར་ལ་ཐེབས་པ་དང་། སྐབས་དེར་བོད་ནས་བལ་ཡུལ་མཆོད་རྟེན་རྣམ་གཉིས་ལ་སྐུ་དཀར་གསོལ་ཞིང་། སྤོས་སྣན་སྦྲུབ་པ་སོགས་ལ་རྩེ་དྲུང་དགའ་ལྡན་དཀའ་བཅུ་དང་། རྩེ་འཕྲུལ་ནང་ཨེམ་ཆི་གཉིས་སྤྱར་རྒྱུན་ལྟར་ཐོན་སྐབས། གོརྑ་རྒྱལ་བློན་ནས་རྒྱུ་མཚན་ཟེར་རིགས་སུ། ཡམ་བུའི་རྒྱལ་ཐོག་རྙིང་དུས་ནས་དར་བའི་ཏམ་ནག་འདི་རྣམས་ལྷད་ཅན་ཤ་སྟག་དང་། གོར་ཁ་རང་གི་རྒྱལ་ཐོག་སླར་གསར་རྒྱག་བྱས་པའི་ཏམ་ཀ་འདི་དག་ལྷད་མེད་ལྟ་བུ་བཅས་དེས་ན་ཟངས་ཏམ་དང་། དངུལ་ཏམ་གཉིས་བོད་གཙང་དུ་ཁྱད་མེད་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་པ་མ་འོས་གཤིས། ཕྱིན་ཆད་ཏམ་ནག་འདི་རིགས་འགྲོ་རྒྱུག་གཏན་ནས་མེད་པ་མཛད་དགོས་ཀྱི་དེ་སྔོན་རིམ་པར་བོད་རྒྱལ་པོར་ཡི་གེ་ཕུལ་རུང་དོན་སྨིན་མ་བྱུང་བ་བཅས། ད་སྔོས་གོང་གསལ་བོད་ནས་དོན་སྨིན་མི་བྱེད་ཆེ་གཞུང་ཞབས་གཉའ་ནང་དང་། རོང་ཤར།

81. D. R. Regmi. Modern Nepal; Rise and growth in the eighteenth century, Volume I, Firma K. L. Mukhopadhyay Calcutta. 1975 P. 429

སྐྱིད་གྲོང་བཅས་ཁག་གསུམ་པོ་དེ་སྔོན་ཡུམ་བུའི་རྒྱལ་ཐོག་རྙིང་དུས་སུ་ཡང་འཛིན་ལམ་བྱུང་སྟབས་ཕྱིན་ཆད་གོར་ཁ་རང་གི་མངའ་ཞབས་སུ་རྩིས་སྤྲོད་བྱུང་ན་དང་། དེ་མིན་དམག་གཏོང་དགོས་བྱུང་ན་མི་ལེགས་[82]ཞེས་བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་མི་སྣ་གཉིས་ལ་ཏམ་ཁའི་སྐོར་ཀྱི་རྟོག་གླེང་དེར་བོད་གཞུང་ནས་ཐག་གཅོད་བྱེད་དགོས་པར་བསྐུལ་ཀྱང་བོད་གཞུང་ནས་ཡ་ལན་མ་གནང་བས་གོར་དམག་གིས་བོད་ལ་དམག་དྲངས་རྒྱུར་གཏན་འཁེལ་བ་རེད། འདི་ནི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོ་འབྱུང་བའི་ཐོག་མའི་དེ་མ་ཐག་རྐྱེན་ལྟ་བུ་ཡིན།

སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༨ ལོའི་ཟླ་བ་དྲུག་པའི་ནང་ལ་གོར་དམག་བོད་ཀྱི་ས་ཐོག་ཏུ་སླེབས་ཤིང་། བོད་བལ་ས་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ལུང་གཉའ་ནང་། སྐྱིད་གྲོང་། དིང་རི། རྫོང་ཁ་བཅས་གོར་དམག་གིས་བཙན་བཟུང་བྱས་པས་ཐོག་མར་བོད་གཞུང་གིས་རྒྱ་གར་ཨིན་གཞུང་ལ་རོགས་སྐྱོར་ཞུས་ཀྱང་ཨིན་གཞུང་གིས་ཁས་ལེན་མ་བྱས་སྟབས་མན་ཇུ་སྲིད་གཞུང་ལ་རོགས་མགོན་ཡོང་བའི་ཞུ་བ་ཕུལ། བློས་གྲོད་པར་བཀལ། གྲོད་པས་ཚུ་གློད། ཅེས་པའི་གཏམ་དཔེ་བཞིན་རྒྱ་ཕྱོགས་ནས་དཔུང་དམག་འཕོན་ཆེན་འབྱོར་ནས་གོར་དམག་སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ་ཐལ་བའི་རྡུལ་དུ་བརླག་ན་འདོད་ཀྱང་ཀ་གོར་སྐྱིད་ལུག་དང་ཉིན་འགྲངས་ཞག་འགྲངས་ཕོ་ནས་བོད་པའི་བློ་ཡུལ་ལ་ཡང་མེད་ཀྱང་རྒྱ་ཕྱོགས་ཀྱི་ལས་བྱེད་པས་པན་ཚུན་ཡིག་འགྲུལ་གྱི་ཐབས་ལམ་ལ་བརྟེན་ནས་ཀ་ཀུན་གཟིགས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་ཡབ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་དང་། ས་སྐྱའི་མགྲོན་གཉེར་བཅས་ཆིངས་འགྲིགས་ཞབས་ཞུར་འབོད་

82. རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར། རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར། སྟོད་ཆ། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༨༧ ཤོག་ངོས། ༥༥༥

བཀུག་བཞིན། མཐར་གོར་བོད་དབར་ཆིངས་ཡིག་མ་འཇོག་ཀ་མེད་བྱུང་བ་རེད། སྐབས་དེར་བོད་ཕྱོགས་ནས་སྐུ་ཚབ་བཀའ་བློན་རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར་དང་། པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་ཡབ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ། ས་སྐྱའི་མགྲོན་གཉེར་བཅས་དང་། གོར་ཕྱོགས་ནས་ཐམ་ཤཱ་དང་། རྣ་རི་ཏར་ཨུ་པ་རྡྷེ་ཡ། ཞྭ་དམར་སྤྲུལ་སྐུ། ནཱར་སན་ཤཱཧི། ཤཱ་སྨཱར་བཅས་ཡོད། ཉིན་མ་མང་པོའི་རིང་ཕན་ཚུན་གོ་བསྡུར་བྱས་མཐར་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བཅུ་[83]ཅན་ཞིག་བཞག་ཡོད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཚང་ཁག་ནང་ཆིངས་ཡིག་འདིའི་ནང་དོན་ཆ་ཚང་བཀོད་པ་ཞིག་ད་ལམ་མཐོང་མཐོས་ཀྱི་ཡུལ་དུ་མ་གྱུར་ལ། ཐ་ན་སྐབས་དེར་ཆིངས་ཡིག་འཇོག་མིའི་གྲས་སུ་ཡོད་པའི་བཀའ་བློན་རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར་མཆོག་གིས་

83. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal.1980 P. 38 (1). Tibet decided to accept the new coins of Nepal and fixed the rate of exchange of the old coins at the rate of two Mallla coins to one new (Nepalese) coin. (2). Tibet promised to pay an annual tribute of 300 dotseds of sliver (57600 rupees). (3). Nepal agreed to withdraw her troops from the occupied areas (four districts of Tibet). This clause of the teary was conditional, that is, it was to be carried out only after Nepal received her first year of tribute. (4). Nepal was to have a representative in Lhasa to guard her trading interests. (5). if the Nepalese committed crime in Tibet he would be punished by the Nepalese representative in the area, or in other words, the Tibetan officials would have no jurisdiction over cases in which Nepalese were involved. (6). Tibet agreed to give to Nepal unadulterated salt. (7). Nepal promised not to invade Tibet anymore. (8). A Tibetan Lama was to visit the sacred shrines of Kathmandu every year to pay homage to the Buddhist deities. (9). Though the Nepalese could trade in Tibet, yet the Tibetans could not enter Nepal for the purpose of trade. (10). Tibet agreed to close the trade route through Sikkim and Bhutan and thus direct all trade between Tibet and South Asia via Kathmendu.

ཀྱང་ཚིངས་ཡིག་མ་བུ་གཉིས་ཀྱི་མ་ཕྱི་ངོ་མ་དེ་མཇལ་བ་ཙམ་ལས་ཕྱག་ལ་རག་མེད་པ་ནི། ཁོང་གི་རྣམ་ཐར་ལས། "ཚིངས་ཁྲ་ལེ་ཚན་ཁག་བཞི་ཙམ་འདུག་སྐབས་རྒྱ་ནག་ནང་གི་ལུགས་སྲོལ་ལ་དོན་རྗེ་གཅིག་ལས་འཕྲོས་པའི་ཡིག་གཞིར། གོང་མའི་ལས་དམ་ཁག་མང་རྒྱག་སྲོལ་མེད་ཅེས་རྒྱ་ཡིག་ལས་དམ་འགྱུར་བ་འདྲ་གཉིས་བྲིས་པའི་གཅིག་བོད་དང་། གཅིག་གོར་ཁས་ཉར་ཚགས་བྱས་འཐུས་ཞེས་ཟུར་དུ་སྤྲད་བྱུང་རུང་བོད་གོར་དེར་ཡོད་ཚང་མས་རྒྱ་ཡིག་མ་ཤེས་པའི་བབས་ཀྱིས་བརྗོད་དོན་ལ་ཐེ་ཡོད་མ་རྟོགས་པ་མ་ཟད། ད་ལམ་ཚིངས་ཁྲ་མ་བུ་རང་ལ་རྒྱ་ཡིག་དམ་འགྱུར་གྱི་འགོ་མཚན་ཞིག་ཞུ་ཐུབ་ན་སྐད་ལེགས་ཉེས་ཅི་འདྲ་བྱུང་རུང་རྒྱ་བོད་གཉིས་ཀ་སྐྱིད་སྡུག་མཉམ་འཁྱུར་ཡོང་རེ་ལས། ད་ལམ་ཟུར་དུ་སྤྲད་པའི་རྒྱ་ཡིག་དམ་འགྱུར་འདི་དོན་ལ་བློས་འགེལ་བྱས་ཆེ་སྐད་ང་མིན་ཁོ་ཡིན་གྱི་ཐོག་ནས་ཤ་གཟན་གྱི་སྤྱང་ཀི་རི་ལ་བྲོས་ཏེ་ཆུ་འཁྱུང་གི་ཕྲ་མོ་གཡལ་ལ་ཐེབས་པ་ཞིག་བྱུང་ངོགས། རབ་ཚིངས་ཁྲ་མ་བུ་ཁག་བཞི་ཀར་འགོ་འཆན་དམ་འབེབས་ཡོད་པ་དང་། མཐར་འདྲ་གཉིས་ཟུར་དུ་བསྐུལ་རྒྱུ་ཡིན་ཆེ་ཚིངས་ཁྲ་མ་བུའི་དོན་རྗེ་རགས་བསྡུས་བོད་གོར་གྱི་ཡི་གེ་ཁག་གཉིས་ལ་འཐུས་པ་ཞིག་གསར་དུ་བཟོས་པའི་མཇུག་མཐུད་དུ་དེ་དོན་ལ་ཆ་གནས་དགོས་པའི་བརྗོད་གསལ་དམ་འགྱུར་དགོས་ཚུལ་ནན་གྱིས་གསོལ་བར། ཅེས་ཀྱང་ཡིད་ཆེས་ན་ད་ཆ་གསར་དུ་འབྲི་མ་དགོས་ཞེས་ཚིངས་ཁྲ་མ་བུ་ལྟོ་འགྱུར་བྱས་པའི་ཡས་སྣེར་རྒྱ་ཡིག་དམ་འགྱུར་གོང་གསལ་ཤོག་མཐུད་ཀྱིས་སྦྲར་ནས་སྤྲད་བྱུང་བར་ཡང་། ད་དུང་གཏན་ལྷིང་ཆེ་ཁྲིད་མཐུད་མཚམས་ལ་ལས་དམ་གྱིས་བསྣན་དགོས་ཚུལ་ཨུ་ཚུགས་ནན་བསྐྱེད་ཞུས་དོན་བཞིན་དེ་དོན་མི་བྱེད་ཀ་མེད་བྱུང་སོང་བར་བཟང་པོ་བློས་འགེལ་བྱས་པ་ཡིན་

ཏུང་། ཕྲིས་ལྷུགས་ཟག(སྤྱི་ལོ་༡༨༦༡) སྔེ་གཟར་གྱི་དུས་གཟིར་བསྐྱར་ལངས་བྱུང་སྐབས། གོང་མ་ཆེན་པོའི་ནང་བློན་ཕུ་ཐེ་དཀྱུང་ཐང་ཆེན་པོ་ནས་འདི་ལོའི་ཆེངས་ཁྲ་མ་བུ་རྩད་གཙོད་ཀྱིས་གོང་མ་ཆེན་པོར་སྤྱན་ཞུ་མཛད་འདུག་སྐབས་དོན་འདིའི་སྐོར་ལ་བོད་གོར་གཉིས་པོས་ཡིག་དན་བཞག་འདུག་པ་ལས་རྒྱ་དཔོན་རྣམས་ཟེ་ཚོགས་མེད་འདྲའི་རྒྱ་ཡིག་འགོ་མཆན་གྱི་མཐུད་དམ་མཚམས་ནས་བཅད་དེ་སྤྱན་ཞུར་ཕུལ་མེད་སྐད་”[84]ཅེས་གསུངས་ཡོད་པ་ལས་གོར་བོད་ཆེངས་ཡིག་མ་བུ་གཉིས་ཀ་རྒྱ་མིས་འཁྱེར་ནས་མཐོང་རྒྱུ་མེད་པ་འདྲ་ལ། ཆེངས་ཡིག་འདི་མན་ཧུ་གོང་མར་ཕུལ་བའི་སྐབས་སུ་ཡང་འགོ་མཆན་དམ་འབེབས་བརྒྱབ་པ་དེ་མཚམས་ནས་དབྲལ་ཏེ་ཕུལ་ནས་རང་གི་ནག་ཉེས་སྦས་ཐབས་བྱས་ཡོད་པ་གསལ་པོར་རྟོགས་ཐུབ།

ཆེངས་ཡིག་འདི་ནི་དུས་ནམ་ཞིག་ལ་བཞག་པའི་སྐོར་གྱི་ལོ་ཚིགས་ཏག་ཏག་ཅིག་ད་བར་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་ཁ་གསལ་པོ་ཞིག་རྙེད་སོན་མ་བྱུང་ཡང་། སློབ་དཔོན་ (Prem R. Uprety) གྱིས་བརྩམས་གནང་བའི་ཕྱག་དེབ་ནང་ཆེངས་ཡིག་དེར་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༣ ཉིན་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད་[85]ཅེས་གསལ་འདུག་པ་དང་། <<གོར་ཁ་འི་དབང་བསྒྱུར་>>ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་སྤྱི་ལོ་༡༨༥༦ ལོའི་ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༣ ཉིན་གོར་བོད་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆེངས་ཡིག་ནང་གོར་ཁ་ས་བཟོས་པའི་དངུལ་ཊམ་བོད་ལ་འགྲོ་རྒྱུག་ཆོག་པ་

84. རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར། རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར། སྟོད་ཆ། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༢ ཤོག་གྲངས། ༦༨༥

85. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 P. 36

བཟོས་པ་དང་། དེའི་གོང་ཚད་ནི་གོར་ཏམ་གཅིག་ལ་དེ་སྔོན་གྱི་བལ་ཏམ་གཉིས་ཀྱི་རིན་གོང་དང་མཚུངས་པ་ཡིན།[86] དེ་བཞིན་བོད་ཀྱིས་གོརྑ་སྲིད་གཞུང་ལ་ལོ་ལྟར་བལ་སྒོར་ ༥༠༠༠༧ སྤྲོད་དགོས་པ་བཟོས་ཡོད་[87]ཅེས་གསལ་ཡོད་པ་དང་། ཁོང་གིས་ཁུངས་གཏུགས་སའི་དཔེ་ཆ་དེ་ནི་ (Ithhas Prakashma Sandhi, P. 20: Nepal-Tibet Treaty 1790)[88]ཞེས་པ་དེ་ཡིན་པར་གསལ་བ་དེ་གོང་དུ་སློབ་དཔོན་ (Prem R. Uprety) གྱི་བཞེད་ཚུལ་དང་གཅིག་མཐུན་དུ་སོང་བ་མ་ཟད། ཨ་མི་རི་ཁའི་རྩོམ་པ་པོ་རའོ་སི་ (Leo E. Rose) ལགས་ཀྱིས་བརྩམས་གནང་བའི་ <<བལ་ཡུལ་གྱི་འཚོ་གནས་ཐབས་བྱུས་>>ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་དུ་ཆིངས་ཡིག་

འདིར་དོན་ཚན་བདུན་བཀོད་ཡོད་[89]ཀྱང་། བཞག་པའི་དུས་ཚོད་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༨༩ ལོའི་ཟླ་༦ ཚེས་༣ ཉིན་ཡིན་[90]ཞེས་ཁ་གསལ་པོ་གསུངས་འདུག་པས། ང་ཚོས་གོང་དུ་དྲངས་པའི་ཡིག་ཆ་གསུམ་པོ་དེ་དག་གུང་བསྒྲིགས་ནས་དཔྱད་ཚེ། གོར་བོད་དབར་གྱི་ཆིངས་ཡིག་དེ་ནི་སྤྱི་ལོ་༡༧༨༩ ལོའི་ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༣ ཉིན་བཞག་

86. One Gorkhali mohar to two mohars already in circulation.

87. Kumar Pradhan. The Gorkha Conquests; The process and consequences of the unification of Nepal with particular reference to eastern Nepal, Calcutta Oxford University Press, Delhi Bombay madras. 1991 P. 135

88. Kumar Pradhan. The Gorkha Conquests; The process and consequences of the unification of Nepal with particular reference to eastern Nepal, Calcutta Oxford University Press, Delhi Bombay madras. 1991 P. 247 notes 117

89. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971 P. 42

90. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971 P. 42

པར་ཆ་འཛིན་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཆོག་པ་ཡིན། འོན་ཀྱང་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་ལ་རྩ་བའི་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་མེད་ཀྱང་དོན་ཚན་ཁག་ལ་མང་ཉུང་ཅི་རིགས་འདུག་པས། འདིར་བདག་གིས་བལ་ཡུལ་གྱི་བྱུང་རབས་སླ་བའི་སློབ་དཔོན་ (Prem R. Upretу) གྱི་དཔེ་དེབ་གཞིར་བཟུང་དོན་ཚན་དེ་དག་རེ་རེ་བཞིན་ཞུས་ན།

(༡) བོད་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་གཞུང་གསར་པའམ་གོ་རྐ་སྲིད་གཞུང་གི་ཏམ་ཁ་ཁས་ལེན་བྱེད་དགོས་པ་མ་ཟད། བལ་ཡུལ་གཞུང་རྙིང་པའི་སྐབས་སུ་བོད་ལ་འཁོར་རྒྱུག་བྱས་པའི་སླ་ལྷའི་ཏམ་ཁ་གཉིས་དང་ད་ལྟ་བལ་ཡུལ་གཞུང་གསར་པའི་(གོ་རྐ་)ཏམ་ཁ་གཅིག་མགོ་མཚུངས་སུ་བརྗེ་པོ་རྒྱུག་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་གཏན་འབེབ་བཟོ་དགོས་པ།

(༢) བོད་གཞུང་གིས་གོ་རྐ་སྲིད་གཞུང་ལ་ལོ་རེར་དངུལ་རྡོ་ཚད་[91]༣༠༠(གོར་དངུལ་༥(༧༦༠༠) སྤྲོད་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་བྱེད་དགོས་པ།

(༣) གོར་དམག་རྣམས་ཀྱིས་གོརྐས་བདག་བཟུང་བྱས་པའི་བོད་ཀྱི་རྫོང་གཞིས་ཁག་བཞི་པོ་དེ་ནས་ཕྱིར་འཐེན་བྱེད་རྒྱུ། དོན་ཚན་འདིར་ཆ་རྐྱེན་གཅིག་ཡོད་དེ། བོད་གཞུང་ནས་གོརྐར་ཐེངས་དང་པོའི་དཔྱ་ཁྲལ་འབུལ་རྗེན་ཐེངས་དང་པོ་དེ་སྤྲོད་ཚར་བའི་རྗེས་དེ་མ་ཐག་ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུ།

91. བོད་དངུལ་གྱི་རྣམ་གྲངས་ལ། ཁ་གང་དང་། སྐར་མ། སྐར་ཕྱེད་བརྒྱད། ཏམ་ག ཞོ། སྲང་། རྡོ་ཚད་དང་། རྩིས་སྟངས་ནི། ཁ་གང་གཉིས་ལ་སྐར་མ་གཅིག ཁ་གང་གསུམ་ལ་སྐར་ཕྱེད་བརྒྱད་གཅིག སྐར་མ་གཉིས་ལ་ཞོ་གཅིག སྐར་མ་གསུམ་ལ་ཏམ་ག་གཅིག ཏམ་ག་གཉིས་ལ་ཞོ་གསུམ། ཞོ་བཅུ་ལ་སྲང་གཅིག སྲང་ལྔ་བཅུ་ལ་རྡོ་ཚད་གཅིག་ཅེས་འབོད། ཚོང་དཔོན་ཁ་སྟག་འཛམ་ཡག ཕྱི་ལོ་༡༩༩༩ ནས་༡༩༥༦ བར་བོད་དང་བལ་པོ་རྒྱ་གར་བཅས་ལ་གནས་བསྐོར་བསྐྱོད་པའི་ཉིན་དེབ། ཕྱི་ལོ། ༡༩༩༧ ཤོག་ངོས། ༢༦༡

(༤) ལྷ་སར་བལ་པོའི་སྐུ་ཚབ་ཅིག་ངེས་པར་དུ་འཛོག་དགོས་པ་དང་། དེས་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་ཚོང་གི་ལས་དོན་ལ་སྐྱང་སྐྱོབ་དང་ལྟ་རྟོགས་བྱ་རྒྱུ།

(༥) གལ་སྲིད་བོད་དུ་བལ་པོའི་ཚོང་པ་སོགས་ཀྱིས་ཁྲིམས་འགལ་ནག་ཉེས་ཀྱི་བྱ་བ་བྱས་ཚེ་ལྷ་སྡོད་བལ་པོའི་སྐུ་ཚབ་ཀྱིས་ཁྲིམས་

ཆད་གཏོང་དགོས། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་བཤད་ན། བོད་ཀྱི་གཞུང་ཞབས་ཚོས་བལ་པོ་ཚོར་ཁྲིམས་ཆད་གཅོད་པའི་ཁྲིམས་ལུགས་ཀྱི་དབང་ཚད་གཏན་ནས་མེད་དགོས།

(༦) བོད་ཕྱོགས་ནས་བལ་ཡུལ་ལ་ལྷད་མེད་པའི་ཚྭ་མགོ་སྤྲོད་བྱེད་རྒྱུར་མོས་མཐུན་བྱ་དགོས་པ།

(༧) བལ་ཡུལ་གྱིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་མི་བྱེད་པའི་དམ་བཅའ་འཛོག་དགོས་པ།

(༨) བོད་ཀྱི་བླ་མ་ཞིག་ལོ་ལྟར་ཀཋ་མན་གྲུར་ཡོད་པའི་ནང་པའི་གནས་ཆེན་ཁག་ལ་གནས་སྐོར་དང་འབུལ་རྟེན་འབུལ་བར་ཡོང་དགོས་པ།

(༩) བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་རྣམས་བོད་ལ་ཚོང་རྒྱག་པར་འགྲོ་སྡོད་བྱས་ཚོག་ཀྱང་། བོད་མི་བལ་ཡུལ་གྱི་ནང་ཚོང་གི་དམིགས་ཡུལ་ཆེད་དུ་ཡོང་མི་ཚོག་པ།

(༡༠) བོད་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་དང་འབྲུག་གི་ཚོང་ལམ་སྒོ་བརྒྱབ་ནས་བོད་དང་ལྷོ་ཨེ་ཤེ་ཡའི་དབར་གྱི་ཚོང་ལམ་དེ་ཀཋ་མན་གྲུ་བརྒྱུད་ནས་བྱེད་དགོས་པ།[92]

92. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 PP. 36-37

དོན་ཚན་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནས་བོད་པས་དོན་ཚན་དགུ་ལ་ཁས་ལེན་བྱས་ཡོད་ཀྱང་བྱེ་བྲག་དོན་ཚན་གཅིག་ལ་ཁས་ལེན་ནམ་ཡང་བྱས་མེད། དེ་ནི་ཆིངས་ཡིག་གི་དོན་ཚན་གཉིས་པར་གསལ་བ་བཞིན་དུ་ཆ་གོར་འོག་ལ་ཤོར་ཚར་བའི་རྫོང་གཞིས་ཁག་བཞི་པོ་སློག་དགོས་ན་ལོ་ལྟར་བོད་གཞུང་གིས་རྫོང་ཁག་རེ་ནས་རྡོ་ཚད་ ༣༠༠ རེ་གོ་རྐྱར་སྤྲོད་དགོས་པ་དང་། འདི་ལོའི་རྡོ་ཚད་སུམ་བརྒྱ་དེ་དུ་ལྟ་རང་སྤྲོད་དགོས་ཤིང་དེ་ནས་རྗེས་མ་རྣམས་ལོ་རེ་བཞིན་བོད་གཞུང་ནས་མཐོ་རིམ་མི་སྣ་གཉིས་བལ་ཡུལ་ལ་ཡོང་ནས་གོ་རྐྱ་སྲིད་གཞུང་ལ་འབུལ་དགོས་ཞེས་ཡིག་ཐོག་ལ་བཀོད་ཡོད་ཀྱང་བོད་གཞུང་དང་། སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་སྲིད་སྐྱོང་ནོ་མིན་ཧན་ངག་དབང་ཚུལ་ཁྲིམས་མཆོག་གིས་དེ་ལ་མི་འདོད་པའི་རྣམ་འགྱུར་ཤུགས་ཆེན་བསྟན་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཚོད་གན་འདིར་བོད་གཞུང་ངོས་ནས་ལག་ལེན་ཚུལ་བཞིན་བསྟར་མེད་ཙང་ཡང་བསྐྱར་སྤྱི་ལོ་ *༡༧༩༡* ལོར་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པ་དེ་བྱུང་བ་རེད།

དགུ་པ། སྤྱི་ལོ་*༡༧༩༡-༡༧༩༣* གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པའི་འབྱུང་རྐྱེན་སྐོར།

གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོ་མཇུག་བསྒྲིལ་རྗེས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀར་ཞི་བདེ་ལྷིང་འཇགས་ཏོག་ཙམ་བྱུང་ནས་བདེ་བའི་དབུགས་དབྱུངས་ཐབ་མོ་ཞིག་ཐོབ་ཡོད་ཀྱང་། ལོ་ངོ་གཅིག་ཙམ་ལས་མ་འགོར་བར་ཡང་བསྐྱར་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པ་དེ་བྱུང་ཞིང་། དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པ་འདིའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ནི་ཐེངས་དང་པོའི་ཆིངས་ཁྲ་ཟུར་པའི་ནང་དོན་དང་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་ཡོད་

པ་དང་། བོད་གཞུང་གིས་ཚིངས་དོན་བཞིན་ཁ་དན་ཚིག་ལ་མ་གནས་པར་ལྷུ་དངུལ་དུས་ཐོག་ཏུ་མ་སྤྲོད་པའི་རྐྱེན་ལས་བྱུང་བར་འདོད། དེ་ཡང་<<བོད་དང་རྒྱ་ནག་>>ཅེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་"བོད་གཞུང་གིས་ལོ་སྔོན་མར་བཞག་པའི་ཚིངས་ཡིག་གི་ནང་གསལ་བ་ལྟར་ལོ་དང་པོ་དེར་རྡོ་ཚད་སུམ་བརྒྱ་དེ་ལམ་སེང་སྤྲོད་ཡོད་ཀྱང་། ལོ་གཉིས་པ་དེར་བོད་ཕྱོགས་ནས་གོརྑ་སྲིད་གཞུང་ལ་ལོ་རེར་རྡོ་ཚད་སུམ་བརྒྱ་སྤྲོད་རྒྱུ་དེ་མ་སྤྲད་པ་མ་ཟད། ལོ་གསུམ་པ་དེར་ཡང་དེ་བཞིན་མ་སྤྲད་པའི་ཐོག་བོད་གཞུང་གིས་ཕྱོགས་གཅིག་ནས་ལོ་རེར་གོརྑ་སྲིད་གཞུང་ལ་སྤྲོད་དགོས་པའི་རྡོ་ཚད་སུམ་བརྒྱ་དེ་གྲངས་འབོར་ཆེ་བས་གཙོག་ཆ་ཡོང་བའི་རེ་བསྐུལ་ཞུས་པ་དང་། ཕྱོགས་གཞན་ནས་དེ་སྔོན་བཞག་པའི་ཚིངས་ཡིག་དེར་བསྐྱར་བཅོས་ཡོང་རྒྱུའི་འབོད་སྐུལ་ཞུས་ཀྱང་གོརྑ་སྲིད་གཞུང་ནས་ཁས་ལེན་མ་བྱས་ཤིང་། མདོར་ན་གོར་བོད་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ངོས་ནས་རང་རང་གི་ལྟ་བ་དང་ལངས་ཕྱོགས་མཁྲེགས་འཛིན་བྱས་ཏེ་ལ་ཉག་མཛོ་གཟེངས་བྱེད་མ་ཐུབ་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་མཐར་ཡང་བསྐྱར་བོད་དང་གོར་ཁ་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་"[93]ཞེས་འཁོད་ཡོད་པ་དང་། <<གོརྑའི་དབང་བསྒྱུར་>>ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༩༡ ལོར་གོརྑས་བོད་ལ་ཡང་བསྐྱར་དམག་དྲངས། དེའི་རྒྱུ་མཚན་ནི་བོད་ཀྱིས་ལོ་སྔོན་མའི་ཚིངས་ཡིག་ནང་གསལ་བ་ལྟར་ལོ་ལྟར་སྤྲོད་དགོས་པའི་ཚིངས་དངུལ་ཏག་ཏག་ཅིག་མ་སྤྲད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་གོརྑས་གཞིས་ཀ་རྩེ་བར་དཔུང་འཇུག་བྱས་ཏེ་འབྲོར་ཕྱུག་ལྡན་པའི་བཀྲས་ལྷུན་དགོན་པ་གཏོར་བཅོམ་བཏང་། བོད་ཀྱིས་དང་ཐོག་ཨིན་གཞུང་སྐུ་ཚབ་རྗེ་ཞལ་དང་ཏུར་ནལ་གཉིས་བརྒྱུད་རྒྱ་གར་

93. Niranjan Bhattarai. Nepal and China. (A historical perspective), Published by Adroit Publishers, New Delhi. 2010 P. 93

ཨིན་གཞུང་ལ་དམག་རོགས་ཞུས་ཀྱང་། ཨིན་ཇིའི་དོན་གཅོད་སམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ (Lord Cornwallis) ཡིས་རྒྱུ་མཚན་མང་དག་ཅིག་ལ་བརྟེན་ནས་ཁ་ཡ་མ་བྱས་སྐབས་རྒྱ་ནག་མན་ཇུ་གོང་མར་དམག་རོགས་ཞུས་ཏེ་གོར་དམག་བོད་ནས་མཐར་སྐྲོད་བཏང་[94]ཅེས་གསལ་ཡོད།

མདོར་ན་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་ཞམ་ཁའི་དཀའ་རྙོག་གིས་སྤྱི་ལོ་༡༧༩༡ ལོར་དམག་འཁྲུག་ལངས་ཤིང་། སྤྱི་ལོ་༡༧༩༢ ལོར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཏེ་བོད་ནང་བལ་པོའི་ཚོང་པ་འཇོག་རྒྱུ་དང་། བོད་གཞུང་གིས་གོརྐྷར་ལོ་ལྟར་ཇོ་ཚད་སུམ་བརྒྱ(ཧིན་སྒོར་ལྔ་ཁྲི་)རེ་སྤྲོད་གཏན་འཁེལ་ཡོད་ཀྱང་། ཏཱ་ལའི་བླ་མ་མཆོག་ནས་ཆིངས་ཡིག་དེར་ངོས་ལེན་གནང་མེད་[95]པ་མ་ཟད། ལོ་གཅིག་ལས་སྤུང་བརྩེ་ཞུ་མ་ཐུབ་པས་གོར་བོད་དབར་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པ་ལངས། ལོ་དང་པོ་དེའི་ཟླ་དངུལ་ཇོ་ཚད་སུམ་བརྒྱ་ཐམ་པ་དེ་ཡང་གཙང་ཁྲུལ་གྱི་དགོན་པ་ཁག་ནས་བསྡུས་ཏེ་གོར་༨་སྲིད་གཞུང་ལ་སྤྲད་ཡོད་པ་དང་། དེ་རྗེས་ཏཱ་ལའི་བླ་མའི་བང་མཛོད་ནས་སྤྲད་ཡོད།[96]

<<ཇོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར་>>ལས། “དེ་ནས་མི་འགྱངས་པར་བལ་ཡུལ་དུ་དོན་དཔྱོད་ལ་འགྲོ་མི་རྩེ་མགྲོན་དོན་འགྲུབ་ཕུན་ཚོགས་དང་། ཤོད་དྲུང་དོལ་

94. Kumar Pradhan. The Gorkha Conquests; The process and consequences of the unification of Nepal with particular reference to eastern Nepal, Calcutta Oxford University Press, Delhi Bombay madras. 1991 P. 247 notes 135

95. Bhadra Ratna Bajracharya. Bahadur Shah: The Regent of Nepal, Anmol Publications, New Delhi. 1992 P. 302

96. Bhadra Ratna Bajracharya. Bahadur Shah: The Regent of Nepal, Anmol Publications, New Delhi. 1992 P. 302

སྲོར་གཏོང་བ་གཉིས་པོ་ཕྱིར་འཁོར་བྱུང་བའི་རྒྱུ་མཚན་དུ། ཁོ་པ་གཉིས་ནས་ཆིངས་ཁྲ་བྲུ་ཡིག་གི་དོན་བཞིན་རྗོང་སྡོའི་བསྐུ་རིན་སྐོར་སླད་ནས་ལམ་ངན་སྤྲིག་འཛིན་མི་ཡོང་རྒྱ་ཆག་ཡོང་ཐབས་ཇི་སྙེད་ཅིག་བྱས་ཚུལ་ཟེར་ཡང་། དོན་དུ་བླ་མ་ཞྭ་དམར་བ་རང་ནས་མདའ་ཚོད་རྒྱུད་འཛིན་བྱས་ཏེ་འཕྲལ་དུ་རྒྱ་ཆག་གཏོང་བ་དང་། ཡང་ཨ་ཐལ་དཔའ་ཐལ་གྱི་ཚ་འདེད་བྱེད་པ་སོགས་བཟང་ངན་གཉིས་ཀ་ནས་ཁྲུན་གཙང་ཚོད་མ་བྱས་པར་གོར་ཁ་རྒྱལ་བློན་ནས་ཁོ་པ་གཉིས་ལ་དོན་རྗོ་ལབ་རིགས་སུ་གཅིག་ཐད་ནས་རྗོང་སྡོའི་བསྐུ་རིན་གྱི་སྐྲུབ་ཆག་འདི་བཞིན་དངུལ་འབོར་ཀྲུང་མི་ཙུང་ཙམ་བཅས་རྒྱ་བ་ཆེ་ནའང་། གཉིས་ཐད་ནས་རང་རེ་རྒྱལ་ཁག་ཕན་ཚུན་བློ་སེམས་ཉེ་པོ་བྱུང་རྗེས་དངུལ་གྱི་སྤྲོད་ལེན་བྱེད་རྒྱུ་འདི་སྐོར་དོན་ཙ་ཆུང་དུ་ཞིག་ཡིན་འདུག་པས་ཡིག་དན་ཡོད་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་རྒྱ་ཆག་བཏང་མི་ཚོག་རྒྱུ་མི་འདུག་ཀྱང་། མི་སྣ་ཆུང་དུ་ཁྲིད་གཉིས་ཙམ་གྱི་ངོ་ལ་བལྟས་ནས་དོན་རྒྱ་ཆེན་པོ་ཐག་བཅད་པས་ཅི་ལ་འཐུས། ཕྱིན་ཆད་བོད་དང་གོར་ཁའི་རྒྱལ་ཁག་ཕུ་མཚན་འཚམས་པོ་ཡོང་མིན་བློན་པོ་གཙོ་དྲག་རྣམས་ཀྱི་བྱེད་ལས་ལ་རག་ལུས་གཤིས། གོང་ས་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གི་ཞབས་འདེགས་པ་སེར་མོ་བའི་ཁྲིད་ནས་དྲག་ཤོས་སྐུ་ཞབས་ཨ་ཁྲུ་ཟེར་བ་དེ་དང་། སྐུ་བོའི་གྲས་ཀྱི་དྲག་ཤོས་དགའ་བཞི་གུང་པཎྜི་ཏ་ཟེར་བའི་བློན་པོ་རྙིང་ཁུངས་ཤིག་ཡོད་འདུག་པ་དེ་གཉིས་བལ་ཡུལ་ཡམ་བུའི་རྒྱལ་ཁང་དུ་འབྱོར་ནས་རྗོང་སྡོའི་བསྐུ་རིན་ཆག་ཞུ་བྱས་བྱུང་རྗེས་ངོ་བསོ་དང་བཅས་ཆིངས་ཁྲ་ཟུར་པའི་དོན་བཞིན་རྒྱ་ཆག་བཏང་ཐོག་རྒྱལ་ཁག་ཕན་ཚུན་གྱི་བློན་པོ་གཙོ་དྲག་རྣམས་གཅིག་ཡིད་གཅིག་ལ་འཆེས་པ་བྱས་ཏེ་བོད་གོར་དཀར་འཚོ་ལེགས་ལམ་ལ་ཇི་སྲིད་བར་གནས་ཐབས་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་ཟེར་

བར།[97]ཞེས་གསལ་བ་ལས་སྐབས་དེར་གོར་རྒྱལ་གྱིས་རྩེ་དྲུང་གཉིས་པོས་ལས་དོན་འདི་ཐག་གཅོད་བྱེད་པར་གོ་མི་ཚོད་པས་ངེས་པར་དུ་སྐུ་ཞབས་ཨ་ཁྲ་ལགས་དང་། གུང་པཎྜི་ཏ་གཉིས་ཕེབས་ན་ད་གཟོད་གཞི་ནས་ཆིངས་ཁྲ་ཟུར་པའི་ནང་གསལ་བ་བཞིན་རྩ་ཆག་གཏོང་རྒྱུར་བསམ་བློ་གཏོང་གི་ཡིན་ཞེས་རྗེག་ཉམས་སྟོན་པ་དེའི་ཐོག་ནས་རྟོག་དྲ་གཞན་ཞིག་སློང་རྒྱུར་གྲ་སྒྲིག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་གསལ་པོ་ཡིན་པ་དང་། དངོས་དོན་ཐོག་ཆིངས་ཁྲ་ཟུར་པའི་བརྗོད་དོན་ལ་རྗོང་སྐྱོའི་ཐྲུ་རིན་ཆག་ཞུ་བྱེད་པར་བོད་ནས་དམིགས་བསལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་སེར་སྐྱ་ཟུང་སྦྲེལ་བལ་ཡུལ་ཡམ་བུའི་རྒྱལ་ཁང་དུ་གཏོང་དགོས་འཁོད་ཡོད་པ་ལས་འདི་དང་གན་ཞེས་དམིགས་བསལ་མཚན་འཁོད་མེད་པས་བོད་གཞུང་ངོས་ནས་རྩེ་དྲུང་གཉིས་བཙངས་ཀྱང་དོན་འབྲས་མ་སྨིན་པར་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་དགོས་བྱུང་ཡོད།

གོརྑའི་རྒྱལ་པོས་དེ་སྔོན་དུ་མངགས་རྫོང་གནང་བའི་རྩེ་དྲུང་གཉིས་ཀྱིས་གོ་མི་ཚོད་ཙིང་ངེས་པར་དུ་མཐོ་རིམ་མི་སྣ་གཉིས་ཡོང་དགོས་ཞེས་བཤད་པ་ལྟར། བོད་གཞུང་གིས་བཀའ་བློན་གང་རུང་གཉིས་བལ་ཡུལ་ལ་གཏོང་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་སྒྲིག་ཀྱང་། སྐབས་དེ་དུས་སྐུ་ཞབས་ཨ་ཁྲ་ལགས་ནི་གཟུགས་གཞི་གཙང་པོ་ཡིན་ཁར་སྐུ་ཁམས་ཀྱང་མ་འཚོ་བར་ཡོད་པ་དང་། དེ་མཚུངས་གུང་པཎྜི་ཏ་ཡང་དགུང་ལོ་སྨིན་པའི་ཁར་རྫོང་ལམ་གཡང་གཟར་དག་ལ་ཕེབས་ཐུབ་ཐབས་བྲལ་གཤིས། ༄སྐྱབས་མགོན་༄རྒྱལ་དབང་མཆོག་གི་སྐུ་མདུན་ནང་མ་མཁན་ཆེན་གྲགས་མཚན་ཉིད་བླ་མ་སེར་སྨད་བླ་ཟུར་ཐོགས་མེད་དང་། ལས་ཚན་ནང་མ་ཆེ་དྲག་གི་འགོ

97. རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར། རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར། སྟོད་ཆ། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༨༢ ཤོག་ངོས། ༢༣༦

བྱེད་རྗེས་དཔོན་བདེ་སྡུག་པ་གཉིས་ཆེད་རྫོང་ཐོག་གོརྑ་རྒྱལ་པོ་དང་། ཨ་ཁྲུ་ནནྡ་ཐུར་ཤཱ། དམག་དཔོན་ཛྷམ་ས་ཧེབ། བླ་མ་ཞྭ་དམར་བ་བཅས་ལ་ཚིངས་ཁྲ་ཟུར་པའི་ནང་དོན་ལྟར་རྫོང་འགོའི་ཟླ་རིན་ཆག་ཡང་སྐྱོར་སྡུག་ཐམ་བཀའ་ཡིག་འཛམ་ཆག་རྗེན་སྤྲགས་བཅས་བསྐུར་ཏེ་བལ་ཡུལ་དུ་མངགས་གནང་ཞིང་། སྤྱི་ལོ་༡༨༥༡ ལོའི་ཟླ་དང་པོའི་ནང་སྐུ་ཚབ་རྣམ་གཉིས་བལ་ཡུལ་དུ་འབྱོར་ནས་བཀའ་མོལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། ཁོང་གཉིས་ཀྱང་གོ་ཆོད་པའི་སྐུ་ཚབ་མ་རེད་ཅེས་མཐོང་ཚུང་དང་སྤྲགས་བོད་ལ་ཕྱིར་སློག་བྱས་པའི་ཁར། གོར་རྒྱལ་གྱིས་བཀའ་བློན་རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར་དང་ཞབས་པད་གཡུ་ཐོག་བཀྲ་ཤིས་དོན་གྲུབ་གཉིས་ཕེབས་ན་ད་གཟོད་གཞི་ནས་བཀའ་མོལ་ཞུ་ཆོག་པ་ལས་དེ་མིན་རྩ་བ་ནས་ཡ་མི་བྱེད་ཐག་ཆོད་ཡིན་ཞེས་མཐའ་ཚིག་བསྒྲགས་ཡོད།

འདི་ལྟར་བོད་གཞུང་ནས་ཐེངས་གཉིས་པར་མངགས་པའི་སྐུ་ཚབ་མི་སྣ་ཡང་གོ་ཆོད་མི་འདུག་ཅེས་གོར་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱིར་སློག་བཏང་བས། མཐར་བོད་གཞུང་ངོས་ནས་རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏ་དངོས་སུ་གཉའ་ནང་ཁུལ་ལ་ཐོན་དགོས་བྱུང་ཞིང་། དེ་དང་མཉམ་དུ་རང་གཞུང་གི་གནད་ཡོད་མི་སྣ་འགའ་ཡང་མཉམ་འཁྲིད་གནང་ཡོད་དེ། <<རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར་>>ལས་“ཡང་ཏིག་བཀའ་བློན་གཡུ་ཐོག་པ་བཀྲ་ཤིས་དོན་འགྲུབ་དང་། བསྟན་རྒྱས་གླིང་གི་ཇ་སག་བླ་མ་སྐལ་བཟང་བསྟན་རྒྱས་གཉིས་ཀྱི་ཐོག གཙང་མདའ་དཔོན་ལྷུང་ལོ་ཅན་པ་འདི་དུས་གཉའ་ནང་ཤོ་པའི་ལས་འཁུར་མཛད་མུས་སུ་སོང་གཤིས་མདའ་ལྷུང་དང་བཅས་གོང་གསལ་རྣམས་ཁོ་བོའི་སྤྲེལ་ཟླར་བསྐོ་བཞག་བསྟུལ་ཅིང་། གོང་གསལ་སྤྱི་ཐོག་གི་ལས་བྱར་རྣམ་སྲས་གླིང་པ་དང་། སྤེན་ཅ་ལྷེ་པ། སྤྱི་ཁང་ལྷུང་གྲོང་པ། དངོལ་སྐྱོར་གདོང་

པ། ཡར་འབྲོག་སྒོག་མཁར་བ་བཅས་འཁྲིད་འབུས་དང་།"[98] ཞེས་གསལ་ཡོད་པ་ལས། བཀའ་བློན་རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར་གཙོས་བོད་གཞུང་གི་གནད་ཡོད་མི་སྣ་དེ་རྣམས་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༩༡ ལོའི་ཧོར་ཟླ་ལྔ་པའི་ནང་ལྷ་ལྡན་ནས་ཕེབས་ཐོན་གནང་སྟེ་གཉའ་ནང་ཕྱོགས་ལ་ཆིངས་མོལ་དུ་ཕེབས་ཡོད་པ་གསལ་པོར་རྟོགས་ཐུབ།

བཅུ་པ། སྤྱི་ལོ་ ༡༧༩༣ ལོར་གོརྐ་དང་མན་ཇུ་སྲིད་གཞུང་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་སྐོར།

མན་ཇུའི་དཔུང་དམག་དང་བོད་དམག་ཟུང་སྦྲེལ་གྱིས་གོར་དམག་ཚམ་ལ་ཕབ་ཏེ་བོད་ཀྱི་ས་གནས་ནས་མཐར་བསྐྲོད་བཏང་བ་མ་ཟད། བལ་ཡུལ་གྱི་ས་ཆ་ནུའུ་ཝ་ཀོ་ཏེ་བར་སླེབས་ཡོད་ཅིང་། དེ་གར་གོར་ཁ་དང་མན་ཇུའི་སྐུ་ཚབ་དབར་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་བཞག་ཡོད་པ་དང་། བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ཏུ་དེ་ལ་ནུའུ་ཝ་ཀོ་ཏེ་ཆིངས་ཡིག་ (Nuwa Kot Treaty) ཟེར། བལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་འགོད་པའི་ཚད་ལྡན་ཡིག་ཆ་<<Nepal Tibet Relations

98. རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར། རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར། སྨད་ཆ། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༨༧ ཤོག་ངོས། ༧༤༣

1850-1930>>[99] དང་། <<A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A.D>>[100]གྱི་གླེགས་བམ་དང་པོའི་ནང་ཨིན་ཡིག་ནང་གྲོས་མཐུན་དག་དོན་ཚན་འགའ་ཞིག་ལ་དབྱེ་ནས་འཀོད་ཡོད་ཅིང་། སྔ་མ་དེར་དོན་ཚན་བདུན་འཀོད་ཡོད་པ་དང་ཕྱི་མ་དེར་དོན་ཚན་དྲུག་ལས་མེད་ཀྱང་། བདག་གིས་འདིར་སྔ་མའི་ནང་གང་འཀོད་ཡོད་པ་དག་བོད་བསྒྱུར་ཞུས་ན།

༡) བལ་ཡུལ་དང་བོད་གཉིས་ཕན་ཚུན་མཐུན་ལམ་བྱེད་དགོས། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་བཤད་ན། ཕན་ཚུན་གཅིག་གིས་གཅིག་ལ་དགྲར་འཛིན་གྱི་འདུ་ཤེས་དེ་སྤངས་དགོས།

༢) མ་འོངས་པར་བོད་དང་བལ་ཡུལ་གྱི་དབར་འགལ་ཟླའི་འཐབ་རྩོད་འབྱུང་ཚེ་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་མན་ཧྲུའི་ཨམ་བན་ལ་སྙན་སེང་ཞུས་ནས་གནད་དོན་ཐག་

99. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 42 The peace terms of the treaty signed between Nepal and Tibet were as follow: (1). Nepal and Tibet were to maintain friendly relations, or other words, avoid hostilities against each other. (2). the future disputes between Kathmandu and Lhasa were to be submitted to the Chinese Ambans in Lhasa settlement. (3). Nepal was to send quinquennial mission to China with gifts to the emperor. The Chinese government was to bear the cost of the Nepalese mission, provide transit facilities, and send gift in return. (4). The boundary between Nepal and Tibet was to be demarcated by the Chinese officials. (5). China would help Nepal if she was invaded by a foreign power. (6). Nepal would return the articles seized from Tashi Lumpo monastery and would send back the remain of Shamer Truluk together with his family and his followers. (7). Nepal would never again bring the coinage problem or claims based upon the treaty of 1789.

100. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A. D, Adroit Publishers. 2004 (First Volume) P. 130

གཙོད་བྱ་རྒྱུ།

༣) གོར་ཁ་རྒྱལ་ཁང་ནས་མན་ཇུའི་གོང་མར་ལོ་ལྔ་རེའི་མཚམས་སུ་རྟེན་འབུལ་འཚམས་གཟིགས་སུ་བསྐྱོད་དགོས་པ་དང་། མན་ཇུ་སྲིད་གཞུང་གིས་བལ་པོའི་རྟེན་འབུལ་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ལ་འགྲུལ་བཞུད་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་དགོས་མཁོ་སྒྲུབ་དགོས་པ།

༤) བལ་ཡུལ་དང་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་ནི་རྒྱ་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་ཚོས་དབྱེ་མཚམས་གཙོད་རྒྱུ།

༥) གལ་སྲིད་བོད་ལ་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་གྱིས་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཚེ་གོརྑ་སྲིད་གཞུང་གིས་རོགས་མགོན་བྱ་རྒྱུ།

༦) བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་དེ་སྔ་གདན་ས་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་ནས་འཕྲོག་བཅོམ་བྱས་པའི་རྒྱུ་དངོས་རྣམས་ཕྱིར་བཀྲས་ལྷུན་དགོན་ལ་རྩིས་སྤྲོད་དགོས་པ་མ་ཟད། ཞྭ་དམར་སྤྲུལ་སྐུའི་དངོས་ཆས་དང་ནང་མི། དེ་བཞིན་ཁོང་གི་རྗེས་འབྲངས་པ་རྣམས་ཕྱིར་སློག་དགོས་པ།

༧) ད་ནས་བཟུང་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༥༩ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་ཁ་ལ་འཁྲེར་ནས་སྔད་ཕྱིན་ཏམ་ཀའི་རྗོད་རྫོག་སྐོར་ནས་ཡང་གླེང་མི་ཆོག

<<བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་གནད་བསྡུས་>>ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་དོན་ཚན་དྲུག་བཀོད་འདུག་[101]སྟེ། ཕལ་ཆེ་བ་གོང་དུ་བཀོད་པའི་དོན་ཚན་དང་ཧ་ལམ་གཅིག་པར་སྣང་བས་འདིར་ཆ་ཚང་ལུང་དྲངས་ན་ཡིག་ཚོགས་ལ་འཛེགས་པར་

101. Metra B. Thapa. A short history of Nepal, Ratna Pustak Bhandar Kathmandu. 1981 P. 149

རྟོགས་པས་རེ་རེ་བཞིན་འགོད་པའི་ངལ་བ་མི་བསྐྱེན་ནོ། །

ནམ་རྒྱུན་ཆིངས་ཡིག་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཚང་མའི་ནང་གོར་བོད་ཆིངས་ཡིག་ཅེས་གསལ་ཡོད་ན་ཡང་། ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་ལ་ཞིབ་ཐྲ་བལྟས་ཚེ་དེ་ནི་གོར་ཁ་དང་བོད་དབར་བཞག་པ་ཞིག་མིན་པར་གོར་ཁ་དང་མན་ཇུའི་སྲིད་གཞུང་གཉིས་བཞག་པར་འདོད་ཀྱིན་ཡོད་ལ། སློབ་དཔོན་ (Vijay Kumar Manandhur) གྱིས་བརྩམས་པའི་ཕྱག་དེབ་པོད་གཉིས་པའི་ནང་ལ་ཡང་(Sino-Nepalese Peace Agreement of 1792 and the Nepalese-Tibetan treaty of 1856) ཞེས་ཐེངས་འགར་བྲིས་·[102]འདུག་ལ། ཡང་རྩོམ་པ་པོ་ Lakshman B.Hamal གྱིས་བརྩམས་གནང་བའི་<<བལ་ཡུལ་གྱི་དཔལ་འབྱོར་ལོ་རྒྱུས་>>ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་ལ་ཡང་ (As a result, a new treaty was concluded between Nepal and China in 1792) ཞེས་རྒྱ་ནག་དང་བལ་ཡུལ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་ཡིན་པ་གསལ་པོར་བྲིས་[103]འདུག་པ་དང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་མང་པོ་ཞིག་གི་ནང་ལ་ཡང་འདི་ནི་རྒྱ་ནག་དང་བལ་ཡུལ་དབར་གྱི་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་ཡིན་པར་གསལ་འདུག·[104]པ་ནི་བདག་གི་ལྟ་ཚུལ་དང་ཤིན་ཏུ་མཐུན་ལ། བཀའ་དྲིན་གཞལ་མཐའ་བྲལ་བའི་བདག་གི་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་བྲམས་པ་བསམ་གཏན་ལགས་མཆོག་

102. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A. D, Second Volume, Adroit Publishers. 2004 P. 257

103. Lakshman B. Hamal. Economic History of Nepal, Published by Mrs. S. G. Kendadamath. Varanasi.1994 P. 90

104. Phanindra Nath Chakrabarti. Trans-Himalayan trade: A retrospect (1774-1914) in quest of Tibet's identity, Delhi. 1990 P. 64

ནས་ཀྱང་དེ་ལྟར་འདོད་ཅིང་། ཁོང་གིས་གསུང་ཡག་ལ་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༩༣ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་འདི་ནི་གོར་ཁ་དང་མན་ཇུ་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པ་རེད་ཅེས་ལབ་ན་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་གནས་བབ་དངོས་དང་མཐུན་པ་ཡོད་དེ། གཅིག་ནས་ཆིངས་ཡིག་ནང་གསལ་བ་བཞིན་བོད་དང་གོར་ཁ་གཉིས་ཀའི་དཔོན་པོ་མན་ཇུ་ཡིན་པ་མཚོན་པ་དང་། གཉིས་ནས་དེ་ལྟར་མ་ལབ་ན་གོར་ཁའི་ཕྱོགས་ནས་མན་ཇུ་གོང་མར་ལོ་ལྟ་རེའི་མཚམས་སུ་རྟེན་འབུལ་འཚམས་གཟིགས་སུ་འགྲོ་དགོས་པ་འབྲེལ་མེད་དོན་གཞན་ཆགས་ངེས། བོད་དང་གོར་ཁའི་དབར་གྱི་ཆིངས་ཡིག་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༦༤༥ ལོ་དང་ ༡༨༥༦ ལོར་བཞག་པ་འདི་གཉིས་ལས་མེད་ཅེས་གསུངས་པ་ནི་མཁས་པའི་གསུང་ཚིག་དྲི་མ་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་ནོ།།

བཅུ་གཅིག ཕྱི་ལོ་༡༨༥༥-༡༨༥༦ ལོའི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གསུམ་པ་བྱུང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་ཕྱི་ནང་གི་རྒྱུ་རྐྱེན་གླེང་བ།

སྤྱི་ལོ་ ༡༧༩༣-༡༨༥༦ བར་གྱི་ལོ་ངོ་དྲུག་ཅུ་ལྷག་ཙམ་གྱི་རིང་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་མེད་པར་རྟ་བའི་ཆ་ནས་ཞི་བདེ་ལྷིང་འཇགས་ཐོག་གནས་ཡོད་ཀྱང་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་དུས་དཀྱིལ་ཙམ་དུ་སླར་ཡང་གོར་བོད་གཉིས་དབར་དྲག་པོའི་དམག་འཁྲུག་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ཡོངས་གྲགས་སུ་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གཉིས་པར་བརྩི་བཞིན་ཡོད་ཀྱང་བདག་གིས་གསུམ་པར་འདོད་བཞིན་ཡོད། དམག་འཁྲུག་འདིའི་འབྱུང་རྐྱེན་ལ་དབྱེ་ཞིབ་བྱས་ཆེ་རྟ་བའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཁག་བདུན་ཙམ་ཡོད་པར་འདོད་དེ།

(༡) སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༣ ལོར་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་གནས་སྡོད་བྱེད་བཞིན་པའི་བལ་

ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་ཞིག་དང་བོད་པ་ཞིག་དབར་ཕན་ཚུན་འཁྲུག་པ་ཤོར་བ་དང་། བོད་པ་དེས་བལ་པོ་བ་དེ་བསད་པས་གོར་བོད་གཉིས་དབར་འགལ་ཟླ་བྱུང་བ།[105]

(༢) བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ལ་གཞིགས་ན། བོད་ནང་གནས་སྡོད་འཚོ་བ་སྐྱེལ་བཞིན་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་དག་ལ་གཅིག་གྱུར་གྱི་ལྷ་སྟངས་འཛིན་གྱི་མེད་པར་ཙུང་ཟད་མི་རིགས་དབྱེ་འབྱེད་ལྷ་བུའི་འདུ་ཤེས་འཛིན་གྱི་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་བལ་པོའི་གནས་མཐུལ་བ་དག་བོད་ནང་ལ་གནས་སྐོར་དུ་ཡོང་སྐབས་བཀག་འགོག་བྱེད་པ་ལྷ་བུའི་གནས་ཚུལ་ཡང་ཡང་འབྱུང་གྱི་ཡོད་སྟབས་བལ་པོ་བ་དག་གིས་ལྷ་སར་དེའི་སྐོར་གྱི་སྨྲེ་ངག་ངམ་སྡུག་སྐད་རྒྱག་གི་ཡོད་པ་དེས་བལ་བོད་ཕྱོགས་གཉིས་ཀྱི་མཐུན་སྒྲིལ་ལ་གནོད་བཤིག་ཐེབས་པ།[106]

(༣) ལོ་ངོ་བཅུ་ཕྲག་འགའ་ཤས་ཀྱི་སྔོན་ནས་བོད་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་གྱི་མངའ་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པའི་ཁ་སྭ་ (Khasa) ཞེས་པའི་ས་ཆ་དེ་རྒྱ་སའི་ཆེད་ཉོས་པ་མ་ཟད། ས་ཆ་དེར་གྲོང་གསེབ་གསར་འཛུགས་བྱས་[107]ཏེ་ལོ་རེར་ཁང་གླ་བལ་སྒོར་ཉིས་སྟོང་ནས་བཞི་སྟོང་བར་བསྡུ་ལེན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ལ། མན་ཇུ་སྲིད་གཞུང་གིས་ཀྱང་ས་གནས་དེར་རིང་ཚད་ལ་མེ་ལེ་ (Mile) གཅིག་དང་ཞེང་

105. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 64

106. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A. D, First Volume. Adroit Publishers. 2004 P. 239

107. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A. D, Volume 1 Adroit Publishers. 2004 P. 240.

ཚད་ལ་ཕྱི་ཏེ་ (feet) བརྒྱད་ཅུའི་ས་དོང་བྲུས་ནས་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱས་པ་དེས་གོ་རྑ་སྲིད་གཞུང་བཟོད་ཐབས་བྲལ་ནས་བོད་ལ་དོན་ཚན་གཉིས་བཏོན་ཡོད་དེ། གཅིག་ནས་བོད་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་གྱི་མངའ་ཁོངས་ས་ཆའི་སྟེང་གྲོང་གསེབ་གསར་པ་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱས་པ་དེ་ཁྲིམས་འགལ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། གཉིས་ནས་ས་ཆ་དེར་བལ་ཡུལ་སྲིད་གཞུང་གིས་མི་སྣ་བཏང་ནས་ལོ་རེར་ས་ཁྲལ་བསྡུ་རྒྱུ་ཡིན་པའི་སྐོར་བཀོད་ཡོད་ཀྱང་། བོད་ཕྱོགས་ནས་ཡ་ལན་སྤྲོད་མེད་སྐབས་འཛང་སྒྲ་དུར་གྱིས་དྲག་པོའི་དམག་གི་དཔུང་སྡེ་བཀོལ་ནས་ས་དེར་གནས་བཅའ་བའི་བོད་པ་རྣམས་ཕྱིར་བསྐྲད་རྒྱུའི་ཐ་ཚིག་བསྒྲགས་པ་མ་ཟད་དྲག་པོའི་དཔུང་འཇུག་བྱེད་རྒྱུར་ལྟ་བ་དང་ལངས་ཕྱོགས་སྲ་བརྟན་བཟུང་ཡོད།[108]

(༩) སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༩ ལོར་ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བལ་པོ་ཚོང་པ་ཞིག་གིས་བོད་པ་ཁམས་པ་ཞིག་གི་འགྲམ་ནས་དངུལ་མང་པོ་ཞིག་གཡར་ཡོད་པ་དང་། ཁ་ཚད་བྱས་པའི་དུས་ཡུན་རིང་སྐྱིན་ཚབ་འཇལ་ཐུབ་མེད་པས་ཁམས་པ་དེས་བལ་པོའི་མི་དེ་འཛུ་བཟུང་བྱས་ནས་རྐང་ལག་བཅིངས་ནས་བཙོན་ཁང་དུ་བཙུག སང་ཉིན་དེར་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་བལ་པོའི་སྐུ་ཚབ་ཀྱིས་བོད་གཞུང་ལ་མི་དེ་གློད་གྲོལ་དགོས་པའི་རེ་ཞུ་བྱས་ཡོད། བལ་པོ་ཚོང་པ་འགའ་ཞིག་ཁམས་པ་དེའི་འགྲམ་དུ་ཕྱིན་ནས་ཁོང་གློད་དགོས་ཞེས་སྐད་རྒྱག་སྐབས་བལ་པོ་ཚོང་པ་དེ་དག་ལ་མཐོང་ཚུང་དང་བརྙས་བཅོས་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་དྲག་པོ་བསྟན་པ་མ་ཟད། གློ་བུར་དུ་ཁམས་པའི་གཡོག་པོ་ཞིག་གིས་མེ་མདའ་

108. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 61

བརྒྱབ་ནས་བལ་པོ་ཚོང་པ་ཞིག་བསད་པར་བརྗེན། སང་ཉིན་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་བརྒྱད་ཅུ་ལྷག་ཙམ་ཁམས་པ་དེའི་སྒོ་འགྲམ་ལ་སླེབས་དུས་ཕྱོགས་གཉིས་དབར་མེ་མདའ་འཕེན་རེས་བྱས་ནས་བལ་པོ་མི་གསུམ་གྱི་ཚེ་སྲོག་ཤོར་བའི་གནས་ཚུལ་བྱུང་། བོད་གཞུང་གིས་ཁམས་པ་ཚོང་པ་དེ་དག་ལ་ཉེས་ཆད་བཅད་ཡོད་ཀྱང་མང་ཚོགས་ཚོས་བལ་པོའི་ཚོང་པ་དག་ལ་དགྲར་འཛིན་གྱི་འདུ་ཤེས་བཟུང་ནས་ཕྱོགས་གཉིས་དབར་འགལ་ཟླ་ཆབས་ཆེར་འགྱུར། དེ་ཉིན་ནས་བཟུང་བོད་པ་ཚོས་བལ་པོའི་ཚོང་ཁང་ནས་ཙ་ལག་ཅི་ཡང་མི་ཉོ་བའི་ཁ་ཆད་བྱས་པ་དང་། བལ་པོ་ཚོར་པར་ཡང་མགོ་རྒྱུའི་ཙ་ལག་ཅི་ཡང་མ་བཙོངས་ཐོག་ལྷ་སར་གནས་པའི་བལ་པོའི་གཞུང་ཚབ་དེ་ཡང་གནས་ལུགས་རྒྱུ་མཚན་དང་འབྲེལ་བརྗོད་ཡང་དག་ཅིག་ཀྱང་མེད་པར་བལ་ཡུལ་ལ་ཕྱིར་སློག་པས་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་བོད་ལ་ཁོང་ཁྲོ་ཟ་བ།[109]

(༥) སྤྱི་ལོ་ ༡༨༨༣ ལོ་ནས་བཟུང་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་མི་སྣ་ལོ་ལྔ་རེའི་མཚམས་སུ་རྒྱ་ནག་མན་ཧྲུ་གོང་མར་འཚམས་འདྲིའི་རྟེན་འབུལ་སྐྱེལ་བར་འགྲོ་དགོས་པ་བཞིན། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༣ ལོའི་ཟླ་ ༩ པའི་ནང་བལ་པོའི་སྐུ་ཚབ་རྣམས་རྒྱ་ནག་ལ་འགྲོ་སྐབས་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་ཀས་སྣེ་ལེན་ཡག་པོ་བྱས་མེད་ལ། བོད་ཕྱོགས་ནས་རྟ་དང་གཟན་རྟ་སོགས་སྐྱེལ་འདྲེན་གྱི་ཡོ་བྱད་མགོ་འདོན་ཡག་པོ་བྱས་མེད་པའི་ཐོག སུ་གེའི་སྐང་ལ་ཟླ་ལྷག་ཟེར་བའི་དཔེ་བཞིན་མན་ཧྲུ་གོང་མས་ཀྱང་དགའ་བསུ་ཞུ་རྒྱུ་ལྟ་ཅི་མཐོང་ཚུང་དང་ཁྱད་གསོད་ཆད་

109. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 64

མེད་བྱུས་ཡོད། ནམ་རྒྱུན་ཡིན་ན་ཡར་མར་གཉིས་བསྡོམས་ནས་དུས་ཡུན་ཟླ་བ་བཅོ་བརྒྱད་ལས་འགོར་གྱི་མེད་ཀྱང་དེ་རིས་ཀྱི་འགྲུལ་བཞུད་དེར་ལོ་ངོ་གཉིས་མ་ཟིན་ཙམ་འགོར་ཡོད་ལ། (August 1852-22nd May 1854) མཐའ་མར་བལ་ཡུལ་དུ་འཁྱོར་དུས་ལས་བྱེད་གཞོན་པ་ Lieutenant Bhimsen Rana ཞེས་པའི་མི་གཅིག་ལས་གསོན་པོར་ལོག་ཐུབ་མེད་ཅིང་། བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ལ་གཞིགས་ན། ཁོ་ནི་དེ་རིས་ཀྱི་འགྲུལ་བཞུད་དེའི་ཁོངས་ནས་གསོན་པོར་ལོག་ཐུབ་མཁན་གཅིག་པུ་དེ་ཡིན། ཁོས་དེ་རིས་ཀྱི་འཛིགས་སུ་རུང་བའི་འགྲུལ་བཞུད་དེའི་སྐོར་ཞིབ་ཕྲ་གོར་རྒྱལ་ལ་བཤད་ཡོད་ཅིང་། ལྷག་པར་དུ་ཡར་ལོག་ཡོང་བའི་སྐབས་སུ་བོད་ཀྱི་ཁམས་ཕྱོགས་སུ་དཀའ་ངལ་ཚད་ལས་འདས་པ་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། སྐུ་ཚབ་ཚོགས་པའི་ཚོགས་གཙོ་ Gamvir Singh (Kazi Gambhir Singh Abhikari)[110]དང་། ཁོང་གི་ལས་རོགས་Sardar Samamsher Thapa པེ་ཅིང་དུ་གྲོངས་ཡོད་པ་མ་ཟད། དམག་དཔོན་གཞོན་པ་ Subedar kalu Kahtri ཡང་ཉིན་གྲངས་ཉེར་གཉིས་རིང་ནད་ཀྱིས་མནར་ནས་གྲོངས་པ་དང་། བོད་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་ཀས་ཧུར་རྟེག་ཚབས་ཆེན་བཏང་ཡོད་པ་རེད། སྔོན་ཆེན་འཛང་སྒྲ་དུར་གྱིས་ལྷ་སྡོད་མན་ཧྲུའི་ཨམ་བན་བརྒྱད་ནས་རྒྱ་ནག་གོང་མར་ཡི་གེ་ཞིག་བསྐུར་ཡོད་ཀྱང་། ཨམ་བན་གྱིས་ཁས་ལེན་བྱེད་རྒྱུ་ལྟ་

110. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A. D Volume 1. Adroit Publishers. 2004 P. 237 Kazi: A high ranking civil servant. Sardhar: A high ranking government official, below Kazi bur above Subha. Subedar: Junior military officer.

ཅི་ཐ་ན་བཟང་སྤྱོད་དང་མཐུན་པའི་ཡ་རབས་ཀྱི་སྐད་ཆ་ཞིག་ཀྱང་བཤད་མེད་པ་དེས་གོར་རྒྱལ་ལ་ཐོག་ཐུག་བྱུང་ནས་བོད་དང་དམག་རྒྱག་རྒྱུའི་བསམ་ཚུལ་བྱུང་ཡོད།[111]

(༦) བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ལ་གཞིགས་ན། བལ་བོད་གཉིས་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་ཆགས་ཡོད་པའི་ཨཱ་ཏ་རཱ་སཱཡཱ་ཀོ་ལཱ་ (Atthara Sayakhola) ཞེས་པའི་ས་ཆ་དེར་བལ་པོའི་མི་སྐོར་ཞིག་གིས་ཕྱུགས་འཚོ་ཡི་ཡོད་ལ། ཕྱུགས་ཀྱི་ར་བའམ་བ་ཁང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཀྱང་བརྒྱབ་ཡོད་ཅིང་བལ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་བོད་ལ་ས་གླ་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད། འོན་ཀྱང་སྐབས་མ་ལེགས་པ་ཞིག་ལ་སྤྱི་ལོ་༡༨༥༨ ལོའི་ཟླ་ ༡༢ པའི་ནང་བོད་མི་ཉི་ཤུ་ཙ་ལྔ་ས་དེར་ཕྱིན་ནས་བལ་པོའི་ཕྱུགས་རྫི་རྣམས་ལ་དོན་མེད་ཉེས་རྡུང་བཏང་བ་མ་ཟད། བལ་པོ་མི་གཅིག་ས་དེར་བསད་པ་དང་། མི་བཞི་ལ་རྨས་སྐྱོན་ཐོག་པ། དེ་མིན་མི་བཞི་བོད་ཀྱི་མངའ་ཁོངས་སུ་འཁྲིད་དེ་གདུག་རྩུབ་ཆེ་བའི་མནར་གཅོད་བཏང་ཡོད། དེས་མ་ཟད་བོད་མི་ཚོས་བལ་པོའི་ཕྱུགས་རྫི་རྣམས་ཀྱི་ཅ་དངོས་དང་རྒྱུ་ནོར་གང་ཡོད་དག་འཕྲོག་བཅོམ་བྱས་འདུག གནས་ཚུལ་དེ་གོར་རྒྱལ་གྱིས་ཐོས་མ་ཐག་བློན་ཆེན་འཇང་སྒ་དུར་གྱིས་རང་གི་གཅུང་པོ་ (Brigadier General Krishna Bahadur Rana) ལ་འཕྲིན་ཡིག་བཏང་ནས་བོད་ལ་གཡུལ་བཤམས་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་བྱས་ནས་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༥ ལོའི་དམག་འཁྲུག

111. Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980 P. 62

དེ་བརྩམས་པར་གྲགས།[112] ཞེས་གསལ་ཡོད་པ་དེ་དག་ལ་གཞིགས་ན་གོརྐྷས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱེད་པར་ཁག་དགྲི་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུ་མཚན་ཙམ་ཡིན་པ་ལས་དོན་ངོ་མར་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་སར་བྱུང་བའི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་དང་འབྲེལ་བའི་རྙོག་དྲ་དེས་འཁྲལ་གྱི་རྐྱེན་བྱས་ཡོད་པར་སྣང་། གང་ལྟར་ཀྱང་གོང་གསལ་གནས་ཚུལ་དེ་དག་གི་རྐྱེན་བྱས་པས་ཤུགས་མ་ཐུབ་ནས་གོརྐྷས་རིམ་བཞིན་བོད་པར་ཞེ་གཉིང་ནས་མི་དགའ་བའི་བློ་སྐྱེས་ཡོད་ལ། འཁྲལ་རྐྱེན་དེས་སྔོན་གྱི་རྨ་ཁ་རྙིང་པར་ཡང་བསྐྱར་ཚྭ་བཏབ་པ་བཞིན་ན་ཟུག་ཇེ་ཆེར་གྱུར་ཏེ་གོར་བོད་དབར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གསུམ་པ་དེ་ལངས་ཏེ་སྐྱང་པ་བོད་ལ་ཡང་བསྐྱར་གྱོང་གུད་ཚབས་ཆེ་བྱུང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ལེ་ཚན་ནག་པོ་ཞིག་གི་སྒོ་འཕར་ཕྱེས་ཡོད་པ་རེད་ཨང་།

སྐབས་དེར་གོརྐྷས་བོད་ལ་དམག་ཤུགས་བཀོལ་རྒྱུའི་བློ་ཁོག་གམ་དཔའ་བསྐྱེད་སྙིང་དོན་ནི་སྐབས་དེར་རྒྱ་ནག་ནང་གྲེན་ལོག་ཟིང་འཁྲུག་གིས་མེ་ལྕེ་དྲག་པོ་འབར་བཞིན་པ་དང་། ཉལ་ཐའི་དམག་འཁྲུག་གིས་རྒྱ་ནག་ནང་ཁུལ་འབབ་སྟུ་མ་བསྡུས་པའི་གནས་ཚུལ་གྱིས་བོད་ལ་རོགས་པ་བྱེད་རྒྱུའི་གནས་སྟངས་རྩ་བ་ནས་མེད་པ་མཐོང་བས། གོར་ཁས་གཅིག་ནས་རང་གི་སྟོབས་ཤུགས་ཧེ་ཆེར་བཏང་བ་དང་། གཉིས་ནས་རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་རོགས་སྐྱོར་བྱེད་ཐབས་བྲལ་བའི་དངོས་ཡོད་གནས་སྟངས་ལས་གོ་སྐབས་བླངས་ཏེ་བོད་ལ་དམག་བཤམས་པར་འདོད་ན་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་རིམ་དངོས་དང་མཐུན་ལ། འགྲོ་བ་མིའི་རིགས་ཀྱི་འཐབ་རྩོད་དང་དམག་དོན་གྱི་འགྲོ་ལུགས་ཀུན་དང་ཡང་ཧ་ཅང་འབྱོར་པོ་ཡོད་པར་གདེང་

112. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A. D Volume 1. Adroit Publishers. 2004 P. 240

ཚོད་ཆེན་པོས་ཞུ་ཐུབ། འདི་ལྟར་གོ་རྐྱས་བོད་ལ་དམག་དྲངས་དགོས་གཙོ་བོ་ནི་གཅིག་ནས་གོང་གི་འཁོན་འཛིན་གྱིས་སྙིང་ནད་སེལ་བའི་ཆེད་དུ་ཡིན་པ་དང་། གཉིས་ནས་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་ས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་གཉའ་ནང་དང་སྐྱིད་གྲོང་གི་ས་ཁུལ་དག་དུས་རབས་ཕྱེད་ལྷག་ཙམ་གྱི་རིང་བོད་ཀྱི་མངའ་འོག་ཏུ་ཤོར་བ་དེ་ཡང་བསྐྱར་ད་རེས་ཀྱི་དམག་འཁྲུག་འདི་བརྒྱུད་དབང་བསྒྱུར་བཙན་བཟུང་བྱེད་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་རེད་[113]ཅེས་གསལ་པོར་འཁོད་ཡོད།

བཅུ་གཉིས། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་གོར་བོད་དབར་གྱི་འདྲ་མཉམ་མིན་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་སྐོར།

གོར་བོད་གཉིས་དབར་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༥ ལོའི་ཟླ་བ་བརྒྱད་པར་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་ས་ཀཋ་མན་གྲུར་འཛོམས་པ་དང་། དེ་རྗེས་སླར་ཡང་ལོ་དེའི་ཟླ་བ་དགུ་པར་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་དིང་རི་ཤེལ་དཀར་རྫོང་དུ་ལྷན་དུ་འཛོམས་ནས་ཞི་བའི་གྲོས་མོལ་བྱས་ཀྱང་ཕྱོགས་གཉིས་ཀས་ལྟ་བ་མཁྲེགས་བཟུང་གི་རང་རང་གི་འདོད་པ་ཤ་སྟག་བྱས་པས་ཞི་མོལ་ལ་གྲུབ་འབྲས་ཅི་ཡང་བྱུང་མེད། སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་ཟླ་བ་དང་པོར་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ངོས་ནས་དམག་འཁྲུག་ལ་ཞེ་ཐག་པ་ནས་སྐྱུག་མེར་ལངས་པ་དང་། འཛང་སྦ་དུར་གྱིས་ཀྱང་དམག་འཁྲུག་གི་ཆེད་དུ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མི་རྒྱུ་གཉིས་ཀའི་འགྲོ་སོང་ཧ་ཅང་ཆེན་པོ་འགྲོ་ཡི་ཡོད་པའི་ངེས་ཤེས་རྙེད་དེ། བོད་དང་ཞི་མོལ་བྱས་ན་ལེགས་པའི་བསམ་བློ་འཁོར་བ་རེད། དེར་བརྟེན་

113. Pudma Jung Bahadur Rana. Life of Maharaja Sir Jung Bahadur of Nepal, Ratna Pustak Bhandar Kathmandu, First published 1909, Reprinted 1974, Second reprinted 1980 PP. 172-175

མཐར་བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ས་ཀཋ་མན་གྲུར་ཆིངས་ཡིག་འཛོག་པར་ཡོང་དགོས་པའི་རེ་འདུན་བཏོན་པ་བཞིན་བོད་གཞུང་ཕྱོགས་ནས་བཀའ་བློན་བཤད་སྒྲས་གཙོ་བྱས་པའི་སྐུ་ཚབ་ཚོགས་པ་བལ་ཡུལ་ལ་ཕྱིན་ནས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་མོས་མཐུན་བཞིན་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བཅུ་ཅན་ཞིག་བཞག་ཡོད་པ་རེད།

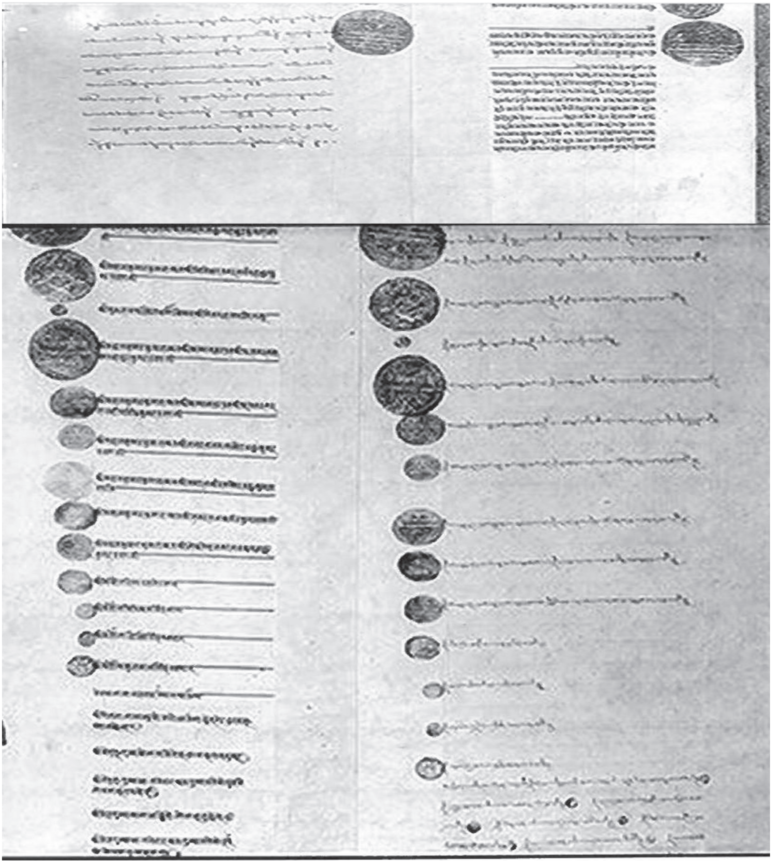

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོར་བོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་འདྲ་བཤུས། (རྩོམ་པ་པོ་དགའ་ལྡན་གྲྭ་བག་གྲོས་བསྒྲིགས་པའི་ <<བོད་བོད་ཡུལ་ན་སྐྱིད། རྒྱ་རྒྱ་ཡུལ་ན་སྐྱིད།>> ཅེས་པའི་དཔེ་དེབ་ཀྱི་ཤོག་ངོས་ ༡༦༩ ནས་དྲངས་པ་ཡིན།)

ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བཅུ་བཞག་ཡོད་པ་དེའི་མ་ཡིག་པླ་ཤི་ཡའི་ནང་འཁོད་ཡོད་པ་དེ་བལ་པོའི་གཞུང་གི་ཕྱི་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ནང་ཡོད་པ་དང་། ཨིན་ཡིག་ལ་བསྒྱུར་བའི་མ་དཔེ་དེ་རྒྱ་གར་དུ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད། ཁོ་བོས་འདིར་སྐུ་ངོ་ཞུ་སྐབ་པའི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་སྐད་ཆའི་ནང་གང་བཀོད་ཡོད་པ་རྣམས་ལུང་འདྲེན་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན་ཞིང་། བདག་གིས་ད་བར་མཐོང་བའི་ཨིན་ཇིའི་ལོ་རྒྱུས་དཔེ་དེབ་སློབ་དཔོན་ཨུ་པར་ཏེ་ (Prem R. Uprety) ཡིས་བརྩམས་གནང་བའི་<<Nepal Tibet Relations 1850-1930>>དང་། སློབ་དཔོན་ཝི་ཇས་ཀུ་མར་མ་ན་ནན་ཌར་ (Vijay Kumar Manandhar) གྱིས་མཛད་པའི་<<A comprehensive history of Nepal—China relations up to 1955A.D>> དང་། དེ་བཞིན་རྒྱ་གར་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་དཔེ་དེབ་ <<The Sino-Indian boundary >>[114] ཡི་ནང་ཁྲོན་བསྡོམས་ཆིངས་ཡིག་བཅུ་བཞི་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་གནང་ཡོད་པའི་ཁོངས་སུ་འཁོད་འདུག་པ་དེ་དང་། དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་རྩོམ་པ་པོ་བྷས་སིན་ (A. S. Bhasin) གྱིས་རྩོམ་སྒྲིག་གནང་བའི་ <<Documents on Nepal’s relations with India and China 1949-1966>>[115]ཅེས་པའི་དེབ་བཅས་ཁྲོན་དཔེ་དེབ་བཞིའི་ནང་གསལ་བའི་ཨིན་ཡིག་པར་མ་མི་འདྲ་བ་བཞི་པན་ཚུན་གཤིབས་བསྡུར་བྱས་པ་བརྒྱུད་ཚིག་སྦྱོར་གྱི་འགྲོས་དང་ཚིག་སྣ་རིང་ཐུང་གི་དབྱེ་བ་ཕྲན་བུ་ཙམ་ལས་གཞི་རྩའི་ནང་དོན་ལ་ཁྱད་པར་ཅི་ཡང་མི་འདུག་པས་འདིར་དཔེ་དེབ་གཉིས་པའི་

114. The Sino-Indian boundary. Published under the auspices of The Indian society of International Law. New Delhi. 1962 P. 10

115. Edited by A. S. Bhasin. Documents on Nepal’s Relations with India and China 1949-1966, Academic Books LTD, New Delhi. 1970 P. 18

ནང་ཇི་ལྟར་གསལ་བ་དེ་འོག་མཚན་དུ་བཀོད་ཡོད།[116]

སྐུ་ངོ་ཞྭ་སྒབ་པའི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་ལས། ཆིངས་ཡིག་འདིར་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༢༤ ཉིན་ཕྱོགས་གཉིས་ཀས་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད། "ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་དོན་ཚན་ཁག་བཅུ་སྟེ།

(༡) བོད་གཞུང་ནས་གོར་ཁ་རྒྱལ་ཁང་ལ་ལོ་ལྟར་དངུལ་ཨ་ལད་(གོར་ཏམ་) སྟོང་ཕྲག་བཅུ་ཐམ་པ་སྤྲོད་རྒྱུ་གཅིག

(༢) གོར་བོད་གཉིས་ཀ་ཕྱི་གོང་མ་ཆེན་མོ་ལ་གུས་འདུད་ཞུ་མི་གཅིག་པ་ཡིན་ཞིང་། བོད་ཡུལ་འདི་བཞིན་བླ་མའི་དགོན་པ་དང་། ཆོས་བྱེད་སྒོམ་ཆེན་སྒོམ་གཙང་ཤ་སྟག་གི་བཞུགས་སར་སོང་གཤིས་ད་ནས་བཟུང་བོད་ཀྱི་ས་གནས་སུ་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་གྱི་དམག་རྒྱག་མཁན་བྱུང་ཚེ་གོར་ཁ་རྒྱལ་ཁང་ནས་རོགས་རམ་སྲུང་སྐྱོབ་གང་ཐུབ་བྱེད་རྒྱུ་དང་གཉིས།

(༣) གོར་ཁའི་མི་སེར་ཚོང་པ་ལ་ད་ནས་བཟུང་ཚོང་ཁྲལ་དང་། ལམ་ཁྲལ་སོགས་ཁྲལ་གྱི་རིགས་གང་ཡང་བོད་ནས་མི་ལེན་ཟེར་བ་དང་གསུམ།

(༤) བོད་ནས་འཛིན་བཟུང་གིས་བཞག་པའི་སིང་པའི་དམག་མི་[117]དང་། ད་ལམ་

116. Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal—China relations up to 1955A.D Volume 1. Adroit Publishers. 2004 P. 250

117. དེ་སྔོན་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༤༡ ལོར་བོད་དང་ལ་སིང་དམག་འཁྲུག་གི་སྐབས་སུ་བོད་ཀྱིས་ལ་དྭགས་ཀྱི་བཀའ་བློན་གཉིས་དང་། སིང་དམག་མང་པོ་ཞིག་བཟུང་བའི་ཁྲོད་ནས་སིང་དམག་གསུམ་ཆ་གཉིས་ཙམ་རང་ཡུལ་ལ་ལོག་ཀྱང་། གསུམ་ཆ་གཅིག་ཙམ་བོད་པའི་བུད་མེད་དང་ཆང་ས་བརྒྱབ་ནས་ལྗོ་ཁ་ཁུལ་དུ་གཞིས་ཆགས་ཡོད་ཅེས་སྐུ་ངོ་ཞྭ་སྒབ་པས་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་སྨད་ཆའི་ཤོག་གྲངས་དྲུག་པའི་ནང་གསལ་བ་དེ་ཡིན།

དམག་ལ་འཛིན་བཟུང་བྱས་པའི་གོར་ཁའི་དམག་མི་དཔོན་གཡོག་དང་། བུད་མེད་རིགས་བཅས་བོད་ནས་གོར་ཁ་རྒྱལ་ཁང་ལ་ཕྱིར་སློག་བྱེད་རྒྱུ། བོད་ཀྱི་དམག་མི་དང་སྲིད་གྲོང་། གཞུང་ནང་། རྫོང་དགག། སྤྱི་རྗེང་། རོང་ཤར་བཅས་ཀྱི་མི་སེར་རྣམས་ཀྱི་མཆོན་ཆ་དང་། གཡག་བཅས་གང་ལུས་ཡོད་པ་གོར་ཁ་སྲིད་གཞུང་ནས་ཕྱིར་སློག་བྱེད་རྒྱུ་དང་། ཆིངས་འགྲིག་ཚར་རྗེས་སྤྱི་རྗེང་། རོང་ཤར། སྲིད་གྲོང་། རྫོང་དགག། གཞུང་ནང་། དར་གླིང་། ལ་རྩེ་རྩུན་གྱི་གོར་དམག་རྣམས་ཚུར་བསྡུས་ཀྱི་གནས་ཡུལ་སློས་བཏང་ཕྱིར་སློག་བྱེད་རྒྱུ་དང་བཞི།

(༥) ལྷ་ལྡན་དུ་ད་ནས་བཟུང་གོར་ཁ་རྒྱལ་ཁང་ནས་བལ་འགོ་མི་འཛོག མི་དྲག་འཛོག་རྒྱུ་དང་ལྔ།

(༦) ལྷ་ལྡན་དུ་རྒྱལ་ཁང་གི་ཚོང་ཁང་བཞོག་(གཞོག་) རྒྱུ་ནོར་བུ་རྒྱན་ཆས། གོས་ཆས། ཟ་ཆས། ཟོག་རིགས་རྣམས་འདོད་མཐུན་གྱི་ཚོང་རྒྱག་ཆོག་པ་དང་དྲུག

(༧) བལ་ཡུལ་ནང་ལྷ་སའི་མི་སེར་ཚོང་པ་རྣམས་འཁྲུག་པ་བྱུང་ན་གོར་ཁའི་མི་དྲག་ནས་ཁྲིམས་གཅོད་བྱས་མི་ཆོག ལྷ་སའི་ས་གནས་སུ་ཡོད་པའི་གོར་ཀའི་མི་སེར་ཚོང་པ། ཡམ་བུའི་ཁ་ཆེ་རྣམས་འཁྲུག་པ་བྱུང་ཚེ་བོད་རྒྱལ་ཁང་ནས་ཁྲིམས་གཅོད་མི་ཆོག གོར་བོད་གཉིས་ཀྱི་མི་སེར་འཁྲུག་པ་བྱུང་ཚེ་གོར་བོད་གཉིས་ཀྱི་མི་དྲག་ལྷན་རྒྱས་ཐོག་ཁྲིམས་གཅོད་བྱེད་རྒྱུ། ཁྲིམས་གཅོད་བྱེད་སྐབས་བོད་ཀྱི་མི་སེར་གྱི་ཉེས་དངུལ་བོད་པའི་མི་དྲག་གིས་ལེན་རྒྱུ། གོརྑའི་མི་སེར་ཚོང་པ་དང་། ཁ་ཆེ་རྣམས་ཀྱི་ཉེས་དངུལ་གོར་ཁའི་མི་དྲག་གིས་ལེན་རྒྱུ་དང་བདུན།

(༨) གོརྑའི་མི་སེར་ནས་མི་བསད་དེ་བོད་ཀྱི་ས་གནས་སུ་བྲོས་ན་བོད་ནས་གོརྑ་ལ་རྩིས་སྤྲོད་བྱེད་རྒྱུ། བོད་ཀྱི་མི་སེར་ནས་མི་བསད་དེ་གོར་ཁའི་ས་གནས་སུ་བྲོས་ན་གོརྑནས་བོད་རྒྱལ་ལ་རྩིས་སྤྲོད་བྱེད་རྒྱུ་དང་བརྒྱད།

(༩) གོར་ཁའི་མི་སེར་ཚོང་པའི་རྒྱུ་ནོར་བོད་པའི་མི་སེར་ནས་འཕྲོག་བཅོམ་བྱས་ཚེ་གོརྑའི་མི་སེར་རྒྱུ་ནོར་གྱི་བདག་པོ་ལ་བོད་མི་དྲག་དཔོན་རིགས་ནས་རྩད་གཅོད་ཀྱིས་ཕྱིར་སློག་བྱེད་འདུག་རྒྱུ། འཕྲོག་བཅོམ་བྱེད་མི་རྣམས་རྒྱུ་ནོར་སྤྲོད་མ་ཐུབ་ཚེ་ལེན་དགོས་རྣམས་དུས་འགྱངས་ཀྱིས་སྤྲོད་རྒྱུའི་ཚོད་འདོམས་བོད་མི་དྲག་ནས་བྱེད་རྒྱུ། བོད་མི་སེར་ཚོང་པའི་རྒྱུ་ནོར་གོར་ཁའི་མི་སེར་ནས་འཕྲོག་བཅོམ་བྱས་ཚེ་བོད་མི་སེར་རྒྱུ་ནོར་གྱི་བདག་པོ་ལ་གོརྑའི་མི་དྲག་དཔོན་རིགས་ནས་རྩད་གཅོད་ཀྱིས་ཕྱིར་སློག་བྱེད་རྒྱུ། འཕྲོག་བཅོམ་བྱེད་མི་ནས་རྒྱུ་ནོར་སྤྲོད་མ་ཐུབ་ཚེ་ལེན་དགོས་རྣམས་དུས་འགྱངས་ཀྱིས་སྤྲོད་རྒྱུའི་ཚོད་འདོམས་གོར་ཁའི་མི་དྲག་ནས་བྱེད་རྒྱུ་དང་དགུ།

(༡༠) ད་ལམ་དམག་སྐབས་བོད་ཀྱི་མི་སེར་གོར་ཁ་རྒྱལ་ཁང་དང་མཐུན་ནས་ཡོང་མི་དང་། གོར་ཁའི་མི་སེར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་དང་མཐུན་ནས་ཡོང་མི་ལ་ཆིངས་བསྒྲིགས་ཚར་རྗེས་ཁོ་པའི་རྒྱུ་ནོར་སོགས་ལ་རྒྱལ་ཁང་ཕན་ཚུན་གཉིས་ཀ་ནས་ཆེག་ཟ་མི་བྱེད་རྒྱུ་དང་བཅུ་ཐམ་པ། མེ་འབྲུག་ཟླ་༣ ཚེས་༡༨ ལ།”[118]

གོང་གསལ་ཆིངས་ཡིག་གི་དོན་ཚན་བཅུ་པོ་རྣམས་<<བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་

118. སྐུ་ངོ་ཞྭ་སྒབ་པ། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས། སྤྱི་ལོ་༡༩༨༦ ཤོག་ངོས། ༣༦-༣༨ བར་གསལ།

རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཕྲེང་བ་>>[119]སྐད་ཆའི་ནང་འཁོད་ཡོད་ལ། ཡྰ་ཧན་ཀྲང་གིས་བརྩམས་པའི་<<ཏྰ་ལའི་བླ་མའི་རྣམ་ཐར་>>ནང་ལ་ཡང་བཀོད་ཡོད་ཅིང་།[120] གཡུ་ཕྲེང་གི་ཁུངས་གཏུགས་ས་ཡང་གོང་གསལ་<<ཏྰ་ལའི་བླ་མའི་རྣམ་ཐར་>>ཡིན་པ་འོག་མཆན་དུ་གསལ་བས་དེ་གཉིས་དབར་ཁྱད་པར་ཅི་ཡང་མེད་མོད། གཞི་རྩའི་ཆ་ནས་དོན་ཚན་ཆ་ཚང་ཐེ་མ་ཐེ་བཞིན་གསལ་ཡོད་ཀྱང་ཚིག་འབྲུ་རེ་གཉིས་ལ་ཆེད་མངགས་བཟོ་བཅོས་བྱས་ཡོད་པར་མངོན་ཏེ། དཔེར་ན་སྐབས་ངོ་ཞུ་སྐབ་པའི་དོན་ཚན་དང་པོའི་ནང་"བོད་གཞུང་ནས་"ཞེས་པར་བོད་ནས་བརྗོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཐེར་ཁག་གི་ནང་"བོད་"ཅེས་གཅིག་པུ་བཀོད་དེ་གཞུང་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་དེ་བསྣུར་ཡོད་པ་དང་། ཡང་དོན་ཚན་བཅུ་པའི་ནང་"བོད་རྒྱལ་ཁབ་"ཅེས་པར་"བོད་རྒྱལ་ཁང་"ཞེས་བཅོས་འདུག་པ་ནི་རྒྱའི་བཅོས་སྒྲུབ་མེད་པའི་མ་དྲངས་ཁོག་བཅངས་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཤིག་ཡིན་ཏེ། བོད་ས་གནས་སྲིད་གཞུང་ཞེས་བོད་འདི་རྒྱ་ནག་གི་ཁ་འབྲལ་དུ་མེད་པའི་ཆ་ཤས་ཤིག་ཡིན་པ་སྟོན་ཆེད་དུ་ཡིན་པ་ང་ཚོ་ཀུན་གྱི་སེམས་ལ་གསལ་ཆ་ཡོད་པ་དེ་རེད།

ཏྲོམ་པ་པོ་ Tirtha Prasad Mishra ཡིས་བརྩམས་གནང་བའི་སྣན་གྲགས་ཅན་གྱི་དཔེ་དེབ་ <<The Taming of Tibet>> ཞེས་པའི་ནང་འཇང་སྤྲ་རྒྱར་གྱིས་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༩༣-༡༨༥༥ ལོ་བར་གྱི་ལོ་ངོ་རྩིལ་པོ་ ༦༣ རིང་གཏན་དུ་ཆད་པའི་དེ་སྔོན་གྱི་དངུལ་ཀམ་དང་འབྲེལ་བའི་ཐོབ་ཐང་དང་དབང་ཚད་རྣམས་སླར་

119. ཆབ་སྲིད་ཆེ་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བྲང་ཨོ་རྒྱན་གཉིས་ཀྱིས་བརྩམས། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཕྲེང་བ། སྨད་ཆ། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༨ ཤོག་ངོས། ༩༥༨

120. ཡྰ་ཧན་ཀྲང་གིས་བརྩམས། ཕང་ཁྲིང་ཁྲུན་དང་ཧྲི་ཞུའེ་ལིས་གཉིས་ཀྱིས་བསྒྱུར། ཏྰ་ལའི་བླ་མའི་རྣམ་ཐར། མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༨ ཤོག་ངོས། ༢༡༠

གསོ་བྱ་ཆེད་བོད་ལ་དམག་དྲངས་ཤིང་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཤིང་། མཐར་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་དོན་ཚན་བཅུ་འཁོད་པའི་ཆིངས་ཡིག་ཅིག་བཞག་ཡོད་ཀྱང་། བོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་བལ་ཡུལ་གྱིས་ཏམ་ཁ་བཀོ་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་དང་དབང་ཚད་བསྐྱར་གསོ་ནམ་ཡང་ཐུབ་མེད་[121]ཅེས་བཤད་ཡོད་པ་ལས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོར་གོར་ཁ་ཤས་བོད་ལ་དམག་དྲངས་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་གཅིག་ནི་སྔར་སྲོལ་བཞིན་བལ་ཏམ་བོད་ལ་འགྲོ་རྒྱུག་བྱེད་པའི་ལམ་ལུགས་དེ་སླར་གསོ་ཡོང་ཆེད་ཡིན་པ་གསལ་པོ་མཚོན་ཐུབ་སོང་།

བཅུ་གསུམ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༣ ལོར་ལྷ་སར་བཙའ་སྤྱོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་དང་བོད་མིའི་དབར་བྱུང་བའི་རྙོག་ཟིང་སྐོར།

སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པ་ནས་བཟུང་ཕྱོགས་གཉིས་དབར་གནད་དོན་ཙུང་ཟད་རེའི་དོན་དུ་རྙོག་དྲ་ཐུན་བུ་བྱུང་བ་ལས་དེ་མིན་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་མེད་པར་གཞི་རྩའི་ཆ་ནས་ཞི་བདེ་ལྷིང་འཇགས་ཀྱི་འཚོ་བར་རོལ་ཡོད་ཅིང་། དཔེར་ན་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ལོར་བོད་ནང་གནས་སྤྱོད་བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་དང་བོད་པའི་དབར་རེ་ཞིག་མི་མཐུན་པ་ཆགས་ནས་ཕྱོགས་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་ཤོར་ཉེན་བྱུང་ཡོད་ཀྱང་། བལ་ཡུལ་གྱིས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་བཞག་པའི་གོར་བོད་ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་ལ་བརྩི་མེད་འགྲོ་བར་ཞེད་སྣང་སྐྱེས་ཏེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༠ ལོ་ཙམ་ནས་

121. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 212

བོད་དང་མཐུན་ལམ་ཟབ་ཏུ་བཏང་ཡོད་[122]ཅེས་བཤད་ཡོད་པ་ལས་ང་ཚོས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༣ ལོར་ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་ནེ་བ་རིའི་ཚོང་པ་དང་བོད་པའི་དབར་ཧོག་ཙམ་འཁྲུག་རྩོད་བྱུང་ཡོད་པ་རྟོགས་ཐུབ་ཀྱང་། དེ་ནི་གང་ཟག་བྱེ་བྲག་པ་འགའ་ཞིག་གི་བྱ་སྤྱོད་ལས་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་ལས་ཚབས་ཆེའི་གནད་དོན་ཞིག་མིན་པར་ཤེས་སོ།

འདིར་བོད་ཡིག་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་གསལ་ཁ་གཏན་ནས་མེད་པའི་གནས་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། <<བལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་>>ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་ལས་གསལ་བ་ལྟར་ན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༣ ལོའི་ཕྱི་ཟླ་གསུམ་པའི་ནང་བོད་གཞུང་གིས་སྲོལ་རྒྱུན་འགྲོ་སྟངས་བཞིན་གཞུང་གི་ཚོས་སྲིད་མཛད་སྒོ་གལ་ཆེན་ཁག་ལ་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་རྒྱ་ནག་དང་། བལ་ཡུལ། འབྲུག་སོགས་ཁྲིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་སྐུ་ཚབ་ཚོ་མཉམ་ཞུགས་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ་བཞིན། སྐབས་འདིར་ཕོ་བྲང་པོ་ཏ་ལའི་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་མཛད་སྒོར་ལྷ་སྡོད་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་ངོ་མ་ཛི་ཏེ་སྨན་སིངྒ་(Jit Man Singh)[123] ཐེབས་མ་ཐུབ་པར་ཁོང་གི་བུ་ཌི་ལིབ་སིངྒ་ (dilip Singh) དང་ལས་རོགས་ཁ་ཤས་མངགས་རྫོང་བྱེད་པའི་སྐབས་སུ་བོད་གཞུང་གི་སྐུ་མགྲོན་སྣེ་ལེན་ཞུ་སའི་ཁང་ཚུང་གི་འགྲམ་དུ་ཆུ་ཚོད་བཞི་ནས་ལྔ་ཙམ་བར་སྒུག་བཅུག་པ་དང་། དེ་རྗེས་ཁང་པའི་ཕྱི་ལོགས་སུ་འཁྲིད་ནས་གཞུང་ཞབས་འགའ་ཤིག་གིས་ཧ་ལྟག་དང་དབྱུག་པ་སོགས་བཀོལ་ནས་ཉེས་རྡུང་བཏང་བས། གནས་ཚུལ་དེ་ལྟ་

122. Gajendra Mani Pradhan. Transit of land-locked countries and Nepal, New Delhi. 1990 P. 104

123. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 43

སྐྱོད་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་ངོ་མས་ཤེས་ནས་མཇུག་བསྡོམས་མཛད་སྐོར་ཡང་མཉམ་ཞུགས་བྱས་མེད། མཐར་བོད་གཞུང་གིས་གནས་ཚུལ་དེ་མཁྱེན་ནས་ལྷ་སྐྱོད་བལ་ཡུལ་སྐུ་ཚབ་ལ་ཧེན་སྐོར་བཞི་བཅུ་དང་ལེགས་སྐྱེས་ཤིག་བསྣམས་ཏེ་དགོངས་སེལ་ཞུས་ཡོད་པ་དང་། ལྷ་སྐྱོད་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་ཀྱིས་ཧེན་སྐོར་བཞི་བཅུ་དེ་བླངས་ཀྱང་ལེགས་སྐྱེས་དེ་མ་བླངས་པར་ཕར་སློག་ཡོད་འདུག གནས་ཚུལ་དེ་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་འཕྲལ་ལྷ་སྐྱོད་རྒྱ་གཞུང་གི་ཨམ་བན་དང་བོད་གཞུང་གཉིས་ཀར་འཕྲིན་ཡིག་སྤྲིངས་པ་དང་། ལྷ་སྐྱོད་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་དེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༧༣ ལོའི་ལོ་མཇུག་ནས་བལ་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་འཐེན་བྱས་ནས་ལོ་ངོ་གཉིས་ཙམ་རིང་ལྷ་སར་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་བསྡད་མེད་པ་རེད།[124]

སྐུ་ངོ་རྩིས་དཔོན་ཞྭ་སྒབ་པས་བརྩམས་པའི་<<བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་>> ལས་“ཆུ་ལུག་ ༡༨༨༣ ལྷ་ལྡན་ཚོགས་མཆོད་ཆེན་མོའི་དགོང་དྲོ་ལྷ་སྐྱོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རཏྣ་མ་ན་ཞེས་པའི་ཚོང་ཁང་དུ་ཕྱོགས་འགྲུལ་བུད་མེད་གཉིས་ནས་བྱུ་རུའི་འཕྲེང་བ་ཉོ་ཚོང་མ་འགྲིགས་ཁར། བལ་པོའི་ཚོང་པ་ནས་བྱུ་རུའི་འཕྲེང་བ་གཅིག་བུད་མེད་དེ་གཉིས་ལ་བརྐུས་ཁག་བཙུགས་པས་ཕན་ཚུན་ཁ་རྟོད་ཧེ་ཆེར་སོང་སྟེ་ས་སྲིབ་མཚམས་འབྲས་སྤུངས་ཚོགས་ཆེན་ཞལ་ངོས་ཁྲིམས་འདོམས་ཚུལ་བཞིན་མ་ཐུབ་པར་བོད་རིགས་སེར་སྐྱ་བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོ་བསྡེབས་འུར་གྱིས་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་ཁང་ཡོངས་རྫོགས་དུས་གཅིག་ལ་བཅོམ་འཕྲོག་བྱས་རྐྱེན་གོར་བོད་གཞུང་གཉིས་བཀའ་མོལ་གནང་བར་

124. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 PP 88-89

འགྲིགས་མིན་ཅི་རིགས་བྱུང་སྟེ་དམག་འཁྲུག་ཡོང་ཉེའི་མཚམས་གོར་བོད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་བལ་བོད་ས་མཚམས་སུ་བཀའ་མོལ་གནང་མཐར་བལ་པོའི་རྒྱུ་དངོས་མ་ཚང་བ་རྣམས་དངུལ་ཐོག་ཕབ་སྟེ་ཏམ་སྲང་དྭག་ཁྲི་བདུན་སྟོང་ལྔ་བརྒྱ་བདུན་ཅུ་དོན་དགུ་དང་ཞོ་དགུ་སྐར་གསུམ་ཐོབ་པ་བོད་གཞུང་ནས། གོར་ཁ་གཞུང་བརྒྱུད་ཕྱིར་སློག་གནང་རྒྱུ་གནང་བ། སྐབས་དེར་སོག་པོ་ཆ་ཧན་ཧོ་ཐོག་ཐུ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་༧གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོའི་མཇལ་ཕྱག་ཏུ་ཕེབས་གཤིས་ཁོང་གིས་གོང་གསལ་དངུལ་འབབ་ཚང་མ་དད་འབུལ་ཞུས་པས་སློག་སྤྲོད་གཏད་གཙང་གནང་སྟེ་ཞི་འཇགས་བྱུང་འདུག[125]ཅེས་འཁོད་ཡོད་པ་དེའི་ཐོག་ནས་ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བྱེད་བཞིན་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ལ་བོད་མིས་སྡོན་གྱི་ནཱ་ཟུག་སེམས་སུ་བཅངས་ཏེ་ད་དུང་ཡང་ལྷ་སྡངས་ཡག་པོ་འཛིན་གྱི་མེད་པ་དེ་གསལ་པོར་རྟོགས་ཐུབ། འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་བོད་ཡིག་གི་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་མཇོར་བསྡུས་ཙམ་ལས་མེད་ཀྱང་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆའི་ནང་དུ་ཅང་ཞིབ་ཕྲ་འཁོད་འདུག་པས། འདིར་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁག་ནས་སྙིང་བསྡུས་ཀྱིས་ཁ་གསབ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན།

དེ་ཡང་ཟླ་བ་གཉིས་ཙམ་གྱི་དུས་ཡུན་ལྡན་པའི་ལྷ་སའི་ཚོགས་མཆོད་ཆེན་མོ་གྲོལ་ལ་ཁད་ཀྱི་དགོང་དྲོ་ཞིག་སྟེ། ཕྱི་ལོ་༡༨༨༣ ལོའི་ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༢ ཉིན་ལྷ་སར་བཅའ་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རཏྣའི་ཚོང་ཁང་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་བུད་མེད་གཉིས་བྱ་རྡོ་ཉོ་བར་སླེབས་ཤིང་། ཁོང་གཉིས་ཀྱིས་བྱུ་རུ་རྐུ་མ་རྒྱག་རྩིས་བྱེད་སྐབས་

125. ཞྭ་སྒབ་པ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་གཉིས་པ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། ཕྱི་ལོ་༡༩༨༨ ཤོག་གྲངས། ༨༨

བལ་པོའི་ཚོང་པ་དེས་མཐོང་ཡང་བུད་མེད་དེ་གཉིས་ཀྱིས་ནག་ཉེས་རྩ་བ་ནས་ཁས་མ་བླངས་པས་ཕན་ཚུན་དབར་རྩོད་རྙོག་ཛེ་ཆེར་འཕེལ། སྐབས་དེར་ཚོགས་མཚོད་ཆེན་མོར་བཅར་བའི་གདན་ས་ཆེན་མོ་སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ་གྱི་དགེ་འདུན་པ་རྣམས་གནས་དེར་འཛོམས་ནས་བོད་པའི་བུད་མེད་དེ་གཉིས་ཀྱི་རྒྱབ་རྩར་ལངས་ནས་ཟིང་ཆ་ཆེན་པོ་བསླངས་པ་མ་ཟད། བལ་པོའི་ཚོང་ཁང་བརྒྱད་ཙམ་གྱི་བཞིར་གཏོར་སྐྱོན་དང་དངོས་ཟོག་མང་པོ་ཞིག་འཕྲོག་བཅོམ་དང་ཤུ་འཁྱེར་བྱས་པ་རེད། སྐབས་དེར་ལྷ་སྡོད་མན་ཧྲུའི་ཨམ་བན་གྱིས་བལ་པོའི་གཞུང་འབྲེལ་སྐུ་ཚབ་ལ་གནས་ཚུལ་དེ་ཞི་ཕྱིང་ཡོང་བར་འབོད་སྐུལ་ཞུས་ཤིང་། གང་མགྱོགས་བོད་གཞུང་ནས་བལ་པོའི་གཞུང་ལ་གུན་གསབ་འཇལ་རྒྱུ་ཡིན་པའི་སྐོར་བཤད་ཡོད། ཟིང་འཁྲུག་དེས་ལྷ་སར་བཅའ་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ལ་ཁོང་ཁྲོ་ཆེན་པོ་བསླངས་ཡོད་ཅིང་། བལ་པོའི་གཞུང་འབྲེལ་སྐུ་ཚབ་ཀྱིས་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་དངོས་ཟོག་གྱོང་གུན་ཁ་གསབ་ཆེད་རིན་རྩིས་བལ་སྒོར་ Rs/1476676 དགོས་པའི་རེ་འདུན་སྙན་ཐོ་ཞིག་ལྷ་སྡོད་མན་ཧྲུའི་ཨམ་བན་དང་བོད་གཞུང་གཉིས་ཀར་ཕུལ་ཡོད་ལ། ད་རེས་ཀྱི་ཉེས་ཅན་པ་ཚོར་ཁྲིམས་ཀྱི་ཆད་པ་གཅོད་དགོས་པའི་རེ་འདུན་བཏོན་ཀྱང་། བོད་གཞུང་ནས་དེ་ལ་ཡ་ལན་གང་ཡང་སློག་མེད། འོན་ཀྱང་ལྷ་སྡོད་མན་ཧྲུའི་ཨམ་བན་གྱིས་བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་དག་ལ་ལྷག་བསམ་རྣམ་དག་ཡིན་ཁུལ་གྱིས་བོད་གཞུང་ལ་གུན་གསབ་དེ་དག་མགྱོགས་མྱུར་སྤྲོད་དགོས་པའི་གཞིན་སྐུལ་ཡང་ནས་ཡང་དུ་བྱས་པ་དང་། བལ་པོ་ཚོར་གུན་གསབ་ཆག་ཡང་ཡོང་བའི་རེ་བ་ཞུས་མཐར་བལ་པོ་ཚོས་སྡོན་གྱི་དགོས་འདུན་འདི་ནས་ཏོག་ཙམ་བཅག་ཏེ་བལ་སྒོར་ Rs/1459211 ཡིན་གཅིག་སྤྲོད་དགོས་པའི་བླང་

བྱ་བརྟོན་པ་མ་ཟད། གོར་ཁ་སྲིད་གཞུང་ནས་ཀྱང་བལ་པོའི་ཚོང་པ་དག་ལ་གྲུན་གསབ་མ་སྤྲད་ན་སླར་ཡང་དམག་རྒྱག་རྒྱུའི་ཐ་ཚིག་བསྒྲགས་པས། བོད་གཞུང་ངོས་ནས་བལ་པོར་གྲུན་གསབ་སྤྲོད་རྒྱུར་ཁས་བླངས་ཀྱང་བལ་སྒོར་འབུམ་གཉིས་མ་གཏོགས་མི་སྤྲོད་པར་ཐག་བཅད་པས་ཕན་ཚུན་གྱི་རྟོག་དྲ་ཇེ་ཆེར་གྱུར།

སྐབས་དེར་རྒྱ་ནག་ནང་ལོགས་ལ་ཡང་ཏའེ་པིང་ངོ་ལོག་དང་ཕྱི་རྒྱལ་གྱིས་བཙན་འཛུལ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པས། མན་ཇུ་གོང་མའི་ངོས་ནས་བོད་ལ་དམག་རོགས་སོགས་གཏོང་རྒྱུ་ནི་ཉིན་མོའི་རྨི་ལམ་དང་མཚུངས་པས། སླར་ཡང་གོར་བོད་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་ན་བོད་ལ་གྱོང་གུན་ཕོག་རྒྱུ་ཡིན་པ་ནི་ལྷུགས་པ་ཞིག་གིས་བལྟས་ཀྱང་ཤེས་ཆོད་ཡིན་པས་མཐར་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་ཟླ་བ་དང་པོའི་ནང་གོར་བོད་གཉིས་དབར་རྣ་སུ་ཝ་ (Rasuwa)[126]ཞེས་པའི་ས་མཚམས་སུ་གྲོས་མོལ་བྱེད་རྒྱུར་གཏན་འཁེལ་བྱུང་ཞིང་། ཕྱོགས་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་མངགས་ནས་རྒྱའི་སྐུ་ཚབ་བར་དཔང་གི་ཐོག་གོར་བོད་གཉིས་དབར་རྣ་སུ་ཝར་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་ཟླ་བ་གསུམ་པ་ནས་གྲོས་མོལ་བྱེད་འགོ་ཚུགས་ཤིང་། མཐར་ལོ་དེའི་ཟླ་བ་བཞི་པའི་ཚེས་ ༢༤ ཉིན་གྲོས་མོལ་ཡིག་ཆར་ཕྱོགས་གཉིས་ཀས་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད།

126. བལ་པོས་སྐྱིད་གྲོང་ཕྱོགས་ལ་ར་སུ་ཝ་ (Rasuwa) དང་། གཉའ་ནང་ཕྱོགས་ལ་ཀོ་ཊ་རི་ (Kodari) ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད། བཀྲ་ཤིས་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་བརྩམས། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་དང་བཅུ་དགུ་ནང་གི་ནེ་པལ་དང་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་བ། གཙུག་ལག་རབ་འབྱམས་པའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། ཤོག་ངོས། ༨༠

བཅུ་བཞི། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༣༤ ལོར་བྱུང་བའི་ཤར་པ་རྒྱལ་པོའི་གནད་དོན་དང་ འབྲེལ་བའི་རྟོག་ཞིབ་སྐོར།

བལ་བོད་གཉིས་དབར་དུས་རབས་བདུན་པའི་འགོ་སྟོད་ཙམ་ནས་གཉེན་སྒྲིག་གི་འབྲེལ་བ་བྱུང་བ་ནས་བཟུང་། བོད་ནང་བལ་ཡུལ་གྱི་གཞུང་འབྲེལ་མི་སྣ་དང་། ལག་ཤེས་བཟོ་ལས་མཁན། ཚོང་པ་སོགས་རྒྱུན་ཆད་མེད་པར་ཕར་འགྲོ་ཚུར་འོང་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་དུས་དཀྱིལ་ཙམ་ལ་བལ་བོད་གཉིས་དབར་ས་མཚམས་སུ་དམག་འཁྲུག་བྱུང་ཞིང་། མཐར་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༩༥ ལོར་གཞིས་ཀ་རྩེར་བལ་བོད་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་[127]པ་ནས་བཟུང་བོད་ནང་བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་གནས་སྡོད་བྱེད་འགོ་ཚུགས་ཡོད་པ་རེད། བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་རྣམས་བོད་ནང་ཡོང་དུས་ཁེར་རྐྱང་ཡིན་པ་ལས་སྐྱེས་སྨན་མཉམ་དུ་འཁྲིད་སྲོལ་མེད་པས་ཁོ་ཚོ་བོད་ལ་སྡོད་རིང་བོད་པའི་བུད་མེད་དང་དགའ་པོ་སྒྲིག་པ་དང་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པས། བོད་ས་མ་ཤོར་གོང་ཁ་ཚ་ར་[128]བུ་ཕྲུག་གི་ཁ་གྲངས་ཀྱང་མང་པོ་ཡོད་པ་ཧ་ཅང་གསལ་པོ་རེད།

127. འཇམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ། སྤྱི་ལོ་ ༡༨༩༥ ལོར་བྱུང་བའི་བལ་བོད་དམག་འཁྲུག་དང་སྐབས་དེའི་ཆིངས་ཡིག་གི་སྐོར་ལ་དཔྱད་པ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ། རྡ་རམ་ས་ལ། སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་དགུ་པ། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་གྲངས། ༩༧-༨༥ བར་གསལ།

128. ཁ་ཚ་ར་ཞེས་པ་ནི་བལ་པོའི་ཡུལ་སྐད་ (खच्चर) (Khachara) ཞེས་པའི་སྒྲ་དེ་སོར་བཞག་བྱས་པ་ལས་བྱུང་ཞིང་། དེའི་གོ་དོན་དངོས་ནི་དྲེལ་ལ་གོ་ཡི་ཡོད། དྲེལ་ནི་ཕ་བོང་བུ་དང་མ་རྟ་གཉིས་འདུས་པ་ལས་བྱུང་ཞིང་། བལ་ཡུལ་དང་རྒྱ་གར་ནང་དུས་ད་ལྟ་ཡང་དྲེལ་ལ་ཁ་ཆ་ར་ཞེས་ཟེར་གྱི་ཡོད་པ་ཡོངས་གྲགས་ཡིན་ཀྱང་། འདིར་སྐབས་ཐོག་གི་གོ་དོན་ནི་ཕ་བལ་པོ་དང་མ་བོད་པ་གཉིས་འདུས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཕྲུ་གུར་ཟེར་གྱི་ཡོད་ཅིང་། ཚིག་འདི་བལ་པོ་ཚོས་མཐོང་ཆུང་དང་འཕྱ་དམོད་ཀྱི་ཚིག་ཅིག་ལ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

ཕ་བལ་ཡུལ་གྱི་མི་སེར་ཡིན་པ་གང་ཞིག་ལ་ཨ་མ་བོད་པ་ཡིན་པའི་བུ་ཕྲུག་དེ་ཚོ་བོད་དུ་འཚར་ལོངས་བྱུང་བས་བོད་སྐད་དང་བལ་སྐད་གཉིས་ཀ་ཤེས་ཀྱི་ཡོད་ལ། རྐང་པ་གཉིས་བཙུགས་ལྟ་བུས་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀའི་ཐོབ་ཐང་དང་ཁེ་ཕན་རྩོད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ལོར་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཙནྡྲ་ཤམ་ཤྭ་ (Chandra Shamsha) ཡིས་ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བལ་ཡུལ་གྱི་གཞུང་ཚབ་ལཱལ་བྷ་ཧ་དྷུར་བྷསེ་ན་ཏེ་ (Lal Bahadur Basnet) ལ་བོད་ནང་ཁ་ཆ་རའི་གྲངས་འབོར་ག་ཚོད་ཡོད་མེད་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་སྙན་ཐོ་ཞིག་བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་སྤྲོད་དགོས་པའི་བཀའ་རྒྱ་བཏང་བ་བཞིན། སྐབས་དེའི་སྙན་ཐོར་གཞིགས་ན། སྐྱིད་གྲོང་ལ་ ༨༠ གཉའ་ནང་ལ་ ༣༩༨ གཞིས་ཀ་རྩེར་ ༡༡༢ ལྷ་སར་ ༡༨༣ དེ་བཞིན་ས་ཁུལ་གཞན་ཁག་ཏུ་ ༣༩༥ བཅས་ཁྱོན་བསྡོམས་ ༩༠༠ ཡོད་པར་བཤད་ཡོད།[129] རྗེས་སོར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོར་སླེབས་དུས་བལ་བོད་མི་རིགས་འདྲེས་མའམ་ཁ་ཆ་ར་ཁྱོན་བསྡོམས་མི་གྲངས་ཉིས་སྟོང་ཙམ་ཡོད་པ་བལ་ཡུལ་གྱི་དེབ་ཐེར་ཁག་ཏུ་གསལ་འདུག[130]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༠-༡༩༣༠ ཙམ་བར་གྱི་མི་ལོ་བཅུ་ལྷག་ཙམ་གྱི་རིང་བོད་དུ་གནས་སྡོད་ཁ་ཆ་རའི་དཀའ་ རྙོག་དེ་ཧ་ཅང་རྙོག་འཛིང་ཆེན་པོ་ཆགས་པས། བོད་གཞུང་ངོས་ནས་ཡོངས་ཁྱབ་བཀའ་རྒྱ་སྤེལ་ཏེ་ཁ་ཆ་རའི་ཚུལ་མིན་གྱི་བྱ་སྤྱོད་ལ་

129. Tirtha P. Mishra. Nepalese in Tibet: A case study of Nepalese half-breeds (1856-1956), 2 CNAS Journal, Vol. 30, No. 1 (January 2003) P. 4

130. Tirtha P. Mishra. Nepalese in Tibet: A case study of Nepalese half-breeds (1856-1956), 2 CNAS Journal, Vol. 30, No. 1 (January 2003) P. 5

སྐྱངས་འཛིན་བྱེད་དགོས་པ་དང་། ཡུལ་ཆུ་འབྱུང་ན་ཡུལ་ཁྲིམས་འཁྱེར་བ་དང་། ཡུལ་ཡར་གླུང་དུ་བསྡད་ན་ལྷ་ཡར་ལྷ་ཤམ་བུ་གསོལ་དགོས་ཟེར་བའི་གཏམ་དཔེ་ལྟར་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ཁྲིམས་དང་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ཡུལ་གོམས་གཞིས་ལུགས་ལ་བརྩི་འཛོག་དང་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་དགོས་པའི་ཉེན་བརྡ་བཏང་ཡོད་ཅིང་། ལྷག་པར་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༩ ལོར་ཁ་ཚ་རའི་དཀའ་རྙོག་ཚད་མཐོ་ཤོས་སུ་སླེབས་པས། བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་གིས་ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བལ་པོའི་གཞུང་ཚབ་ཁང་དང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོར་དབུས་གཙང་ཁུལ་དུ་གནས་སྡོད་བལ་བོད་མི་རིགས་འདྲེས་མའི་བུ་ཕྲུག་ཚོས་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ཁྲིམས་ལ་བརྩི་འཛོག་མི་བྱེད་པ་དང་། བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་གི་རྫོང་དཔོན་གྱི་བཀའ་ཁྲབ་ལ་མི་ཉན་པར་སྣལ་རལ་ཉག་ཀྲུང་བྱེད་ཀྱི་འདུག་པས། རབ་བྱུང་ན་ཁོ་ཚོར་གོ་བསྐོན་བསླབ་བྱ་གནང་རོགས་ཞེས་རེ་སྐུལ་གྱི་ཕྱག་ཡིག་བསྒྲིངས་ཡོད་[131]ཀྱང་། གནས་སྟངས་དེར་འགྱུར་བ་ཅི་ཡང་མ་བྱུང་བར་དེ་ལས་ལྡོག་སྟེ་ཇེ་སྡུག་ཇེ་ཞན་ཏུ་སོང་བས། བོད་བུ་ཁྲིད་ལ་ཉལ་སྟངས་བཅོ་བརྒྱད་ཡོད་ན། བོང་རྫེ་ང་ལ་སློང་སྟངས་བཅུ་དགུ་ཡོད་ཟེར་བ་བཞིན་བོད་གཞུང་གི་ངོས་ནས་ཐབས་ལམ་མམ་བསམ་ཚུལ་ཁག་གཉིས་མ་བཏོན་ཀ་མེད་བྱུང་ཡོད་དེ། གཅིག་ནས་བོད་དུ་སྐྱེས་པའི་ཁ་ཚ་ར་རྣམས་ངེས་པར་དུ་བོད་གཞུང་ལ་ཐོ་འགོད་བྱེད་དགོས་པ་དང་། གཉིས་ནས་སླད་ཕྱིན་ཁ་ཚ་རའི་མི་རབས་རྗེས་མ་རྣམས་ངེས་པར་དུ་བོད་པའི་མི་སེར་བཟོ་དགོས་པའི་གླང་བྱ་བཏོན་ཡོད་

131. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations, Kathamandu, Second Edition. 1998 P. 136

[132]ཀྱང་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་བོད་གཞུང་གི་རེ་སྐུལ་དེར་དང་ལེན་བྱས་མེད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༥ ལོའི་ཟླ་ ༧ ཚེས་ ༣༠ ཉིན་སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་དམག་སྤྱི་ཆེན་མོ་ཚ་རོང་ཟླ་བཟང་དགྲ་འདུལ་ཆེད་མངགས་བལ་ཡུལ་དུ་བསྐྱོད་དེ་བལ་རྒྱལ་དང་ལྷན་དུ་གནད་དོན་གཉིས་ཀྱི་ཐོག་ལ་བཀའ་མོལ་ཞུས་ཡོད་དེ། དང་པོ་ནི་བོད་དུ་ཡོད་པའི་ཁ་ཚ་རའི་བུ་ཕྲུག་མི་རབས་རྗེས་མ་རྣམས་བོད་ཀྱི་མི་སེར་བཟོ་རྒྱུར་ཁས་ལེན་གནང་རོགས་ཞེས་དང་། གཉིས་པ་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོར་གོར་བོད་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཡོད་པ་དེའི་དོན་ཚན་དང་པོར་བོད་གཞུང་གིས་ལོ་ལྟར་བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་བལ་སྒོར་ཁྲི་གཅིག་རེ་སྤྲོད་དགོས་པ་དེར་གཅོག་ཆ་ཡོང་རྒྱུའི་རེ་སྐུལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོས་གནད་དོན་དེར་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པས་རེ་འདུན་དེ་སྒྲུབ་མེད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༥ ལོར་བོད་ནང་བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་གི་བསམ་ཚུལ་ལྟར་བོད་གཞུང་གིས་ཕྱིན་ཆད་བོད་དུ་སྐྱེས་པའི་ཁ་ཚ་ར་རྣམས་བོད་ཀྱི་མི་སེར་བཟོ་དགོས་པ་མ་ཟད། བོད་ཀྱི་ཡུལ་སྲོལ་གོམས་གཤིས་དང་ཡུལ་ཁྲིམས་ལ་སྲུང་བརྩི་ཞུ་དགོས་པའི་གཏན་འབེབ་བྱས་ཡོད། ཅི་སྟེ་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་གནས་ཚུལ་ལྷག་ཆེ་བལ་པོའི་གཞུང་ཚབ་པས་བྱུས་གཏོགས་བྱེད་རྒྱུ་མེད་པར་བོད་གཞུང་གི་ཡུལ་ཁྲིམས་གཞིར་བཟུང་ཐག་གཅོད་བྱེད་ཀྱི་ཡིན་ཞེས་ཡོངས་ཁྱབ་གསལ་བསྒྲགས་གནང་ཡོད།

ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་ནི་ཕ་བལ་པོའི་མི་སེར་ཡིན་པ་གང་ཞིག་ལ་ཨ་མ་བོད་མི་

132. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations, Kathamandu, Second Edition. 1998 P. 137

ཡིན་པའི་ཁ་ཚར་ཞིག་ཡིན་ཞིང་།[133] ཁོ་རང་ལོ་ངོ་ལྔའི་སྐབས་སུ་བལ་ཡུལ་གྱི་སོ་ལོ་ཁམ་བུ་ (Solukhambu) ཞེས་པའི་ས་གནས་སུ་གནས་སྡོས་བྱས་ཡོད་པ་དང་། ནར་སོན་རྗེས་བལ་ཡུལ་ཤར་པའི་བུད་མེད་ཅིག་དང་གཉེན་སྒྲིག་བྱས་ཤིང་བལ་ཡུལ་གྱི་མི་སེར་དུ་གྱུར། དེ་རྗེས་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་དུས་མགོར་རྫོ་རྗེ་གླིང་ལ་གནས་སྡོས་བྱས་ཡོད་པ་དང་། དེ་གར་ལོ་ངོ་བཅུ་གཅིག་ཙམ་བསྡད་པའི་རིང་དོས་འཁྱེར་པའམ་ཀུ་ལིའི་ལས་ཀ་གཉེར་ཞིང་། དེ་རྗེས་ལྷ་སར་གནས་སྡོས་བྱས་ཏེ་ལྷ་སར་ལོ་ངོ་ཉི་ཤུ་རྩ་གཉིས་ཧྲིལ་པོ་བསྡད་སྡོང་བའི་མི་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དེ་གར་ཚོང་ལས་ཙག་ཅིག་གཉེར་ནས་བོད་གཞུང་ལ་ཡང་དཔྱ་ཁྲལ་འཇལ་མཁན་གྱི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་ཞིག་ཆགས་ཡོད་པས། རྗེས་སོར་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་ཁོ་རང་བལ་ཡུལ་གྱི་མི་སེར་ཡིན་པར་ཁས་ལེན་བྱས་པ་མ་ཟད། སྐབས་དེའི་བལ་ཡུལ་གཞུང་ཚབ་ལས་ཐོགས་པ་ལཱལ་བྷ་ཧར་བྷུར་བྷསེ་ནས་ཏེ་ (Lal Bahadur Basnet) ཡིས་ཁོ་ལ་མེ་མདའ་ཉར་ཆོག་པའི་ཐོབ་ཐང་ལག་འཁྱེར་ཡང་སྤྲད་ཡོད།[134]

སྐབས་དེར་བོད་ནང་ཁོང་འདྲ་བའི་ཁ་ཚར་མི་ཉུང་བ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ཚོས་རྐང་པ་གཉིས་བཙུགས་ལྟ་བུས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ཁེ་བཟང་ལེན་གྱི་ཡོད་པ་སྨོས་མ་དགོས་པ་དང་། ཁོ་ཚོས་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ཡུལ་གོམས་གཤིས་ལུགས་ལས་བརྒལ་ཏེ་ལྷ་སའི་ཁྲིམས་གཞུང་ནང་ཐ་མག་འཐེན་པ་དང་། གཙང་པོའི་ནང་ནས་ཉ་

133. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 172

134. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 174

བཟུང་བ། བར་གསེང་བྱུང་སྐབས་རི་མགོར་ཕྱིན་ནས་རི་དྭགས་རྫོན་པ་སོགས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཁམས་འདྲ་བའི་བོད་ཡུལ་གྱི་རྒྱ་ཆེའི་མི་དམངས་རྣམས་ཀྱི་མིག་ལ་མ་མཛེས་པའི་བྱ་བ་མང་པོ་ལས་ཤིང་། ལྷག་པར་དུ་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་ཐོག་ནས་ཉལ་ཐ་དང་བྲུ་རུ་ནག་ཚོང་རྒྱག་པ་སོགས་ཀྱིས་བོད་མིའི་སེམས་ཁམས་ལ་ཐོག་ཐུག་བཟོས་པས་བལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་བར་དོ་ཐོག་བྱུང་ཡོད་[135]ལ། ལྷག་པར་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༨ གཡས་གཡོན་ཙམ་ལ་བྱུང་བའི་ཤར་པ་རྒྱལ་པོའི་གནད་དོན་འདི་ནི་ཆེས་ཛ་དྲག་དང་གླེང་གཞི་ཆེ་བའི་དཀའ་རྙོག་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། གཞི་རྩའི་ཆ་ནས་ཁོ་རང་གི་ཕ་བལ་ཡུལ་གྱི་མི་སེར་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཁྲིམས་ལུགས་ཀྱི་འགྲོ་སྟངས་གཞིར་བཟུང་བྱས་ན་བལ་ཁོངས་ཀྱི་སྤྱི་འབངས་ཡིན་ཡང་། བོད་གཞུང་གིས་ཁོང་བལ་ཁོངས་མི་སེར་ཡིན་པར་ཁས་ལེན་མི་བྱེད་པར་བོད་པའི་མི་སེར་ཡིན་པར་གླེང་བས་ཕྱོགས་གཉིས་འགལ་ཟླའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་[136]ཞིང་། དེའི་སྐེང་འགོང་ས་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་ནས་བོད་ལྗོངས་རྒྱ་ཁྲབ་ཏུ་རྡོ་ཐ་དང་ཐ་མ་ཁ་སོགས་བཀག་སྡོམ་ནན་པོ་གནང་བ་དེར་གོར་ཁོངས་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་ནས་ངོ་རྒོལ་བརྩི་མེད་བྱས་པ་མ་ཟད། འགོང་ས་མཆོག་ལ་ཡང་ངན་སྨྲས་སྨྲ་ཚོགས་བྱས་སྐབས་བོད་གཞུང་ནས་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་འཛིན་བཟུང་དོ་དམ་བྱས་[137]པ་དང་། ཟླ་བ་བཅུ་དགུའི་རྗེས་སུ་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་བཙོན་ནས་བྲོས་

135. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 254

136. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 174

137. བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་བཅུ་གཉིས་པ། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༡༥༢

བྲོལ་དུ་ཕྱིན་ནས་བལ་ཡུལ་གྱི་དོན་གཅོད་ཁང་ནང་སྐྱབས་བཅོལ་དུ་ཕྱིན་པས། བོད་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་གཞུང་ཚབ་ཁང་ལ་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་བོད་གཞུང་ལ་རྟེས་སྤྲོད་བྱེད་དགོས་པའི་རེ་འདུན་བཏོན་ཀྱང་། བལ་ཡུལ་གཞུང་ཚབ་ཁང་གིས་གནད་དོན་དེར་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པར་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་ནས་ཐག་གཅོད་བྱེད་དགོས་པའི་བསམ་ཚུལ་བྱུང་མོད། གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་མཐའ་མའི་ཐག་གཅོད་ལ་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་བོད་གཞུང་ལ་རྟེས་མི་སྤྲོད་པར་གཏན་འཁེལ།[138] དེ་རྗེས་སྤྱི་ལོ་༡༩༣༩ ལོའི་ཟླ་བ་བརྒྱད་པའི་ནང་ལྷ་སའི་ཁྲིམས་གཞུང་ནང་ལྷ་སྡོད་བལ་ཡུལ་གཞུང་ཚབ་ཁང་ནས་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་བཙན་འཁྲིད་བྱེད་སྲིད་པའི་དཀྲིགས་གཏམ་གང་སར་གྲུར་བས། ལྷ་སྡོད་བལ་ཡུལ་གྱི་གཞུང་ཚབ་པ་རྣ་ན་ཛམ་སྦིར་ (Rana Gambhir) གྱིས་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་ལ་ཡོང་སྲིད་པའི་གནས་ཚུལ་འདིའི་སྐོར་སྙན་སེང་ཞུས་པ་དང་ཆབས་གཅིག་སྲུང་བྱ་ནན་པོ་བྱས་ཀྱང་། ལོ་དེའི་ཟླ་བ་༨ ཚེས་ ༢༥ ཉིན་གྱི་དགུང་དྲོའི་ཆུ་ཚོད་གསུམ་པ་ཙམ་ལ་བོད་རིགས་དམག་དཔོན་དགུ་བཅུ་ཙམ་དང་དམག་མི་ཆིག་སྟོང་སུམ་བརྒྱ་ཙམ་གྱིས་བལ་ཡུལ་གཞུང་ཚབ་ཁང་གི་མཐའ་བསྐོར་ནས་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་བཙན་འཁྲིད་བྱས་པ་དང་། བོད་པ་ཚོས་བརྗོད་པ་ལྟར་ན། སྐབས་དེར་བོད་དམག་ཚོས་དབྱུག་པ་མ་གཏོགས་གོ་མཚོན་འཁྱེར་མེད་པར་བཤད་ཀྱང་། སྐབས་དེའི་གནས་ཚུལ་ཞིབ་ཟླ་དངོས་སུ་མཐོང་སྐྱོང་བའི་རྒྱ་གར་གྱི་མཁས་པ་རཱ་ཧུལ་པཎྜི་ཏ་ (Rahul Sanskritiyian)

138. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 176

གྱིས་བོད་དམག་ཚོས་གོ་མཚོན་མཉམ་འཁྱེར་བྱས་ཡོད་པར་བརྗོད་པ་[139]དང་། ཤར་པ་རྒྱལ་པོར་མནར་གཅོད་ཚད་མེད་བཏང་བ་མ་ཟད་ནོར་བུ་གླིང་ཁའི་སྐུ་སྲུང་དམག་སྐར་ཉེ་འཁོར་དུ་བཙོན་ཁང་གསར་རྒྱག་བྱས་ནས་ཚེ་གང་དོ་དམ་བྱ་རྒྱུའི་བཀའ་བཅད་ཕོན་[140]ཀྱང་། ཁོས་རང་ཉིད་བོད་པའི་མི་སེར་ཡིན་པར་ཁས་ལེན་ནས་ཡང་མ་བྱས་པས་མེ་ཚ་བའི་སྙིང་ཤིང་གཤགས་པ་ཟེར་བའི་དཔེ་ལྟར་དཀའ་ཉོག་ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེར་ཕྱིན་པ་དང་། བསམ་ཡུལ་ལས་འདས་པ་ཞིག་ལ་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༣༩ ལོའི་ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༡༧ ཉིན་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་རྒྱུན་ལྡན་མ་ཡིན་པའི་གནས་སྟངས་ཤིག་གི་འོག་གློ་བུར་དུ་འདས་གྲོངས་སུ་ཕྱིན། བལ་པོ་ཚོས་དེ་ནི་བོད་དམག་ཚོས་ཤར་པ་རྒྱལ་པོར་ཚད་ལས་འདས་པའི་ཧུར་རྩེག་དང་མནར་གཅོད་བཏང་བ་ལས་བྱུང་བར་བཤད་ཀྱིན་ཡོད།

གཅིག་ནས་ཤར་པ་རྒྱལ་པོ་རྒྱལ་ཁབ་གང་གི་མི་སེར་ཡིན་མིན་ཐད་སྡུར་ནས་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་རྩོད་རྙོག་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་དང་། གཉིས་ནས་ཁོ་རང་བོད་པའི་བཙོན་ཁང་ནང་དུ་གློ་བུར་དུ་འདས་གྲོངས་སུ་ཕྱིན་པའི་གནས་ཚུལ་དེས་ཕྱོགས་གཉིས་དབར་འགལ་ཟླའི་རྩ་མོར་སོན་ནས་དམག་རྒྱག་རྒྱུར་གྲབས་གཤོམ་བྱས། བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་བོད་ལ་དམག་དྲངས་རྒྱུར་གཏན་འཁེལ་ཏེ་རྒྱལ་པོའི་སྲས་ཀལ་ཤར་ཤུམ་ཤེར་ (Kaisher Shumsher) དམག་

139. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 177

140. བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་བཅུ་གཉིས་པ། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༡༥༦

སྤྱིར་བསྐྱོ་བཞག་བྱས་[141]པ་དང་། དམག་རྒྱུགས་གྲ་སྒྲིག་བྱེད་མགོ་ཚུགས་ཤིང་། ཐོག་མར་རྒྱ་གར་ཨིན་གཞུང་ལ་དམག་རོགས་ཞུས་ཀྱང་ཨིན་གཞུང་གིས་རྩ་བ་ནས་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པས་གོར་རྒྱལ་བློ་ཕམ་ཆེན་པོ་བྱུང་།[142] བོད་གཞུང་གི་ངོས་ནས་ཀྱང་ཚྭ་ཡ་བལ་གྱིས་འདེགས་རྒྱུར་ཐག་བཅད་དེ་གོ་མཚོན་གསར་ཉོ་དང་། འབྲུ་རིགས་གྲབས་གསོག སྦྲ་གུར་འཚེམ་བཟོ་སོགས་ཀྱི་གྲ་སྒྲིག་འཐུས་ཚང་བྱས་ཤིང་། བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་སྐབས་དེ་དུས་བོད་དམག་༡༡༠༣༡ ཡོད་པར་བཤད་ཡོད།[143] འོན་ཀྱང་བློ་བུར་བའི་གནད་དོན་ཞིག་གིས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་གནས་ཚུལ་ལ་འགྱུར་ལྡོག་བྱུང་ཡོད་དེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༢༩ ལོའི་ཟླ་བ་བཅུ་གཅིག་པའི་ནང་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཙནྡྲ་ཤུམ་ཤར་ (Chandra Shumsher) བློ་བུར་དུ་ཤི་མའི་ལམ་དུ་གཤེགས་པ་དང་། བལ་རྒྱལ་གསར་པ་ཧྦིམ་ཤུམ་ཤུར་ (Bhim Shumsher) ཁྲི་ལ་བསྐྱོ་བཞག་བྱས་སྐབས། བལ་རྒྱལ་གསར་པ་དང་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་གཉིས་དབར་ཡིག་དག་གཉིས་ཀྱི་ལམ་ནས་གྲོས་མོལ་རབ་དང་རིམ་པ་བྱས་མཐར། བོད་གཞུང་གིས་ད་རེས་ཀྱི་རྙོག་དྲ་དེར་དགོངས་སེལ་གྱི་ཕྱག་ཁྲིས་ཤིག་བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་ཕུལ་ཡོད་[144]པ་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ནང་དེའི་སྐོར་ཟུར་ཙམ་ཡང་གསལ་གྱི་མེད་ཀྱང་།

141. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 179

142. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 180

143. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 181

144. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P. 187

“<<བལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་>> ཞེས་པའི་ཨིན་ཇིའི་དཔེ་དེབ་འདིའི་ནང་དུ་བོད་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་སྲིད་གཞུང་ལ་བསྒྲིངས་པའི་དགོངས་སེལ་གྱི་ཐུག་ཡིག་དེའི་ངོ་བཤུས་ཇི་མ་ཇི་བཞིན་ཞིག་བཀོད་འདུག་ཅིང་། དེའི་ཁུངས་བཙོལ་ཡིག་ཆ་ནི་དཔེ་དེབ་འདི་རང་གི་འོག་མཆན་དུ་གསལ་བ་བཞིན་བལ་ཡུལ་གྱི་ཕྱི་འབྲེལ་ཡིག་ཚང་གི་ཡིག་ཆར་[145]ཁུངས་བཙོལ་བ་ཞིག་ཡིན་འདུག་པས་ངོ་མ་ཡིད་རྟོན་བྱེད་འོས་པ་ཞིག་རེད་སྙམ།

གཤམ་དུ་ཡིག་ཆ་དེའི་ནང་གང་འཁོད་པ་དག་བོད་བསྒྱུར་ཞུས་ན་འདི་ལྟ་སྟེ། “ང་ཚོས་བསྒྲིངས་པའི་སྔོན་གྱི་བཟོད་གསོལ་འཕྲིན་ཡིག་དེའི་ནང་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་ཐུགས་དགོངས་ཚིམ་པའི་དོན་གནད་འགའ་ཤས་གསལ་ཡོད་པ་རྟོགས་བྱུང་། དེ་དང་སྟབས་བསྟུན། ད་རེས་བཟོད་གསོལ་གྱི་ཁར་འཕྲིན་ཞིག་འབུལ་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ནི། བོད་པའི་སྐོར་སྲུང་དམག་མི་ཚོས་(ཤར་པ་)རྒྱལ་པོ་དང་ཁོང་གི་སྐྱེས་སླན་གཉིས་འཛིན་བཟུང་བྱས་པ་དང་། བལ་པོའི་གཞུང་ཚབ་ཁང་ནས་བཙན་ཁྲིད་བྱས་པའི་བྱ་སྤྱོད་དེ་ནི་ཧ་ཅང་ཐལ་དྲགས་པ་དང་། བོད་པ་ཚོས་ཞབས་འདྲེན་དང་ལྐུག་རྟགས་བསྟན་པ་ཞིག་རེད། བོད་དང་བལ་ཡུལ་གཉིས་ནི་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་གི་རིང་པན་ཚུན་སྤུན་མཆེད་ཀྱི་མཛའ་བརྩེའི་འདུ་ཤེས་བརྟན་པོ་ཡོད་པས། བོད་གཞུང་གིས་སྙིང་ཐག་པ་ནས་འགྱོད་སེམས་དང་བཅས་དགོངས་སེལ་གྱི་ཡི་གེ་འདི་བསྐུར་བ་ཡིན། དེ་ལྟར་བསྐུར་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ནི། བལ་བོད་གཉིས་དབར་སྔར་བཞིན་མུ་མཐུད་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་ཡོང་ཆེད་ཡིན་ཞིང་། མཁྱེན་དཔྱོད་ཡངས་པའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་མཆོག་གིས་བལ་བོད་གཉིས་དབར་སྤུན་

145. Foreign Political, file No, 228-X, 1929, NAI.

གྲོགས་ཀྱི་མཛའ་བརྩེའི་འདུ་ཤེས་ལ་གཟིགས་ནས་ང་ཚོའི་བཟོད་གསོལ་གྱི་འཕྲིན་ཡིག་ལ་ཞལ་བཞེས་གནང་བའི་འབོད་སྐུལ་ཞུ་ཡི་ཡོད་ལ། སྔད་ཕྱིན་ཆད་བལ་བོད་གཉིས་དབར་སྨྲུན་གྲོགས་ལྟ་བུའི་མཛའ་འབྲེལ་ལ་གཅེས་སྲུས་གནང་རྒྱུའི་རེ་སྐུལ་ཞུ་བཞིན་ཡོད་པས་དེ་དེ་བཞིན་ཡོང་བའི་སྨོན་འདུན་དང་བཅས། བོད་ལྕགས་རྟ་[146]ལོའི་ཟླ་ ༧ པོའི་ཚེས་ ༩ ཉིན་ཕུལ།”[147]ཞེས་བརྫངས་ཡོད་ཅིང་། ཨིན་ཡིག་ཐོག་ཡོད་པའི་དགོངས་སེལ་གྱི་ཕྲུག་ཡིག་འདིའི་ཟིན་བྲིས་དེ་ལེགས་ལྡན་ལགས་ཀྱིས་བཏབ་ཡོད་པར་བཤད།[148]

བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་གིས་བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་དགོངས་སེལ་གྱི་ཕྲུག་ཡིག་ཅིག་བསྐྲིངས་རྗེས་བལ་རྒྱལ་ཧྲིམ་ཤུམ་ཤར་ (Bhim Shumsher) གྱིས་དགའ་སྤྲོའི་ངང་ནས་བོད་གཞུང་གི་དགོངས་སེལ་ཕྲུག་ཡིག་དེ་དང་ལེན་བྱས་པ་མ་ཟད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ ལོའི་ཟླ་བ་ ༣ ཚེས་ ༢༧ ཉིན་བལ་རྒྱལ་ཁོང་གིས་ཡ་གོང་ས་ཡ་ཧྣ་ལའི་བླ་མ་མཆོག་དང་བཀའ་ཤག་གི་བཀའ་བློན་ལྷན་རྒྱས་ལ་ཏར་འཕྲིན་གྱི་ཐོག་ནས་རྒྱག་ལ་ཉེ་བའི་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་དམག་འཁྲུག་ཞི་བར་དགའ་མགུ་ཡི་རངས་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་བསྟན་ཡོད་པ་དང་། སྔ་མཐུད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་སྔར་རྒྱུན་བཞིན་འཆམ་མཐུན་ཞི་བདེར་གནས་ཐུབ་པའི་རེ་སྨོན་བཅངས་ཡོད་ཅིང་། ད་དུང་བོད་སྡོད་བལ་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་པར་ཏར་འཕྲིན་བཏང་ནས་བོད་གཞུང་གི་

146. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ ལོར་འཁེལ།

147. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 P. 214

148. Tirtha P. Mishra. Nepalese in Tibet: A case study of Nepalese half-breeds (1856-1956), 2 CNAS Journal, Vol. 30, No. 1 (January 2003) P. 1147

བཀའ་བློན་རྣམས་ལྷ་སྡོད་བལ་ཡུལ་གཞུང་ཚབ་ཁང་ལ་མགྲོན་འབོད་ཞུས་ཏེ་བཀྲ་ཤིས་པའི་དུས་ཚིགས་དེ་སྲུང་བརྩི་ཞུ་དགོས་པའི་བཀའ་བཏང་ཡོད་པ་རེད། འདི་ལྟར་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་སྔར་ཡང་འཆམ་མཐུན་ཞི་འགྲིགས་བྱུང་སྟེ་”[149]ཧི་མ་ལ་ཡའི་རྒྱབ་མདུན་གཉིས་སུ་གནས་ཆགས་པའི་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་པོ་ལྷུ་མཐུད་འཆམ་མཐུན་གྱི་ལམ་ལ་ཞུགས་ཡོད། འདིའི་སྐོར་གྱི་དཔྱད་རྩོམ་རྒྱས་པ་ཞིག་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ་བཅུ་པར་གསལ་ཡོད་[150]པས་རྒྱ་ཆེའི་གློག་པ་པོ་ཚོས་དེར་གཟིགས་པར་འཚལ།

བཅོ་ལྔ། ལྷ་སར་གོར་བོད་མཉམ་སྦྲེལ་གྱིས་བཙུགས་པའི་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་སྐོར།

ཧི་མ་ལ་ཡའི་མཐོ་སྒང་དུ་ཆགས་པའི་བོད་ཡུལ་གངས་ཅན་ལྗོངས་ནི་ས་བབ་ཀྱི་ཆ་ནས་འཛམ་གླིང་གི་ཡང་རྩེར་གནས་ཡོད་ཅིང་། དེང་མི་ཚོས་འཛམ་གླིང་གི་སྟེ་གསུམ་པ་ཞེས་བརྗོད་ཀྱི་ཡོད་པ་ཡང་ངོ་མ་དོན་ལ་གནས་ཡོད། བོད་མི་རྣམས་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་གི་གོང་ནས་རང་བྱུང་ཁམས་དང་འཐབ་རྩོད་བྱས་ཏེ་རང་རང་གི་ཞིང་འབྲོག་རོང་གསུམ་གྱི་འཚོ་ཐབས་ལ་རོལ་ནས་ཕྱི་མི་དང་དེ་ཙམ་

149. འཛམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༢༥ ལོར་བོད་ནང་ལྷག་པའི་ཤར་པ་རྒྱལ་པོའི་གནད་དོན་གྱི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་གླེང་བ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༣ སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་བཅུ་པ། ཤོག་ངོས། ༣༠-༣༡ བར་གསལ།

150. འཛམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༢༥ ལོར་བོད་ནང་ལྷག་པའི་ཤར་པ་རྒྱལ་པོའི་གནད་དོན་གྱི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་གླེང་བ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༣ སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་བཅུ་པ། ཤོག་ངོས། ༡༣-༣༨ བར་གསལ།

འབྲེལ་བ་བྱེད་སྟོལ་མེད་ལ། ལྷག་པར་དུ་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནད་དོན་མང་པོ་ཞིག་གི་རྐྱེན་པས་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ལ་འབྲེལ་བ་བྱེད་རྒྱུར་སྒོ་ཀུན་ནས་འཛེམས་ཟློན་དང་དོགས་པ་བྱེད་པའི་བསམས་གཤིས་བརྟན་པོ་ཞིག་བོད་མིའི་ཤ་གསེང་རུས་གསེང་དུ་ཐིམ་ནས་ཡོད། རྒྱུ་མཚན་དེར་བརྟེན་ནས་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་སྣ་བོད་ལ་ཡོང་མཁན་ཚོས་ཀྱང་བོད་ལ་བཀག་སྡོམ་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་ (Prohibited Country) དང་། ཁེར་སྡོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ (Isolated Country) ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པ་ཡང་རྒྱུ་མཚན་མེད་པ་གཏན་ནས་མིན།

དེ་སྔོན་བོད་གཞུང་དང་ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་རྒྱལ་ཁབ་ཉུང་ཤས་ཤིག་ལས་མེད་པ་དང་། དེང་དུས་བཞིན་འཕྲིམ་འགྲུལ་དང་ཆ་འཕྲིན་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཤིན་ཏུ་སྐྱོ་བས་པན་ཚུན་འགྲོ་འོང་གི་འབྲེལ་ལམ་ཡང་ཉུང་ཉུང་ཡིན་པ་དང་། མཚམས་རེར་ས་མཚམས་སུ་དཀའ་རྙོག་བྱུང་ནས་དམག་འཁྲུག་ཤོར་བ་དང་། ཆིངས་ཡིག་འཛོག་དགོས་པའི་རིགས་བྱུང་ཆེ་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་ནས་ཐུགས་འགན་ཆ་ཚང་བཞེས་ཀྱི་ཡོད་པས། བོད་གཞུང་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་ཞེས་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ལ་སྲིད་དོན་གྱི་འབྲེལ་བ་གནང་མཁན་གྱི་ལས་ཁུངས་ཤིག་ཟུར་འཛུགས་གནང་དགོས་མེད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་སྤྱི་ལོ་ ༡༤༥༩-༡༩༥༥ བར་ལོ་ངོ་གཅིག་ཙམ་རིང་གོར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་ནས་མཐར་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་གོར་བོད་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པ་དང་། ཆིངས་ཡིག་གི་འབྲུ་དོན་བཞིན་ལྷ་ས་དང་གཞིས་རྩེ་གཙོས་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་གནད་འགག་ཅན་འགའ་ཞིག་ལ་བལ་ཡུལ་གཞུང་གི་བཅའ་སྡོད་སྐུ་ཚབ་ཆེད་འཛུགས་བྱས་པར་བརྟེན་སྐད་ཕྱིན་ཡུལ་ལུང་པན་ཚུན་དབར་རྫོད་གཞིའི་རིགས་བྱུང་ཆེ་མཉམ་སྒྲིལ་གྱི་ཐོག་ནས་

འབྲིན་ཐག་གཅོད་མཁན་གྱི་ལས་ཁུངས་ཤིག་དགོས་རྒྱུ་ནི་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་གནད་དོན་ཞིག་ཡིན་པར་བརྟེན་བོད་གཞུང་ནས་ལྷ་སར་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་གསར་འཛུགས་གནང་བ་དང་། ལས་ཁུངས་དེའི་འགན་འཁུར་དོ་དམ་མི་སྣར་གཞུང་ཞབས་སེར་སྐྱ་གཉིས་རེ་བསྐོ་བཞག་གནང་སྟེ་བལ་བོད་མི་རིགས་དབར་གྱི་གྲོད་གཞི་དང་། བལ་བོད་མི་རིགས་ནས་ཁྲིམས་འགལ་བྱས་རིགས་ལ་བལ་བོད་གཞུང་གཉིས་ནས་བསྐོ་བཞག་བྱས་པའི་དཔོན་རིགས་ལྷན་ཚོགས་མཉམ་དུ་འཛོམས་ནས་ཐག་གཅོད་གནང་སྲོལ་བྱུང་ཡོད།[151]

དེ་ཡང་བོད་གཞུང་གི་སྐུ་གཤེགས་བཀའ་ཟུར་སྣེའུ་ཤར་ཐུབ་བསྟན་ཐར་པ་མཆོག་གིས“དེ་སྔ་བོད་དང་ཕྱི་རྒྱལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་རྒྱ་གར་དང་། རྒྱ་ནག སོག་ཡུལ། བལ་ཡུལ་ཙམ་ལས་དེ་མིན་ཕྱི་རྒྱལ་སུ་དང་ཡང་འབྲེལ་བ་མ་བྱུང་བའི་སྟབས་ཀྱིས་བོད་གཞུང་ཕྱི་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ཟུར་དུ་བྱུང་མི་འདུག་ཅིང་། སྐབས་རེ་དམིགས་བསལ་ཅན་རེ་གཉིས་བྱུང་ན་བཀའ་ཤག་དེ་བཞིན་ཕྱི་ནང་ཞི་དྲག་ཡོངས་ཀྱི་སྤྱི་ཁྱབ་ལས་ཁུངས་ལ་བརྟེན་བཀའ་ཤག་རང་ནས་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་གནང་གི་ཡོད་འདུག སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ནང་གོར་བོད་ཆིངས་གསལ་ལྷ་ས་དང་། གཞིས་རྩེ། རྒྱལ་རྩེ། གཉའ་ནང་། སྐྱིད་གྲོང་སོགས་ལ་བལ་པོའི་སྐུ་ཚབ་རེ་བཙུགས་ཆོག་པ་བྱུང་ཞིང་། ལྷ་སར་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་ཞེས་གོར་ཁའི་སྐུ་ཚབ་དང་། བོད་གཞུང་སྐུ་ཚབ་(ཟུར་སྦྲེལ་)ལ་གོར་ཞིབ་དོ་དམ་པ་ཞེས་གཞུང་ཞབས་

151. མཛད་རྣམ་སྙིང་རྗེའི་རོལ་མཚོ། ནོར་གླིང་མཛད་རྣམ་སྡེ་ཚན་ནས་རྩོམ་སྒྲིག་དང་། ནོར་གླིང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གཅེས་སྐྱོང་ཁང་ནས་དཔར་སྐྲུན་ཞུས། གླེགས་བམ་གསུམ་པ། སྤྱི་ལོ་༢༠༠༩ ཤོག་ངོས། ༡༥༩

སེར་སྐྱ་གཉིས་ཙམ་བསྐོ་བཞག་བསྐྱངས་(པའི་ཐོག་མའི་མི་མིང་ཞུ་རྒྱུ་མེད་ཀྱང་། དེ་སྔ་རང་གི་དྲན་ཐོག་ཏུ་རིམ་བཞི་ཧ་ར་མདོ་པ་དང་། དན་འབབ་གཟིམ་ཁང་གི་རྩེ་མགྲོན་སོགས་གོར་ཞིབ་དོ་དམ་རིམ་བྱུང་ནས་)གོར་བོད་མི་རིགས་དབར་ཀ་ཀོར་གྲོད་གཞི་དང་། གོར་ཁ༹འི་མི་རིགས་ནས་ཁྲིམས་འགལ་བྱ་སྤྱོད་བྱུང་རིགས་བཅས་གོར་བོད་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཞིབ་དཔྱོད་ཐག་གཅོད་བྱེད་པ་དང་། དེ་འབྲེལ་ས་གནས་གཞིས་རྩེ་སོགས་གོང་འཁོད་ཁག་ལ་ཁྲིམས་འགལ་ལབ་གླེང་བྱུང་ན་རྫོང་སྡོད་སྣེ་མོ་བ་དང་། གོར་ཁ༹འི་སྐུ་ཚབ་མཉམ་སྦྲེལ་གྱིས་ཐག་གཅོད་བྱེད་ལམ་རྒྱ་དམར་ནས་བོད་དུ་བཙན་འཛུལ་མ་བྱས་བར་གནས་སུས་ཡིན། ”[152]ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ་ལས་གསལ་པོར་རྟོགས་ཐུབ།

<<བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས་>>ལས། “ཧྥ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་བརྒྱད་པའི་སྐུ་དུས་སུ་གསར་འཛུགས་གནང་བའི་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་སུ་དོ་དམ་རྩེ་མགྲོན་གཅིག་དང་། མི་དཔོན། ལས་བྱ་གཉེར་ཚང་དྲུང་ཡིག་གཅིག་བཅས་ཡོད་ཅིང་། དེའི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ལྷ་སྡོད་གོར་ཁོངས་བལ་པོའི་ཚོང་རིགས་དང་ཁ་ཆ་ར་རྣམས་དང་། བོད་མིའི་དབར་འབྲུག་རྩོད་བྱུང་རིགས་ཞིབ་གཅོད་དང་། གཞིས་ཆགས་ཁ་ཆ་རའི་སྡོད་ཁང་། ཟར།[153]

152. སྣེའུ་ཤར་ཐུབ་བསྟན་ཐར་པ། བོད་གཞུང་རྩེ་ཡིག་ཚང་དང་། ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས། ངག་རྒྱུན་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཕྲེང་། ༥ བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༨ ཤོག་ངོས། ༩༣

153. བལ་བོད་ས་མཚམས་སུ་ཆགས་པའི་གཏིང་སྐྱེས་རྫོང་དུ་ཡོད་པའི་ས་ཁུལ་བྱེ་བྲག་པ་ཞིག་གི་མིང་ཡིན་པ་དང་། ནམ་རྒྱུན་གཟར་ཞེས་འབྲི་བའང་ཡོད།

ཝོ་ལུང་།[154] གཉའ་སྐྱིད་རོང་གསུམ་བཅས་གོར་བོད་ས་འབྲེས་ཁག་ལ་ས་མིའི་རྩོད་གཞི་ཆེ་གྲས་ས་གནས་སོ་སོར་ཞིབ་གཙོད་མི་སྣ་གཏོང་དགོས་པ་དང་། ལྷ་སར་གོར་ཞིབ་མི་སྣ་མགྲོན་མི་(རྩེ་མགྲོན་དང་མི་དཔོན་)སྦྲེལ་པོ་དང་། གོ་རྐྱ་ཀབ་ཏན་བཅས་མཉམ་འཛོམས་གྲོས་བསྡུར་གྱིས་ཐག་གཅོད་བྱེད་དགོས་པ་སོགས་རེད།”[155]ཅེས་གསལ་ཡོད་པ་ལས་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་ནི་ཐོག་མར་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བརྒྱད་པའི་སྐུ་དུས་སུ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་སར་གསར་འཛུགས་གནང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དེའི་ལས་འགན་ནི་གོར་བོད་ས་མཚམས་ཀྱི་རྩོད་གཞིས་ཁག་ཏུ་ས་མཚམས་ཀྱི་རྩོད་རྙོག་དང་དེ་མིན་ལྷ་ས་གཞིས་རྩེ་རྒྱལ་རྩེ་སོགས་སུ་བོད་མི་དང་བལ་པོའི་ཚོང་པའི་དབར་འཁྲུག་རྩོད་བྱུང་ན་གོར་བོད་མཉམ་སྦྲེལ་གྱིས་ཐག་གཅོད་བྱེད་མཁན་གྱི་ལས་ཁུངས་ཤིག་ཡིན་ཞིང་། ལས་ཁུངས་དེ་ནི་སྤྱི་ལོ་༡༨༥༥ ལོར་གོར་བོད་གཉིས་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བའི་རྗེས་ཐོགས་དེར་བཙུགས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་སྣང་སྟེ། <<བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཕྲེང་བ་>>ལས། “དེ་ལྟ་བུའི་ཚོད་དོན་བཞག་ནས་ལག་ལེན་བསྟར་ཏེ་དམག་འཁྲུག་འཁྲུན་ཐག་བཅད། ལྷ་སར་གོར་ཁ་ཀབ་ཏན་ (captain) ཟེར་བ་ངོ་ལས་བཙུགས་པ་དང་། བོད་ནས་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་ཟེར་བའི་དོ་དམ་པ་ཡང་འཛུགས་གཉེར་བྱེད་སྲོལ་

154. བལ་བོད་ས་མཚམས་སུ་ཆགས་པའི་ས་ཁུལ་ཞིག་གི་མིང་ཡིན་པ་དང་། ད་ཆའི་ཆར་བལ་ཡུལ་གྱི་ས་ཁོངས་ནང་ཚུད་ཡོད་ཅིང་། ནམ་རྒྱུན་ཞ་ལུང་ཞེས་འབྲི་སྲོལ་ཡོད།

155. བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་བཅུ་གསུམ་པ། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༡༩༩༡ ཤོག་ངོས། ༦༢

ཚགས་"[156]ཞེས་གསལ་ཡོད་པ་ལས་ཤེས་ཐུབ།

མདོར་ན་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་འདི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༢༩ ཉིན་བལ་ཡུལ་ཡམ་བུར་བཞུགས་པའི་གོར་བོད་ཆིངས་ཡིག་གི་དོན་ཚན་བཅུའི་ནང་གསེས་བདུན་པར་གསལ་བའི་རྩ་དོན་ཁག་ལག་ལེན་བསྟར་ཆེད་གོང་ལོའི་རྗེས་ཙམ་ལ་གསར་འཛུགས་བསྐྲུངས་ཤིང་། ལས་ཁུངས་དེའི་ནང་བོད་ཕྱོགས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་དང་གོར་དཔོན་ངོ་མ་དང་། ཊེ་ཊ། ལས་བྱ་གོར་ཁོངས་མི་གཉིས་བཅས་ལྷན་འཛོམས་ཐོག་ནས་ཆིངས་གསལ་གཞིར་བཟུང་གིས་ཁ་ཚར་བ་དང་། བལ་པོ་སོགས་གོར་ཁོངས་མི་སེར་དང་། བོད་ཀྱི་མི་སེར་དབར་འཁོན་འཛིན་འཁྲུག་འཛིང་བྱུང་རིགས་གཞུང་ཕན་ཚུན་གཉིས་ཀྱི་མི་སྣ་ཟུང་སྦྲེལ་ཐོག་ནས་རྩད་ཞིབ་ཐག་གཅོད་དང་འབྲེལ་བོད་ཁོངས་ནས་ཉེས་ཆད་དབུལ་འབབ་བྱུང་བ་བོད་གཞུང་དང་། གོར་ཁོངས་ནས་ཉེས་དབུལ་བྱུང་བ་རྣམས་གོར་གཞུང་ནས་ལེན་ཞིང་། དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་བཙོན་པ་དོ་དམ་དགོས་རིགས་ཀྱང་བོད་ཁོངས་སྣང་ཤག་ལས་ཁུངས་དང་། གོར་ཁོངས་རྣམས་གོར་ཊའི་གཞུང་ཚབ་ལས་ཁང་དུ་ཁྱེད་ཀྱི་ཡོད། རྗེས་སོར་བོད་གཞུང་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་གསར་འཛུགས་བསྐྲུངས་རྗེས་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་འདི་བཞིན་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཡན་ལག་ལས་ཁུངས་ཤིག་ཏུ་བསྒྱུར་གནང་མཛད་པ་དང་། ལྷན་རྒྱས་ཚུགས་ཡུལ་གཏན་འཇགས་ངེས་གཏན་མེད་སྐབས། སྐབས་རེ་ལྷ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་གི་ཡང་སྟེང་སྣང་སྲིད་དང་། ཡང་

156. ཚབ་སྤྲེལ་ཚེ་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བྲང་ཨོ་རྒྱན་གཉིས་ཀྱིས་བརྩམས། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཕྲེང་བ། སྨད་ཆ། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༨ ཤོག་གྲངས། ༩༥༡

སྐབས་དེར་གོར་ཁའི་གཞུང་ཚབ་ལས་ཁུངས་སུ་ཚུགས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།[157] བོད་ས་མ་ཤར་གོང་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གི་ཁྱབ་ཁོངས་སུ་ལས་ཁུངས་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་པའི་ཁྲོད་ནས་གོར་ཞིབ་ལས་ཁུངས་སུ་དོ་དམ་ཤོད་སྐོར་རིམ་པ་བཞི་པ་གཅིག་དང་། ནང་རྣམ་རིམ་པ་ལྔ་པའི་རྩེ་མགྲོན་གཅིག ལས་བྱ་རྩེ་ཤོད་དྲུང་དཀྱུས་གཉིས། གོར་དྲུང་དྲུང་གཏོགས་གཅིག གད་པ་གཅིག་བཅས་ཁྲོན་མི་དྲུག་གིས་ཐུག་ལས་གནང་གི་ཡོད་པ་རེད།[158]

བཅུ་དྲུག བོད་ས་མ་ཤར་གོང་གི་བོད་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་གནས་སྟངས་སྐོར།

རྒྱ་ནག་མི་དམངས་བཅིངས་འགྲོལ་དམག་བོད་ལ་མ་སླེབས་པའི་ཡར་སྔོན་དུ་བོད་ནི་རང་དབང་རང་བཙན་གཙང་མའི་ཆོས་ལྡན་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་པ་དང་། ཡུལ་དེར་ཕྱོགས་མཐའ་ཁག་ནས་མི་རིགས་སུ་ཞིག་སླེབས་ཀྱང་སྐྱ་བསམ་བརྗོད་འདས་དང་ཞི་བདེ་བག་ཡེངས་ཀྱི་ཚོར་སྣང་ཞིག་ངམ་ངམ་ཤུགས་ཀྱི་སླེབས་ཀྱི་ཡོད་པ་གནའ་མི་ཚོའི་ངག་ནས་ཐོས་རྒྱུ་ཡོད་ལ། ང་དགུ་ལོའི་སྔོན་ལ་བོད་དུ་བསྐྱོད་སྐྱོང་མཁན་གྱི་ཕྱི་རྒྱལ་མི་སྣ་ཚོའི་དཔེ་དེབ་ཁག་ལས་གསལ་པོར་མཐོང་

157. བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོའི་སྲིད་སྲོལ་ཆོས་སྲིད་མཛད་སྒོའི་རིམ་པ་དང་བོད་གཞུང་གི་ལས་ཁུངས་ཁག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བཞུགས་སོ།། སྒྲ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཤེས་ཡོན་ལྷན་ཚོགས། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༠ ཤོག་གྲངས། ༢༡༨

158. རྩེ་མགྲོན་བར་ཞི་ངག་དབང་བསྟན་སྐྱོང་། བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་པ་ཆེན་པོའི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་གསལ་བར་བཀོད་པ་དུས་གསུམ་གསལ་བའི་མེ་ལོང་ཞེ་བྱ་བ། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༣ ཤོག་གྲངས། ༩

ཐུབ་ཅིང་།<<བོད་ནང་ལོ་བདུན་>>ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་ཀྱི་རྩོམ་པ་པོ་ཧེན་རིག་ཧ་རར་གྱིས་ཁོའི་མི་ཚེའི་ནང་གི་ཆེས་སྐྱིད་ཤོས་ཀྱི་དུས་ཡུན་དེ་ནི་བོད་ནང་ལོ་བདུན་བསྡད་པ་དེའི་རིང་བྱུང་ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ་ལས་མཚོན་ཐུབ། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ས་ལྷ་བུར་མཚོན་ན་ཡང་༧རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོའི་སྐབས་སུ་བོད་རིགས་ཁ་ཆེ་བ་རྣམས་ལ་དམིགས་བསལ་གྱིས་གཏན་སྡོད་ས་ཆ་དང་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ལྷ་ཁང་སོགས་བཞེངས་སུ་བཅུག་ནས་དུས་ད་ལྟའང་ལྷ་སར་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་ཅིང་། མི་རིགས་དབྱེ་འབྱེད་ཀྱི་དྲི་དང་ཙམ་ཡང་མེད་པ་ནི་སྐབས་དེའི་ནུབ་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་ལམ་སྲོལ་དང་བསྡུར་ན་གོམ་པ་བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོས་སྔོན་དུ་བསྐྱོད་བཞིན་ཡོད་པ་རྟོགས་ཐུབ་ལ། བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོ་མི་རབས་ནས་མི་རབས་བར་བོད་ཡུལ་གངས་ཅན་ལྗོངས་སུ་གཏན་སྡོད་བྱེད་དུ་བཅུག་པ་མ་ཟད། གཉེན་སྒྲིག་གི་ཐོག་ལ་ཡང་དགག་ཆ་དང་བཀག་འགོག་ཅི་ཡང་མེད་པར་བལ་པོ་དང་བོད་རིགས་ཁ་ཆེའི་མནའ་མ་མང་པོ་ཞིག་བོད་མོ་ཀ་སྐྱག་ཡིན་པ་དེས་ར་འཕྲོད་ཐུབ་ཅིང་། ལྡོ་ཁ་གླ་ནང་ལ་ཡང་བལ་པོ་དང་བོད་པའི་བུ་མོ་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་མཁན་ཡང་རེ་ཟུང་བྱུང་ནས་དེ་ཁུལ་ཁ་ཚར་བ་ཟེར་བའི་བལ་པོའི་མི་ཁོངས་ཡིན་པའི་ཁྲིམ་ཚང་ཡང་ཁག་ཅིག་ཡོད་[159]པ་ལས་གསལ་པོར་ཤེས་ཐུབ་པས། བལ་བོད་གཉིས་དབར་ལོ་ངོ་བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོའི་རིང་བཟང་ངན་ལ་མ་བལྟོས་པར་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ཟབ་མོ་ཞིག་ཡོད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་ཚོང་པ་མང་པོ་ཞིག་བལ་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་ནས་རས་ཆ་དང་བཟའ་ཆས་མངར་མོའི་རིགས་ཀྱི་མཁོ་ཆས་ཉོ་

159. ལྷེ་བདེ་བདེ་ཆེན་རྒྱ་མཚོ། མེ་ལྷེ་དྲག་པོའི་ནང་གི་ཕུར་རྒྱལ་བོད་དང་། ངའི་གཞོན་ནུའི་ལང་ཚོ། ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཕྲེང་༣༠ བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༡༥ ཤོག་ངོས། ༥༢

སྐྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་མང་པོ་ཞིག་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ས་དང་། གཞིས་ཀ་རྩེ། རྒྱལ་རྩེ། ལྡོ་ཁ་སོགས་སུ་མི་རབས་ནས་མི་རབས་བར་ཚོང་ལས་གཉེར་གྱི་ཡོད་པ་ཀུན་གྱིས་མཁྱེན་གསལ་ལྟར་ལགས།

དེ་སྔ་ལྷ་སར་སྡོད་པའི་བལ་པོ་རྣམས་ནང་ཁྱུལ་གཅིག་ཕན་གཅིག་གྲོགས་དང་ཡུལ་སྲོལ་དུས་ཆེན་སྲུང་རྩེའི་ཆེད་པ་ལ་ཟེར་བའི་སྐྱིད་སྡུག་ཚོགས་པ་ཁག་བཅུ་[160]བཙུགས་ཡོད་པ་སོགས་སྡོད་སྒར་སོ་སོའི་ནང་སྐྱིད་སྡུག་མཉམ་སྤྱོད་ཐོག་བལ་ཡུལ་དང་། ཀ་ཡོན་སྤྲུག ཀ་ལི་ཀ་ཏ་བཅས་ཀྱི་ཚོང་ཟོག་བརྫོན་ནས་ལྷ་སར་ཚོང་ལས་འཁྱུག་ཆ་དོད་པོ་ཡོད་པ་རེད།[161] གཉའ་ནང་བུར་སྲས་པ་རིན་ཆེན་དང་ལོ་ལགས་ཀྱིས། བལ་པོའི་འགོ་ཁྲིད་གཙོ་བོ་ཊེ་ཙ་ཞེས་པ་གོཏྲ་གཞུང་རྒྱང་ནས་བསྐོ་གཏོང་བྱེད་པ་དེ་ནི་ཕྱི་ལོ་༡༨༥༦ ལོར་བལ་བོད་གཞུང་གཉིས་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་གི་འབྲུ་དོན་བཞིན་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ས་དང་། གཞིས་རྩེ། རྒྱལ་རྩེ། བལ་བོད་ས་མཚམས་འཁེལ་བའི་གནད་ཡོད་ས་གནས་གཉའ་ནང་དང་། སྐྱིད་གྲོང་སོགས་སུ་བལ་གཞུང་གི་བཙའ་སྡོད་སྐུ་ཚབ་ཆེད་འཛུགས་བྱས་པའི་གྲས་ཤིག་ཡིན་ཞིང་། སྐུ་ཚབ་ཊེ་ཙའི་འོག་ཏུ་ཐ་ཀྰ་ལི་དང་། སུ་བྷི་ཡ་ཟེར་བ་སོགས་བྱ་སྤྱ་གནོན་གྱི་སྒྲིག་འཛུགས་ཡོད་པའི་ཐོག དུས་ཆེན་སྲུང་རྩེའི་ཆེད་སྤྱི་དངུལ་དང་། རྟེན་དངོས་མང་པོ་མཉམ་དུ་བདག་ཉར་བྱེད། བལ་པོ་རྣམས་དབྱར་ཁ་ཚོང་འདུས་སུ་ཚོང་འཐབ་བྱེད་པ་དང་། དགུན་དུས་ཟླ་བ་གཉིས་

160. Kun Pala, Chatangya Pala, Chusingshar Pala, Gorashar Pala, Jhawala Pala, Bajrasattva Pala, Lhakan Pala, Tarunsahr Pala, Mu Pala.

161. གཉའ་ནང་བུར་སྲས་པ་རིན་ཆེན་དང་ལོ། ཡུལ་གྲུར་གྱི་སྐྱོ་གནས་དང་། བལ་ཡུལ་ནང་གི་བོད་མི་དང་བོད་གླེང་བ། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༢ ཤོག་ངོས། ༦༣༨

གསུམ་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱེད། ཁོ་ཚོའི་བཟའ་བླ་ཕལ་ཆེ་བ་གཉའ་ནང་ཚོང་འདུས་ཀྱི་བུད་མེད་ཡིན་ཡང་། མང་ཆེ་བར་བལ་ཡུལ་དུའང་བཟའ་བླ་བུ་ཕྲུག་ཡོད་པར་བཤད་[162]ཅེས་གསུངས་པ་ལས་སྐབས་དེའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་བབ་གསལ་པོ་མཚོན་ཐུབ་སྙམ་ཞིང་། དེ་བཞིན་<<ལྷ་སྡོད་ཚོང་པ་ཞིག་གིས་རང་གིས་ཚུང་མར་བསྐུར་བའི་འཕྲིན་>>ཞེས་པའི་ཨིན་ཡིག་གི་དཔེ་དེབ་ནང་"དེ་སྔོན་ལྷ་སར་བལ་པོའི་(Newars) ཚོང་པ་ཆིག་སྟོང་ཙམ་ཡོད་པ་དང་། འགའ་ཞིག་གཞིས་ཀ་རྩེ་དང་། རྒྱལ་རྩེ། སྐྱིད་རོང་། གཉའ་ནང་སོགས་སུ་སྡོད་ཀྱི་ཡོད། དུས་རབས་འདིའི་ (དུས་རབས་ཉི་ཤུ་)དུས་འགོར་ལྷ་སའི་མི་འབོར་ཁྲི་གཉིས་ཙམ་ཡོད་ཅིང་། ཕྱོགས་མཐའ་ཁག་གི་འགྲོག་པ་མང་པོ་ཞིག་ལྷ་སར་གནས་སྐོར་དུ་ཡོང་གི་ཡོད་ཅིང་། ཁོ་ཚོས་གསེར་དང་། བླ་རྡེ། པགས་པ། བལ། གཡག་གི་མརྡུག་མ་སོགས་འཁྱེར་ཡོང་ནས་རང་ལ་དགོས་མཁོ་ཡོད་པའི་དངོས་ཟོག་དང་བརྗེ་ཚོང་རྒྱག་གི་ཡོད། བལ་པོའི་ཚོང་པ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ལོ་ངོ་ཁ་ཤས་ལྷ་སར་བསྡད་ནས་དེ་རྗེས་ཁོ་ཚོའི་བུ་ཕྲུག་དང་གཅེན་གཅུང་སོགས་ལ་རྩིས་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད་པས་ཁོ་ཚོ་ལྷ་སར་ཚོང་བརྒྱབ་ནས་གཏན་སྡོད་བྱེད་པའི་ཁྲིམ་མི་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་གྱི་ཡོད་པ་རེད། བལ་པོ་ (Newars) ཚོས་རང་གི་ཚུང་མ་བོད་ནང་གཏན་ནས་འཁྲིད་ཀྱི་མེད་ཀྱང་འགའ་ཞིག་གིས་མངོན་གསལ་དོད་པོའི་ངང་ནས་བོད་རིགས་བུ་མོ་དང་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ཁྲིམས་ལུགས་གཞིར་བཞག་ན། ཕྲུ་གུ་བུ་སྐྱེས་ན་ཕ་ལ་བདག་ནས་བལ་པོའི་མི་སེར་ཆགས་པ་དང་། བུ་མོ་སྐྱེས་ན་ཨ་མར་བདག་ནས་བོད་པའི་

162. བུར་སྲུས་པ་རིན་ཆེན་དར་ལོ། གཉའ་ནང་ཚོང་འདུས་པའི་བུ་ཚ་རྒྱལ་ཁམས་པ། དེབ་དང་པོ། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༠༩ ཤོག་ངོས། ༡༣༢

མི་སེར་ཚགས་ཀྱི་ཡོད། དེས་ན་ལྷ་སར་བལ་པོའི་ཚོང་པ་མང་པོ་གནས་སྡོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།”[163]ཅེས་འཁོད་ཡོད་པ་ལས་བོད་ས་མ་ཤོར་གོང་བལ་པོའི་ཚོང་པ་མང་པོ་ཞིག་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་གསལ་པོར་ཤེས་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་ལ། མི་ཐོག་ནས་མི་ཐོག་བར་ལྷ་སར་ཚོང་རྒྱག་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་གནས་སྟངས་ཡང་བོད་པ་ལས་ཡག་པ་ཡོད་པ་རེད།

རྒྱ་གར་ཨིན་ཇིའི་སོ་སྨྱུལ་བ་སྷ་རྣ་ཏ་ཙནྡྲ་དྷ་སེ་ (Sarat Chandra Das) སྤྱི་ལོ་༡༨༨༡-༡༨༨༣ བར་བོད་ལ་ཕྱིན་པའི་སྐབས་སུ་ཁོང་གིས་མཐོང་ཚུལ་ལ་ལྷ་སའི་ནང་གི་ཚོང་པ་ཆེ་ཤོས་དང་རྒྱུ་ནོར་ཆེ་ཤོས་དག་ནི་བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་ཡིན་པ་ལས་བོད་པ་མིན་ཞེས་ཁོ་རང་གིས་བརྩམས་པའི་དཔེ་དེབ་ <<ལྷ་ས་དང་བོད་དབུས་གཙང་ཁུལ་ལ་བསྐྱོད་པ་>> (Journey to Lhasa and central Tibet) ཞེས་པའི་ནང་བཀོད་ཡོད།[164] དེ་བཞིན་<<བལ་ཡུལ་དང་བལ་པོ་>>ཞེས་པའི་ཨིན་དེབ་ནང་ལ་ཡང་ལྷ་སར་ནེ་ཝ་ནིའི་ཚོང་པ་སུམ་སྟོང་ཙམ་ཡོད་ཅིང་། ཁོ་ཚོར་ཁང་པ་ཡོད་པ་མ་ཟད་ལྷ་སར་བལ་ཡུལ་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་གནས་སྡོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དགུན་ཁ་ཁ་བ་བབས་ནས་ལམ་ཁ་འགག་པའི་སྐབས་མ་གཏོགས་གཞན་དུས་བཞིར་ཀཋ་མན་གྲུ་དང་ལྷ་སའི་དབར་འབྲེལ་ལམ་རྒྱུན་མཐུད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། ཕར་ཚུར་ལམ་བར་ལ་ཟླ་ཉིན་མ་སུམ་ཅུ་ཙམ་འགོར་གྱི་ཡོད་པ་དང་། ནེ་ཝ་ནི་རྣམས་ལྷ་སར་གཏན་སྡོད་བྱེད་ཀྱི་མེད་པར་ལོ་ངོ་ལྔ་དྲུག་རིང་ཚོང་ལས་

163. Chittadhar Hridaya. Letter from a Lhasa merchant to his wife, Robin Books Edition: 2002

164. Sarat Chandra Das. Journey to Lhasa and central Tibet, New Delhi, Edition. 1970 P. 181

གཉེར་རྫེས་དེ་ནས་ཚུར་བལ་ཡུལ་ལ་ལོག་ཡོང་གི་ཡོད་[165]ཅེས་དང་། བལ་ཡུལ་ནས་ལྷ་སར་བཙོང་བའི་ཅ་ལག་རྣམས་ནི་ཡོ་རོབ་ནས་བཟོས་པའི་དུག་ལོག་དང་། ཟ་གྲི། ཤེལ་སྒོ་ཚུང་ཚུང་། སྤུ་ཧྲིག མཆུད། རྡོ་རྗེ་ཕ་ལམ། བྱུ་རུ། ཤེལ་གྱི་ཕྲེང་བ། མཐིང་། ཉལ་ཐ། སྨན་སྣ། བཟེ་སྨན། འབྲས་སོགས་ཡོད་པ་དང་། བོད་ནས་ཚུར་བལ་ཡུལ་ལ་གསེར་དང་། ཙྭ། ཚ་ལ་དཀར་པོ། གླ་རྩི། གཡག་རྔ། བོད་ཀྱི་ཀམ་པ་ལི། ལྕགས་པ། བལ། རྒྱ་ནག་གི་གོས་ཆེན་སོགས་ཉོ་ཡི་ཡོད། ཙྭ་དང་ཚ་ལ་དཀར་པོ་ནི་ལུག་གི་སྐལ་པར་འཁྱེར་ནས་དབོར་འདྲེན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། ལུག་རེའི་སྐལ་པར་ཙྭ་པོན་ཏེ་ (pound) སུམ་ཅུ་ནས་བཞི་བཅུ་བར་འཁྱེར་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་[166]ཅེས་གསལ་ཡོད་པ་ནི་སྐབས་དེར་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་གནས་སྟངས་ལ་ལྟ་བའི་སྣེའུ་ཁུང་ལྟ་བུ་ཞིག་ཆགས་ཡོད་ཅིང་། ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ས་ཀཋ་མན་གྲུ་དང་། ཀ་ལི་ཀ་ཏ། ཀ་ལོན་སྤུག འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་བཅས་ནས་བོད་དུ་ཚོང་ཟོག་དབོར་འདྲེན་ཐོག་བོད་ནས་རྒྱ་བལ་གཉིས་ལ་མགོ་རྒྱུའི་ཡོ་བྱད་སོགས་ཚོང་འགྲེམས་བྱས་པའི་སྐོར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་ཕྲ་མཁྱེན་པར་འདོད་ན། སྐུ་ཞབས་ཀ་མལ་རཏྣ་ཏུ་ལ་དྷར་གྱིས་བརྩམས་པའི་<<ལྷ་སར་བསྐྱོད་པའི་བལ་པོའི་ཚོང་རིགས་ཚོ་ཁག་>> (Caravan to Lhasa) ཅེས་པ་དང་། སྐུ་ཞབས་ཀེ་སར་ལལ་ (Kesar Lall) གྱིས་བརྩམས་པའི་<<ལྷ་སར་གནས་སྡོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་>>

165. Lieut. Col. G. H. D. Gimlette. Nepal and the Nepalese, Anmol Publications PVT. LTD, New Delhi. 1993 P. 61

166. Lieut. Col. G. H. D. Gimlette. Nepal and the Nepalese, Anmol Publications PVT. LTD, New Delhi. 1993 P. 62

(The Newar Merchants in Lhasa) ཞེས་ཨིན་དེབ་གཉིས་ལ་གཟིགས་ན་མཁྱེན་རྟོགས་ཡོང་རྒྱུ་ཡིན།[167]

<<བོད་ཀྱི་གནས་བབས་>>ཞེས་པའི་བོད་བསྒྱུར་དཔེ་དེབ་ལས། "ལྷ་ས་གཅིག་པུར་བལ་པོའི་ཚོང་པ་བདུན་བརྒྱ་སྐོར་དང་། བལ་བོད་ཕ་མ་གཉིས་འདྲེས་ཁ་ཚ་ར་ཞེས་པ་ཆིག་སྟོང་ལས་བརྒལ་བ་ཡོད། བལ་པོ་དང་། ཁ་ཚ་ར་ཚོང་རིགས་ཁྲོན་འཁོར་ཆེན་པོ་གཞིས་ཀ་རྩེ་དང་། བོད་ཀྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་གྲོང་ཁྱེར་དང་གྲོང་གསེབ་ཁག་ནང་གནས་སྡོད་བྱེད་ཅིང་། སྤྱིར་བཏང་ཁོ་ཚོས་གྱོན་ཆས་དང་། ཕྱག་མཆོད་བྱེད་སྟངས། འཚོ་བ་སྐྱེལ་སྟངས་སོགས་བོད་པ་ལྟར་བྱེད་རུང་། བོད་པ་དང་སོག་པོ་གཉིས་དབར་ཡོད་པའི་སྤུན་ཉེའི་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་དེ་ལྟ་བུ་མེད་ཐོག མི་རིགས་གཉིས་དབར་འཁྲུག་རྩོད་ཀྱང་ཡང་ཡང་ཡོང་གི་ཡོད་"[168]ཅེས་གསུངས་ཡོད། བྲ་རིགས་པ་བློ་བཟང་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་སྔོན་ཆད་ལྷ་སའི་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་གནས་ཡུལ་སྐོར་ལ་ཐུགས་དྲན་གསོས་པར་གཞིགས་ན། ལྷ་སའི་བར་སྐོར་གྱི་ཤར་ལྷོ་གཉིས་ཀྱི་ཚོང་ཁང་ཕལ་ཆེ་བ་ཀ་ཤི་སླིར་གྱི་ཁ་ཆེའི་ཚོང་ཁང་ཡིན་ཞིང་། ཁོ་ཚོས་གཙོ་བོ་པགས་རིགས་དང་། འཇུར་རྡ། ཞྭ་མོ་སོགས་འཚོང་གི་ཡོད་པ་དང་། བར་སྐོར་བྱང་ངོས་ཀྱི་ཚོང་ཁང་ཕལ་ཆེ་བ་བལ་ཡུལ་གྱི་ཚོང་པ་ཡིན་ཞིང་། ཁོ་ཚོས་གཙོ་བོར་དར་གོས་དང་། ཆུ་ཚོད། རས་ཆ། ཐེར་མ། མངར་

167. གཉའ་ནང་བུར་སྲུས་པ་རིན་ཆེན་དར་ལོ། ཡུལ་གྲུར་གྱི་སྐྱོ་གནས་དང་། བལ་ཡུལ་ནང་གི་བོད་མི་དང་བོད་གླེང་བ། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་། སྤྱི་ལོ་༢༠༢༡ ཤོག་ངོས། ༩༣༩

168. མ་ཡེ་ཁལ་སྣི་ཕུན་ཕུལཏ་ཕན་པ་རྣག་གིས་བརྩམས། རི་ག་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར། བོད་ཀྱི་གནས་བབས། པར་འགྲེམས་བྱེད་པོ། བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག སྤྱི་ལོ་༡༩༥༩ ཤོག་ངོས། ༡༣༥

ཆ། ས་སྨྲུམ་ཤེལ་སྒོ་སོགས་ཚོང་གཉེར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་[169]ཅེས་གསུངས་ཡོད། མདོར་ན་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་མཚམས་རེར་འཁྲུག་རྩོད་དང་ལན་རེར་མཛའ་མཐུན་གྱི་འབྲེལ་བ་བྱུང་སྔོང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཁྲོད་བལ་པོའི་ཚོང་པ་དག་གི་དཔལ་འབྱོར་གནས་སྟངས་ཡག་པོ་ཡོད་པ་མཚོན་ཐུབ།

མཇུག་བསྡུ་བའི་གཏམ།

སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༨ ལོའི་ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༥ ཉིན་རྒྱ་གར་ཨིན་ཇིའི་བཙན་གནོན་འོག་ནས་རྣམ་པར་རྒྱལ་ཏེ་རང་བཙན་གཙང་མའི་བདེ་སྐྱིད་ཀྱི་དཔལ་ལ་ལོངས་སུ་སྤྱོད་པའི་སྐབས་བཟང་གི་ཉི་གཞོན་གསར་པ་ཤར་བ་དང་། རྒྱ་ནག་གུང་ཁྲན་ཏང་དང་གོ་མིན་ཏང་གཉིས་དབར་ལོ་ངོ་སུམ་ཅུའི་རིང་ཁྲི་དང་ཞི་མི་ཐུབ་པ་བཞིན་རྣོ་ངར་ལྡན་པའི་འགལ་ཟླའི་འཐབ་རྩོད་དྲག་པོ་རབ་དང་རིམ་པ་བྱུས་མཐར། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོའི་ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༡ ཉིན་མའོ་ཙེ་ཏུང་གིས་འགོ་འཁྲིད་པའི་རྒྱ་ནག་གུང་ཁྲན་ཏང་དམར་ཤོག་སྲིད་གཞུང་ལ་ཕྱོགས་ཡོངས་ནས་རྒྱལ་ཁབ་ཐོབ་ཏེ་ཀྲུང་ཧྭ་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་གསར་དུ་འགོ་བཙུགས་ཤིང་། ལོ་དེའི་ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༣༠ ཉིན་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་རྒྱ་ནག་གི་སྲིད་གཞུང་གསར་པར་ཡོངས་ཁྱབ་དང་ངོས་ལེན་གསལ་བསྒྲགས་མཛད་པ་དང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༢༣ ཉིན་རྒྱ་དམར་གཞུང་གི་མེ་མདའི་སྡིགས་བསྐུལ་འོག་ནས་རྒྱ་བོད་

---

169. གཙོ་སྒྲིག་པ། ལྷག་པ་ཚེ་རིང་། བོད་ལྗོངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་རིག་དེབ་ཀྱི་རིག་གཞུང་བཙར་འདྲིའི་ཟིན་ཐོ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༦ ཤོག་ངོས། ༢༣

དབར་གྲོས་མཐུན་དོན་ཚན་བཅུ་བདུན་[170]བཞག་དགོས་བྱུང་སྟེ་བོད་དེ་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ནས་ཡོད་པའི་རང་དབང་གཙང་མའི་ངོ་བོ་རྩ་བརླག་ཏུ་ཕྱིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༤ ལོའི་ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༩ ཉིན་རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་དབར་ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པ་ལྔ་[171]གཞི་རྩར་བཟུང་བའི་ཆིངས་ཡིག་གཅིག་བཞག་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་བོད་འདི་རྒྱ་ནག་གི་ཆ་ཤས་ཤིག་ཡིན་པར་ཁས་ལེན་བྱས་པ་དང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་ནང་ལ་ཡང་རཱ་ནཱ་རྒྱལ་བརྒྱུད་(Rana Family)ཀྱིས་ལོ་ངོ་རྫིལ་པོ་ ༡༠༥ རིང་(༡༨༤༦-༡༩༥༡)སྲིད་དབང་བསྐྱངས་པའི་ཚེ་ཚད་ཡང་མཇུག་རྫོགས་ནས་ཆབ་སྲིད་མང་གཙོ་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བ་བཅས་དཀྱིལ་ཤར་ཨེ་ཤེ་ཡའི་ཆབ་སྲིད་ལ་གནམ་ས་བླ་འོག་ལྟ་བུའི་འགོ་འགྱུར་ཆེན་པོ་བྱུང་ཞིང་། ལྷག་པར་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་བོད་ས་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱ་ནག་དམར་པོའི་སྲིད་གཞུང་གིས་དབང་བསྒྱུར་བཙན་གནོན་བྱས་པས་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡུན་རིང་ལྡན་པའི་ཆབ་སྲིད་དང་། དཔལ་འབྱོར། རིག་གནས་སོགས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་དག་ཀྱང་ལྷག་ཆུ་ཆད་པའི་རྫིང་བུ་དང་རླུང་ནག་ཁྲོད་ཀྱི་མར་མེ་བཞིན་གློ་བུར་དུ་ཆད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོའི་ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༢༧ ཉིན་བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་བློན་པྲ་ཛླ་པ་རི་ཤད་ཏེ་ (Praja Parishad) གྱིས་ཐེངས་དང་པོར་གསར་བཀོད་གསལ་

---

170. རྒྱ་བོད་གྲོས་མཐུན་དོན་ཚན་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་དོན་ཞིབ་ཕྲ་སྐྱོ་ངོ་ཞྭ་སྐབ་པ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན་གྱིས་མཛད་པའི་བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་གླེགས་བམ་སྨད་ཆའི་མཇུག་ཏུ་ལྷན་ཐབས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཀོད་ཡོད་པས་དེར་གཟིགས་གནང་ཡོད་པ་མཁྱེན།

171. 1. Mutual respect for each other's territorial integrity and sovereignty. 2. Mutual non-aggression. 3. Mutual non-interference in each other's internal affairs. 4. Equality and mutual benefit. 5. Peaceful co-existence. By Rajesh Kadian. Tibet, India and China: Critical choices, uncertain future, Delhi. 1999 P. 126

བསྒྲགས་བསྒྲངས་ཏེ་བལ་ཡུལ་སྲིད་གཞུང་གི་ངོས་ནས་རྒྱ་གར་དང་མཛའ་བརྩེའི་འབྲེལ་ལམ་འཛུགས་རྒྱུ་ཡིན་·[172]ཞེས་བཤད་ཡོད་པ་དང་། གནད་དོན་དེས་རྒྱ་ནག་སྲིད་གཞུང་ལ་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས་དངངས་འཚབ་སྐྱེས་ཏེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོའི་ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༣ ཉིན་སྐབས་དེའི་རྒྱ་ནག་གི་དམག་སྤྱི་ཡོན་ཀྲུང་ཅེན་ (Yuan Chung-hsien) བལ་ཡུལ་ལ་ཉིན་བཞིའི་རིང་ལྟ་སྐོར་ལ་སླེབས་ཏེ་རྒྱ་ནག་སྲིད་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་ལ་དཔལ་འབྱོར་གྱི་རོགས་རམ་བྱེད་རྒྱུར་གྲ་སྒྲིག་ཡོད་ཅེས་བཤད་པས། བལ་ཡུལ་སྲིད་བློན་གྱིས་རྒྱ་ནག་གི་དམག་སྤྱིར་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུས་པ་མ་ཟད། རིང་མིན་རྒྱ་ནག་གི་རྒྱལ་ས་པེ་ཅིང་ལ་ཕྱིན་ཏེ་བལ་བོད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་གྱི་ཐོད་རྟོག་དང་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་ས་མཚམས་ཀྱི་སྐོར་ལ་སྐད་ཆ་བཤད་རྒྱུ་ཡིན་·[173]ཞེས་ལན་བཏབ། དེ་རྗེས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོའི་ཟླ་བ་ལྔ་པའི་ནང་བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་བློན་ཏྐན་པ་པྲ་ཛཱ་པ་རི་ཤད་ཏེ་ (Praja Parishad) དང་། སྲིད་བློན་གཞོན་པ་ཨུ་ལན་ཕུ་ (Ulanfu) གཉིས་ཀྱིས་སྣེ་འཁྲིད་དེ་བལ་ཡུལ་སྲིད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་ཚོགས་པ་ཞིག་པེ་ཅིང་ལ་ཕྱིན་ཏེ་བོད་དང་འབྲེལ་བའི་དཀའ་རྙོག་སྐོར་ལ་སྐད་ཆ་བཤད་ཡོད་པ་དང་། དེ་རྗེས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོའི་ཟླ་བ་ ༤ ཚེས་ ༡༨ ཉིན་རྒྱ་ནག་གི་སྐུ་ཚབ་པན་ཙུའུ་ལི་ (Pan Tzu-li) བལ་ཡུལ་ལ་འབྱོར་ནས་བལ་ཡུལ་གྱི་ཕྱི་སྲིད་བློན་ཆེན་ཅུའི་ཏཱ་པྲ་སཱ་ཏ་ཤཱར་མཱ་ (Chuda Prasad Sharma) དང་ཐུག་འཕྲད་བྱས་ཏེ་ཏ་ལམ་ཟླ་བ་གཅིག་ཙམ་རིང་གྲོས་མོལ་བྱས་པ་བརྒྱུད། སྤྱི་

172. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971 P. 209

173. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971 P. 209

ལོ་ ༡༩༥༦ ལོའི་ཟླ་བ་ ༩ ཚེས་ ༢༠ ཉིན་བལ་ཡུལ་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་ལྔ་ཅན་ཞིག་བཞག་ཡོད་དེ། དོན་ཚན་དང་པོ། སྔོན་ཆད་ཀྱི་བལ་བོད་དབར་གྱི་གྲོས་མཐུན་ནམ་གན་རྒྱ་ཆ་ཚང་རྩིས་མེད་གཏོང་རྒྱུ། དོན་ཚན་གཉིས་པ། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ས་དང་། གཞིས་ཀ་རྩེ། སྐྱིད་རོང་། གཉའ་ནང་བཅས་སུ་བལ་པོའི་ཚོང་ལས་ཁང་བཙུགས་ཆོག་པ་དང་། རྒྱ་ནག་ལ་བལ་ཡུལ་དུ་བཙུགས་པའི་ཚོང་ལས་ཁང་གོང་དང་གྲངས་མཉམ་བཙུགས་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་བསྐུལ་རྒྱུ། དོན་ཚན་གསུམ་པ། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ས་དང་། གཞིས་ཀ་རྩེ། རྒྱལ་རྩེ། གྲོ་མོ་བཅས་སུ་བལ་པོའི་ཚོང་པས་ཚོང་འབྲེལ་བྱས་ཆོག་པ་དང་། རྒྱ་ནག་ལ་ཡང་བལ་ཡུལ་དུ་ཚོང་ཚད་མཉམ་པོའི་ཐོག་ནས་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་ཆོག་རྒྱུ། དོན་ཚན་བཞི་པ། བོད་རིགས་དང་བལ་པོའི་མི་རྣམས་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ཆོས་ལུགས་གོམས་སྲོལ་བཞིན་ཕན་ཚུན་གྱི་མངའ་ཁོངས་སུ་གནས་མཇལ་ལ་འགྲོ་ཆོག་རྒྱུ། དོན་ཚན་ལྔ་པ། མཐའ་མཚམས་ཀྱི་ས་ཁུལ་དུ་ཚོང་འབྲེལ་གཏོང་བའི་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྔོན་མའི་ལུགས་སྲོལ་བཞིན་བྱ་རྒྱུ་བཅས་ཡིན།[174]

174. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971 P. 210 (1). all past agreements between Nepal and Tibet were abrogated; (2). Nepal was allowed to establish trade agencies at Lhasa, Shigatse, Kerong and Kuti in Tibet, and China was given the right to establish an equal number of trade agencies in Nepal at locations to be determined later; (3). Nepali merchants were permitted to trade at Lhasa, Shigatse, Gyantse and Yatung, and an equal number of trade markets in Nepal would be specified for the use of China when this became necessary; (4). pilgrimage by Nepalis and Tibetans in each other's territory would continue according to "religious custom;" (5). traders involved in local trade in the border regions of Nepal and Tibet "may do as they have customarily done heretofore."

དེ་ལྟར་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཟིན་པའི་ཆིངས་ཡིག་དེ་ཕན་ཚུན་བརྗེ་སྤྲོད་བྱས་ཟིན་རྗེས་སྔོན་གྱི་ཆིངས་ཡིག་ནང་གསལ་བའི་དོན་ཚན་ཁག་ཕུད། ད་དུང་དོན་ཚན་བཞིའི་ཐོག་གཉིས་མོས་གྲོས་མཐུན་བྱུང་ཡོད་དེ། དོན་ཚན་དང་པོ། རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་གྱི་དོན་གཅོད་ཁང་ལྷ་སར་འཛུལ་དུ་བཙུགས་ཆོག་པ་དང་། རྗེས་སུ་གཉིས་མོས་བྱུང་བའི་དུས་ཚོད་ནང་རྒྱ་ནག་གི་དོན་གཅོད་ཁང་ཀཋ་མན་གྲུར་བཙུགས་ཆོག་རྒྱུ། དོན་ཚན་གཉིས་པ། བལ་པོའི་གཞུང་གིས་བོད་ནང་ཡོད་པའི་བལ་གཞུང་ལས་ཁུངས་ཁག་གི་དམག་མིའི་སྲུང་དམག་རྣམས་ཟླ་བ་དྲུག་གི་ནང་ཕྱིར་འཐེན་བྱེད་རྒྱུ། དོན་ཚན་གསུམ་པ། བོད་ནང་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་བལ་རིགས་རྣམས་ལ་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༥༦ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་ལས་ཐོབ་པའི་ཁྲིམས་ལུགས་ཐད་ཀྱི་དམིགས་བསལ་ཐོབ་ཐང་དང་གོ་སྐབས་ཁྱད་པར་བ་ཚང་མ་མེད་པ་བཟོ་རྒྱུ། དོན་ཚན་བཞི་པ། མ་འོངས་པར་ལྷ་ས་དང་ཀཋ་མན་གྲུ་དབར་རླུང་འཕྲིན་བརྒྱུད་ནས་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་བྱེད་ཐུབ་པའི་མཐུན་རྐྱེན་བསྐྲུན་རྒྱུ་བཅས་ཡིན།[175]

སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོའི་ཟླ་ ༩ པའི་ནང་རྒྱ་ནག་དང་བལ་ཡུལ་དབར་ཆིངས་

175. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971 P. 211 (1). Nepal could immediately establish a consulate-general at Lhasa and China could, at some mutually agreed later date, establish a con-sulate-general at Kathmandu; (2). Nepal agreed to withdraw its military escorts at the various Nepal government offices in Tibet within six months; (3). Nepali residents in Tibet lost all the extraterritorial rights and special privileges that they had enjoyed under the 1856 treaty: (4). direct wireless telegraphic service between Lhasa and Kathmandu would be established at some later date.

ཡིག་བཞག་པ་ནས་བཟུང་བལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ལ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྫོགས་ཚིག་བཀོད་དེ་༧་ཁག་ཁག་དང་གྲི་སོ་སོར་གྱུར་བ་དང་། དེ་ནས་མི་རིང་བར་གནམ་གྲིས་ས་བཀབ་པ་བཞིན་རྒྱ་ནག་དམར་པོའི་སྲིད་གཞུང་གིས་བོད་ས་ཡོངས་རྫོགས་དབང་བསྒྱུར་བྱས་ཏེ་དམྱལ་བ་མི་ཡུལ་དུ་སྤྱོད་བ་ལྟ་བུའི་མི་གསོད་ཁྲག་སྤྲོར་གྱི་གདུག་རྩུབ་ཅན་གྱི་བཙན་སྤྱོད་སྤེལ་བས། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་བོད་གཞིས་བྱེས་གཉིས་སུ་ཁ་བྲལ་ཏེ་བོད་ཀྱི་བླ་ན་མེད་པའི་དབུ་ཁྲིད་༧སྤྱི་ནོར་༧གོང་ས་༧སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གིས་དབུས་བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་རང་གི་ཁ་ཐོར་ཅམ་ཡང་འཕྱིར་དབང་མེད་པར་ཡུན་ནས་འདྲིས་ཤིང་གཤིབས་པའི་རང་ཡུལ་གངས་ལྗོངས་ཕྱུག་མོ་རྒྱབ་ཏུ་བསྐྱུར་ཞིང་རི་བོ་ཏི་མ་ལ་ཡ་བང་དུ་བླངས་ནས་རྒྱ་བལ་འབྲུག་གསུམ་དུ་བཙན་བྱོལ་ལ་ཡོང་དགོས་བྱུང་ཞིང་། གཞིས་ལུས་བོད་མི་རྣམས་ད་དུང་ཡང་རང་ཡུལ་གངས་ལྗོངས་སུ་རང་དབང་དང་བྲལ་ཏེ་མགོན་པོ་གང་ཉིད་མཆོག་བོད་ལ་ལོག་ཕེབས་རྒྱུའི་རེ་སྒུག་དང་རྨི་ལམ་འཆང་བཞིན་ད་བར་མི་ལོ་དྲུག་ཅུ་རེ་ལྔ་ཧྲིལ་གྱིས་རྫོགས་ཟིན་ཀྱང་། དམར་པོའི་དབང་བསྒྱུར་གྱི་ཆབ་སྲིད་ལམ་ལུགས་ལ་འགྱུར་བ་གཏན་ནས་མ་བྱུང་བར་ཇེ་སྡུག་ཇེ་སྡུག་ཏུ་འགྲོ་བཞིན་པ་དང་ཆབས་ཅིག་བཙན་བྱོལ་བོད་མི་མང་དག་ཅིག་རང་ཡུལ་བོད་ལ་ལོག་རེ་བྲལ་ཏེ་ཕྱི་རྒྱལ་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་དུ་ཕྱིན་ནས་མི་ཚེ་ས་མཐའ་ནས་ཟད་འགྲོ་ཞིང་། ནམ་ཞིག་རང་གི་ཕ་ཡུལ་ལ་ལོག་ཐུབ་རྒྱུའི་འཆར་སྣང་དང་རེ་སྒུག་ཁོ་ནའི་འོག་ནས་མི་ཚེ་རྫོགས་འགྲོ་བའི་ཝ་ཐུག་ཐབས་ཟད་ཀྱི་སྐྱོ་གར་ཞིག་འཛིག་རྟེན་འདིའི་སྟེང་དངོས་སུ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་འདི་ཡིན་ལ། འདི་ལས་ལྷག་པའི་མིའི་རིགས་ཀྱི་སྐྱོ་གར་ཞིག་འཛིག་རྟེན་འདིར་མེད་ཚོད་ཡིན་པ་ནི་རྒྱལ་ཁབ་ཤོར་ཞིང་

བྲན་དུ་གྱུར་བའི་མི་ཞིག་ཡིན་ན་ས་རིས་ཐང་གསལ་ཡིན། འདི་ལྟར་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ལ་དུས་འགྱུར་བྱུང་བ་དང་ཆབས་ཅིག་བལ་བོད་དབར་གྱི་གནའ་འབྲེལ་ཡང་གཏན་ནས་གཏན་དུ་ཆད་ཅིང་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་གི་རིང་འགྲུལ་བཞུད་བྱས་སྤྱོང་བའི་གནའ་ལམ་དག་ཀྱང་གྲགས་འགྱུལ་ཅི་ཡང་མེད་པར་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་མེ་ལོང་ངོས་སུ་ཐལ་རྡུལ་འཚུབ་བེར་ཅི་ཞིག་ལ་རེ་བའི་མིག་ཟུང་ཅེར་བཞིན་པ་དང་མཚུངས་པར་ལུས་ཡོད་པ་དེ་ཅི་འདྲའི་གསབ་མི་ཐུབ་པའི་དགྲ་དགའ་གཉེན་སྡུག་གི་གོད་ཆག་ཆབས་ཆེན་ཞིག་དང་བརྗོད་པར་དཀའ་བའི་འགྲོ་བ་མིའི་རིགས་ཀྱི་སྐྱོ་གར་ཆེན་པོ་ཞིག་རེད་ཨང་།

སྨྲས་པ།

ལོ་ངོ་སྟོང་གི་བོད་བལ་འབྲེལ་ལམ་ལས།།
ཕྱི་སྲིད་ཆུ་གཏེར་རླབས་ཀྱི་ཕྲེང་བ་དག།
གོ་སླའི་ཚིག་གི་སྲད་བུར་ལེགས་བསྟར་ནས། །
བློ་གསར་རྣམས་ཀྱི་སྤྱན་སྔར་ཕུལ་འདིས་འཚེངས། །

གཞན་གྱིས་ཟེར་ཚད་རྗེས་སུ་མ་འབྲངས་ཤིང་། །
རང་གིས་མཐོང་ཚད་ལག་ཏུ་མ་བླངས་པར། །
སློགས་འདོར་བཅུད་ལེན་དངོས་ཐོག་བདེན་འཚོལ་གྱིས།།
བདེན་པའི་གནད་དོན་འཚོལ་བར་ལན་བརྒྱར་འབད། །

མཁས་པ་མགུ་བ་སྐྱེ་བའི་ལེགས་བཤད་མེད།།
བླུན་པོ་བགད་མོ་ཤོར་བའི་རྒྱུ་མཚན་མེད།།
རང་དང་མཉམ་པའི་གངས་ལྗུག་གཞོན་ནུ་ཚོར།།
གཞེན་སྐུལ་གྲོས་འདེབས་ཙམ་གྱི་དཔྱད་གཞིར་ཕུལ།།

བོད་ལྗུག་བདག་གིས་འབད་པ་བྲ་མོ་ཡིས།།
བོད་བལ་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་འདི་ཡི་དོན།།
བོད་ལྗུག་གཞོན་ནུ་རྣམས་ཀྱིས་རབ་རྟོགས་ནས།།
བོད་དོན་ཆེད་དུ་སེམས་ཤུགས་འཕར་བར་སྨོན།།

བཅས་བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ལ་ཐོས་བསམ་གྱི་སྐལ་བ་ཅུང་ཟད་དང་ལྡན་ཞིང་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ལ་བག་ཆགས་མི་དམན་ཙམ་འཛོག་སྐལ་ཐོབ་པའི་གྱི་ན་བ་གཙང་སྨྱོན་འཇམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་བོད་རྒྱལ་ལོ་ ༢༡༥༣ རབ་གནས་མེ་ཕོ་རྟ་ལོའི་བོད་ཟླ་གཉིས་པའི་གནམ་གང་དང་། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༨ ལོའི་ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༡༧ རེས་གཟའ་པ་སངས་ཉིན་འཕགས་ཡུལ་ཌྷ་ཤ་དབུས་བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་གི་ཉམས་ཞིབ་སྡེ་ཚན་གྱི་རང་ཤག་རིག་པའི་ལྗིང་ཁང་ནས་མཇུག་རྫོགས་པར་བྱས་སོ། །

དཔྱད་གཞིའི་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་མཚན་ཐོ།

བོད་ཡིག་གི་ཡིག་ཆ་ཁག

- (༡) ས་སྐྱ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༡
- (༢) ཇོ་ནང་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ། དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༠༧
- (༣) སྒོ་ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོ། ང་ཚོ་སད་རན། ཟི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༠༧
- (༤) བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོའི་སྔར་སྲོལ་ཆོས་སྲིད་མཛད་སྒོའི་རིམ་པ་དང་བོད་གཞུང་གི་ལས་ཁུངས་ཁག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བཞུགས་སོ།། སྐུ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཤེས་ཡོན་ལྷན་ཚོགས། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༠
- (༥) རྣམ་སྤེལ་ཚང་བློ་བཟང་སྦྱིན་པ། བོད་དོན་གླེང་བ། བོད་མིའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཀྱི་ཕྱི་དྲིལ་ལས་ཁུངས། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༢
- (༦) གཉའ་ནང་བྱུར་སྲས་པ་རིན་ཆེན་དར་ལོ། ཡུལ་གྱུར་གྱི་སྐྱོ་གནས་དང་། བལ་ཡུལ་ནང་གི་བོད་མི་དང་བོད་གླེང་བ། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་། ཕྱི་ལོ། ༢༠༢༢
- (༧) ཨེལ་ཀུཛ་མིན་གྱིས་བརྩམས། བསྟན་འཛིན་བཀྲ་ཤིས་ཀྱིས་བསྒྱུར། སྦས་པའི་བོད། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༠

- (༨) འབྲི་གུང་སྐྱབས་མགོན་ཆེ་ཚང་གིས་བསྒྲིགས། བོད་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས། སྒྲོང་བཙན་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༥
- (༩) དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ། བོད་ཆེན་པོའི་སྲིད་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་དེབ་ཐེར་དཀར་པོ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༠༣
- (༡༠) སྒྲོལ་མ་ཚེ་རིང་། གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་གསོ་རིག་གཞུང་ལུགས་དང་སྨན་རྫས་བརྗེ་ལམ་ལ་དཔྱད་པ། ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༣
- (༡༡) རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར་དུ་ཀཱུ་ལའི་གོས་བཟང་། གླེགས་བམ་དང་པོ། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༢
- (༡༢) མ་ཡེ་ཁལ་སྣི་ཕན་ཕལཏ་ཕན་པ་ནྟག་གིས་བརྩམས། རི་ག་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར། བོད་ཀྱི་གནས་བབས། པར་འགྲེམས་བྱེད་པོ། བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག སྤྱི་ལོ། ༡༩༥༩
- (༡༣) ལ་སྟོད་པ་དྲུག་ཆོས་ཕུག་ཉི་མ་རྒྱལ་པོ། ཀུན་ཁྱབ་ཉི་མའི་བོད་ལྗོངས་མང་གཙོ་གཙང་མའི་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ། ཧྲེ་ལི། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༣
- (༡༤) བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ། ཧྥ་རམ་ས་ལ། སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་དགུ་པ། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༢
- (༡༥) ཡུ་བལ་ནོ་ཨ་ཧ་ར་ཎིས་བརྩམས། མགོན་པོ་དོན་གྲུབ་དང་ཚེ་རིང་སྒྲོལ་མས་བསྒྱུར། མིའི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྙིང་བསྡུས། སི་ཁྲིན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༢

- (༡༦) ཐུབ་བསྟན་མཆོག་སྒྲུབ། འཕགས་པའི་ཡུལ་གྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་ལེགས་བཤད་ཟླ་འོད་གསར་པ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། ། སྨད་ཆ། ལྡི་ལི་བོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༠༣
- (༡༧) ཚོང་དཔོན་ཁ་སྟག་འཛམ་ཡག ཕྱི་ལོ་༡༩༤༤ ནས་༡༩༥༦ བར་བོད་དང་བལ་པོ་རྒྱ་གར་བཅས་ལ་གནས་བསྐོར་བསྐྱོད་པའི་ཉིན་དེབ། ཕྱི་ལོ། ༡༩༩༧
- (༡༨) རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར། རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར། སྟོད་ཆ། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༨༧
- (༡༩) ཡླ་ཏན་ཀྲང་གིས་བརྩམས། ནློ་བཟང་ཕུན་ཚོགས་དང་ཧྲ་མགྲིན་འབྲུག་གྲགས་གཉིས་ཀྱིས་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར། པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་གྱི་མཛད་རྣམ། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༣
- (༢༠) ཡླ་ཏན་ཀྲང་གིས་བརྩམས། ཕུང་ཁྲིན་ཁྲུན་དང་ཧྲི་ཞུའེ་ལིས་གཉིས་ཀྱིས་བསྒྱུར། ཏཱ་ལའི་བླ་མའི་རྣམ་ཐར། མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༨༦
- (༢༡) ཆ་རིས་སྐལ་བཟང་ཐོགས་མེད། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དྲིས་ལན་བརྒྱ་པ། ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༧
- (༢༢) ཆབ་སྤེལ་ཚེ་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བྲང་ཨོ་རྒྱན་གཉིས་ཀྱིས་བརྩམས། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཕྲེང་བ། སྨད་ཆ། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༦
- (༢༣) བཀྲ་ཤིས་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་བརྩམས། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་དང་བཅུ་དགུ་ནང་གི་ནེ་པལ་དང་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་བ། གཙུག་ལག་རབ་འབྱམས་པའི་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༤

- (༢༤) བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། སྡེབ་འདོན་ཐེངས་བཅུ་གཉིས་པ། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༡
- (༢༥) བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། སྡེབ་འདོན་ཐེངས་བཅུ་གསུམ་པ། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༡
- (༢༦) མཛོད་ནམ་སྙིང་རྗེའི་རོལ་མཚོ། ནོར་གླིང་མཛོད་ནམ་སྡེ་ཚན་ནས་རྩོམ་སྒྲིག་དང་། ནོར་གླིང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གཙེས་སྐྱོང་ཁང་ནས་དཔར་སྐྲུན་ཞུས། གླེགས་བམ་གསུམ་པ། སྤྱི་ལོ། ༢༠༠༩
- (༢༧) རྩེ་མགྲོན་བར་ཞི་ངག་དབང་བསྟན་སྐྱོང་། བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་པ་ཆེན་པོའི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་གསལ་བར་བཀོད་པ་དུས་གསུམ་གསལ་བའི་མེ་ལོང་ཞེ་བྱ་བ། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༣
- (༢༨) ལྷེ་བདེ་བདེ་ཆེན་རྒྱ་མཚོ། མེ་ལྷེ་དྲག་པོའི་ནང་གི་ཕྱུར་རྒྱལ་བོད་དང་། ངའི་གཞོན་ནུའི་ལང་ཚོ། ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཐྲེང་༢༠ བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༥
- (༢༩) སྣེའུ་ཤར་ཐུབ་བསྟན་ཐར་པ། བོད་གཞུང་རྩེ་ཡིག་ཚང་དང་། ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས། ངག་རྒྱུན་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཐྲེང་། ༥ བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༨
- (༣༠) ལྷག་པ་ཚེ་རིང་། བོད་ལྗོངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་རིག་དེབ་ཀྱི་རིག་གཞུང་བཅར་འདྲིའི་ཟིན་ཐོ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༦
- (༣༡) ཞྭ་སྒབ་པ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། གླེགས་བམ་དང་པོ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༧༦

- (༣༢) ལྷ་ཞབས་ཐུབ་བསྟན་ཀུན་དགའ། བོད་ཇམ་གྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ། ཟ་མ་ཏོག ལྡི་ལི་བོད་ཁང་གི་རྒྱུན་ལྡན་དེབ་ཐེང་། ཐུསྟཀ ༡༠ སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༤
- (༣༣) འཛམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༥ ལོར་བྱུང་བའི་བལ་བོད་དམག་འཁྲུག་དང་སྐབས་དེའི་ཆིངས་ཡིག་གི་སྐོར་ལ་དཔྱད་པ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ། རྙ་རམ་ས་ལ། སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་དགུ་པ། ཕྱི་ལོ། ༢༠༢༢
- (༣༤) འཛམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༢༦ ལོར་བོད་ནང་ལྷག་པའི་ཤར་པ་རྒྱལ་པོའི་གནད་དོན་གྱི་སྐོར་ལ་རགས་ཙམ་གླེང་བ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༢༣ སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་བཅུ་པ།

English Books

- [1] Rajesh Kadian. Tibet, India and China: Critical choices, uncertain future, Delhi
- [2] Edited by A. S. Bhasin. Documents on Nepal's Relations with India and China 1949-1966, Academic Books LTD, New Delhi,1970
- [3] Anil Kathuria. Encyclopaedia of Nepal Bhutan Tibet, Anmol Publications PVT. LTD. New Delhi 2007
- [4] Metra B. Thapa. A short history of Nepal, Ratna Pustak Bhandar Kathmandu,1981

- [5] Vijay Kumar Manandhar. A comprehensive history of Nepal-China relations up to 1955 A.D (Volume 1) Adroit Publishers. 2004
- [6] Prem R. Uprety. Nepal Tibet Relations 1850-1930, Published by Puga Nara, Kathmandu, Nepal. 1980
- [7] Lakshman B. Hamal. Economic History of Nepal, Published by Mrs. S. G. Kendadamath. Varanasi. 1994
- [8] Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991
- [9] Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival Oxford University Press Bombay, Calcutta, madras. 1971
- [10] Kanchanmoy Mojumdar. Political Relations Between India and Nepal 1877-1923, New Delhi. 1973
- [11] Kumar Pradhan. The Gorkha Conquests; The process and consequences of the unification of Nepal with particular reference to eastern Nepal, Calcutta Oxford University Press, Delhi Bombay madras.1991
- [12] D. R. Regmi. Modern Nepal; Rise and growth in the eighteenth century. Volume I, Firma K.L.Mukhopadhyay Calcutta. 1975

- [13] Bhadra Ratna Bajracharya. Bahadur Shah: The Regent of Nepal, Anmol Publications, New Delhi. 1992
- [14] Lallanji Gopal and Thakur Prasad Verma. Studies in the History and culture of Nepal, Bharati Parkashan, Varanasi 1977
- [15] Niranjan Bhattarai. Nepal and China. (A historical perspective), Published by Adroit Publishers, New Delhi. 2010
- [16] E. H. Walsh. The coinage of Nepal, Indo-logical Book House, Delhi. 1973
- [17] Phanindra Nath Chakrabarti. Trans-Himalayan trade: A retrospect (1774-1914) in quest of Tibet's identity, Delhi. 1990
- [18] Pudma Jung Bahadur Rana. Life of Maharaja Sir Jung Bahadur of Nepal, Ratna Pustak Bhandar Kathmandu, First published 1909, Reprinted 1974, Second reprinted 1980
- [19] Edited by A. S. Bhasin. Documents on Nepal's Relations with India and China 1949-1966, Academic Books LTD, New Delhi. 1970
- [20] The Sino-Indian boundary. Published under the auspices of The Indian society of International Law. New Delhi. 1962
- [21] Gajendra Mani Pradhan. Transit of land-locked countries and Nepal, New Delhi. 1990

- [22] Sarat Chandra Das. Journey to Lhasa and central Tibet, New Delhi, Edition. 1970
- [23] Chittadhar Hridaya. Letter from a Lhasa merchant to his wife, Robin Books Edition: 2002
- [24] Lieut. Col. G. H. D. Gimlette. Nepal and the Nepalese, Anmol Publications PVT. LTD, New Delhi. 1993
- [25] Bhadra Ratna Bajracharya. Bahadur Shah: The Regent of Nepal, Anmol Publications, New Delhi. 1992
- [26] Edited by Francoise Pommaret. Gold,wool and musk: Trade in Lhasa in the seventeenth century by Luce Boulnois, Lhasa in the Seventeenth Century, Netherland. 2003
- [27] Edited by Saul Mullard. A Critical Assessment of the Nepal-Tibet Treaty 1856 by Tirtha Prasad Mishra. Critical reading on the history of Tibetan foreign relations, Volume Three, Boston. 2013

Tibet Policy Institute
Central Tibetan Administration
Gangchen Kyishong
Dharamshala -176215
Distt. Kangra
H.P. INDIA
www.tibetpolicy.net

ISBN 978-81-686816-1-3